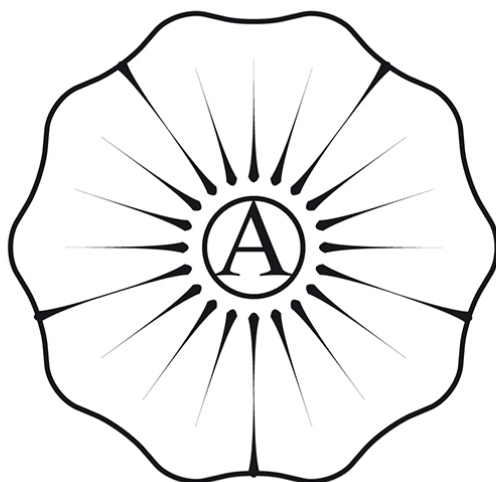

AKADEMIE ALTERNATIVA s.r.o.

Arteterapie v ženské věznici Drahonice

ABSOLVENTSKÁ PRÁCE

Studijní obor: Arteterapie

Autorka práce: Ing. Martina Vaculíková

Vedoucí práce: PaedDr. Mgr. Eva Hegarová, PhD., DT

v Kladně 2026

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem absolventskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.
Souhlasím, aby práce byla zpřístupněna ke studijním a propagačním účelům.

V Kladně dne:

.....

Ing. Martina Vaculíková

Poděkování

Ráda bych poděkovala za odborné vedení, konzultace, podporu, trpělivost a připomínky vedoucí práce PaedDr. Evě Hegarové, PhD., DT.

Veliký vděk patří všem zaměstnancům Vězeňské služby ČR ve věznici Drahonice za součinnost při arteterapeutických intervencích, protože to pro dozorce byla práce navíc. Největší poděkování bych chtěla věnovat vrchnímu komisaři, mjr. Ing. Bc. Michalu Charvátovi, LL.M., který od začátku věřil arteterapii ve věznici Drahonice a bez jehož podpory, úsilí a vytrvalosti by celý projekt neožil, a neméně poděkování patří psychologovi věznice Drahonice, por. Mgr. Martinu Antušákovi, Ph.D., za výběr skupiny, konzultace, aktivní spolupráci a podporu s vyhodnocením psychologických dotazníků.

Poděkovat bych chtěla i kastelánovi z hradu Krakovec, Mgr. Jiřímu Sobkovi, jehož osobní přístup k odsouzeným mi byl největší inspirací arteterapeutický projekt právě s odsouzenými z Drahonic vůbec uvažovat za možný.

Neméně děkuji své rodině za trpělivost, samostatnost a podporu.

ABSTRAKT

Ing. Martina Vaculíková: *Arteterapie v ženské věznici Drahonice* (Absolventská práce), Akademie Alternativa s.r.o., Olomouc 2026. Vedoucí práce: PaedDr. Eva Hegarová, PhD., DT

Absolventská práce pojednává o možnosti využití arteterapie pro resocializaci odsouzených v ženské věznici. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část má tři kapitoly, ve kterých pomocí odborné literatury a jiných zdrojů včetně interview s odborníky vymezuje hlavní oblasti, na které se práce zaměřuje. První kapitola pojednává o oblasti arteterapie, ve které vymezuje potenciál umění, formy a metody arteterapie, diagnostické aspekty a arteterapeutický proces. Druhá kapitola vymezuje specifickou oblast vězeňství, ve kterém se vědecký výzkum realizuje, seznamuje s legislativou, důvody odsouzení, specifikem ženské trestné činnosti, penitenciární péčí a věnuje se problematice odsouzeného i rodiny vězně. Třetí kapitola vymezuje pojmy emoce, empatie a trauma, kterým byl věnován arteterapeutický proces s odsouzenými.

Cílem praktické části je zjistit vliv arteterapie na resocializaci odsouzených v ženské věznici. Výzkum je realizován kvalitativní i kvantitativní formou a je vyhodnocen ve spolupráci s psychologem věznice.

Klíčová slova: arteterapie, věznice, výkon trestu odnětí svobody (VTOS), odsouzené, emoce, trauma

ABSTRACT

Ing. Martina Vaculíková: *Art Therapy in the Women's Prison Drahonice* (Graduate thesis), Akademie Alternativa s.r.o., Olomouc 2026. Supervisor: PaedDr. Eva Hegarová, PhD., DT

The graduate thesis discusses the possibility of using art therapy for the resocialization of convicts in a women's prison. The thesis is divided into a theoretical and practical part.

The theoretical part has three chapters, in which, using professional literature and other sources, including interviews with experts, it defines the main areas on which the thesis focuses. The first chapter discusses the field of art therapy, in which it defines the potential of art, forms and methods of art therapy, diagnostic aspects and the art therapy process. The second chapter defines the specific area of prisons in which scientific research is carried out, introduces the legislation, reasons for conviction, the specifics of female crime, penitentiary care and deals with the issues of the convict and the prisoner's family. The third chapter defines the concepts of emotion, empathy and trauma, which were the subject of the art therapy process with convicts.

The aim of the practical part is to determine the influence of art therapy on the resocialization of convicts in a women's prison. The research is carried out in a qualitative and quantitative form and is evaluated in cooperation with the prison psychologist.

Keywords: art therapy, prison, serving a prison sentence , convicts, emotions, trauma

OBSAH

ABSTRAKT

ABSTRACT

OBSAH

ÚVOD

TEORETICKÁ ČÁST

1	Arteterapie	1
1.1	Historie arteterapie	1
1.2	Definice arteterapie	2
1.3	Potenciál umění	4
1.4	Formy arteterapie	6
1.5	Metody arteterapie	7
1.6	Diagnostické aspekty výtvarného projevu	8
1.6.1	<i>Projektivní kresby</i>	8
1.6.2	<i>Barva v arteterapii</i>	10
1.7	Terapeutický vztah a proces	11
2	Vězeňství	13
2.1	Historie a současnost vězeňství	14
2.2	Důvody odsouzení: trestné činy	16
2.3	Recidiva	19
2.4	Ženy ve vězení	20
2.4.1	<i>Ženské věznice v Česku</i>	22
2.4.2	<i>Věznice Drahonice</i>	23
2.5	Penitenciární péče	24
2.5.1	<i>Resocializace</i>	26
2.5.2	<i>Resocializační programy v Česku</i>	27
2.5.3	<i>Postpenitenciární péče</i>	29
2.6	Odsouzený a rodina vězně	31
2.6.1	<i>Problémy v důsledku odsouzení – vězeň</i>	31
2.6.2	<i>Problémy v důsledku odsouzení – rodina odsouzeného</i>	34
2.6.3	<i>Stigma odsouzeného</i>	35

3	Emoce a Trauma	37
3.1	Emoce	37
3.2	Empatie	41
3.3	Trauma	43
3.3.1	Trauma - vymezení pojmu	43
3.3.2	Transgenerační přenos traumatu	47
3.3.3	Retraumatizace	48

PRAKTICKÁ ČÁST

4	Využití arteterapie v ženské věznici Drahonice	49
4.1	Cíle a hypotézy výzkumu	49
4.2	Metody výzkumu	50
4.2.1	Arteterapeutické metody výzkumu	50
4.2.2	Psychologické metody výzkumu	50
4.2.3	Dotazníky pro odsouzené a psychologa věznice	51
5	Arteterapeutický proces	53
5.1	Podmínky práce externího arteterapeuta ve věznici Drahonice	53
5.2	Schůzky organizační	54
5.2.1	Organizační schůzka první: 31.10.2025 věznice Drahonice	55
5.2.2	Organizační schůzka druhá: 7.11.2025 věznice Drahonice	56
5.2.3	Organizační schůzka třetí: 14.11.2025 věznice Drahonice	57
5.2.4	Organizační schůzka čtvrtá: 22.11.2025 hrad Krakovec	57
5.2.5	Organizační schůzka pátá: 15.1.2026 věznice Drahonice	58
5.2.6	Organizační schůzka šestá: 16.1.2026 věznice Vinařice	58
5.3	Popis zkoumaného souboru	59
5.3.1	Kritéria výběru odsouzených žen pro arteterapii	59
5.3.2	Kazuistika	60
5.3.3	Výchozí stav	62
5.3.4	Dílčí cíle pro konkrétní skupinu	63
5.3.5	Baterie cvičení	64
5.4	Jednotlivá arteterapeutická sezení	67
5.4.1	První setkání: 29.11.2025 věznice Drahonice	67
5.4.2	Druhé setkání: 6.12.2025 věznice Drahonice	72
5.4.3	Třetí setkání: 13.12.2025 věznice Drahonice	75

5.4.4	<i>Čtvrté setkání: 10.1.2026 věznice Drahonice</i>	78
5.4.5	<i>Páté setkání: 17.1.2025 věznice Drahonice</i>	83
5.4.6	<i>Šesté setkání: 24.1.2025 věznice Drahonice</i>	87
5.4.7	<i>Sedmé setkání: 31.1.2026 věznice Drahonice</i>	90
5.4.8	<i>Osmé setkání: 7.2.2026 věznice Drahonice</i>	95
5.4.9	<i>Deváté setkání: 14.2.2026 věznice Drahonice</i>	100
5.4.10	<i>Desáté setkání: 28.2.2026 věznice Drahonice</i>	104
5.4.11	<i>Jedenácté setkání: 14.3.2026 věznice Drahonice</i>	107
5.4.12	<i>Dvanácté setkání: 4.4.2026 věznice Drahonice</i>	109
5.4.13	<i>Třinácté setkání: 11.4.2026 věznice Drahonice</i>	113
6	Vyhodnocení výzkumu	118
6.1	Ověřování výzkumných hypotéz	118
6.1.1	<i>Projektivní kresby před intervencí</i>	118
6.1.2	<i>Projektivní kresby vyhodnocení po intervenci</i>	124
6.1.3	<i>Vyhodnocení úvodního testu DERS-SF-CZ</i>	130
6.1.4	<i>Vyhodnocení závěrečného DERS-SF-CZ</i>	133
6.1.5	<i>Vyhodnocení úvodního testu RSES</i>	135
6.1.6	<i>Vyhodnocení závěrečného testu RSES</i>	138
6.1.7	<i>Vyjádření psychologa věznice Drahonice</i>	140
6.1.8	<i>Vyhodnocení závěrečných dotazníků odsouzených</i>	141
6.2	Výsledky ověřování výzkumných otázek a hypotéz	143
	DISKUSE	145
	ZÁVĚR	147
	SHRNUTÍ	149
	SUMMARY	149
	SEZNAM GRAFŮ A TABULEK	150
	POUŽITÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE	151
	SEZNAM PŘÍLOH	157

ÚVOD

„Čím méně pachatelů, tím méně obětí trestných činů.“

PhDr. Gabriela Slováková, Ph.D., bývalá ředitelka ženské věznice Světlé n. Sázavou a mužské věznice Kuřim, poté ředitelka odboru trestní politiky Ministerstva spravedlnosti, aktuálně ředitelka Probační a mediační služby ČR a zakladatelka Žluté stužky Yellow Ribbon CZ

Věznice je nápravným zařízením pro odsouzené pachatele trestných činů nebo podezřelé ve vazbě. Účelem výkonu trestu je ochrana společnosti, zabránění pachateli v další trestné činnosti, výchova pachatele k řádnému životu, preventivní působení na ostatní a vytváření podmínek pro návrat odsouzeného do běžného života po propuštění. Je to služba státu ve prospěch bezpečí společnosti, tj. všech občanů, kteří mají být ochráněni před pachateli trestné činnosti.

Účelem této výzkumné práce je ověřit, zda by arteterapie mohla být nápomocná k resocializaci vězňů, konkrétně přispět k porozumění, uvědomování si a akceptaci emocí a zvýšení sebehodnoty. Ačkoliv se jedná o službu a péči pro celou společnost, od začátku jsem narážela u laické veřejnosti na odmítavý postoj, proč s vězni pracovat, že si to nezaslouží. Péče se přisuzuje pouze obětem. Málokdo si uvědomil, že se vězeň po kratší nebo delší době výkonu trestu vrátí zpět do společnosti a „bude něčí soused“, málokdo rozlišoval, že jsou různé druhy trestné činnosti, ale všechny mají stigma vězně.

Pro ženskou věznici Drahonice jsem se rozhodla, protože mi k ní dovedla náhoda na hradě Krakovci. Náhody nebývají náhodné. A tak jsem vstoupila do tajemného světa za mřížemi s chutí poznat, co je tam doopravdy. Ona náhoda mi totiž ukázala, že se „něco může změnit“. Na hradě Krakovec 30.4.2025 jsme měli koncert s kapelou, odsouzené z Drahonic vařily čaj, přijel stacionář Ráček a běžná veřejnost. Odsouzené tančily s hendikepovanými klienty a u toho plakaly. To byl moment, kdy jsem se rozhodla pro práci s odsouzenými. Prostředí vězeňství jsem vůbec neznala, i když prostředí různých ústavů a nemocnic ano. Z tohoto důvodu jsem věnovala více času zodpovědné přípravě: poznat zázemí a pravidla práce ve věznici.

Teoretická část práce má tři kapitoly, které se věnují vysvětlení pojmů a souvislostí praktické části, tedy arteterapii, vězeňství, recidivě, resocializaci, emocím, empatii a traumatu. Praktická část má také tři kapitoly, ve kterých jsou stanoveny cíle a hypotézy výzkumu, jsou popsány organizační přípravné schůzky, samotný proces arteterapeutický práce s odsouzenými a vyhodnocení výzkumu na základě kvalitativních i kvantitativních metod ve spolupráci s psychologem věznice. Tato absolventská práce kladně ověřila stanovené hypotézy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Arteterapie

V první kapitole teoretické části se zaměříme na vymezení pojmu arteterapie, forem arteterapie, jejích metod a cílů, a dále pak popíšeme skupinovou arteterapii, se kterou pracujeme v praktické části, projektivní kresbu a arteterapeutický vztah.

1.1 Historie arteterapie

Ve starší literatuře je arteterapie vnímána jako pouhý prostředek psychoterapie. S tímto pojetím se historicky setkáváme u mnoha autorů. My se ale přikláníme k současnému pojetí podle asociace MAUT a Akademie Alternativa, kdy je arteterapie uznávána jako samostatného svébytný obor. (Akademie Alternativa, 2025)

Arteterapie je mladým oborem s různými přístupy a definicemi, který se slibně rozvíjí po celém světě. Současně s tím roste potřeba ho přesněji vymezit. V Česku a na Slovensku byl rozvoj arteterapie oproti světu opožděn z politických důvodů v letech 1948-1989 kvůli omezování zahraničních kontaktů a západním vlivům, tedy vlivů důležitých pro rozvoj nového oboru. (Slavík in Šicková-Fabrice, 2002)

Historicky samotná terapeutická hodnota umění je uznávána již delší dobu. Do značné míry již rituální kmenové umění odráželo emocionální a duchovní život. (Campbelová, 1998).

Mezi první „arteterapeuty“ patřili umělci, kteří využívali arteterapii ve zdravotních zařízeních nebo ústavech. Obecně zakladatelé arteterapie byli umělci, pedagogové, psychologové a lékaři. (Šicková-Fabrice, 2002)

Důležité byly i poznatky psychoanalýzy Sigmunda Freuda, např. hledání vztahu mezi nevědomím, vědomím a chováním. Freudem inspirovaný C. G. Jung pak odhalil význam symbolů, kdy se pacienti při kreslení učili porozumět významu svých prací na cestě k sebeuzdravení. (Campbell, 1998).

Pojem arteterapie vznikl z latinského slova „ars“ (umění nebo řemeslná výroba) a řeckého slova „thérápia“ (léčit, léčba). V angličtině používané spojení „art therapy“ vysvětluje tento

pojem dvojím způsobem. Jedním je nadřazený pojem v různých obměnách překladu: „terapie uměním“ nebo „lčba uměním“ nebo „umělecké terapie“, a druhým je samotná arteterapie, tedy terapie nebo lčba výtvarným projevem. Poprvé pojem „art therapy“ použila ve 30. letech 20. století americká terapeutka Margaret Naumburgová, která využívala zcela cíleně výtvarnou tvorbu u psychicky nemocných pacientů. (Šicková-Fabrice, 2002)

Vznik arteterapie tedy datujeme do doby extrémní, tj. světové války, kdy umění pomáhalo lidem přežit hrůzy. Umění vznikalo dokonce v extrémních podmínkách koncentračních táborů. Což je samo o sobě nejlepším důkazem významu arteterapie. (Šicková-Fabrice, 2002)

Poměrně blízko k sobě mají pojmy **arteterapie a artefiletika**. (Exler, 2015). Tyto dva obory se do jisté míry prolínají, laickou veřejností mohou být zaměněny, ačkoliv se jedná o dvě oddělené disciplíny. Artefiletika směřuje spíš k emoční inteligenci a etické kultivaci. Je to pedagogická disciplína. Artefiletika se nezaměřuje na léčebné postupy. (Exler, 2015).

Slavík používá výraz „artefiletika“ jako modifikaci arteterapie s významem výchovy prostřednictvím umění a „arteterapii“ jako psychoterapeutickou a psychodiagnostickou disciplínu využívající k léčebným cílům umělecké formy. Slavík rozlišuje ještě mezi pojmy „psychoterapie využívající arteterapeutické techniky“ a „arteterapii“. Zatímco v psychoterapii jsou výtvarné techniky zařazované cíleně a izolovaně, v arteterapii má jít o využití umění plnohodnotně pro komunikaci a introspekci. (Slavík in Šicková-Fabrice, 2002)

Arteterapie jako součást psychoterapie je již překonané pojetí. A. Koblicová tento proces vývoje označuje jako postupné odštěpování arteterapie z psychoterapie tak, jako se v historii oddělila psychoterapie od psychiatrie a psychologie. (Šicková-Fabrice, 2002)

Výtvarný projev má možnost využití bohatých výtvarných technik a směrů, i možnost hlubšího propojení s historií umění. Vnímáme perspektivní budoucnost oboru, která si zaslouží obhájit svou jednoznačnost, pevné místo v terapiích, ukotvením v legislativě, stejně jako větší povědomí u široké veřejnosti.

1.2 Definice arteterapie

Arteterapie v současném pojetí chápeme jako svébytný a samostatný obor ve skupině uměleckých terapií spolu s muzikoterapií, dramaterapií, tanečně-pohybovou terapií, terapií hlasem a terapeutickým psaním. Umělecké terapie jsou plnohodnotnou součástí péče u duševní zdraví. (Beníčková, mariebenickova.cz, 2025)

My nadále převezmeme pro překlad a pojem „**art therapy**“ označení MAUT (Mezinárodní

asociace uměleckých terapií), tedy „**umělecké terapie**“ pro nadřazený pojem, který zastřešuje arteterapii, muzikoterapii, dramaterapii, tanečně-pohybovou terapii, terapii hlasem a terapeutické psaní (biblioterapie), kdy se jednotlivé terapie liší svým prostředkem, a pojem „**arteterapie**“ pro zkoumaný obor výtvarného projevu při terapii, kdy je prostředkem terapie výtvarné dílo.

Společné všem uměleckým terapiím, tedy platné i pro samotnou arteterapii, je popis Marie Beníčkové, ředitelky MAUT a Akademie Alternativa: „Umělecké terapie nejsou o mluvení. Jsou o prožitku. Dávají prostor pro neverbální vyjádření, které je někdy hlubší a pravdivější než slova. Umožňují bezpečně projevit to, co v sobě nosíme, aniž bychom to museli složitě vysvětlovat. Pomáhají nejen léčit, ale i předcházet potížím. Podporují vnitřní rovnováhu, vnímání těla, emocí a smyslu. Využívají různé podoby umění jako cestu k uzdravení a sebepoznání.“ (Beníčková, mariebenickova.cz, 2025)

Během arteterapie vzniká dílo (artefakt), který se stává nástrojem léčebných změn. **Artefakt** je nositelem kladení otázek, nositelem obsahu, ovlivňuje vnímání a je expresí klientových obsahů. Zprostředkovává kontakt mezi terapeutem a klientem. Je vyjádřením psychosomatickým, psychosociálním i duchovního stavu klienta pod vedením terapeuta. (Lhotová, Perout, 2018)

Cílem není výkon, tedy výsledné dílo, důležitý je proces mimoverbálního sebevyjádření a zpracování osobního tématu a tímto procesem zmírnit nebo odstranit obtíže nemocného člověka. (Exler, 2015).

Arteterapie dokáže poskytnout moment uvědomění díky vynesení nevědomého skrz výtvarné techniky na povrch. „Může spustit zásadní změny, které díky vlastnímu sebepoznání a rozklíčování důležitých okamžiků v životě a vlivů osob z okolí, mohou spustit cílenou práci na vlastním příběhu.“ (Beníček in MAUT, 2025)

Odborníci v oboru arteterapie mají různé **definice**. Jmenujme tři z nich:

„Arteterapie je soubor uměleckých technik a postupů, které mají kromě jiného za cíl změnit sebehodnocení člověka, zvýšit jeho sebevědomí, napomoci mu k vlastnímu sebepoznání, integrovat jeho osobnost a přinést mu pocit smysluplného naplnění života.“ (Hegarová in MAUT, maut.cz/umelecke-terapie, 2025). „Arteterapie je terapeutická metoda, která využívá umělecké činnosti a jejím prostředkem je výtvarné umění.“ (Hegarová, WATF Praha 28.9.2025)

„Arteterapie je samostatný a svébytný slibně se rozvíjející obor, který využívá jako terapeutický prostředek umění. Napomáhá při léčbě, prevenci, relaxaci, umožňuje vlastní sebereflexi (uvědomění) a reflektuje psychický i emoční stav klienta. Umělecká tvorba (výtvarné dílo - artefakt) je v tomto případě prostředek - nikoli cíl (jako je tomu ve výtvarné výchově). Tento prostředek představuje tzv. most mezi klientem a arteterapeutem. Most, který poskytuje bezpečné prostředí. Most, který nám umožní vhled a otevře cestu k tématům klienta. Arteterapeut má ve vztahu ke klientovi roli tzv. průvodce.“ (Beníček in arteterapie.net, 2025)

"Arteterapie využívá výtvarné umění jako prostředek k osobnímu vyjádření v rámci komunikace, spíše než aby se snažila o esteticky uspokojivé výsledné produkty, posuzované vnějšími měřítky. Výtvarný výrazový prostředek je dostupný každému, ne pouze těm výtvarně nadaným.“ (Liebman, 2005, s.14) „Tento druh činnosti získal název „arteterapie“ zejména proto, že se nejvíce rozvinul v oblasti duševního zdraví a převážně v zařízení pro duševně nemocné.“ (Liebman in MAUT.cz, 2007, online)

Pro budoucnost je důležité i v Česku ukotvit arteterapii spolu s ostatními uměleckými terapiemi jako profesionální samostatné disciplíny. Vědecké výsledky v oboru arteterapie již existují. „Výzkumy potvrzují, že umělecké terapie podporují neuroplasticitu, zklidňují nervový systém, aktivují parasympatikus a pozitivně ovlivňují činnost mozku i hormonální reakce. Nejde tedy o alternativní terapii, ale o plnohodnotné terapeutické metody s prokazatelnými účinky na tělo i psychiku.“ (Beníčková, mariebenickova.cz, 2025)

S posledním tvrzením se absolutně ztotožňujeme a podtrháváme význam vědeckých výzkumů v oblasti arteterapie, které umožní vnímat obor jako ne náhodný, pokusný nebo esoterický, ale jako validované odborné terapie s prokazatelnými účinky.

1.3 Potenciál umění

P. Picasso prohlásil, že. „Umění je klam, který hovoří o pravdě.“

„Malování umožňuje zpracovat obsahy, které nejdou slovy vyjádřit, slabé nuance, pocity, záchvěvy, emoce, ... Na papíře dostávají konkrétní podobu, tvar, barevnost, charakter.“ (Ženatá, 2015, s. 11)

„O umění se dá tvrdit, že slouží cílům, jež ho přesahují.“ (Eliot in Šicková-Fabrice, 2002)
„Samotné malování léčí.“ (Ženatá, 2015, s. 14)

V arteterapii slouží tvorba jako prostředek vyjádření a sebepoznání, bezpečný prostor pro emoce, důraz na proces nikoliv na výsledek, podpora kreativity a dialog mezi klientem a terapeutem. (Hegarová in WATF Praha 28.9.2025)

Základní rozdělení arteterapie je receptivní a produktivní.

Receptivní arteterapie je využití již existujícího uměleckého díla, které arteterapeut vybere s konkrétním záměrem. Umělecké dílo při vnímání divákem vyžaduje spolupráci pozorovatele: vcítění. Divák promítá své vlastní emoce do uměleckého díla a může tak objevit emoce, životní sílu nebo duchovno. (Fechner in Šicková-Fabrice, 2002) Takovýmto způsobem dochází **k impresi**, tj. vjemu, dojmu. (Beníček, Akademie Alternativa, 2025)

Produktivní arteterapie využívá proces tvůrčí činnosti, intermediálních aktivit nebo happeningu jednotlivce nebo skupiny. (Fechner in Šicková-Fabrice, 2002) Klient je touto formou do procesu přímo zapojen, dochází **k expresi**. (Beníček, Akademie Alternativa, 2025)

Rysy umění, které jsou důležité pro arteterapii jsou metaforičnost, schopnost integrovat osobu nebo skupinu, facilitovat (usnadňovat) komunikaci, katarze (léčebný efekt, úleva), ventilace, kanalizace, sublimace a integrace. **Metaforičnost** znamená obraznou řeč umění, skryté významy, poselství. **Integrace** osobnosti, mezilidských vztahů nebo sociálních skupin skrze výtvarný projev je myšlenka sjednocení biologických, psychických, sociálních a případně spirituálních struktur, které jsou základem duševního i tělesného zdraví. **Facilitovat** komunikaci, tedy ji usnadňovat, je schopnost výtvarného projevu vyjádření, kde nestačí slova. Je to neverbální komunikace. **Katarze** umožňuje skrze umění znovuprožití, ventilování problému a přináší úlevu, léčebný efekt. **Ventilace, kanalizace, sublimace** jsou výrazy pro vyčištění zanesených cest, aby mohly znovu fungovat. V arteterapii to znamená hojit rány, sublimovat (přesouvat, transformovat) zažitá traumata do společensky přijatelnějších cílů. A o **integraci** mluvíme v umění v souvislosti osobnosti jedince, tj. jednotu biologických, psychických, sociálních a případně spirituálních struktur, která je základem duševního zdraví, i o integraci do sociálních skupin (různých jedinců do skupin). (Šicková-Fabrice, 2002)

Za důležité považujeme kombinaci jak receptivní, tak produktivní arteterapie v procesu arteterapie. Důležitým okamžikem vnímáme i recepci vlastního artefaktu po delší době, kdy se klient vrátí sám k souboru svých děl od začátku do konce terapie a sám na sebe může nechat působit vývoj tvorby.

1.4 Formy v arteterapii

V arteterapii můžeme vést individuální terapii nebo skupinovou, mezi které se řadí i rodinná arteterapie a partnerská arteterapie.

Při **individuální** terapii je ve vztahu jeden klient k jednomu terapeutovi. Vzniká tak úzký kontakt, intenzivní emocionální zážitek. (Pogády in Šicková-Fabrice, 2002). Je vhodná např. pro klienty, jejichž chování by mohlo být ve skupině problematické nebo rušivé, případně nebezpečné (např. agresivní, psychopatičtí, manipulující, hyperaktivní atd.). (Hornáková in Šicková-Fabrice, 2002)

Při **skupinové** terapii je jeden terapeut na skupinu klientů. Pro terapeuta je náročnější formou vedení terapie, ale nese řadu výhod. (Liebman, 2005) Rozvíjí se týmová spolupráce. (Campbellová, 1998) Klienti se mohou při sdílení podpořit a cítit sounáležitost, vzájemné interakce a zpětné vazby členů skupiny jsou podnětné pro každého jednotlivce ve skupině, dají se zařadit dynamická skupinová cvičení a techniky a je časově ekonomičtější pro obslužnost a pomoc více lidem ve stejné časové dotaci. Mezi nevýhody pak patří organizační náročnost, menší diskretnost, větší nároky na organizační pohotovost a obratnost terapeuta a méně času pro jednotlivce v rámci času skupiny. (Hornáková in Šicková-Fabrice, 2002)

Někdy je vhodné kombinovat skupinovou a individuální terapii, kdy mají klienti ve skupině přínosy plynoucí ze sdílení a v individuální terapii pak mohou hlouběji rozpracovat na tématech, která se v rámci skupiny bojí nebo stydí otevřít či prohloubit. (Hrubý, interview Vinařice, 2026)

Protože v praktické části této práce pracujeme se skupinou, specifikujeme si podrobněji právě tuto formu: „**Skupina** je uzavřené společenství lidí, kteří se potkali náhodou. Od prvního do posledního setkání pracuje jako jeden celek.“ (Ženatá, 2015, s. 27)

Skupina se řídí **pravidly arteterapeutické skupiny**. Základní pravidla práce ve skupině jsou: dobrovolnost, nevynositelnost informací, důvěra, anonymita, diskretnost, tvořivost. (Kamila Ženatá, workshop, 2025) Každý arteterapeut musí na začátku nastavit jasná pravidla.

Energie a dynamika cirkulující ve skupině pomáhá „vyjít“ ven. Svůj problém lépe uchopit a formulovat. Ve skupině probouzejí vzpomínky jedněch vzpomínky druhých. Po pár setkáních jsou schopni účastníci skupiny lépe rozumět své rodině, mýtům, rodinným systémům, jejich historii, identitě a tomu, co brání být sami sebou. (Schützenberger, 2021)

Ve skupinách fungují „náhody“ setkání členů, kteří si zrcadlí své problémy a to jim pomáhá se ve svém problému snáz zorientovat a cítit se, že v tom nejsem sám. Často se sestavují skupiny s podobnými rodinnými příběhy aniž by se lidé předem znali. (Schützenberger, 2021)

Skupina by měla být tak velká, aby si členové byli schopni zachovat oční kontakt, každý člen měl potřebný čas na zapojení se do diskuse a dostatek lidí k tomu, aby se podpořili v interakci, ale zároveň s ohledem na schopnost obslužnosti arteterapeuta. (Liebman, 2005)

Skupina může být **uzavřená** (Stejní členové určený počet sezení), **otevřená** (bez závazku docházky) nebo **polouzavřená** (závazek docházky a členství se postupně mění). (Liebman, 2005)

Jednotlivé formy je dobré vhodně uvážit vzhledem ke klientovi, jeho obtížím, diagnózám a cílům arteterapeutického procesu. Pojmenovat si klady, zápory, indikace, kontraindikace před volbou formy. Vhodné jsou i kombinace skupinové a individuální arteterapie v určitých oblastech, jako je tomu např. ve vězeňství, kterému se věnuje praktická část práce.

1.5 Metody v arteterapii

Arteterapeutické metody jsou postupy, se kterými pracuje arteterapeutická praxe. Jsou to imaginace, animace, koncentrace, restrukturalizace, transformace a rekonstrukce. (Šicková-Fabrice, 2002)

Imaginace, tedy představivost, svět fantazie, poskytuje v arteterapii velký potenciál. Propojuje s vnitřním světem člověka. (Šicková-Fabrice, 2002) C.G. Jung považoval aktivní imaginaci za základ své práce. Komunikuje tam „já“ s nevědomím. Pro imaginaci je důležité, aby se člověk zaměřil dovnitř, ztišil se a uvolnil. Nechal obrazy, aby se samy objevily. Jejich význam, symbolika a možnost do nich vstoupit směřuje k integraci a proměně. Průvodce (arteterapeut) nabízí nedirektivním způsobem téma a klient imaginuje slovy doprovázené nabízené možnosti. Součástí arteterapie je ztvárnit imaginace výtvarně, čímž se zviditelní, upevní. Malování umožňuje zpracovat obsahy, které se v imaginaci objevily, často slovy nevyjádřitelné. (Ženatá, 2015, s. 11-14)

Animace v arteterapeutickém procesu je rozhovor ve třetí osobě, kdy se klient nebo terapeut identifikuje s obrázkem. Umožňuje sdílet informace nepřímou, bez zábran. (Šicková-Fabrice, 2002)

Koncentrace jsou s využitím mandal. „Mandala“ je v sanskrtu „střed“, „svatý kruh“. Je to bod uvnitř duše, ke kterému se vše vztahuje. (Jung in Šicková-Fabrice, 2002) V arteterapii je mandala pomůckou ke koncentraci. (Šicková-Fabrice, 2002)

Resrukturalizace je skládání „rozbitých“ dílčích fragmentů do nových podob, nového obrazu a akceptovat ho. (Šicková-Fabrice, 2002)

Transformace spočívá v přenesení pocitů z vnímání jednoho druhu uměleckého média do oblasti jiného. Je to možnost propojovat různé umělecké směry, např. transformovat text nebo hudbu do výtvarného umění a naopak. Pokud zůstaneme jednooborově pouze v arteterapii, můžeme se zabývat např. transformací hmatových pocitů do vizuálních vjemů. (Šicková-Fabrice, 2002)

Rekonstrukce je nejčastěji využívána jako koláž. Rekonstrukce původního celku. Vystříhnout, dokreslit, dotvořit. Technika rekonstrukce se může využít i v plastické podobě. (Šicková-Fabrice, 2002)

Metody arteterapie vnímáme jako vzájemně neizolované, funkční je jejich kombinace. Efektivita roste s hloubkou prožitku a tak bychom přidali i možnost mezioborových propojení a souvislostí v rámci všech uměleckých terapií. Umění otvírá duši.

1.6 Diagnostické aspekty výtvarného projevu

„Každý umí malovat, protože každý umí přenést svůj vnitřní svět. ... Něco v nás přesně ví, jak to máme. Co prochází cenzurou. A v těch obrázcích to vychází.“ (Ženatá, workshop, 2025)

„Z namalovaného obrazu lze vyčíst cenné diagnostické informace. Ty mohou být důležitým momentem pro terapii.“ (Ženatá, 2015, s. 14)

Obrázek je projekce vnitřního světa, který mluví beze slov a umožňuje odhalit, zabezpečit a opečovat nevědomé potíže a důvody aktuálních stavů klienta. V této kapitole se budeme věnovat projekci v kresbě a v barvách.

1.6.1 Projektivní kresby

Kresba je nevědomé písmo: projekce. Kresba je oproti písmu volná v prostoru, nepodléhá disciplíně zleva doprava. Klient kreslí na libovolnou část papíru bez jakéhokoliv omezení a již rozložení plochy je projekcí. Každá čára, kterou pak kreslí je dalším nevědomým písmem: síla čáry, síla přítlaku, temperament kresby, přerušování čáry, směr atd. Grafický projev má svou symboliku. (Davido, 2008)

U diagnostických kreseb je nutno přemýšlet v širších souvislostech, nelze k nim přistupovat mechanicky pouze přiřazováním detailů, to by nebylo bezpečné. Projektivní testy by měly být součástí testovací baterie min tři obrázků a vyhodnocovat znaky, které se budou v jednotlivých kresbách opakovat. Všechny závěry je nutno považovat pouze za hypotézy, které je nutno si ověřovat dotazováním a pozorováním. Každá kresba není projevem projektivních mechanismů, každý detail není symbolicky interpretovatelný. Při interpretaci kreseb je vždy zapotřebí zohlednit okolnosti vzniku kresby a počítat s kulturní podmíněností kreseb. (Beníček, Akademie Alternativa, 5.9.2024)

Interpretaci kresby musí provádět odborník, tato práce vyžaduje kromě intuice a citlivosti i široké odborné znalosti. (Davido, 2008) Kromě kresby samotné zaznamenává arteterapeut i průběh kresby. (Šicková-Fabrice, 2002)

Mezi projektivní kresby řadíme kresbu na **Volné téma, Lidskou postavu, Dům, Strom, Rodinu a Začarovanou rodinu**. K administraci patří obyčejný kancelářský papír A4 a středně tvrdá tužka bez gumy. (Beníček, Akademie Alternativa, 5.9.2024)

Zde zmíníme tři projektivní kresby využívané v praktické části. Jsou to strom, postava a dům.

Test stromu (der Baumtest podle Karl Kocha, české přepracování Zdeněk Altman)

Kresba stromu je inspirována grafologií. Je symbolickou kresbou sebe sama. (Šicková-Fabrice, 2002) Dle Junga je strom symbolem archetypu Já. Zobrazení Já v procesu růstu, obraz vnitřní celistvosti, která zrcadlí dokonalost Boha. (Beníček, Akademie Alternativa, 5.9.2024) Dle Goetheho je člověk převrácená rostlina: plodí dole, člověk nahoře, komunikuje nahoře, strom dole. (Beníček, Akademie Alternativa, 5.9.2024)

Postava

Kresba postavy je další symbolikou vypovídající o autorovi. Kresba postavy se posuzuje podle stádia vývoje autora, může poukázat na mentální problém v případě neadekvátního kresby vzhledem k věku. Analyzujeme zobrazení hlavy a těla v jednotlivých částech i v celkovém výrazu, celou postavu, oblečení postavy a případné zmrzačení postavy. Konfliktní zóny jsou nezobrazeny nebo zmrzačeny. (Davido, 2008)

Dům

Kresba domu vypovídá o osobnosti a charakteru. Dům je jako postava, je antropomorfní. „Každá stavba je podobná člověku, .. má obličej, oči, ústa, uši, funkce, a dokonce i duši.“

(Bachelard in Davido, 2008, s. 39) Při vyhodnocování posuzujeme jak vlastní dům (dveře, okna, střechu atd.), tak i jeho okolí (cesty, stromy, ploty atd.).

U projektivních kreseb vyhodnocujeme pozitivní i negativní znaky, tj. co nakresleno je, ale i to, co je vynecháno. Právě vynechaná místa hovoří jasněji o problémech. (Davido, 2008)

Za nejdůležitější pravidla vyhodnocování projektivních kreseb vnímáme „nepředjímat“, „nepodsouvat“, tj. nehodnotit subjektivně, ale objektivně, distancovat se od vlastních zkušeností a doptávat se klienta. V těchto schopnostech cítíme kvalitu arteterapeuta a bezpečnost péče o klienta. Za nejdůležitější podnět této kapitoly považujeme bod „doptávat se“ a neulpívat na definovaných symbolikách. Symbolické popisy mohou být v neodborných rukách klamně vysvětlovány a být pro posouzení člověka nebezpečné.

1.6.2 Barva v arteterapii

V arteterapii mají barvy psychologický, estetický a kulturní kontext. Barvy projektují vnitřní svět klienta, kdy barva ukazuje stav emočního života, ale barvám je prokázán i vliv na psychické i fyzické zdraví člověka. (Šicková-Fabricsi, 2002)

Výběr barvy je součástí základní a obsáhlé symboliky. I když je barvám přiřazeno určité spektrum významů, je nutné vzít do úvahy aspekty jako je věk klienta, okolnosti, za jakých tvoří, možné poruchy zraku (např. daltonismus), kulturní vlivy, móda apod. (Davido, 2008)

Kromě jedné samostatné barvy posuzujeme i kombinace barev (harmonie, křiklavost, nesoulad), absenci barvy v celé kresbě či jednotlivých částech, intenzitu, hustotu, odstín nebo viditelnost z dálky celku nebo části obrázku. (Davido, 2008)

Základní (primární) barvy jsou červená, modrá a žlutá. Sekundární barvy jsou ty, které vzniknou mícháním dvou barev primárních, tedy zelená, oranžová a fialová. Protilehlé barvy spektra barev jsou barvy komplementární, ty jsou k sobě navzájem v největším kontrastu a zároveň v harmonii. Pracujeme s barvami teplými, studenými a neutrálními (přechodovými). (Šicková-Fabricsi, 2002)

Vliv na výběr barev může mít inspirace okolím (přírodou, ročním obdobím) a nebo se klient nechává vést svým nevědomím. V obecných pravidlech je dáno, že extrovert používá zpravidla velký počet barev, hl. červenou, oranžovou, žlutou a bílou, kdežto introvert většinou pouze

jednu až dvě barvy a vybírá si spíše modrou, zelenou, fialovou, černou nebo šedou. Depresivní osoby malují ve smutných, ponurých odstínech. (Davido, 2008)

Barvy ale arteterapeut nevyhodnocuje izolovaně podle symboliky barev, ale i v případě barev je vždy nutné se doptávat, co pro klienta daná barva aktuálně znamená. Možným nástrojem rychlé orientace v aktuálním naladění barev u klienta je Šmahelův test barev. (Beníček, Akademie Alternativa, 2024)

Šmahelův test barev je rozdělen na tři políčka pro pozitivní (nejoblíbenější) barvy a tři políčka pro negativní (neoblíbené) barvy daného okamžiku před samotnou projektivní kresbou. Klient zde rychle zaznamená barvy podle aktuálního naladění a jejich pozitivního nebo negativního významu. Diagnostická kresba v případě barevného provedení je pak možná porovnat s tímto nastavením klienta. (Beníček, Akademie Alternativa, 2024)

Během života nebude jeden člověk používat stále stejné barvy. Může mít období bez barev i období velmi barevné. (Davido, 2008)

Barvy jsou všude kolem nás, psychologie barev se učí ve školách, používá se marketingově, barvy mohou být „zaškatulkovány“ a tak i prokazuje arteterapeut svou schopnost se oprostit od předsudků a doptávat se, a to i v procesu času, kdy se může význam barvy pro klienta v průběhu arteterapie měnit.

1.7 Terapeutický vztah a proces

„Terapie vede do života. Pokud nevede, od terapeuta utečte.“ (Beníčková, WATF, 26.-28.9.2025)

Terapeutický proces je vyčleňovat to, co už nemá platnost a zvat tam to, co je nové a třeba o tom nevíme, nebo integrovat to, co třeba nechceme. (Kamila Ženatá, workshop Vnitřní postavy, 25.10.2025)

Terapeutický proces probíhá v bezpečném prostoru a s respektem a individuálním přístupem ke klientovi. Arteterapie mu pak umožňuje vyjádřit pocity, které si klient neuvědomujeme nebo nedokážeme popsat. (Beníčková, mariebenickova.cz) Arteterapeut má ve vztahu ke klientovi roli tzv. „průvodce.“ (Beníček, arteterapie.net)

Role arteterapeuta spočívá v celkové organizaci práce. Náplní je zprostředkovat pravidla setkávání. Určuje čas, hranice, dobrovolnost a bezpečí sdílení. Komunikuje s jednotlivci nebo členy skupiny, přináší koncepty a témata, provází svými komentáři. K jednotlivým tématům

nabízí pochopení, interpretace, zprostředkovává jejich hlubší, symbolická vnímání. Garantuje vhodné zpracování osobních traumat. Dbá na průběžné uzavírání otevřených témat, ošetřuje zjištěné a usmíruje konfliktní situace. (Ženatá, 2015)

Zásadní je způsob, jakým terapeut klienta přijímá, jak mu naslouchá, jak svého klienta vnímá a pozoruje. Právě klienta musí terapeut „poslouchat“, být empatický, což znamená, že jedno nevědomí komunikuje s druhým nevědomím. (Gringer a Bandler in Schützenberger, 2021) Skutečným terapeutem je možné se stát, pokud dokáže naslouchat a vnímat jeho vlastní, tedy klientův, kontext. Proto se důležité věci odehrávají často ve chvílích, kdy se nemluví, když „překročíme práh“, „otevřeme dveře“. (Moreno in Schützenberger, 2021)

Svého terapeuta hledá člověk stejně obtížně jako partnera. Nevzniká jenom studiem, vzděláním. Terapii dělá vztah, který je důležitý. Mám někoho, kdo chvíli vedle mne jde, s kým mohu sdílet, mluvit, čistit. My sami na sebe nemáme náhled. Terapeut to pomůže doprožít. Terapie není polepšovna. Je to proměna, aby člověk využil stejných komponentů, ale využil je jinak, a nebo se na ně podíval z jiného úhlu. (Kamila Ženatá, workshop, 26.10.2025)

Klient potřebuje takového terapeuta, se kterým zůstane autentickým. Kdo má s klientem poctivý, transparentní vztah, bude přístupný kritice, schopný konfrontace a nebude slibovat nemožné. Aby s ním zažil jistotu při vstupování do všech nejistot. (Ženatá, 2015)

Vztah mezi arteterapeutem a klientem vnímáme jako vztah citlivý a je potřeba k němu přistupovat bezpečně, zodpovědně, a pro získání důvěry i s lehkostí a autenticitou arteterapeuta. Ne každému klientovi vyhovuje každý terapeut a ne každý klient je vhodný pro každého terapeuta. Arteterapeut by si měl upřímně zreflektovat, zda je oblast problému klienta jeho bezpečnou zónou, kterou má zpracovanou, ošetřenou a je v ní schopen objektivního náhledu. A každý arteterapeut by měl mít i ošetřeno vlastní „čištění“, schopnost odstoupit od problému a neprožívat to s klientem, „nenosit si to domů“. Měl by mít tedy kvalitní výcvik, sebezkušenostní rozvoj, ochotu průběžného vzdělávání a supervizi.

2 Vězeňství

Vězeňství je kulturním ukazatelem vyspělosti každého státu. „Ukažte mi vaše věznice a povím vám, jaký jste stát.“ (Churchill in Španková, 2013)

Základními pojmy, které spolu úzce souvisí, ale nejsou stejné, jsou: „vězeňství“, „penologie“ a „penitenciaristika“. Další důležité pojmy jsou „resocializace“ a „recidiva“. Tyto pojmy si vysvětlíme ve druhé kapitole vzhledem k zaměření tématu výzkumu arteterapie v ženské věznici. Budeme se věnovat i popisu specifík českých věznic, žen ve vězení a vlivu odsouzení na pachatele i jeho rodinu, abychom lépe rozuměli kontextu arteterapeutické práce ve věznici.

Vězeňství se zabývá praxí organizace věznic, fungováním institucí vězeňského systému, zacházení s odsouzenými a obviněnými osobami. Vězeňství je součástí systému trestní justice. (Jůzl. 2017)

Penologie je teoretická vědecká disciplína účelů a účinností trestů (proč a jak trestat). Je to věda o trestech a trestání, tedy kromě odnětí svobody i o ochranných opatřeních a alternativních trestech. (Jůzl. 2017)

Penitenciaristika se zaměřuje na práci s odsouzenými, jak trest ve vězení konkrétně vykonávat. Je to nauka o výkonu a účinnosti trestu odnětí svobody. Využívá poznatků penitenciární pedagogiky, psychologie, sociologie, práva, kriminologie a dalších věd. (Jůzl. 2017)

Resocializace je část penitenciaristiky, pozitivní proces pro znovu začlenění do společnosti po výkonu trestu, aby znovu žil bez páčání trestné činnosti. Lat. „socialis“ znamená společenský. Je to proces, kdy si jedinec osvojuje pravidla života ve společnosti. (Jůzl. 2017)

Recidiva je negativní jev a označuje opakované páčání trestného činu, znovu obvinění nebo návrat do vězení. (Jůzl. 2017)

V této kapitole se seznámíme se souvislostmi vězeňství, VTOS (výkonem trestu odnětí svobody), VS (Vězeňskou službou ČR), trestnými činy, problematikou odsouzených a jejich rodin, abychom mohli lépe porozumět procesům, možnostem, omezením a rizikům arteterapeutické práce ve věznici, které je věnována praktická část.

2.1 Historie a současnost vězeňství

Vězeňství se objevuje v dlouhodobé historii, ale jako trest pro široké vrstvy obyvatel se používá až od konce 18. století. Do té doby byly upřednostňovány tělesné tresty, galeje, vyhnání a trest smrti. Věznice do 16. století byly spíše vazby před výkonem trestu a nebo pro zadržení dlužníků. Od začátku 17. století jsou zmiňovány i žaláře, tedy již místa pro výkon trestu. Od 18. století dochází k humanizaci trestního práva (omezování trestu smrti a tělesných trestů) a tato humanizace spolu s omezováním deportace vězně do vyhnanství nebo na galeje vede k počátkům užívání trestu odnětí svobody. (Drápal et al, 2021)

Věznice byly hrazeny vězněm nebo rodinou vězně, posléze financovány z veřejných prostředků. Od poloviny 19. století se ve vězení začaly oddělovat obvinění, dlužníci a odsouzení za drobnou a závažnou kriminalitu nebo muži a ženy. (Drápal et al, 2021)

Pro rozvoj vězeňství na celém světě mělo velký význam přijetí **Všeobecné deklarace lidských práv** 10. prosince 1948 Valným shromážděním OSN, která mj. zdůrazňuje zákaz mučení, nelidského nebo ponižujícího zacházení, právo na spravedlivý proces, veřejné slyšení před nezávislým soudem a presumpci nevin. Důležitým dokumentem ochrany lidských práv je **Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod** z 1950. V roce 1961 byla založena organizace **Amnesty International**, která podporuje dodržování zásad Všeobecné deklarace lidských práv. (Španková, 2013)

Počátky vězeňství v Česku můžeme hledat v 10. století. Trestání se vyvíjelo jako odplata, izolace, odstrašení a náprava. Docházelo k trestům smrti, institut psance nebo boží soudy (ordály). Ve 13. století byl budován systém župních hradů s prostory pro držení osob před výkonem trestu, tedy před exekucí trestu smrti, popravu hladem nebo politické věznění osob vyššího stavu. Nejednalo se ještě o uvěznění jako výkon trestu, jednalo se o vazbu. Samotné uvěznění pro výkon trestu se začalo uplatňovat v Česku v polovině 16. století, ale dále se rozvíjely tresty tělesné, nucené práce, tresty majetkové (konfiskace a pokuty) a tresty zneuctvující (praní, cejchování na tváři nebo na rameni, prohlášení za psance). Marie Terezie vydala roku 1768 Tereziánský zákoník a z trestů bylo odstraněno mučení (prohlášeno za nezákonné). Josef II. vydal Všeobecný zákoník v roce 1787 a nastoupila se **cesta humanizace** trestání i na českém území. Vězení sloužilo především jako vazba, vznikala Měšťanská vězení na radnici nebo v městské věži (pro dlužníky) nebo v šatlavě (zostřená vazba). Nejtěžším vězňům bylo určené podzemí, sklepení radnic nebo jiná neútluná místa. (Drápal et al, 2021)

Od roku 1804 došlo k rozdělení deliktů na zločiny a přestupky. Zločiny se trestaly smrtí (většinou oběšením) nebo žalářem (uvěznění ve sklepení), přestupky peněžitou pokutou,

propadnutím majetku, vězením, ztrátou práv, bitím nebo vypovězením. Za období Rakouska-Uherska došlo k diferenciaci vězňů platnou dodnes. Po roce 1918 byl justici převzat i model vězeňství z Rakouska-Uherska. Ve výkonu trestu se zmírňovaly podmínky výkonu trestu podle nápravy a převýchovy odsouzených, dokonce byla zavedena péče postpenitenciární (finanční podpora, nalezení zaměstnání, ošacení). Na penitenciární péči se podíleli kromě duchovních i učitelé, lékaři a některé církevní řády. Trest smrti nebyl ještě zrušen. (Drápal et al, 2021)

Druhá světová válka přerušila tento vývoj, existovaly věznice, káznice, koncentrační a pracovní tábory a trest smrti byl častou exekucí. V období po roce 1946 byly věznice okresní, krajské, trestní ústavy a polepšovny. Vězni byli i třídní nepřátelé a byli využíváni jako levná pracovní síla v těžkém průmyslu. Je to inspirace sovětským vězeňstvím. (Drápal et al, 2021)

V roce 1989 prochází i vězeňství řadou změn, mj. již nemělo sloužit potlačování politických názorů. Mezi hlavní změny patří amnestie prezidenta republiky a typy věznic (tři nápravné výchovné skupiny do r. 2017 a pouze dva typy od r. 2017). (Drápal et al, 2021)

Mezi odborníky, zaměstnanci Vězeňské služby i mezi laickou veřejností jsou dva názory na tvrdost trestů a využívání alternativních trestů. Zastánci tvrdých trestů argumentují schopností pachatele odradit. Ale závěry souhrnných kriminologických výzkumů za poslední desetiletí naznačují, že uvěznění nemá pozitivní důsledky na míru recidivy, dokonce nelze vyloučit, že uvěznění recidivu oproti jiným trestům pravděpodobně zvyšuje. (Drápal et al, 2021) Přístup pro lidstější zacházení i s těžkými zločinci zastupuje i Český helsinský výbor. (Malá, 2003), zatímco jeden z prvních generálních ředitelů Vězeňské služby ČR, J. Malý, sám vedl tuto státní organizaci s představou, že přílišná pseudohumanizace je na úkor kázně a že hlavním úkolem VS je zajistit bezpečnost občanů. (Malá, 2003)

Česko patří mezi země s nejvyšší mírou uvěznění v EU. (Czexperiment, online, 2026) V České republice je nadměrně využíváno odnětí svobody nad jinými alternativními tresty. To je i neekonomické, protože někteří společensky nebezpeční pachatelé (např. hospodářské trestné činy) uvězněním nemohou přispět ke splácení dluhů, naopak zatěžují státní rozpočet pobytem ve vězení. A díky stigma po propuštění a izolaci od společnosti se jejich ekonomická zdatnost po propuštění neobnovuje tak rychle, pokud vůbec. (Mertl, 2020, interview Hrubý, 2025) Jeden měsíc jednoho vězně v ČR stojí cca 65.000 Kč, z toho si odsouzený sám přispívá částkou 80 Kč/den. Jeden den vězně stojí stát cca 1.800 - 2.000 Kč. (interview zaměstnanci VS)

Typy věznic v Česku upravuje zákon **č. 169/1999 Sb, Zákon o výkonu trestu** a odnětí svobody, který byl **novelizován v roce 2017 zákonem č. 58/2017** a § 56 upravuje dva typy věznic, a to věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Věznice s ostrahou se dle stupně

zabezpečení dělí na nízký, střední a vysoký stupeň zabezpečení, kam jsou odsouzení zařazováni dle vnitřní a vnější míry rizika.

Vězeňství v ČR má dle tohoto hodnocení, statistik a historických souvislostí před sebou ještě cestu k humanizaci a převýchově vězňů, snížení počtu VTOS s využíváním alternativních trestů a podpůrnou péčí pro resocializaci odsouzených. I když, jak bude rozvedeno v dalších kapitolách, jsou zde již kvalitní programy penitenciární péče, existují jen pro malé procento odsouzených. S většinou se aktivně nepracuje na možnosti změny.

2.2 Důvody odsouzení: trestné činy

Důvody odsouzení, tedy trestné činy upravuje **Zákon č. 40/2009 Sb., tj. Trestní zákoník**. Ten definuje v **§ 13 Trestný čin** jako protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění nebo nedbalosti.

Trestní zákoník dále definuje v § 14, že se trestné činy dělí na přečiny a zločiny. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy, a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny. Zvlášť závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

Trestní zákoník definuje jednotlivé trestné činy a určuje odpovídající výši trestu. Vymezuje, kdy se jedná o zavinění úmyslné, z nedbalosti, omyl skutkový a omyl právní. Trestní zákoník stanovuje i polehčující a přitěžující okolnosti.

Mezi druhy trestů patří dle § 52 Trestního zákoníku: odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti a vyhoštění.

Trestem odnětí svobody se rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Zvláštním typem trestu odnětí svobody je dle § 54 výjimečný trest.

Jednotlivé rozsudky trestných činů jsou označovány číslem paragrafu podle Trestního

zákoníku. Jejich seznam je přílohou AP.

V rámci důvodů odsouzení je ještě potřeba se zabývat účelem odsouzení a uvěznění. Zde jsou podobné dva termíny: účel trestu a účel výkonu trestu.

Účel trestu vyjadřuje, proč soud trest ukládá (§ 39 Trestního zákoníku) a **účel výkonu trestu** vyjadřuje, jak má být trest odnětí svobody vykonáván s cílem resocializace odsouzeného a odvolává se na dva zákony (nemá jednoznačný paragraf), a to na již citovaný Trestní zákoník a dále na zákon č. 169/1999 Sb, zákona o výkonu trestu a odnětí svobody.

Účelem výkonu trestu je **ochrana společnosti, zabránění** pachateli v další trestné činnosti, **výchova** pachatele k řádnému životu (resocializace odsouzeného), **preventivní působení** na ostatní a **vytváření podmínek pro návrat** odsouzeného do běžného života po propuštění.

Zde můžeme poukázat na fakt, že v ČR je prioritou účelem výkonu trestu ochrana společnosti a zabránění pachateli v další trestné činnosti, kdežto výchova, resocializace, prevence a vytváření podmínek pro návrat jsou zatím minimální. Zde jsou velké rezervy. Aktuální politika snížení státního rozpočtu určeného do oblasti penitenciární péče toto dál ztíží.

Pachatelé (Abuzéři)

Trestní zákoník, tj. zákon č. 40/2009 Sb., definuje pachatele dle § 22 jako toho, „kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu, jeho pokusu nebo přípravy, je-li trestná.“ Pachatelem je i ten, kdo k „provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná.“ Trestní zákoník dále definuje Spolupachatele a Účastníka trestného činu.

V rámci arteterapie se ovšem pojďme podívat na pachatel jako na „lidi“ a jejich motivace, pohnutky a důvody páčání trestné činnosti. Zde bychom mohli hledat odpovědi na možnost efektivitu arteterapeutické práce s odsouzenými.

Kdo jsou ti, kdo páchají trestné činy? Kdo jsou především ti, kdo páchají násilné trestné činy, týrají a zneužívají slabší závislé jedince? Proč jedni lidé týrají druhé? A především proč např. rodiče týrají své děti? (Langmeier, Krejčířová, 2024)

„Typická osobnost pachatele neexistuje. Všechny charakteristiky, které zvyšují riziko asociálního chování (např. sobeckost, necitlivost, tvrdost, agresivita a bezohlednost), mohou být za určitých okolností stejně dobrým předpokladem úspěchu.“ (Vágnerová, 2014)

Vlivy jsou buď **vrozené nebo vlivem prostředí**. Mohli bychom vytipovat **odlišnosti v emočním prožívání** (sklon k afektivnímu reagování, výbušnosti, se sklonem k riskantním aktivitám, s potřebou silných zážitků, citově chladní, neschopni soucitu a s převažující

hostilitou, v případě lítosti s převažující sebelítostí), **odlišnosti ve způsobu uvažování** (nedostatek rozumových schopností, kdy dobrou inteligenci lze považovat jako prevenci asociálního chování minimálně kriminality určitého druhu), **odlišnosti v motivaci a způsobu uspokojování potřeb** (neodkladnost uspokojení a podceňováním rizika) a **odlišnosti socializace** (s nedostatečně rozvinutým svědomím a empatií, zvýšenou potřebou moci, případně zábrany odklonit alkoholem). (Vágnerová, 2014)

Můžeme vymezit **čtyři typy pachatelů**: pachatel **dostatečně socializovaný**, který prožívá vinu a jeho trestná činnost je spíše epizodická, pachatel **nedostatečně socializovaný**, který nedokáže dostatečně ovládat své chování a má sklony k impulzivitě, dále pachatel **deviantně socializovaný**, který respektuje jiné sociální normy, a **pachatelé s asociálním chováním díky psychické poruše**, tj. duševně nemocní, trestně neodpovědní psychotici nebo zmanipulovaní jedinci s mentální retardací. (Vágnerová, 2014)

Často se jedná o transgenerační (mezigenerační) přenos, který přejímá stejné vzory výchovy své primární rodiny. Konečně tělesné tresty byly v Evropě i v Severní Americe dlouho pokládány za nezbytnou součást výchovy a stále zůstávají mezi přijatelnými. Některá společenství vnímají fyzické tresty k uznání autority. (Langmeier, Krejčířová, 2024)

Týrané děti se v dospělosti samy stávají týrajícími rodiči. Rodič je modelem chování (teorie sociálního učení), ale může dojít i ke kognitivnímu zpracování a zhodnocení vlastních prožitků. (Gara et al. in Langmeier, Krejčířová, s. 2024)

C. Cochey a N. Braun (1997) definovali tři **hlavní faktory, které zvyšují pravděpodobnost týrání: vystavení agresi** v rodině nebo mimo rodinu, vystavení **stresorům chronickým nebo akutním**, které vyvolávají hlavně dlouhodobý stres a **omezený přístup ke zdrojům pomoci** a podpory pro dosažení významných cílů (hmotné prostředky, fyzická síla, znalosti, dovednosti, pomoc a podpora druhých, vč. opory emoční).

V případě fyzického nebo psychického násilí mezi dětmi a mladistvými navzájem, se často jedná o jedince, který byl sám dříve obětí podobného činu. Transgenerační přenos špatného zacházení se potvrzuje i u sexuálních obětí. Přerušit cyklus „oběť – pachatel - oběť“ je tedy velkým úkolem pro prevenci. (Langmeier, Krejčířová, 2024)

Pokud spojíme výzvu úkolu přerušení cyklu „oběť – pachatel - oběť“ s třetím bodem Cocheyho a Braunovy definice hlavních skupin faktorů pravděpodobnosti zvýšení týrání, tedy „omezený přístup ke zdrojům pomoci a podpory“, můžeme apelovat právě na význam penitenciární péče a resocializačních programů jako možná cesta k nápravě odsouzených s významem pro jednotlivce i celou společnost.

2.3 Recidiva

Pojem **recidiva** zjednodušeně označuje, kolik odsouzených se během určitého období vrátí do vězení. (Josef Hrubý, Vězni jsou taky lidi #2, 2025) **Penologická recidiva** je ukazatel, který říká, kolik procent propuštěných se vrátí do výkonu trestu odnětí svobody v jednom kalendářním roce. (rubikoncentrum.cz, 2025)

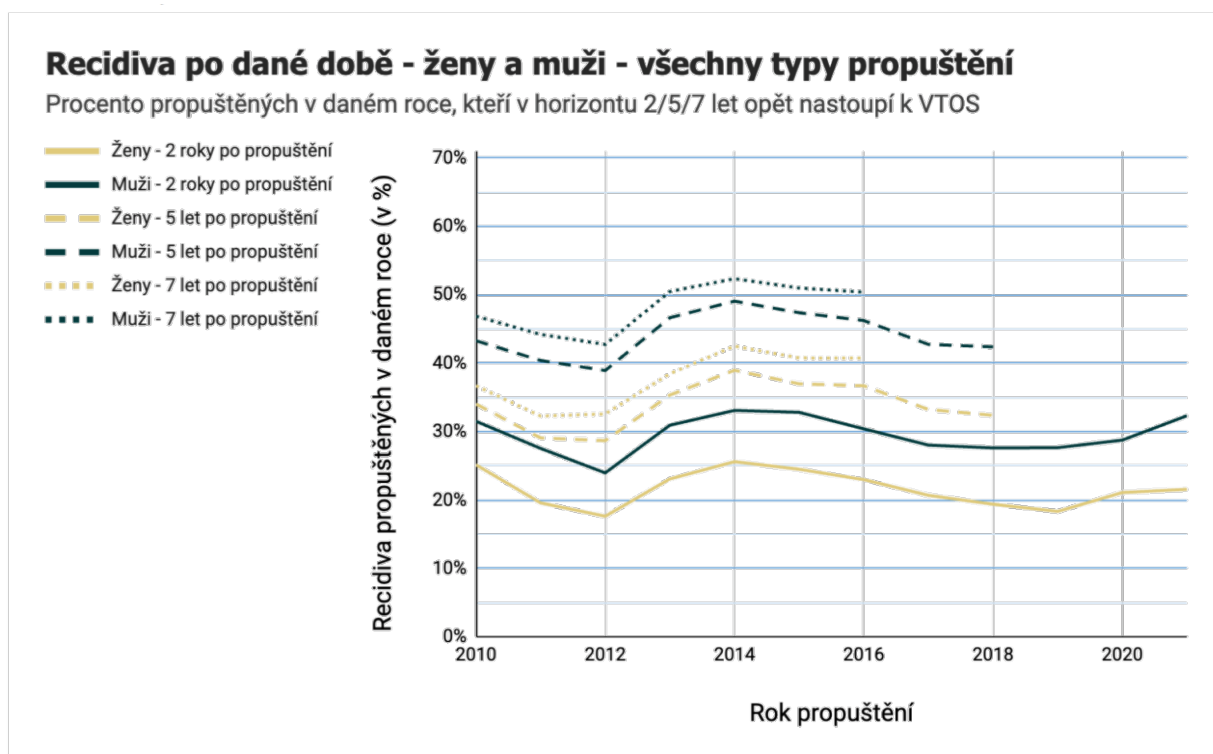
Statistiky nejsou jednotné, protože kritéria jsou různá, a to především v délce sledovaného období mezi propuštěním a návratem do vězení. Některé země nesledují návrat do vězení, ale statistiky opětovného obvinění nebo odsouzení, nebo způsob nahlížení na prvotrest. Dalšími rozdíly vnímání pojmu recidiva je, zda se jedná o návrat do vězení, nebo jen obvinění či odsouzení. (Yukghnenko et al., Journal of Criminal Justice, 2023) Např. v Bolívii dokonce neexistuje presumpce nevinny a do vězení je odvedený každý, kdo je z něčeho obviněný (např. sousedem) a teprve z vězení se brání. (projekt23.cz, 2026)

Statistické porovnání recidivy v různých zemích Evropy nebo světa je proto složité. Samotný termín „recidiva“ různé země definují jinak. Odlišnosti jsou např. i ve vnímání nových odsouzených, kdy některé země (na rozdíl od ČR) nahlíží na prvotrest i při návratu po určitém delším období. Další odlišností je období sledování recidivy (návrat po 1 roce, 2 letech, 5 letech atd.) Recidiva u alternativních trestů je statisticky pro 33 sledovaných zemí nižší než při uvěznění. (Yukghnenko et al., Journal of Criminal Justice, 2023).

Podle Science Direct jsou hodnoty recidivy ve 33 sledovaných zemích u 2 leté recidivy 18% až 55%. (Yukghnenko et al., Journal of Criminal Justice, 2023)

ČR má jeden z nejvyšších procent recidivy v Evropě. V ČR je to cca 30% do 2 let, což vyplývá z výroční zprávy Vězeňské služby, a to s rostoucí tendencí v posledních letech (ceskepriority.cz) Recidiva roste nejrychleji v prvních 4 letech po propuštění. Po 7 letech od propuštění je necelá polovina (47 %) opět alespoň jednou ve výkonu trestu odnětí svobody. (vs.gov.cz) Zaměstnanci VS ovšem mluví až o 70% (návrat do 5 let od propuštění). U žen je recidiva cca jedné třetiny žen do 5 let. (Czexperiment, 2026)

Z toho vyplývá, že práce na resocializaci, zvýšení bezpečí pro společnost a snížení recidivy je žádoucí, stejně jako vyšší míra využívání alternativních trestů a moderního vězeňství.

Graf 1: Recidiva ženy vs. muži (výroční zpráva Vězeňské služby)

2.4 Ženy ve vězení

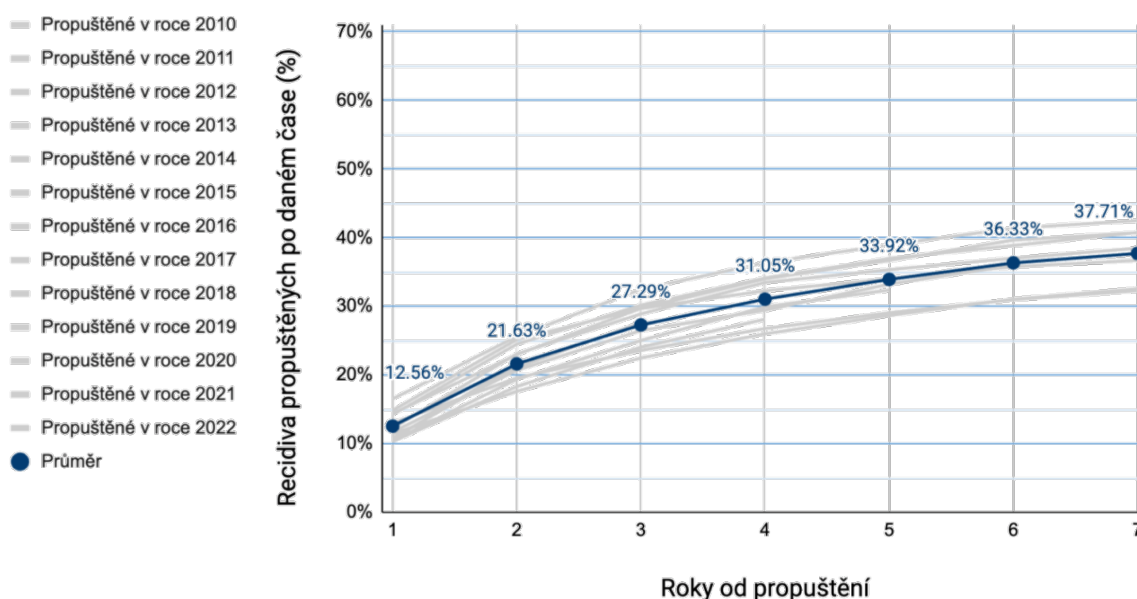
Trestnou činnost páchají ženy méně často než muži, cca v poměru 1:10. Ženy se chovají méně kriminálním způsobem, bývají méně často odhaleny a odsouzeny, ale ženská kriminalita narůstá. (Vágnerová, 2014) Samostatnou kategorií jsou mladistvé odsouzené. Ty tvoří malou část odsouzených žen, dlouhodobě se počet pohybuje kolem 10. Mladistvé jsou umístovány do věznice Světlá nad Sázavou. (Drápal et al., 2021)

Průměrný věk vězněných žen je 31-40 let. Jedna třetina žen má trest do jednoho roku, přibližně jedna polovina do pěti let. V Česku je aktuálně ve výkonu trestu cca 1.500 žen, což je cca 8% vězněné populace. (Czexperiment, 2026)

Co se recidivy týče, míra dvouleté recidivy žen (22 %) se pohybuje výrazně níže než u mužů (32 %). Trendovost je stejná. (Výroční správa VS, ceskepriority.cz)

Trajektorie recidivy - ženy - všechny typy propuštění

Podíl propuštěných, které po daném čase od propuštění opět nastoupí k VTOS

Graf 2: Ženy trajektorie recidivy (výroční zpráva Vězeňské služby)

Tím, že ženy tvoří jen 5-10 % vězňů, je ovlivněna dostupnost specializovaných služeb. Odsouzené ženy mají odlišné potřeby od mužských vězňů, vycházejí ze specifík biologických, sociologických i psychologických. Ženy se tedy odlišují od mužů jak skladbou trestné činnosti, tak potřebami během výkonu trestu. Ženské věznice jsou oddělené od mužských (až na výjimky např. vazební cely). Vězeňské prostředí a systémy jsou historicky nastaveny spíše potřebám mužské populace. (Drápal et al., 2021)

Majoritní podíl ženské trestné činnosti je za majetkovou trestnou činnost, drogové delikty a podvod či zpronevěru. Nejčastějším druhem trestné činnosti u žen jsou krádeže v důsledku závislosti. Častá je spíše spoluúčast. (Czexperiment, 2026)

Postavení žen ve společnosti se posunulo z péče o děti v domácnosti do situace, kdy jsou jediným zdrojem příjmů v rodině, roste počet samoživitelek, stoupla rozvodovost, mění se postavení v zaměstnání. To má vliv na vývoj ženské trestné činnosti. Ženské trestné činy jsou odlišné od mužských, tj. ve vyšší míře i trestné činy v sebeobraně, odsouzené ženy mají vyšší míru traumat z minulosti (domácí násilí, zneužívání). (Drápal et al., 2021, ceskepriority.cz) V Czexperimentu s 80 odsouzenými se 94 % žen přiznalo k fyzickému bití partnerem a ředitelka věznice Světlá nad Sázavou uvádí, že některé prošly i tak extrémním násilím na nich páchaným

jako je politím benzínem a zapálením. Ženy mají až 10 x vyšší tendenci k sebepoškozování, případně až k suicidálnímu chování než muži. (Czexperiment, 2026)

Dle průzkumného experimentu se vzorkem respondentů 80 odsouzených má ve věznici Světlá nad Sázavou 100 % žen dokončené základní vzdělání (nebývalo tomu tak), 54 % žen maturitu a vyskytují se zřídka i ženy s vysokoškolským vzděláním. (Czexperiment, 2026)

Zákon se tématu žen ve vězení věnuje jen v pár bodech. V zákoně o výkonu trestu odnětí svobody v § 7 je zmíněno oddělené ubytování mužů a žen, v § 31 jsou zakázány některé práce, které nesmějí ženy vykonávat, a § 66 až 68 se věnuje umístění matek s dítětem do vězení. Ve vyhlášce 345/1999 Sb je věnována část psychickým a fyziologickým odlišnostem žen, potřebám těhotných žen a kojících matek. Je zde stanovena možnost denního koupání (vs. jinak 2x týdně). Stanovuje se i možnost používat vlastní kosmetické přípravky, možnost úpravy vlasů, umístění matek s nezletilými dětmi ve vězení. Samostatný předpis pro ženské věznice ČR nemá. (Drápal et al., 2021)

2.4.1 Ženské věznice v Česku

Ženské věznice v Česku jsou ve Světlé nad Sázavou, Drahonicích, v Opavě (objekt Olomoucká) a vazební věznice Praha Ruzyně má dva samostatné objekty pro ženy v Řepích a Velkých Přílepech. Věznice jsou často přestavěné z objektů bývalých kasáren nebo škol v přírodě. Jedná se o ubytování hromadných ložnic a společných sociálních zařízení pro desítky žen. Zcela chybí dostatek soukromí a prostoru. Pokud vezmeme do úvahy specifické potřeby žen i ženské trestné činnosti, je tento typ ubytování pro odsouzené nevhodný. Moderní vězeňství od takovýchto ustupuje. (Drápal et al., 2021)

I vzhledem k nízkému celkovému počtu žen ve vězních není možné umísťování do VTOS ženy podle místa trvalého bydliště a tím podporovat a prohlubovat funkční vztahy se sociálním zázemím a vztahy s dětmi. (Drápal et al., 2021)

Největší ženská věznice v Česku je Světlá nad Sázavou. Kapacita je 1.000 žen a je jediná, která je určena i pro mladistvé odsouzené ženy (dívky do 18 let). Má všechny stupně zabezpečení. Je to jediná věznice, kde je oddíl pro matky s dětmi do 3 let. (Czexperiment, 2026)

Ve Velkých Přílepech nedaleko Prahy byla zahájena výstavba nové otevřené věznice pro ženy, v březnu 2026 byl položen základní kámen. Zařízení vzniká v samostatném areálu, který spadá pod Vazební věznici Praha Ruzyně. Bude určena v závěrečné fázi výkonu trestu a

odpovídá modernímu evropskému trendu práce s vězněnými osobami. Kapacita bude 32 míst. (www.vs.gov.cz) Patří do konceptu tzv. komunitní věznice. Otevřená věznice pro ženy bude teprve druhou otevřenou komunitní věznicí v ČR (první vznikla v r. 2017 v Jiřicích) (FB RUBIKON a Mezinárodní vězeňské společenství, 19.3.2026)

Mezi moderní přístupy k ubytování v rámci ženského vězeňství v ČR můžeme zařadit i tzv. Tichý oddíl. Je to program pro vybraných 6 žen z věznice Světlá nad Sázavou, které jsou převezeny do věznice Pardubice do oddílu bez mobilu, televize, s meditacemi, bez zbytečného mluvení, s možností být sama se sebou a bez hluku. Ticho má vést ke svědomí. Základní podmínkou programu je povinnost mlčení. Nejedná se ale o trvalé ubytování, pouze o program. Pardubická věznice je jinak věznice mužská. (Česká justice, 2026)

Z výše uvedeného vyplývá, že jsou ženy ve VTOS v nevhodných podmínkách a přístupy k zohlednění ženských biologických a sociálních potřeb jsou nepatrné zlomky řešení celku.

2.4.2 Věznice Drahonice

Drahonice jsou druhou největší věznicí pro ženy v ČR s kapacitou 200 odsouzených a nachází se v západních Čechách poblíž Postoloprty, jsou organizační jednotkou spadající pod věznici Nové Sedlo. (zaměstnanci VS, 2025) Vězeňská služba udává na webových stránkách kapacitu nižší, 177 žen. (www.vs.gov.cz)

Drahonice patří mezi relativně moderní věznice, protože byla přestavěna nedávno (vs.gov.cz), nicméně se stále jedná o hromadný typ ubytovací kapacity (12 žen společně na pokoji) a se společným sociálním zařízením pro jeden oddíl. (zaměstnanci VS, 2025)

Drahonice jsou ženskou věznicí pro výkon trestu ve středním a vysokém stupni zabezpečení. (Drápal et al., 2021, zaměstnanci VS, 2025)

Co se terapeutických programů týče, nejsou zde certifikované terapeutické programy: ani 3Z model, ani GLM model. V Drahonicích je 1,0 pracovní úvazek pozice terapeut jako zaměstnanec Vězeňské služby ČR. (zaměstnanci VS) Obvyklá pracovní vytiženost terapeuta ve věznicích ČR je obecně pouze 10% skutečné terapeutické práce a zbytek administrativní. (Hrubý, interview 2025) Další vliv na odsouzené mají vychovatelé, sociální pedagog a psycholog, jehož náplní práce jsou především krizové intervence, posudky nových odsouzených i zaměstnanců VS a administrativa. Jednou týdně jsou v Drahonicích poskytovány služby kaplana. (zaměstnanci a odsouzené Drahonice, interview, 2025)

V Drahonicích je nově od začátku roku 2026 poskytováno poradenství RUBIKON Centrum pro odsouzené před výstupem, a to 1x měsíčně ohledně bydlení, dluhů a práce. Tato organizace prováděla začátkem roku 2026 v Drahonicích i projekt „laboratoře“ a „stínování“ pro vyhodnocení aktuálních a možných nových přístupů práce s vězni, změny v organizaci a nebo nových služeb pomoci. Výsledky nejsou zatím veřejné. (RUBIKON, interview, 2026)

Věznice Drahonice je místo praktické části této práce, kde je prováděn výzkum vlivu arteterapie na resocializaci odsouzených. To je důvod, proč se i v teoretické části věnujeme popisu problematiky.

2.5 Penitenciární péče

Slovo penitenciární pochází z latinského „poenitentia“ a znamená lítost, změnu smýšlení, polepšení nebo nápravu. V češtině je význam slova spojený s vězeňstvím a zacházením s vězni. **Penitenciární péče** má za úkol pomáhat odsouzeným za spáchání trestného činu se napravit, resocializovat a jiným způsoby se připravit na návrat do společnosti a zamezení recidivy. (Mařádek in Svoboda, 2011)

Související pojem je **prizonizace**, což je adaptace jedince na život ve vězení, a to adaptace na institucionalizaci (organizovaný způsob života se ztrátou samostatnosti) a na ideologizaci, což je přijetí pravidel a norem vězeňského prostředí, a to alespoň formálně, což je někdy kontraproduktivní pro resocializaci, protože dochází k výměně zkušeností mezi vězni. (Svoboda, 2011)

Penitenciární péče by měla zajišťovat funkce reedukace, resocializace, readaptace, rehabilitace a reintegrace. **Reedukace** je, proces změny myšlení odsouzeného, ve kterém neguje dysfunkční a bariérní životní momenty. **Resocializace** by měla formovat odsouzeného takovým způsobem, aby byl schopný se znovu vrátit a začlenit do společnosti. **Readaptace** vede odsouzeného k přijetí obecných, společenských, ekonomických, morálních a zákonných podmínek pro nekriminální život. **Rehabilitace** by měla posunout hodnotový systém jedince tak, aby po propuštění mohl získat zpět pověst slušného člověka s mravním a etickým myšlením a chováním. **Reintegrace** je završující výchovná funkce trestu, tedy znovu spojení kriminalitou narušených vztahů, vazeb a osobnostních procesů. (Svoboda, 2011)

Základním programem ve věznicích je **Program zacházení**, který slouží k dosažení účelu výkonu trestu a je dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb. souhrnem

činností, které jsou odsouzenému stanoveny při příjmu a které jsou pro odsouzeného povinné nebo které může vykonávat.

Program zacházení, tedy jádro penitenciární péče, má výchovné složky rozumové (vzdělávací aktivity), mravní, pracovní, estetické a tělesné. (Jůva in Jůzl, 2017) Mezi části programu zacházení patří **pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciálně výchovné, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších.** (vs.gov.cz)

Na druhou stranu jsou zde hlasy z výzkumu i praxe, které upozorňují na nedostatečnou efektivitu současné penitenciární péče, dvojí přístup ve vězeňství (represe vs. resocializace), nedostatek času a odborného personálu pro terapeutické programy, kteří by s vězni opravdu terapeuticky pracovali a „neviděli je jen jako položky na papíru pro splnění povinností a kontrol systému.“ (Mertl, 2020)

Touto tematikou a dále i nedostatečným využíváním alternativních trestů oproti uvěznění se zabývá na vědecké úrovni Jiří Mertl ze Sociologického ústavu AV ČR, který poukazuje na potenciál změny přístupu k odsouzeným a k trestu odnětí svobody v ČR obšírněji. V ČR poukazuje na slabou a nedostatečnou síť penitenciární, ale především postpenitenciární péče, což má za riziko, že i pozitivně motivovaní odsouzení, kteří mají velkou vůli žít lépe a nedojít k recidivě, se stanou demotivovanými. (Mertl, 2020)

Osoby, které se dostanou do vězení, jsou vlivem prizonizace asimilovány a přijímají specifickou vězeňskou subkulturu. (Clemmer in Mertl, 2020) Trest odnětí svobody sám o sobě zpravidla nevede k resocializaci pachatele, spíše naopak, protože ve vězení jsou užitečné jiné vzorce chování než na svobodě. Dochází i ke změně osobnostních vlastností, narůstá hostilita a introverze. (Vágnerová, 2014) Ve věznicích je větší význam stereotypů založených buď na fyzické síle nebo psychologické manipulaci, které slouží k vnitřní hierarchii. (Mertl, 2020)

Oproti ČR jsou v cizině, např. ve Skandinávii (s nižší mírou recidivy), využívány ve větším počtu malé věznice, kde se s vězni adekvátně pracuje, až otevřené věznice. (Pratt in Mertl, 2020) Světové vězeňství lze dle způsobu péče o odsouzené rozdělit na „kulturu rehabilitace“ a kulturu kontroly. Kultura rehabilitace s empaticky naladěným personálem vnímá odsouzené jako osoby, které potřebují pomoc. Kontrolní systém vnímá odsouzené jako masu, vězněné osoby jsou pouze kontrolovány, usměrňovány a manipulovány. (Eriksson in Mertl, 2020)

České vězeňství se vydává pomalu cestou modernizace a humanizace, nicméně stále je spíše represivní složkou s rehabilitačními programy „na papíře“ a jen pro hrstku odsouzených. A to navzdory mnoha lidem, zaměstnancům VS, penitenciárních organizací i externistům, kteří prosazují změnu. Naráží na byrokracii, zvyky, kontrolní mechanismy a zdlouhavé procesy.

2.5.1 Resocializace

Ambicí resocializační pedagogiky je modifikace jedince a **eliminování škodlivých, problematických a patologických prvků pro jedince a pro společnost**. Má analyzovat minulost a stanovit perspektivy odsouzeného. Dříve byla resocializace vnímána jako převýchova, aktuálně jako **proces korekce**. (Jůzl, 2017)

Ani v současnosti se neseťkáváme s jednotným názorem na programy resocializace vězňů. Běžná populace vnímá odsouzeného pouze jako někoho, kdo si nezaslouží péči, ale má trpět za své činy. Ještě **stále přetrvává ve společnosti názor, že represe je vhodnější než resocializace**. Možná i proto, že resocializační programy nemají v ČR dlouhou historii. Moderní pojetí českých věznic má již ale příklon a podporu resocializačních programů a penitenciární péče. (Vězni jsou taky lidi, #3, 2025)

Proč pracovat s vězni? Argument proti postoji běžné laické populace, tedy argument pro resocializační programy, zmínila Tina Chlupáčová z organizace Volonté, že většina odsouzených jednou vyjde z vězení, bude ve společnosti bez dozoru a **jen represí se nic nového nenaučí, nic nezmění. Za mřížemi jsou lidé bez důvěry ke svému okolí** a ve věznici se nedůvěra ještě prohlubuje. Někdy jsou odsouzení nejen pachateli, ale i sami oběťmi. Někteří neznají nic jiného, mají násilnické nebo podvodné chování **z primárních rodin jako normu**. (Vězni jsou taky lidi #4, 2025)

Resocializační práce s odsouzenými má již své výsledky ve světě i v Česku, a to výsledky měřitelné. Odsouzení někdy paradoxně **ve vězení dostanou čas na přemýšlení a změny a pokud se potkají se správnou osobou, dokáží si někteří (ne všichni) uvědomit vinu, ale i své původní trauma a špatné vzorce chování, někteří poprvé ve vězení zažijí zájem o jejich osobu, projevení důvěry a zodpovědnost**. (Hrubý, Prchal, interview, 2026) Josef Hrubý, terapeut z mužské věznice Vinařice uvádí, že Česká republika má 20 tisíc vězňů, z toho pouze 54 doživotních, z čehož vyplývá, že skoro všichni se vrátí do normálního života a stanou se něčí sousedé. (Vězni jsou taky lidi #2, 2025) Ve věznici Vinařice vypracovali terapii založenou na **práci s emocemi, snižováním agresivity, sebehodnotou a lidským přístupem**, kdy je odsouzený vnímám jako člověk a že „každý může udělat chybu“. **Recidiva v této konkrétní věznici klesla ze 70% na 30%**. Odsouzení jsou schopni po terapii ve Vinařicích normálního života, rodin, práce a srovnání dluhů.

Kdyby ve věznicích pracovalo víc terapeutů, byla by efektivita vložených prostředků ekonomicky výhodná. **Náklady na uvěznění a dále náklady na stíhání, soudy a uvěznění, nehledě na náklady a hrozby pro další oběti jsou mnohonásobně vyšší než náklady na**

terapeutickou práci s odsouzenými ve věznicích. Ve Vinařicích je terapeutický oddíl napůl otevřená skupina pro 20 lidí odsouzených za různé trestné činy (podvody, vraždy, návykové látky, a to prvotresty i vícetresty). Terapeutický oddíl Kemp je vč. odděleného ubytování odsouzených. Terapeut Hrubý říká: „Děláme z nich beránky a nemůžeme je pak vrátit mezi vlky.“ Součástí tohoto oddílu jsou i „otevřené dveře“ (terapeuti jsou k individuální konzultaci kdykoliv k dispozici), skupinové programy, pracovní zařazení i vyškolení dozorců k pravidlům terapeutického programu. Na dveřích visí cedulka: „LASKAVOST, DŮVĚRA, RESPEKT, SOUCIT, LIDSKOST“. (Hrubý, interview, 2025)

Mají všichni odsouzení potenciál k resocializaci? Dle Hrubého se cca 1/3 vězňů nechce změnit a s těmi by byly terapie neefektivní. Mezi tyto patří vězni, kteří dál páchají trestnou činností i ve vězení a uvěznění je životní styl i celých rodin. Mezi další kontraindikace terapeutické práce ve věznicích patří medikovaný psychiatricky nemocný odsouzený (na to nejsou odborníci) a v Kempu mezi kontraindikace považují i pozici tzv. „barákový“, tj. vězni, kteří vedou oddělení a „šéfují“ ostatním vězňům. Vhodnost kandidátů do terapií probíhá ve spolupráci s pracovním zařazením (např. managerem call centra). (Hrubý, interview, 2025)

Přikláníme se na stranu efektivity a možnosti resocializace odsouzených na základě ověřených výsledků. Pokud existuje v ČR věznice (Vinařice), která po více než deset let díky kontinuální terapeutické práci prokazatelně snížila recidivu ze 70% na 30%, považujeme ji za hodnotný vzor pro další terapeutické práce s odsouzenými. Její zásady se staly i inspirací pro tuto výzkumnou práci vlivu arteterapie v ženské věznici Drahonice. Převzali jsme k odsouzeným ženám přístup lidskosti, laskavosti a náhledu na odsouzeného jako na člověka, který si zaslouží pomoc, pokud má motivaci ke změně.

2.5.2 Resocializační programy v Česku

V Česku existuje několik typů resocializačních programů pro odsouzené ve výkonu trestu (penitenciární péče) a po propuštění (postpenitenciární péče). Cílem je snížit recidivu, změnit postoj k životu a pomoci s návratem do běžného života.

V českých věznicích je 20.000 odsouzených a každý rok opustí vězení 10.000 vězňů. 70% vězňů mají trest kratší než 3 roky a po propuštění se integrují mezi veřejnost. Den jednoho vězně stojí společnost cca 1.800 Kč. S odsouzenými je tedy potřeba pracovat **kvůli bezpečí**

společnosti, eliminovat recidivu. Bez práce, bydlení a podpory se vrací k trestné činnosti. Druhá šance tak dává smysl pro odsouzené a pro celou společnost. (yellowribbon.cz)

Programy aktuálně zajišťované ve věznicích neprobíhají ve všech věznicích stejné. Jmenujme např.:

- **„3Z“ (Zastav se, zamysli se, změň se):** Certifikovaní terapeuti vyškolení na tento program skupinové kognitivně-behaviorální terapie učí řešit problémy bez páchání trestné činnosti a program pracuje s impulzivitou. (Hrubý, Prchal, interview, 2025)
- **GLM (Good Lives Model Tonyho Warda):** Certifikovaní terapeuti vyškolení na tento program pozitivního naladění pracují v otevřeném a motivačním přístupu zaměřeného na řešení problému odsouzeného. (Mertl, 2020, Hrubý, Prchal, interview 2025)
- **VIT (Victim Impact Training – Vnímám i Tebe):** Jedná se o práci s vědomím následků trestných činů, pomáhá rozvíjet empatii, převzetí zodpovědnosti za své činy a nalezení nápravy či odškodnění. (vs.gov.cz)
- **PARDON:** Je to program pro pachatele dopravních trestných činů. (vs. gov.cz)
- **Pracovní zařazení:** Pro udržení nebo rozvoj pracovních návyků a návyků povinnosti a režimu. Je součástí Programu zacházení stanoveného při nástupu. (zaměstnanci VS)
- **Restorativní setkání obětí a pachatelů:** Restorativní programy jsou setkání pro dialog mezi oběťmi trestných činů a pachateli v bezpečném prostředí, kdy je cílem zpracovat následky (oběti) a pochopit dopad svého činu (pachatelé). Restorativní justice vede odsouzené k přijetí zodpovědnosti za své činy. (Vězni jsou také lidi, #3, #6)
- **Duchovní služby:** Jedná se o služby kaplana ve věznicích. (zaměstnanci VS, 2025)
- **Programy neziskových organizací:** Neziskové organizace činné v penitenciární nebo postpenitenciární péči s programy pro začleňování odsouzených do společnosti, především dluhové poradenství, pracovní poradenství, poradenství v oblasti bydlení, rekvalifikační kurzy přímo ve věznicích, vzdělávací kurzy jsou např. VOLONTÉ CZECH Rubikon , Yellow Ribbon a další. (volonte.cz, rubikoncentrum.cz, yellowribbon.cz 2026)
- **Programy a přednášky od známých osobností:** Milan Šteindler (ambasador neziskovky Mezinárodní vězeňské společnosti), Michaela Nosková (zpívala a přednášela o své zkušenosti s domácím násilím přímo ve věznici v Drahonicích), Tomáš Klus (vystupoval ve věznici Plzeň - Bory), David Vávra (beseda s vězni), Petr Čtvrtníček (hraje na bubny v kapele WSEDĚ ve věznici Kuřim a běhá Žlutou stužku), rapper Lipo (běh Žlutá stužka) a další. Účelem je medializovat problematiku resocializace a nápomocnosti odsouzeným. (rozhovory se zaměstnanci VS)

- **Péče o zvířata:** Některé věznice zavedly péči o zvířata jako smysluplné využití času, pracovní návyky, podporu trpělivosti, zodpovědnosti, seberealizace, výchovy k ekologii i jako terapie. Např. výroba zateplených domků pro opuštěné kočky, chov zvířat (ovce, králíci, klokani, i psí školka pro vodící psy), nebo včelařství. (vs.gov.cz, idnes.cz, zaměstnanci VS)

Co se programů **arteterapie ve vězních v ČR** týče, není zde ukotvena. Ve vězních jsou psychologové, terapeuti, speciální pedagogové, pedagogové volného času a vychovatelé (vedle dozorců), kdo mají jakýkoliv výchovný vliv na odsouzené. (Šámal, 2022) Práce s tvořením jsou ve vězních spíše v rámci volnočasových aktivit s vychovateli. Arteterapeut jako pracovní pozice v současném systému Vězeňské správy ČR neexistuje. (rozhovory VS a odsouzené)

Poptávka po terapeutických programech stran odsouzených i věznice je vyšší než nabídka. (Mertl, 2020, zaměstnanci a odsouzené interview, 2025-2026) Kapacita jakýchkoliv terapií, nejen arteterapie, je nedostatečná: např. ve Vinařicích je 1.000 odsouzených, ale pouze 20 jich je v intenzivní práci terapeutickém a dalších cca 20-40 v adiktologické terapii. (Hrubý, interview, 2026) Trest, aby byl nápravný, by neměl být „odsoudit člověka a zlomit nad ním hůl.“ Mělo by se oddělit, že činy, které spáchal, nejsou správně, ale že ten člověk není špatný nadosmrti. (Vězni jsou taky lidi, #8, #2, #3)

Arteterapeutické programy by mohly teoreticky najít své místo ve vězních na bázi dobrovolnictví nebo spolupráce s neziskovkami při schválení vedením konkrétní věznice a dodržení bezpečnosti. Podobný koncept je obvyklý i v zahraničí (př. arteterapie v Bolívii viz projekt23.cz)

2.5.3 Postpenitenciární péče

Postpenitenciární péče, tedy pomoc odsouzenému po propuštění, by měla být návazná na péči penitenciární, a propojena již v době uvěznění. (Hrubý, interview 2025) Propuštění na svobodu představuje zátěž, která je tím větší, čím delší bylo uvěznění. Adaptační období života na svobodě může trvat i dva roky. (Vágnerová, 2014).

Probační a mediační služba ČR je státní organizace spadající pod Ministerstvo spravedlnosti. Zaměřuje se na práci s pachateli i oběťmi trestných činů. **Probace** znamená dohled nad obviněnými nebo odsouzenými a **mediace** je výraz pro zprostředkování řešení

konfliktu, v tomto případě mezi pachatelem a obětí. Cílem je snížení opakované trestné činnosti (kontrola a detekce), podpora nápravy pachatele (aby vedly nadále dobrý život), ochrana společnosti a pomoc obětem. (pms.gov.cz, Vězni jsou taky lidi #6, 2025)

Probační úřednice/úředník je velmi důležitý člověk pro propuštěného odsouzeného. Ve vězení dospěl k určitému přesvědčení, jak by chtěl dál žít a již nepáchat trestnou činnost, ale venku je to těžké: v různých případech dluhy, absence bydlení, absence zaměstnání, chybějící rodinná podpora, nevhodné podmínky pro získání dětí zpět apod., a naopak snadná cesta propadnout zklamání, dojít k nouzovým řešením těžkých životních situací (krádeže, drogy, alkohol, automaty, špatní kamarádi) a frustraci z marné snahy. Potkat v této situaci i jen jediného nápomocného člověka s důvěrou v propuštěného a laskavým přístupem je jeho životní šance, jak vytrvat. (Vězni jsou taky lidi, #6)

Někdy se dokonce stane, že člověka, který již začne žít normální život, „doběhne“ kvůli pomalé justici ještě starý trest a je poslán znovu do vězení z již nabyté svobody a při normálním životě za trest spáchaný před původním vězením. To je velmi demotivující pro odsouzeného a náročné pro jeho případně novou rodinu. Propuštěný vězeň na to nemůže být sám, někdy potřebuje radu a někdy ocenění, že jde správnou cestou, protože mu může chybět vzor z původní rodiny. (Vězni jsou taky lidi, #6)

Rodina je nejdůležitější sociální skupinou. (Vágnerová, 2008) Udává normu do života. „To, co je všudypřítomné, se stává normálním.“ (Maté, 2023) Rodina poskytuje základní zkušenosti, slouží jako citové zázemí, zdroje jistoty a bezpečí. Rodina modifikuje základní postoje dítěte ke světu, podílí se na pocitu sebejistoty a sebedůvěry. (Vágnerová, 2008) Tyto rodinné normy ovlivní jak důvody odsouzení, ale i to, jak po propuštění zvládne „žít jinak“ a proč potřebuje vedle sebe probační podporu, která ho bude směřovat na jiné hodnoty a vzorce chování než ty z původní rodiny. V některých případech probační služba „porodí“ lepšího člověka, protože ho učí nový model. (Vězni jsou taky lidi, #6) Zároveň propuštěná osoba tvoří základní zkušenosti, normy, pro své děti ve společné domácnosti nebo pod výchovným vlivem. Zde můžeme změnit či zastavit trestnou činnost dalších generací. Vč. cenné zkušenosti, že změna je možná.

Kromě Probační a mediační služby pomáhají s životem po propuštění i neziskové organizace, např. Rubikon nebo Volonté. Bývalí vězni mají možnost pravidelných konzultací, pomoci s hledáním práce, bydlením, splácením dluhů a jiným poradenstvím, a to i více let od propuštění. (Rubikonu Kladno, interview bývalý odsouzený a zaměstnanec, 2026). Za zmínku stojí i program Halfway House (Dům na půli cesty) jako program podpory po propuštění pomáhající s bydlením. První byl otevřen v roce 2022 v Písku s kapacitou 16 míst. (pms.gov.cz)

Pomoc neziskových organizací při znovuvvedení do společnosti je v ČR kladně hodnocena i ze strany propuštěných. (Mertl, 2020) Propuštěný po letech ve vězení ztrácí přehled o fungování společnosti, politiky, má problém i vyjít na ulici. Potřebuje i půl roku po propuštění na pochopení návaznosti světa a faktu, že je opravdu venku, že si může sám vybrat, co bude jíst, i že na něho někdo sahá, protože na to není zvyklý. (Vězni jsou taky lidi, #5 #6, 2025)

Vnímáme důležitost návaznosti a propojení penitenciární a postpenitenciární péče. Jedna bez druhé nejsou funkční. Takovýchto možností ovšem není dostatek a tak stále mnoho odsouzených a následně propuštěných podporu k druhé šanci nezíská a spadá do recidivy.

2.6 Odsouzený a rodina vězně

Vězení ovlivní významně život odsouzeného a uvěznění samotné je traumatizující. Vězeň ovlivní i životy lidí kolem sebe, a jsou to lidé, kteří na rozdíl od vězně samotného za jeho činy nemohou. Stigma vězně a jeho pověst dopadá na celé rodiny. I když vězeň „trpí“ nejvíc, což je součástí trestu, trpí a traumatizování jsou i rodinní příslušníci, navíc s pocitem nespravedlnosti nebo se může dokonce jednat o přímé oběti odsouzeného. To má další vliv na vztah s vězněm, zda při něm zůstanou a nebo ho opustí. Funkční rodinné vazby jsou na druhou stranu faktorem, který ovlivňuje úspěch resocializace a možnost recidivy. (rozhovory se zaměstnanci VS)

Trestná činnost může být v afektu při nezvládnutí impulzivité emocí ve vyhrocené situaci, a nebo plánovaná, promyšlená, ale i nedbalostní. Trestná činnost může být útočná i obranná (např. vražda jako obrana před násilím nebo dlouhodobým týráním, ale i majetková trestná činnost v případě samoživitelek v hmotné nouzi). Nelze opominout ani možné poruchy osobnosti pachatelů. Problémy, díky kterým došlo k páchání trestné činnosti často pocházejí z problematického dětství. (Vězni jsou taky lidi, #7, #3)

2.6.1 Problémy v důsledku odsouzení: vězeň

Výkon trestu je důsledkem odsouzení za páchání trestné činnosti. Přestože se jedná o akt spravedlivosti a nápravy, nástup do věznice má zásadní vliv na psychiku člověka, jedná se často o destruktivní dopad. Silnější dopad je u prvotrestu, tedy o první uvěznění bez předchozí zkušenosti adaptace na život za mřížemi, tedy na hromadné ubytování, stravu, hygienu,

nedostatek soukromí, odloučení od rodiny a blízkých a omezení kontaktu s nimi, způsob trávení času aj. Dopad na odsouzeného člověka je v širších souvislostech. (Drápal et al, 2021)

Člověk, který není kriminálním recidivistou a dostane do role obviněného a posléze odsouzeného, mění své prožívání, uvažování i chování. Pociťuje ohrožení, úzkost, strach a nejistotu. Aktivuje tedy obranné reakce jako např. racionalizace, vytěsnění, popření. Dlouhé vyšetřování, výslechy u policie, znalecké posudky a soudní procesy přivádí obviněného k nenávisti, ze které se pak ne každý dostane. (Vágnerová, 2014)

Uvěznění je náročná životní situace, nedostatek svobod a nenaplnění životních potřeb se kriminologicky označuje termínem „**prison pains**“, což jsou psychologické následky odnětí svobody. I když se již nejedná jako v historii tresty ohrožující život, patří do této kategorie frustrující psychické útrapy na základě odnětí svobody (omezení kontaktu s rodinou, ztráta emočních vztahů, nenahlížení na vězně již jako na běžného člena společnosti, tj. stigma odsouzeného, odnětí zboží a služeb (omezení na nezbytnosti, nižší kvalita), odnětí heterosexuálních vztahů, odnětí autonomie (poslušnost vůči pravidlům a pokynům, závislost na ostatních), odnětí bezpečnosti (odsouzený musí žít s ostatními vězni, tedy v přítomnosti dalších „kriminálníků“, nutnost se ubránit a perspektivy, co nastane, pokud se ubrání i neubrání). (Drápal et al, 2021)

„Prison pains“ jsou intenzivnější ve vazbě než v běžném výkonu trestu, protože takové odnětí svobody je „bez varování, bez možnosti se na něj připravit“. Může vést k šoku z uvěznění (obvykle 3 dny až 2 týdny), poté může přejít do anomálního nebo abnormálního chování či duševní krize. Většina sebevražedných případů je v nástupních věznicích. Vyskytují se různé deprese, neurotické symptomy, tzv. vazební psychóza, Ganserův syndrom (Drápal et al, 2021)

Ve VTOS dochází k omezení práv a svobod. Jedná se o tato omezení práv: právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, svoboda pohybu a pobytu, zachování listovního tajemství a tajemství jiných písemností, záznamů a zpráv, právo svobodné volby povolání, právo na stávku, právo sdružovat se ve spolcích, zakládat odborové organizace, právo podnikat a dělat jinou hospodářskou činnost, právo svobodné volby lékaře a zdravotnického zařízení, zakládat politická hnutí. (Drápal et al, 2021)

V případě ženské kriminality má velký vliv na odsouzenou i její rodinu oddělení od dětí. Většina odsouzených žen je matkami, které mají o své děti zájem a starají se o ně. Na druhou stranu je ve věznicích i hodně matek, které se teprve díky věznici učí o své děti starat, děti jsou v náhradní nebo ústavní péči a matky se o jejich péči hlásí účelově. (Czexperiment, 2026)

Mezi základní povinnosti odsouzeného patří dle § 28 zákona o VTOS dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby, pracovat, pokud je mu

přidělena práce a je k ní zdravotně způsobilý, plnit program zacházení a stanovené aktivity, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného chování s osobami, se kterými přichází do styku, podrobovat se osobní prohlídce, lékařské prohlídce a prohlídce svých věcí, dodržovat zásady hygieny, dodržovat bezpečnostní předpisy. (Zákon o VTOS) Odsouzení musí dodržovat denní řád věznice – časový rozvrh. Ten je pro každou věznici individuální. Pevně je vymezena doba pro spánek, stravu a hygienu. Odsouzení jsou zbaveni odpovědnosti za časový režim a toto může mít negativní dopad na dobu po návratu z vězení. (Drápal et al, 2021)

Odsouzení mají dále zakázáno: navazovat styk s ostatními odsouzenými, ale i osobní styky se zaměstnanci věznice, vyrábět, přechovávat a konzumovat návykové látky, přechovávat předměty, které by mohly sloužit k útěku nebo poškození zdraví, podporovat jakoukoliv nesnášenlivost, hrát hry za účelem zisku, prodávat, směňovat a darovat věci, předstírat poruchu zdraví a tetovat sebe či jinou osobu. (Drápal et al, 2021)

Mezi základní práva odsouzených patří: právo na osm hodin spánku, právo na dobu pro osobní hygienu, úklid, stravování a osobní volno, právo na 1 hodinu vycházky denně, právo na lůžko a prostor pro uložení věcí, právo na zdravotní péči, právo na koupání min 2x týdně v teplé vodě, právo na 3 hodiny návštěvy za měsíc, právo korespondence (dopisy), právo na 1 balíček 5 kg za 6 měsíců věcí osobní potřeby a potravin a neomezeně balíčky s prádlem, právo na duchovní a sociální služby, uspokojování kulturních potřeb, právo použít telefon ke kontaktu s blízkou osobou (schválená čísla, celkem 20 min denně, s advokátem či obhájcem neomezeně), právo objednat si na svůj náklad denní tisk, časopisy a knihy, právo nákupu potravin a osobních potřeb v kiosku věznice a právo podávat stížnosti a žádosti příslušným orgánům a právo první pomoci. V případě mladistvých odsouzených je upraveno právo na návštěvy na 5 hodin měsíčně a 5kg balík 4x ročně. Ženám je umožněno častější koupání v teplé vodě. (Drápal et al, 2021)

Při porušení pravidel a povinností dochází k různým kázeňským řízením, ukládání kázeňských trestů: důtka, snížení kapesného, zákaz přijetí jednoho balíčku ročně, pokuta až do výše 5.000 Kč, propadnutí věci, umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů, celodenní uzavřený oddíl až na 20 dní, samovazba až na 20 dní, odnětí výhod předchozí kázeňské odměny.

Odsouzení mají ve vězení povinnost pracovat, kromě těch, kterým to neumožňuje zdraví nebo jsou starší 65 let. Pracovní zařazení slouží k udržení nebo vytvoření pracovních návyků. Odměna není vysoká, mzdy pro odsouzené jsou ve výši cca 15% minimální mzdy (cca 5.500 Kč/měs), z čehož se 23% odměny použije na úhradu nákladů výkonu trestu (max 1.500 Kč/měs), dluhy na výživném, na kapesné (pro nákupy ve vězeňské kantýně 17% mzdy), část se ukládá na tzv. úložné, což je rezerva, která je tvořena pro využití po propuštění. To, zda bude vězeň pracovně zařazen, závisí i na dostupnosti vhodné práce. (Drápal et al, 2021)

Problémy v důsledku odsouzení pro vězně nekončí jeho propuštěním, i když na sobě ve vězení pracoval, byl pracovně zařazen nebo se účastnil terapeutických programů. Po propuštění není společensky přijat, z vězení si odnáší i své dluhy, exekuce a nečistý trestní rejstřík, který mu komplikuje odhodlání pracovat a bydlet jako normální člověk. Pokud práci najde, je mu od druhé výplaty v případě dluhů strhávána velká část platu, což je demotivující. Řešení formou vzdání se neefektivní práce, alkoholu, drog a zařazení se zpět do různých sociálních skupin je pak snazší, i když se odsouzený ve věznici rozhodl žít normální život. (zaměstnanci VS, 2025)

K problémům po propuštění patří zejména časoprostorový šok, ztráta schopnosti se autonomně rozhodovat, ztráta jistot a zdravé mezilidské interakce (stigmatizace, ztráta slovní zásoby, potlačené emoce). V případě krátkých trestů, kdy nedojde k pracovnímu zařazení ve věznici z důvodu dlouhé administrativy, dojde navíc k odvyknutí pracovních návyků a režimu. (Mertl, 2020)

Uvědomujeme si, že „prison pains“ jsou tak významného rozsahu, že bez penitenciární péče můžeme mluvit o funkci uvěznění opravdu pouze jako izolování pachatele od společnosti. Aby byl naplněn i další účel trestu odnětí svobody v bodě nápravy, tedy k sebereflexi, přiznání si chyb a hledání ven cesty z problémů, se kterými si odsouzený na svobodě neví rady, jsou potřeba terapie a nápomocnost systému. Pak je možné slyšet i od odsouzených reflexe, že si ve vězení uvědomili, jak žít bez různých závislostí apod., tedy že ve vězení začali žít svobodně.

2.6.2 Problémy v důsledku odsouzení: rodina odsouzeného

Uvěznění znamená pro rodinu odsouzeného zpřetrhání vazeb, odcizení se a zároveň stigma. Stanou se „dcerou / synem / manželkou / manželem / mámou / tátou / sestrou / bratrem / apod. vězně“. Společnost je trestá za něco, co oni nespáchali, a navíc tím sami trpí. Občas se stigma může mísit s tím, že „se jim ulevilo“, pokud jim uvěznění osoby blízké zároveň vyřešilo problém s násilnickou osobou. (interview odsouzené, Vězni jsou taky lidi, 2025)

První reakcí rodiny bývá snaha utajit, že je blízká osoba uvězněna, což se podle délky trestu daří jen omezenou dobu a je to práce se lží, opatrností nebo sebekontrolou. Při delším trestu se rodina nevyhne odtajnění této události. Při určitých okolnostech veřejného zatýkání nebo medializace je to pro rodinu ještě těžší. Na začátku trestu může rodina cítit i křivdu stran odsouzeného, který v první fázi prožívá hlavně sebelítost a stigma jeho rodiny nevnímá. (Vězni jsou taky lidi #5)

Děti vězňů mají povolené návštěvy s odsouzenými rodiči 3 hodiny za kalendářní měsíc (v doprovodu osoby starší 18 let, ve vyhrazeném prostoru). Ztrácí tak společná témata, odcizí se, i pokud takto kontakt udržují. Při návštěvě platí zákaz dotýkání se kromě objetí na začátku a na konci návštěvy, zákaz předávání věcí a návštěva je podrobena vstupní prohlídce. Blízké osoby mohou do vězení posílat dopisy (neomezeně, s kontrolou), balíčky (5 kg á 3 měsíce s potravinami a hygienickými věcmi, balík podléhá kontrole) a 20 min denně telefonovat (na předem schválená čísla, hovor podléhá záznamu a možnosti odposlechu). (vs.gov.cz)

Pro děti i partnery či rodiče to představuje trauma a potýkají se i s posměchem ve škole, a to včetně šíření lživých informací. Další stigma zažívají děti ve svých vztazích, kdy rodiče novému partnerovi zakazují vztah s „potomkem vězně“. Jsou konfrontováni s faktem, že „může skončit stejně jako táta/máma“. (Vězni jsou taky lidi #5)

Rodina odsouzeného ztrácí důvěru v trestaného člena rodiny, což se přenáší dál i po propuštění. Pro návrat do normálního života je ovšem důležitá podpora rodiny, hl. zůstat v kontaktu, ale vč. podpory finanční. (Vězni jsou taky lidi, #8)

Problémy v důsledku odsouzení jsou pro rodinu velmi zatěžující a tak i rodinní příslušníci často potřebují terapeutickou podporu. Touto oblastí se ale tento výzkum nezabývá, jen poukazuje na souvislosti a další možnosti, kam arteterapii zaměřit.

2.6.3 Stigma odsouzeného

Výkon trestu odnětí svobody je náročnou životní situací, která odsouzeného negativně poznamenává a stigmatizuje. (Drápal et al., 2021) Prizonizace je velmi významným faktorem, který negativně ovlivní znovuzařazení do společnosti. Výzkumy ukazují, že i odsouzený prožívá po propuštění stud a má pocit, že to každý pozná. (Mertl, 2020) **Trest samotný končí propuštěním z věznice. Stigma odsouzenému zůstává.** Už navždy bude „bývalý vězeň“. (rozhovory s odsouzenými, 2026)

Postoj veřejnosti ke kriminalitě je majoritně odmítavý. Důvodem je neobjektivní medializace a nedostatek informací. Výjimečně se lze setkat s pravým opakem, tj. fascinací velkým zločinem jako ohodnocení za důvtip či odvalu (např. Kájínek) nebo s tolerancí k selektivnímu násilí. Společnost je vůči odsouzeným a propuštěným skeptická, těžko získává jejich důvěru v možnost nápravy. Stigma odsouzeného tedy stěžuje jeho adaptaci. Těžko shání

práci, ubytování, důvěru lidí. To podporuje fixaci nežádoucího chování a může přispět k rozvoji recidivy. (Vágnerová, 2014)

Stigma odsouzenému zmenšuje šanci na normální život i pokud projevuje motivaci žít normální život po propuštění, pokud byl výkon trestu efektivní a došlo k „uvědomění si viny“ a zvládnutí seberozvoje. V pracovněprávních vztazích nezůstává čistý trestní rejstřík, který zaměstnavatelé mohou vyžadovat. Bez práce nemůže propuštěný splácet dluhy, má potíže sehnat bydlení, případně přijetí původní rodiny. Jeho základní životní pilíře (rodina, práce, bydlení) se zhroutlí. (Hrubý, interview, 2026, rozhovory odsouzení 2026)

Další stigma bývalého vězně je v místě bydliště adekvátně velikosti obce. To je podporováno de facto již v době výkonu trestu, kdy je starosta obce v době krátkodobé propustky odsouzeného z vězení domů informován, že bude odsouzený v obci pobývat.

Ke zvýšení povědomí o této problematice existuje projekt **Yellow Ribbon, Žlutá stužka**. Pod tímto názvem se skrývá organizace (zapsaný spolek), projekt a závod běhu proti stigmatizaci vězně. (yellowribbon.cz, 2026) Běh Žluté stužky na 5 km nese myšlenku, že na startu ve stejných tričkách nikdo neví, kdo je kdo, kdo je vězeň. A tak při tomto běhu v Praze stojí na startu vedle sebe vězni, bývalí vězni, dozorcí, advokáti, soudci, oběti a veřejnost. Projekt Žlutá stužka je nástroj pro zlepšení vztahů mezi odsouzenými a veřejností. (Vězni jsou taky lidi #1, 2025) Projekt Žlutá Stužka zastřešuje ředitelka Probační a mediační služby ČR, PhDr. Gabriela Slováková, Ph.D., která prezentuje běh Žluté stužky jako osvětu společnosti a široké veřejnosti proti předsudkům vůči propuštěným z věznic. Aby se na každého pohlíželo ne jako na „bývalého kriminálního“, ale na samostatnou osobu, která na sobě buď pracuje a snaží se a nebo ne. Stejně jako je tomu u nesouzených osob. (Slováková, interview, 2026)

Odsouzení si svůj trest „již odseděli“ a mnozí na sobě terapeuticky pracovali. Proto si zaslouží šanci se vrátit do společnosti bez předsudků: pracovat, bydlet a mít vztahy. Majoritní společnost to však nepřijímá a zůstává v předsudku „jednou kriminálník, vždycky kriminálník“. Dobře zvládnutá penitenciární a postpenitenciární péče může vést k motivaci nejen žít „normální“ život, ale někdy i pomáhat druhým tak, jak bylo pomoheno jim. Takové osoby jsou pak v prevenci a nápravě důvěryhodnější než lektoři bez podobné zkušenosti a jejich stigma je jim v nové roli nápomocné. **Peer konzultant a recovery kouč** mění svou vlastní zkušenost v podporu druhých. Poskytují konzultace a destigmatizační besedy. (Vězni jsou taky lidi, #8)

Máme pocit, že pokud odsouzený svůj trest odpyká a věznici na sobě pracuje, má motivaci a chuť se měnit, měl by dostat šanci, aby ho stigma, odmítnutí společností, nedemotivovalo. Aby to byl člověk, který byl za svůj čin již potrestán a mohl se změnit, pokud na sobě pracoval.

3 Emoce a trauma

Vymezení pojmu emocí a empatie se budeme věnovat kvůli cílům a hypotézám arteterapeutické praxe v této absolventské práci, tj. práci s porozuměním, uvědomováním si a akceptací emocí. V ženské věznici mají odsouzené i trauma, a to jednak z uvěznění samotného, a mnohé i z života před spácháním trestného činu, díky němuž k trestné činnosti dospěly. To je důvod, proč si v této kapitole vymežíme i pojmy trauma, transgenerační přenos traumatu a retraumatizace.

3.1 Emoce

Slovo „emoce“ pochází z latinského „e-motio“, tedy nasměrování k pohybu. „Emoce jsou tělesné stavy vycházející z řídicích center s funkčním zaměřením, jehož primárním cílem je přežití a pokračování života.“ (Honzák, 2020, s.13) Emoce jsou základní systémy, které řídí naše jednání, myšlení a psychosomatické děje. „Ze somatické oblasti jsou překládány do vědomí jako pocity.“ (Honzák, 2020, s.14)

Pokud budeme hledat emoce v období vývoje člověka, můžeme se odkázat již na období prenatalní, kdy začíná interakce matky a plodu. Kromě fyziologického způsobu komunikace krví přes placentu, smyslovou komunikaci, kdy plod reaguje např. na hlazení břicha nebo hlas matky i na emoční a racionální postoj matky k plodu, tedy jak matka prožívá existenci plodu. (Vágnerová, 2000)

V kojeneckém věku projevuje dítě úsměv a pláč jako komunikační nástroj. Ke zvláště intenzivním prožitkům pro dítě i pro matku náleží první oční kontakty, kdy matka nevědomky zachycuje pohled dítěte a odpovídá na něj nápodobou jako „biologické zrcadlo“, kdy matky přesně opakují výraz dítěte. Nápodoba dodává dítěti pocit „účinnosti“ a vlastní význam pro druhé. Mezi šestým a osmým měsícem se objevuje strach a úzkost. Matka (nebo jiná pudově vázaná osoba) začne uspokojovat nejhlubší pudové potřeby lásky a bezpečí a dítě dává najevo separační úzkost při odloučení od této osoby i strach z cizích osob. (Langmeier, Krejčířová, 2024) Již v kojeneckém věku může dojít k emoční deprivaci, pokud matka ve své roli selhává, a může se zakládat na problémy v oblasti socializace, vč. pozdějších pochybností o sobě samém nebo nezralost sebepojetí. (Vágnerová, 2000)

V předškolním věku se pak rodiče stávají pro dítě emocionálně významnou autoritou, se kterým se dítě identifikuje, přijímá za normu a nekriticky akceptuje postoje, hodnoty a projevy

rodičů. Tím si dítě zvyšuje pocit jistoty a bezpečí. (Vágnerová, 2000). Tím může jedinec ztratit i objektivní pohled na to, co je „normální“ a co je „láska“ v případě nepřiměřeného zacházení vůči dítěti a později dospělé osobě. Tento fakt „normálu“ má významný vliv na pozdější případnou trestnou činnost, penitenciární a postpenitenciární péči.

Cílem této práce není popsat jednotlivá vývojová období. Chceme jen naznačit význam emocí od nejtělejšího dětství, kde „vznikají“ a jaký mají význam pro celý život člověka. I zmínit důležitost nejmladšího věku v souvislosti s případnou kriminalitou.

Člověk má několik řídicích systémů a mozek mu poskytuje emoce a racionalitu. **Emoce** jsou ve vývojově starší části mozku (**amygdala**), proto jsou rychlejší, ale jsou méně přesné než racionalita. Emoce jsou tělesné děje (strach cloumá celým organismem) a do vědomí se prolínají jako pocity. Všechny emoce jsou důležité, i ty negativní – pro přežití. Odmítavý postoj k nim vede do beznaděje a zmaru. (Honzák, 2020)

Emoce mají své neverbální projevy, tj. mimiku (výrazy tváře) a gestikulace (pohyby rukou). Ekman tyto zkoumal mezi různými kulturami a dospěl ve výzkumu k poznatku, že základní emoce jsou vrozené a identicky projevované (např. smích), sociálně naučené je jejich ovládání (pro veřejnost) a symbolická gesta. (Ekman, 2015)

Podle Paula Ekmana je **šest základních emocí: Radost (Joy), Smutek (Sadness), Strach (Fear), Hněv (Anger), Překvapení (Surprise), Znechucení (Disgust)** (Ekman in Hegarová, WATF Praha 28.9.2025)

Smutek

je přirozená reakce na ztrátu. Smutek nás uklidňuje, brzdí nezdravý nebo nereálný elán, nutí nás přehodnocovat naše plány a pomáhá si uvědomovat, co je důležité a co ne. Truchlení je nezbytný proces cesty usmíření se ztrátou. (Honzák, 2020) Ztráta tvoří v životě prázdné místo, prázdnota je jedním z největších strašáků. Smutek nás zastaví a navrací k sobě samému. Když smutníme, nabíráme sílu pokračovat dál. (Ježková a Staňková, 2024) Smutek není deprese. Smutek je psychosomatický stav, deprese je nemoc, porucha. Smutek je součástí loučení. Smutek odeznívá nejdéle ze všech emocí: ostuda odezní do půl hodiny, velký vztek do 18 hodin, smutek nejdříve za 30 hodin, ale vydrží i pět dní. Jiné výrazy jsou truchlení, zármutek, hoře, lítost. (Honzák, 2020)

Hněv (nebo vztek)

je spolu se strachem nejstarší emoce. Aktivuje organismus k útoku a umožňuje se postavit proti zlu. Je dobrý sluha, ale špatný pán. Z evolučního hlediska má pozitivní charakter, dosahuje

cíle přes překážky. (Honzák, 2020) Zatímco úzkost a strach připravuje organismus k útěku, hněv a vztek ho připravuje k boji. Nejčastějším spouštěčem je omezování i pocit nespravedlnosti. (Greenberg in Honzák, 2020). Hněv může mít různou intenzitu: od podráždění po vztek. Nenávist je už pocit. (Ekman in Honzák, 2020) První projevy vzteku jsou u dětí již od dvou měsíců. Jsou sociálním signálem mobilizovat matku. Postoje rodiny k projevům hněvu, vzteku a agrese jsou přenášeny transgeneračně. (Honzák, 2020) Významově se zaměřují pojmy **hněv, hostilita, rozhořčení, nenávist a agrese**. Hněv je čistá základní emoce, je spuštěn vlastní bezmocí a snahou ji překonat. **Vztek je intenzivnější hodnota hněvu**. Vztek nám dává vědět, že naše hranice byly překročeny tak, že si nevíme rady. (Ježková a Staňková, 2024) **Hostilita** je dlouhodobý nepřátelský postoj vůči všemu naplněný frustrací, pocitem nesplaceného dluhu a cynismem. Postoj hostility je nekrofilní. **Agrese** je děj, pro který hněv člověka připravuje. V davu je agrese součástí davové psychózy a otázkou manipulující síly. Cílem agrese je zastrašit, zmocnit, se, zničit, získat výhody (vč. moci). (Honzák, 2020)

Strach

je emoce, která nám má zachránit život. **Úzkost** je obava, že by někde na blízku mohlo být nebezpečí (nekonkrétní, neurčitá trýznivá předtucha) a strach prožíváme, když má nebezpečí předmět. (Honzák, 2020) Je potřeba rozlišovat reálné ohrožení a strach (nemusí mít pravý důvod). Strach je nakažlivý. (Ježková a Staňková, 2024) Strach je pozitivní fyziologická reakce zdravého organismu. Když organismus nepocítuje strach, je poškozen. (Fištein in Honzák, 2020) „Strach je nejrychlejší“ dle Leonarda da Vinci podle studia reakce svalů, zvýšené pozornosti a pátracími reakcemi. Strach je reakce na ohrožení a reaguje útokem, útekem a nebo ztuhnutím (**fight, flight, freeze**). Tento stav může mít pocity hrůzy, zoufalství, děsu. Pokud trvá delší dobu, může být pocíťován jako obava nebo úzkost. Strach se pak může stát základem pro fobii, úzkost se rozvinout do generalizované úzkostné poruchy nebo posttraumatické stresové poruchy (PTSD) a obojí se podílí na panických atakách. Pro emoční prožívání strachu je důležitá i připoutávací vazba s matkou, pokud se dítě nenaučí pocitu bezpečí, dostává se mezi 20% populace se zvýšenou úzkostností a pohotovostí k úzkostným poruchám, přičemž u panické se předpokládá i vliv dědičnosti. (Honzák, 2020)

Odpor (= znechucení, = hnus)

nás má chránit k přežití, abychom nepozřeli něco špatného. Tato emoce je prastará, spojená především s chutí a čichem. Sledujeme výrazy tváří, jak někdo jiný čichem a chutí prožívá, bereme to jako varování. Je součástí instinktivní výbavy. Čichové buňky jsou výběžky mozku.

Tato emoce má velmi expresivní, srozumitelné signály pro zbytek tlupy: odporné sousto vyvolává plivání, odkašlávání, zvracení, odfukování apod. pro varování tlupy. Odpor má ochraňovat před toxiny, infekcí, nekvalitním partnerem a morální odpor sociální podporu platných pravidel. (Honzák, 2020)

Radost

je opačná emoce smutku. Radost je přirozenou reakcí na zisk nebo úspěch. Radost může být materiální, ale i z poznávání, po prodělané bolesti. Intenzita radosti je na škále od vnitřního míru, tiché radosti, pohody, potěšení, stav blaženosti, veselí, bujarý smích až po extázi a pocity štěstí. Opakem smíchu není pláč, ale výraz hněvu s přípravou agrese. (Honzák, 2020) U radosti se dotýkáme i otázky humoru. Freud popisuje, že humor není rezignace, ale vzpoura, triumf ega, ale také triumf slasti s dostatečnou schopností se obhájit v nepříznivých podmínkách. Smích je univerzální jazyk, lidé po celém světě se smějí stejně. Gelotologie je věda o smíchu a zabývá se mj. významu smíchu v terapii. (Fry in Honzák, 2020) Radost se v životech objevuje méně než bychom chtěli. Lidská pozornost je instinktivně přitahována negativními jevy. Je potřeba se vypořádat s negativními emocemi, aby bylo možné prožívat radost, tj. vrátit se k sobě. Radost umožňuje otevřít a kultivovat empatii. (Ježková a Staňková, 2024)

Údiv (= překvapení)

se vynoří, pokud se před subjektem objeví skutečnost, kterou mozek nepředvídal. Podle Platona je údiv jediným možným začátkem filosofie a postojem člověka, který miluje moudrost. „Mozek je orgán, který permanentně předpovídá. Narazí-li na rozpor mezi tím, co konkrétně zjišťuje, a prognózou, vyvolá tato skutečnost krátkodobou blokádu funkcí frontální kůry. Výsledkem je údiv.“ (Honzák, 2020, s. 132-133) Organismu reaguje na nové, neznámé podněty. Reakcí je zastavení dosavadních aktivit, zvýšení napětí a zbystření pozornosti. Mozek pak vyhodnocuje podnět jako bezpečný nebo nebezpečný. Pokud systém vyhodnotí podnět za bezpečný, pokračuje v původních aktivitách. Pokud vyhodnotí podnět za rizikový, vyvolá hipotalamus poplachovou stresovou reakci. Pokud je vyhodnocen podnět jako bezpečný a dostatečně zajímavý, vyhradí čas pro údiv. Největší pozornost se v této oblasti dostává kráse. Žasnout nad krásou přesahuje vlastní já. Tomuto oboru se věnuje neuroestetika. Narážíme na umění, fantazii. Emoce údivu reaguje na výtvarné artefakty, literární projev, drama, tanec, hudbu – umění je „těsnopis emocí.“ (Honzák, 2020, s. 135-136) Zde je návaznost na kreativitu (z lat. *creo* = tvořím), tvůrčí schopnost. Vědci z Drexelovy univerzity zkoumaly pomocí upraveného EEG záznamu, co se děje v mozku při nečekaném nápadu, tzv. aha momentu.

Zjistili, že některé oblasti vysílají specifické vlnění v pásmu gama, u lidí s tvůrčím potenciálem tyto vlny doputují do centra odměn a prožívají podobné pocity jako při dobrém jídle, orgasmu nebo drogách. Člověk tedy v hledání krásy může narazit na takovou, která ho dovede až k extázi (z řec. „ex-stase“ = stát vedle). (Honzák, 2020)

Negativní emoce (smutek, hněv, odpor a strach) nejsou „negativní“, protože nás chrání a jsou potřeba, když je máme pod kontrolou. Pozitivní emoce jsou menšinové, protože mozek má tendenci si pamatovat přednostně negativní zážitky. Společnost a historie nás směřovaly k transformaci „negativních“ emocí do předstírání „pozitivních“ emocí. Transformací ale potlačíme energii té skutečné emoce a toto se později změní na pocit zmatení a emoční chudoby. Lidé se pak od své vnitřní inteligence odloučí. (McLarenová, 2016)

Arteterapie poskytuje prostor pro emoční rozvoj. Umožňuje vyjádření emocí beze slov, identifikovat pocity, zpracovávat a uvolňovat emoce a budovat sebedůvěru. (Hegarová, WATF Praha 28.9.2025)

Považujeme za základ k resocializaci odsouzených pracovat s emocemi. U afektivních odsouzených směřování ke snižování impulzivity a u odpojených emocí naopak na jejich uvědomování si, porozumění jim a akceptaci jako cesta k napojení se na sebe a sebehodnotu.

3.2 Empatie

Empatie je naladění na druhého. Nejedná se o lítost nebo porozumění, je to **soulad**. Je to jako vnímat melodii, kterou druhý hraje. Je to sladění se navzájem do harmonie. Proudění oběma směry. Radost umožňuje otevřít a kultivovat empatii. (Ježková a Staňková, 2024)

„Empatie je schopnost porozumět emočním stavům, potřebám a perspektivě druhého člověka. Je základem efektivní komunikace.“ (Wikiskripta, 2026) „Hlavní dovednost empatické praxe představuje **schopnost důvěřovat emocím a s úctou je usměrnit – naslouchat jim, cítit je, starat se o ně a promlouvat s nimi**.“ Abychom toho byli schopni, potřebujeme nejprve porozumět emocím. (McLarenová, 2016, s. 49)

Empatie je afektivní (emoční) a kognitivní.

Afektivní empatie je emocionální propojení s druhým člověkem (rezonance), umožňuje rozpoznat jeho emoce, podporuje navázání důvěry a terapeutického vztahu – člověk spoluprožívá. (Wikiskripta, 2026) Empatik prožívá všemi smysly, jako by měl vestavěný radar.

Cizí pocity cítí i fyzicky. Mozek empata reaguje jako by byl v dané situaci on sám. Emoční empatie je neoddělitelná od hlubokých autentických vztahů. (portidea.cz, 2026)

Kognitivní empatie by se dala označit za chladnou/studenou empatii, je porozumění myšlenkám, záměrům a perspektivě druhého, bez spoluprožívání, tj. bez vlastního citového zasažení. Je důležitá pro klinická rozhodování a interpretaci chování pacientů ve zdravotnictví a klientů v terapiích, souvisí s konceptem Theory of Mind (Wikiskripta, Psychologie.cz, 2026). Kognitivní empatii lze trénovat skrze rozvíjení aktivního naslouchání a pozorování řeči těla. Je to sofistikovaný program, nemusí prožívat. Můžeme to přirovnat jako když ten, co objímá, pouze měří velikost hrudníku. Schopnost přiměřené kognitivní empatie je důležitá v případě lékařů, psychologů a terapeutů pro efektivní reagování bez přetížení a vyhoření, je i nástrojem managerů, politiků, diplomatů, obchodníků, ale i tzv. temných empatiků, tj. manipulátorů, kteří mají vysokou kognitivní empatii, ale nízkou afektní empatii. (portidea.cz, 2026)

Empatie se stala jedním ze zneužívaných, nadměrně používaných slov. Odborný pojem pro schopnost se vcítit se stává i sebe prezentací, což ale souvisí spíše s kalkulovanou empatií, prostředek ke zneužívání citové náklonosti. Je potřeba zmínit, že empatie není identita. Empatie se projevuje v konkrétních činech, respektování hranic druhého, ochotě nést nepohodlí a především v souladu mezi slovy a činy, jedná se o autentický kontinuální projev, ne sebeoznačení. (Kubík, Inštitút kriminálnej psychológie, 2026)

Empatii usnadňují **zrcadlové buňky**. (Praszquier in Krakovská, Semestr psychologie, 2022) Zrcadlové buňky existují v kůře čelního a temenního laloku slouží „k opičení“. Úkolem zrcadlových buněk je rozeznat výraz člověka, se kterým komunikujeme. Výraz druhého člověka zaregistrují a nařídí mimickým svalům nastavit výraz vlastního obličeje do stejného výrazu. To informuje o emoci, ke které tato mimika náleží, ocitneme se na chvíli na stejné emoční vlně jako protějšek. Úkolem zrcadlových buněk je tedy učení nápodobou. Pocítit, v jakém rozpoložení je komunikační partner. „Zrcadlení“ druhých osob, jejich mimiky a postury, se ukládá do paměti. (Honzák, 2020)

Empatie může být naprogramovaná přímo v DNA (**gen OXTR**, kóduje oxytocinový receptor, který určuje rozdíly v empatii, stresových reakcích, mateřské chování, riziko autismu aj.) a může podle vědců v Max Planck Institute předurčit schopnost soucítit. „Ti, co mají empatii již v DNA, se opálí i při sledování dokumentu o Africe.“ (portidea.cz, 2026)

Mezi rizika nadměrné empatie patří vyhoření, emoční únava, sekundární traumatizace, snížená schopnost objektivního rozhodování. U pomáhajících profesí, zdravotníků a terapeutů je důležitá vyvážená empatie, která znamená citlivost i udržení profesionálních hranic. (Wikiskripta, 2026)

Empatie v terapii je jedním z klíčových faktorů. Jde o schopnost porozumět vnitřnímu prožívání klienta a toto přiměřeně komunikovat. Terapeutická empatie zahrnuje aktivní naslouchání, parafrázi a reflektování emocí, validaci prožívání a autentičnost terapeuta. (Rogerse in Wikiskripta, 2026) Empatie je nutným nástrojem arteterapeuta. (Marcela Dvořáková, Akademie Alternativa, 2026)

Za související pojem s empatií vnímáme výraz **senzitivita**. Jestliže emoce jsou psychické a tělesné reakce na podnět, senzitivita udává míru citlivosti na podněty, tedy jak rychle a silně člověk reaguje. Senzitivita ovlivňuje intenzitu a frekvenci emocí. Vyšší senzitivita znamená silnější, rychlejší a hlubší emoce. U HSP (vysoce citlivých osob) vyšší senzitivita znamená kromě větší vnímavosti ke stresu i větší empatii. „Výraz slova senzitivita pochází z latinského „sentire“ – cítit. Stupně senzitivity, tedy citlivosti, jsou stupně pociťování. (Maté, 2021)

V této kapitole jsme si vysvětlili vztah empatie k emocím, druhy empatie, biologické predispozice nebo možnost učení. Empatii můžeme kultivovat a zahrnout ji do resocializace odsouzených a terapeutické práce s emocemi. Zároveň je to téma pro samotného arteterapeuta, jako pracovní předpoklad, ale i oblast nutnou k udržení profesionálních hranic proti vyhoření.

3.3 Trauma

„Mrtví jsou neviditelní. Nejsou nepřítomní.“ (Svatý Augustin in Schützenberger, 2021, s.13)

Trauma je oblast v terapii velmi citlivá, je nutné se s tímto pojmem seznámit a poukázat na to, jak vzniká, na možná rizika retraumatizace, na mezigenerační přenosy i co v terapii zohlednit, aby byla terapie bezpečná.

3.3.1 Trauma - vymezení pojmu

„Původ významu slova „trauma“ je potřeba hledat v řečtině, kde znamená „ránu“ ve smyslu zranění. Většinu našeho chování určuje stav zraněnosti a způsob, jakým se s ním vypořádáváme.“ (Dr. Maté, 2023)

Trauma je náhle vzniklá situace s výrazně negativním významem pro jedince, která způsobí újmu. Projeví se narušením emočního prožívání. Traumatizovaný člověk ztrácí pocit jistoty a bezpečí, prožívá úzkost i smutek. Traumatizace může být jednorázová i opakovaná. Trauma

vyvolává podobnou fyziologickou reakci jako stres, ale odlišuje se v počátečním šoku bez schopnosti reakce. (Vágnerová, 2014)

Trauma jsou extrémně děsivé zážitky neodpovídající běžnému očekávání. Může ho vyvolat závažná zdravotní újma, ztráta rodinného zázemí nebo události vymykající se běžné lidské zkušenosti (např. přepadení, znásilnění, katastrofy, domácí násilí). Na stejnou zátěž reagují různí lidé odlišně. Při traumatu dochází k oddělení emočního prožívání a kognitivních funkcí. Jedinec může silně emotivně reagovat (afektivní reakce), ale nedokázat si vybavit událost, nebo může reagovat i opačně – uvědomovat si, co se stalo, ale popisovat to odosobněně bez emocí, kdy vytěsni negativní pocity. Pokud se nepodaří traumatickou zkušenost zvládnout, vznikne posttraumatická stresová porucha, kterou charakterizuje intenzivní strach, pocit bezmoci a potřeba vyhnout se podnětům, které traumatizující situaci připomínají, případně projevy flešbeků. Schopnost zvládnout závažnou zátěž závisí na míře odolnosti jedince, i na genetických dispozicích. (Vágnerová, 2014)

Trauma neprobíhá jen na psychické úrovni a právě to je potřeba si uvědomit při práci s traumatem. Symptomy traumatu jsou fyziologické a psychologické a musíme řešit oboje. Trauma má kořeny v instinktivní fyziologii. Tělo v pohotovosti jde do napětí, ve strachu tuhne, kolabuje. I tělo se musí vrátit do normálu, nejen psychika. Pokud proces návratu neproběhne, je člověk traumatizován. Na fyzické úrovni se to projevuje např. třesem, svalovým napětím, reakcí trávicí soustavy apod. Trauma vzniká z reakce zamrznutí na nebezpečnou situaci. Zamrznutí je vedle útěku a útoku třetí přirozená reakce. (Levine, 2011)

Slovo trauma je v dnešní době klišé, často nesprávně používané. Dostalo se do hovorové řeči, která snižuje jeho význam. Je tedy dobré si i pospat, co trauma není: „Nesporně jsou všechny traumatizující události stresující, ale ne všechny stresující události jsou traumatizující.“ (Levine in Dr. Maté, 2023, s. 41) Dr. Maté nepopisuje trauma jako události, které způsobily nezvladatelnou bolest, ale jako vnitřní proces jedince. „Trauma není to, co se stane vám, ale co se stane uvnitř vás.“ (Dr. Maté, 2023, s. 38)

Trauma je tedy zraněním psychiky hluboko uložené v mysli, nervovém systému a těle a přetrvává dlouho poté, co se odehrál samotný incident, který byl spouštěčem. A projevit se může kdykoliv. Trauma je komplex následků jako např. nevyřešené emoce, strategie pro zvládání následků, přehrávané scénáře neurotické, tragické nebo melodramatické a tělesné projevy. Nevyřešené trauma omezuje naše já. Trauma nás odděluje od svého těla, od niterných pocitů, omezuje flexibilitu reakcí, pohledu na sebe sama a odtrhává nás od přítomnosti. Drží nás v minulosti. (Dr. Maté, 2023)

Jsou dvě formy traumatu. Obě splňují podmínku roztříštění já. **Trauma s velkým „T“ a s malým „t“.**

Trauma „T“ souvisí s fatální, závažnou situací: když se v dětství nebo v pozdějším životě stane katastrofa, dojde k vážnému zanedbání nebo týrání nebo strádání způsobené chudobou, rasismem nebo jiným útlakem a následky jsou strašlivé. Tato Traumata spouští symptomy, syndromy a poruchy diagnostikované nebo patologické, fyzické i/nebo mentální. Trauma dává predispozice fyzickým onemocněním. Trauma „T“ způsobuje víc bolesti a ochromení.

Trauma „t“ je v naší kultuře skoro všudypřítomné. Je to odpojení od vnitřního já nenaplněním jeho potřeb. Jsou to dlouhodobé, opakované jinak zdánlivě neškodné, ale bolestivé situace, především z dětství. Například lehkovážné opakované výtky, nedostatek emočního propojení s pečujícími dospělými, šikana. Jsou to traumata, kdy děti mají pocit, že nejsou viděny nebo vnímány takové, jaké jsou, i když jsou jinak milované a mají všechno. Jsou to i traumata, kdy se „nestalo něco, co se stát mělo.“ (D.W. Winnicott in Dr. Maté, 2023, s. 40)

Nemá ale smysl porovnávat důležitost různých druhů traumatu. Které je větší a které menší. Důležité je, že vzniklo. Utrpení nelze porovnávat. (Dr. Maté, 2023)

Ke vzniku traumatu dochází, když organismus zabraňuje dokončit instinktivní ochranné reakce. Trauma je nedokončené chování, které vzniká, když nejsme schopni dokončit instinktivní reakci a zůstaneme zamrzlí. K léčení nepotřebujeme definice traumatu, ale rozpoznat symptomy a reakce, projít nahromaděnou energií po zamrznutí. „Trauma je jako jet autem a najednou šlápnout naplno na brzdu i na plyn.“ (Levine, 2011, s. 37- 49)

Levine v knize *Probouzení tygra* analyzovat reakce centrální nervové soustavy (CNS) a zjistil, že divoká zvířata mají schopnost překonávat trauma na rozdíl od lidí. Lidský mozek má neokortex (kognitivní funkce), které zabraňují dokončit instinktivní reakce, „vytřesení“. A zde vzniká trauma, pokud tělu bylo z nějakého důvodu zamezeno se bránit nebo utéct, zamrzlo. Z pocitu bezmoci. (Levine in Krakovská Semestr psychologie OSU, s. 7-8, a Levine, 2011)

Metodika Fakultní Thomayerovy nemocnice uvádí souvislosti traumatu se zdravotní symptomatikou, např. psychosomatické obtíže (bolesti hlavy, břicha, nauzea), úzkostné poruchy a vyhýbavé chování, znovuprožívání, poruchy spánku, absence ve škole nebo zaměstnání, disociativní projevy (amnézie, stupor, křeč), sexuální chování neodpovídající věku, agresivita a impulzivita, nerespektování hranic (poruchy chování), enuréza, enkupréza, rizikové chování (útěky, krádeže, návykové látky), regres v psychomotorickém vývoji (vč. poruch řeči), citová deprivace, nedůvěra, sebepoškozování suicidální myšlenky nebo chování. (Lukešová et al, 2024)

Trauma je lidským stínem, kterého se bojíme, ale dokud ho nevyřešíme, bude tříštit naše já. (Dr. Maté, 2023) Se stínem je potřeba se potkat. Stín způsobuje problémy, ale má léčivou sílu. Stín potřebuje vrátit odštěpenou část našeho já do své identity. Je to důležitá (nejdůležitější) postava vnitřního světa. (Kamila Ženatá, workshop, 2025)

Fakultní Thomayerova nemocnice zpřístupnila Metodiku práce s traumatizovaným pacientem pro zdravotníky, kde popisují vliv chronického traumatu na somatické zdraví a kvalitu života. Pro diagnostiku traumatu doporučují mj. pozorování, rozhovor, specializované standardizované psychologické testy, projektivní metody aj. V ambulantních podmínkách si všímáme všech nápadností vnějšího projevu a neadekvátních reakcí na podněty, je sledován charakter sociálního kontaktu, emoční ladění, aktivity a pozornosti, přítomnost a interakce, adaptace na prostředí, nápadnost fyzického zjevu a volnou hru dítěte, interakce s vrstevníky, vztah k autoritám, respektování řádu, stesk po domově nebo naopak absence stesku. V případě rozhovoru je doporučeno klást otevřené otázky, dostatek času k navázání důvěry, zpočátku volit neutrální téma. Pokud klient sám otevře téma související s traumatem, vždy nasloucháme. Je obvyklé, že výstupem rozhovoru je komplex nepřímých indicií. (Lukešová et al, 2024)

Trauma lze vyléčit. Levine nazval formu transformace **znovuvyjednáním** skrz **pocítovaný smysl**. Traumatizovaný stav se posune do stavu vnitřního klidu. Nervová soustava získává zpět svou schopnost seberegulace. Vrací se schopnost učit se z životních zkušeností. Vyrůstá odolnost a spontaneita organismu, vrací se sebejistota. Do života půjdeme opět se schopností být odvážní a mít důvěru, že dokážeme špatné věci překonat. Budeme schopni opět prožívat radost. (Levine, 2011)

V roce 1998 Sophia Kellyová (The American Art Therapy Association) vymezila arteterapii pro práci s traumatem a s vyrovnáním se s emocionálními problémy jako vhodný terapeutický proces pro děti i dospělé. (Šicková-Fabricsi, 2002)

Arteterapie práce s traumatem umožňuje jeho vyjádření, potkat se s ním v bezpečí a zvyšuje odolnost. Arteterapie umožňuje potkat se se svým stínem. (Kamila Ženatá, workshop, 2025)

Ze všeho uvedeného vyplývá, že je potřeba s traumatem pracovat citlivě a nepodcenit ho v terapeutické práci, být zde empatický a naslouchat i sledovat indície. Ve věznici je velká pravděpodobnost práce s traumatem. Arteterapie může být citlivým nástrojem, jak být klientovi nápomocným a bezpečným průvodcem s pokorou k tak velkému tématu, protože nemusí klást přímé otázky a může zůstat v symbolickém vyjádření nebo vizualizacích.

3.3.2 Transgenerační přenos traumatu

Terapie traumatu pracují také s **transgeneračním přenosem traumatu**. Mezigenerační vztahy, rodinná tajemství, syndrom výročí, přenos traumatu – tím vším zasahují do našich životů nevyřešené konflikty a traumata předků. Je to často nevědomé a klient někdy vůbec nechápe, s čím v životě zápasí, co se táhne po generace jeho rodinou. (Schützenberger, 2021)

Freud přišel s myšlenkou „transmise archaického dědictví“, které je novým generacím předáváno pomocí paměťových stop v rámci transgenerační dynamiky, kolem roku 1915. (Tóthová, 2011) C. G. Jung v knize *Psychologické typy* píše: „Jsou zastoupeny všechny zkušenosti, které se na této planetě od pradávna vyskytly. V archetypu jsou tím zřetelnější, čím častější a intenzivnější byly.“ (Jung in Levine, 2025, s. 36)

Dědičné struktury rodiny sestávají z opakování, které nebylo vědomou volbou jednotlivých členů rodiny a je potřeba uzdravit nejen genetický materiál, ale i vzorce rodinné dynamiky. Je to škála rodinných dluhů a zisků, závazků a povinností, kterým členové přispívají do rodového systému, transformují, obohacují nebo ochuzují rodové struktury a tím připravují nový rodový kód pro mezigenerační přenos. (Tóthová, 2011)

Ve vztahu k emocím mluvíme vedle **primárních a sekundárních emocí** také o **přenesených emocích**. Emoce přenesené nebo převzaté, které patřily jinému členovi rodiny, nedělají člověka silným, ale „nepřináší nic“. (Hellinger in Tóthová, 2011) I emoce mohou být přesunuty na potomky. Může se jednat o transgenerační přenos smutku (neuzdravený neukončený proces truchlení, kdy další generace neví, koho ztratila, ale ztratila i kus sebe), hněvu (utajovaný, tabuizovaný emoční princip rodiny, v minulosti rodina potlačila hněv a pokud rodina necítí hněv, necítí ani bolest a smutek a nemůže přijímat a dávat lásku) a viny (neukončený pocit viny může vést v rodině k pocitu nezasloužené lásky a podpory, strachu z intimity, znemožnění vztahů, náklonosti se nechat zneužívat, k tendencím nadměrně dávat nebo ochraňovat, odcizování se sociálnímu světu a neschopnosti asertivity). (Tóthová, 2011)

V Česku pracuje v arteterapii s transgeneračním přenosem traumatu a kolektivním nevědomím např. Kamila Ženatá. Pracuje s emocemi přes imaginace a sny. V arteterapii můžeme pracovat se získáváním „nezávislosti“ od toho, co je z minulosti už zbytečné. Pracujeme s hodnotovým systémem rodiny, co zná, je pro ni „bezpečné“ a co nezná, je pro ni „ne-bezpečné“. (Kamila Ženatá, workshop, 2025)

Zde se vracíme k terapii traumatu Dr. Maté a knize „Mýtus normálnosti“. Normálnost neexistuje. Normální je to, co známe, na co jsme zvyklí. A u odsouzených je to norma primární rodiny, která je vedla k trestné činnosti a se kterou potřebují pomoci. Ukázat, že to lze jinak.

3.3.3 Retraumatizace

Retraumatizace označuje proces znovuprožívání psychického traumatu, když je daný jedinec vystavený podnětům, situacím nebo způsobům zacházení, které připomínají původní traumatickou zkušenost, aniž by si to jedinec přál. Danými „otvírači“ mohou být situace připomínající původní trauma, např.: slova, tón komunikace, pocity bezmoci, prostředí nebo smyslové podněty (místo, zvuk, pach) nebo neodborné intervence (necitlivá terapie, výslechy). Retraumatizace jsou neurobiologické reakce, kdy se trauma spouštěčem znovu traumaticky aktivuje v těle a nervovém systému. (Kolk van der, 2021)

Nietzscheho aforismus: „Co tě nezabije, to tě posílí.“ by mohl znít spíše: „Co tě nezabije, to tě oslabí.“ To odpovídá poznatkům neurověd, že trauma negativně mění činnost mozku nebo zvyšuje vulnerabilitu v pozdějších obtížích. (Neusar, Semestr psychologie, 2021/2022, s.5)

Na druhou stranu ale P. Levine v knize Probouzení tygra píše o možnosti trauma vyléčit, pokud k tomu dojde zároveň na fyzické i psychické úrovni (vyjednání traumatu) a v takovém případě může být trauma „jednou z nejvýznamnějších sil probouzejících a rozvíjejících člověka na duševní, společenské i duchovní úrovni.“ (Levine, 2011, s. 18)

Je mnoho přístupů k léčení traumatu, ale většina přináší jen dočasné úlevy a nebo mohou být i škodlivé. Patří mezi ně i katarzní metody, které podporují intenzivní znovuprožití traumatu, mohou být ale nebezpečné, pokud se např. používají dlouhodobě, mohou vést k závislosti na katarzi a nebo k falešným flashbackům. Skupinové sdílení traumatu je např. vhodné jako první krok, ale nesmí pokračovat příliš dlouho, mohlo by naopak blokovat dokončení léčebného procesu. (Levine, 2011) Léčba traumatu, aby nedošlo k retraumatizaci, potřebuje projít somatickým prožíváním a bez přímé konfrontace traumatu, postupným přiblížením k obtížným vjemům, emocím a obrazům, po dvou klíčových pozitivních tělesných zkušenostech, tj. radostných zážitků, které ukotvují pocit bezpečí. (Levine, 2025)

V arteterapeutické práci ve věznici je potřeba znát problematiku retraumatizace a být v této oblasti opatrní. Necitlivá arteterapie (resp. jakákoliv necitlivá terapie) by byla jedním z možných spouštěčů retraumatizace. Je nadějně, když víme, že trauma nemusí být celoživotním údělem a že se dá léčit. Na druhou stranu proces návratu je velmi obtížný a terapeuticky náročný. Terapeut musí pracovat s psychikou i s fyzickým prožitkem, návratem a znovuprožitím pocitu zamrznutí po předchozím ukotvení. Tento proces musí být vedený odborníky, postupně a v bezpečném prostředí, jinak může snadno dojít k retraumatizaci a zacyklení, tedy ke zhoršení traumatizace.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Využití arteterapie v ženské věznici Drahonice

V této kapitole se seznámíme s cíli a hypotézami výzkumného projektu, stanovíme si metody výzkumu, kterými budeme výsledky arteterapeutických intervencí s odsouzenými v ženské věznici Drahonice ověřovat.

4.1 Cíle a hypotézy výzkumu

Hlavní cílem práce s odsouzenými v ženské věznici je umět pomocí arteterapie vyjádřit a ovládat emoce a tím podpořit resocializaci odsouzených.

Vedlejší cíle jsou navození důvěry, ochota spolupracovat a pracovat na sebe rozvoji, rozvoj sociálních dovedností a empatie skupinovou arteterapií.

Výzkumné otázky práce jsou:

Lze s pomocí arteterapie pracovat ve věznici s odsouzenými pro jejich resocializaci na uvědomění si emocí?

Lze s pomocí arteterapie s odsouzenými ve věznici pracovat i na zmírnění odpojení se od emocí a zvýšení sebehodnoty?

Z těchto výzkumných otázek jsou stanoveny tyto hypotézy:

H1: Účast odsouzených na arteterapeutických sezeních přispívá ke zvýšení porozumění a vyjádření vlastních emocí.

H2: Arteterapeutický program vede u odsouzených ke snížení obtíží v uvědomování si a neakceptaci emocí, tedy ke zmírnění odpojení se od emocí a zvýšení sebehodnoty a tím k resocializaci odsouzených.

4.2 Metody výzkumu

Výzkumné hypotézy ověřuji kvalitativními i kvantitativními metodami.

V **kvalitativních metodách** jsem zvolila projektivní kresby, závěrečný dotazník pro odsouzené a dotazník pro psychologa věznice.

V **kvantitativních metodách** jsem zvolila validované psychologické volně dostupné testy v češtině DERS-SF-CZ a RSES, které budu vyhodnocovat ve spolupráci s psychologem věznice, komisařem por. Mgr. Martinem Antušákem, Ph.D.

4.2.1 Arteterapeutické metody výzkumu

Projektivní kresby jsem v práci s odsouzenými použila na prvních a na posledním sezení. Zvolila jsem STROM/ DER BAUMTEST – LIDSKÁ POSTRAVA – DŮM.

Chtěla jsem se vyhnout tématům citlivých na retraumatizaci (např. rodina na výletě nebo původně i dům). Původně jsem měla odsouhlasenu projektivní kresbu Zvíře, nicméně v průběhu prvních sezení jsem zjistila, že dům není pro odsouzené zatěžující téma, na rozdíl od zvířete.

Test stromu (der Baumtest) je projektivní kresba, která získává informace o osobnosti, je projekcí jedince.

Kresba lidské postavy je projektivní metodou sebepojetí, vztahu k sobě a k ostatním.

Kresba domu specifikuje vztah ke svému okolí, zázemí a způsob, jak se člověk prezentuje navenek.

Porovnávám kresby během prvních intervencí, tedy na začátku, a po ukončení arteterapeutických intervencí během posledních setkání. Kromě projektivních kreseb vyhodnocuji pozorováním.

4.2.2 Psychologické metody výzkumu

Pro kvantitativní zhodnocení jsem po konzultaci vybrala **validované testy v češtině** DERS-SF-CZ a RSES. Vyhodnocení konzultuji s **psychologem věznice**, komisařem por. Mgr. Martinem Antušákem, Ph.D., a se souhlasem autora DERS-SF-CZ, PhDr. Jana Bendy, Ph.D..

Test DERS-SF-CZ, Škála potíží v regulaci emocí, krátká forma (© Jan Benda, 2017, <https://e-psycholog.eu/pdf/benda.pdf>) je nástroj pro měření oblastí regulace emocí, který má i šest měřitelných subškál: Uvědomování si emocí, Porozumění emocím, Neakceptování emocí, Cíle, Impulzivitu a Strategie zvládání emocí. U skupiny vybraných odsouzených žen je podezření na zamrzlé emoce, vypnutí emocí. Vyhodnocovat tedy buď celkové skóre a dále kombinací dvou subškál: Neakceptace emocí a Uvědomování emocí. První subškála vyhodnocuje „vypnutí emocí“, a druhá upřesní, zda se jedná o obranné vypnutí emocí nebo o obecné odpojení od emocí.

Druhý test **RSES (Rosenberg Self-Esteem Scale – Rosenbergerova škála sebehodnocení**, je zaměřený na pocity sebehodnoty v českém validovaném překladu. (MUNI Informační systém Masarykovy Univerzity). RSES je navržena jako nástroj měření globálního sebehodnocení, lze i hodnotit i dvoufaktorově pozitivní a negativní otázky za rozlišení sebelásky (self-liking / spokojenost se sebou, emocionální přijetí sebe sama) a sebedůvěry (self-competence / pocit vlastní hodnoty). RSES existuje i přeformulovaný s položkami v jednom směru (všechny pozitivní nebo všechny negativní). Použila jsem původní verzi RSES.

4.2.3 Dotazníky pro odsouzené a psychologa věznice

Závěrečné dotazníky pro odsouzené a psychologa věznice jsem zařadila na základě konzultací s psychologem věznice Drahonice a terapeutem z věznice Vinařice. Oba dotazníky měly otevřené odpovědi. (viz Přílohy)

Dotazník pro psychologa

Dotazník pro psychologa věznice měl 5 otázek ohledně hodnocení spolupráce s arteterapeutkou, dopadu arteterapie (výhod, nevýhod, přínosů a rizik), doporučení pokračovat v arteterapii pro věznici Drahonice a obecně vnímání potenciálu arteterapie práce s odsouzenými.

Tento dotazník má posoudit dopad arteterapie na odsouzené z pohledu věznice, který kromě vlivu arteterapie na odsouzené zohledňuje i principy spolupráce, bezpečnostní riziko externího arteterapeuta v prostorách střeženého prostoru a případný zájem na arteterapeutických intervencích v prostorách věznice do budoucnosti.

Dotazník pro odsouzené

Dotazník pro odsouzené, tedy klientky skupinové arteterapie, měl 9 otevřených otázek ohledně vnímání arteterapie ve věznici z jejich pohledu, hodnocení sama sebe v procesu, dále hodnocení skupiny, lektorky a nejdůležitějších momentů v arteterapii, perspektivy využít získané zkušenosti po propuštění a doporučení arteterapie jako pravidelného programu pro odsouzené ve výkonu trestu.

Jedná se tedy o subjektivní pohled přínosu a perspektivy arteterapie v ženské věznici z pohledu odsouzených a jejich sebereflexe.

5 Arteterapeutický proces

Před samotnou prací se skupinou odsouzených jsem se nejprve potřebovala seznámit se zázemím, interními pravidly a procesem ve věznici, stejně jako potkat různý personál, který má vliv na odsouzené ve výkonu trestu: jaký dopad má jejich práce na odsouzené.

Potřebovala jsem si zodpovědět otázky: Kdo jsou ženy za mřížemi? Jaká budou pravidla, omezení a procesy, které je nutné zohlednit při arteterapii s odsouzenými v bezpečnostním prostoru výkonu trestu odnětí svobody (VTOS)? Potřebovala jsem nejprve zjistit možnosti spolupráce s personálem, především podpora psychologa, protože není možné konzultovat mimo věznici s externím psychologem. Dále je nutné si ujasnit bezpečnostní pravidla, zajistit a zařídit vhodnou místnost, sepsat kritéria pro výběr skupiny pro arteterapii, zajistit si terapii bez dozoru ostrahy (kvůli terapeuticky bezpečnému prostoru s důvěrou) a zajistit si vnášení výtvarného materiálu, dále časování terapie a dokumentaci výtvarných prací, když po celou dobu ve věznici je zakázáno mít foťák, kameru, mobil, nosiče dat i nabíječku. Z těchto důvodů byly důležité organizační schůzky před zahájením samotného arteterapeutického procesu.

5.1 Podmínky práce externího arteterapeuta ve věznici Drahonice

Ve věznici Drahonice pracuji **na zvláštní povolení**. Vydání této kartičky, kterou budu dostávat oproti OP a bezpečnostní kontrole při každém vstupu, předcházela podpora práce pro psaní AP vrchním komisařem věznice Drahonice (5.2025), schválení praxe ředitelem věznice (6.-7.2025) a příprava pro vstup terapeuta do věznice se začátkem práce v 9.25 (7.-8.2025). Ovšem v 8.25 byl jmenován nový ředitel věznice, tedy celý schvalovací proces se musel zopakovat: schválení praxe novým ředitelem (9.-10.2025) na základě dokladování kompetence, odborné způsobilosti a garance bezpečnosti stran terapeuta a podpory vedoucí práce (dopisy řediteli věznice: 1x vedoucí AP, 5x z předchozí praxe v různých institucích), práce na zajištění vstupu a zvláštního povolení vrchním komisařem na základě dodání výpisu z Rejstříku trestů a kopie OP (10.2025), organizační schůzky terapeuta se zaměstnanci věznice pro zaškolení bezpečnostních pravidel a vytipování vhodné místnosti v prostorách věznice (31.10. - 22.11.2025), samotné vystavení zvláštního povolení a zahájení arteterapeutické skupiny s odsouzenými ve věznici Drahonice (29.11.2025).

Z organizačních schůzek ve věznici Drahonice a jedné na pracovišti věznice Drahonice, hradu Krakovci, vyplynuly tyto potřeby a požadavky:

- Před každou návštěvou musí vrchní komisař nahlásit arteterapeuta na denní seznam návštěv spolu se seznamem výtvarných věcí, které budu vnášet do věznice. Materiál musí být bezpečný (ne ostré předměty, rozpouštědla apod). Po práci zkontrolovat a přepočítat výtvarný materiál.
- Výtvarný materiál pro arteterapii bude uschován v uzamykatelné skříni, kterou zajistí věznice Drahonice do terapeutické místnosti. Klíče budou mít dozorcí.
- Arteterapeutickou místností se stane místnost pro bezkamerové návštěvy. Ostraha bude každých 45 min krátce kontrolovat, zda je vše v pořádku. V místnosti je nouzové tlačítko a telefon do kanceláře dozorců pro arteterapeuta.
- Arteterapie budou probíhat v počtu cca 10-12 sezení s časovou dotací 3 hodiny, ideálně jeden krát týdně: soboty. Seznam konkrétních sobot bude předem nahlášen. V místnosti nejsou hodiny, nutno vyřešit časování.
- Do věznice je zakázáno (i se speciálním povolením) vnášet mobily aj. nosiče dat, terapeut musí vyřešit jinou dokumentaci výtvarných děl a nemůže pořizovat video (ani kdyby daly odsouzené souhlas). Bude řešeno vynášením prací mimo věznici, výtvarné artefakty musí projít kontrolou při cestě ven i zpět.
- Na terapii přivádí odsouzené dozorcí a ukončují ji po předem domluveném čase (3 hodiny) odvedením odsouzených. Odsouzené se podrobují prohlídce před i po intervenci arteterapie.
- Předem připravenou baterii cvičení budu potřebovat upravit, pokud budu chtít dokumentovat proces přeměny díla: např. cvičení „nakresli – roztrhej – přetvoř“ bych mohla zdokumentovat až finální výsledek.
- Bezpečnostní pravidlo zákazu směny, tedy zákaz vězňům něco předávat i od nich něco přijímat. V případě ponechání jejich vlastních výtvorů pouze se svolením vrchního komisaře a přes dozorce, ne přímo.

5.2 Schůzky organizační

Před samotným zahájením arteterapeutické práce s odsouzenými bylo z bezpečnostních i profesionálních důvodů nutné zahájit nejprve schůzky organizační pro zaškolení

bezpečnostních pravidel a poznání prostor věznice, návaznosti jednotlivých profesí ve vztahu s odsouzenými a poznat typy žen za mřížemi, abych mohla sestavit kritéria pro výběr odsouzených do skupiny, zajistit si spolupráci psychologa nebo terapeuta, kteří by mi pomohli s vhodným výběrem konkrétních odsouzených podle zadaných kritérií a podporu pro vyhodnocení psychologických testů.

5.2.1 Organizační schůzka první: 31.10.2025 věznice Drahonice

Tento den jsem se setkala s **vrchním komisařem** majorem Ing. Bc. Michalem Charvátlem LL.M., **speciálním pedagogem** Mgr. Janem Řepkou a **vychovatelkou** Bc. Hanou Horákovou. Časová dotace byla 8:30-15:00.

Vrchní komisař mne provedl věznicí Drahonice, seznámil s kolegy, se kterými postupně domluvil schůzky, informoval mne o kapacitě a chodu věznice, vytipoval místnost pro budoucí arteterapeutická setkání, vysvětlil mi podmínky práce ve věznici, majoritní důvody VTOS v Drahonicích, na co si dávat pozor (co by odsouzené mohli zkoušet, co je zakázáno při styku s odsouzenými), recidivu, SARPO, druhy pracovního zařazení, vzdělávací středisko, volnočasové aktivity, rekvalifikační kurzy a doprovodil mne za odsouzeními na oddíl, jak vypadají pokoje, sociální prostory, místnost pro návštěvy, výstupní pokoj i „díra“ pro tresty.

Speciální pedagog mi představil svou náplň práce a vliv na odsouzené. Podle anamnézy SARPO připravuje Program zacházení, nabídku aktivit ve výkonu trestu pro odsouzené. Vysvětlil mi bezdrogovou zónu bez terapeutického programu a s programem a program „Pořád jsem máma“. Dostala jsem vysvětlení k principu vycházek a pracovního zařazení střeženého, nestřeženého a volného pohybu. Co jsou odměny a co jsou tresty (speciální pedagog má právo určovat tresty). Doprovodil mne, abych viděla vydávání oběda, kde se střídaly všechny oddíly, tedy vidět všechny odsouzené, abych si udělala vizuální představu pro práci s nimi.

Při obchůzce věznice jsme navštívili práci odsouzených na zahradě a vedla jsem rozhovor s vychovatelkou, která mi objasnila její působení na odsouzené ve volnočasových a pracovních aktivitách odsouzených. Zmínila také, že by ona přivítala arteterapii pro vychovatele ve věznicích napříč věznicemi, které se neznají, protože ani u vychovatelů v jedné věznici by nepanovala důvěra sdílet ve skupině.

5.2.2 Organizační schůzka druhá: 7.11.2025 věznice Drahonice

Tento den jsem měla schůzku s **psychologem věznice, komisařem por. Mgr. Martin Antušákem, Ph.D.** Časová dotace byla 8:30-15:00.

Vyslovil podporu a spolupráci s vyhodnocováním testů absolventské práce, vč. možnosti na základě souhlasů odsouzených nahlédnout do záznamů rozsudků a získat tak kazuistiku, oficiální podklady k důvodu trestu, pro porovnání se subjektivními informacemi od odsouzených. Domluvili jsme se na společných postupech, vzájemné informovanosti a synergii. Zároveň jsem byla proškolená na bezpečnost práce s odsouzenými, seznámila jsem se s interní testovací baterií a průběhem příjmu na nástupní oddíl nových vězeňkyň. Prošli jsme společně vhodnost psychologických dotazníků, které jsem vybrala, a odsouhlasili jsme si informovaný souhlas pro odsouzené. Padl nápad připravit i výstavu výtvarných prací z arteterapie v případě zájmu a písemného souhlasu odsouzených, jednak jako osvětu pro veřejnost, jednak jako zažití úspěchu pro odsouzené. Společně se domlouváme na kritériích výběru odsouzených do skupiny. Na základě zvolených kritérií pak právě psycholog spolu s terapeutem vyberou konkrétní odsouzené pro skupinu arteterapie. Psycholog mne také informuje o nejvíce zátěžových situacích pro odsouzené, kterými se ve věznici každodenně přizpůsobují a které na ně mají emocionálně nejzásadnější vliv. Připravuje mne na práci s vysokou mírou lživosti, impulzivity (vlézt někomu na pokoj a brát mu věci), žárlivosti (v lesbických vztazích), účelovosti, ale i chladu a vysoké míry nedůvěry vůči komukoliv.

Psycholog potvrzuje, že terapií by bylo ve věznici potřeba víc, kapacitně se řeší s terapeutem věznice jen to nejdůležitější, což jsou „toxičky“. Ve věznici probíhá pouze pomoc pro drogově závislé na specializovaném oddělení terapeutem, dále jsou psychologem poskytované krizové intervence a různé posudky na odsouzené nebo zaměstnance VS. Větší část práce je administrativní nebo krizová intervence než terapeutická a podpůrná. Terapeutickou práci by si s odsouzenými psycholog představoval v mnohem větším měřítku.

Potvrzujeme si vhodnost arteterapeutických sezení skupinových, pravidelné soboty, 1x týdně (pokud to bude možné), skupina 6-8 žen, časová dotace 3 hodiny/sezení. Bez dozoru. V celkovém počtu 11-12 sezení od konce listopadu do konce března, max. poslední sezení začátkem dubna pro doplnění závěrečných projektivních kreseb a testů při případných absencích.

5.2.3 Organizační schůzka třetí: 14.11.2025 věznice Drahonice

Dnes jsem měla schůzku s **vychovatelem-terapeutem** Bc. Petrem Trešlem a **kaplanem**, panem Rokou. Časová dotace byla 8:30-13:00.

Terapeut mne seznámil s jeho náplní práce. Protože je v Drahonicích nejvíc trestné činnosti krádeží z důvodu závislostí (cca 140/200), je hlavní náplní poradna drogové prevence. Vysvětluje mi kázeňské řízení při přestupku a porušení pravidel ve věznici, resp. jednotlivé pravomoci s rostoucí pravomocí výše trestu od vychovatele, speciálního pedagoga, zástupce vedoucího, vedoucího oddělení, náměstka až po ředitele věznice. Terapeut mne znovu provádí po věznici a na vyžádání mne vede do budoucí bezkamerové terapeutické místnosti a za kaplanem, který má pátky individuální sezení buď s odsouzenými nebo se zaměstnanci VS.

Kaplan Roka je externím pracovníkem, je vzdělán i jako psychoanalytický psychoterapeut. Popisuje mi své pojetí konzultací, resp. hodinových intervencí, výběr odsouzených pro sezení a průběh jeho schůzek.

5.2.4 Organizační schůzka čtvrtá: 22.11.2025 hrad Krakovec

Dnešní schůzka je mimo věznici, na venkovním pracovišti věznice Drahonice, s **kastelánem hradu Krakovec**, Mgr. Jiřím Sobkem. Časová dotace byla 13:00-14:00.

Na Krakovci provádějí odsouzené po hradě turisty, jsou v pokladně nebo dělají zahradní údržbářské práce. Je to oficiální pracoviště ve smluvním vztahu s Vězeňskou službou s dodržováním bezpečnostních pravidel. Kromě Drahonic zde občas pracují i muži z věznice Oráčov, ti např. nosí při akcích vozíčkáře po hradě, který není bezbariérový. Schůzka byla důležitá kvůli pozorování odsouzených na venkovním pracovišti a možnosti vést s nimi rozhovor ohledně toho, „kdo jsou ženy za mřížemi a jak vypadá soužití na oddílu“ z jejich pohledu, abych si zhodnotila, jak budou zvažovaná kritéria výběru fungovat prakticky. Kde jsou případné konfliktní, rizikové body připravovaných kritérií a programu. Tímto rozhovorem jsem si stanovená kritéria potvrdila. Jednalo se především o informace, kdo s kým se nemůže potkat, aby arteterapie fungovala a byla bezpečným prostorem.

5.2.5 Organizační schůzka pátá: 15.1.2026 věznice Drahonice

Schůzka s **psychologem komisařem por. Mgr. Martin Antušákem, Ph.D.** s časovou dotací 8:00-12:00.

Den pro konzultace ke kazuistikám odsouzených a porovnání upřímnosti nebo lživosti subjektivních reflexí při sezeních oproti rozsudkům v SARPO, k vyhodnocení vstupních testů odsouzených ve skupině arteterapie: DERS-SF-CZ, RSES a projektivním kresbám a konzultace vhodnosti závěrečného dotazníku pro odsouzené.

5.2.6 Organizační schůzka šestá: 16.1.2026 věznice Vinařice

Schůzka s **terapeutem Mgr. Josefem Hrubým**, který je jedním z terapeutů v mužské věznici Vinařice, známým s podcastu Vězni jsou taky lidi #2, s terapeutem Mgr. Pavlem Prchalem a se skupinou odsouzených z Kempu, terapeutického oddílu s časovou dotací 8:00-11:30.

V mužské věznici Vinařice je tzv. „11tka“, terapeutický oddíl „Kemp“. Je to terapie souvislá vč. pobytu odsouzených, aby se odsouzení v terapii nevraceli na pobyt mezi ostatní vězně, aby nebyl narušen terapeutický proces. O tuto schůzku jsem si řekla kvůli inspiraci, když deklaruji v tomto programu pokles recidivy ze 70% na 30%. Měla jsem zájem porovnat výběrová kritéria, cíle a vyhodnocovací metody. Proběhla konzultace rozdílnost ženské a mužské věznice, statistiky a problémy recidivy a resocializace, obecné problémy penitenciární a postpenitenciární péče, kritéria zařazení odsouzených do terapeutického oddělení a principy terapeutické otevřené skupiny. Základní jsou „otevřené dveře“ po většinu dne, odsouzení mohou kdykoliv vstoupit a říct si o pomoc. Do terapeutického oddělení je zařazeno 20 odsouzených dlouhodobě. Ve Vinařicích je celkový počet vězňů 1.000, tedy 20 v terapeutickém oddíle je minimální. Ale, jak platí pro vězeňství v ČR zatím, „alespoň něco se děje a mění“.

Spíš než kritéria pro výběr mají definované kontraindikace, kdo naopak do terapie zařazen není: mezi které patří medikovaný psychiatricky nemocný, tzv. „barákový“ a ti, kdo pokračují v páchání trestné činnosti i ve vězení. Potencionální klienty vytipovávají většinou vychovatelé, manager call centra (podle pokory a pracovitosti) nebo již na příjmu.

Byla mi umožněna prohlídka bydlení na terapeutického oddělení v porovnání s běžným oddělením a posléze jsem byla přizvána na skupinu 4 odsouzených Kempu. K sezení s odsouzenými se přidal druhý terapeut, Pavel Prchal, který kromě tohoto programu pracuje na krátkodobých terapiích programu „3Z“ („Zastav se - Zamysli – Změň to“) a Good Lives Model

pro odsouzené za násilnou trestnou činnost. Oba programy jsou certifikované programy pro terapeutů ve vězeňství.

Byla mi umožněna účast na hodinovém skupinovém sezení „Kempu“ se čtyřmi vězni, kteří pro mne sdíleli své zkušenosti s terapií ve věznicích (prvotrest, ale i pátý trest, tj. recidiva, 1x podvody s dotacemi, 2x vrahové, 1x ozbrojené napadení na veřejnou osobu + veřejné ohrožení + drogy + krádež). Vyjádřili se k tomu, co jim terapie ve Vinařicích dala poté, kdy v předchozích věznicích nebo odděleních narazili na „jen papíry a sliby“, když chtěli pomoci se změnit. Terapeuti byli k odsouzeným lidští, rovnocenní, otevření, i odsouzení k terapeutům, ke mně i k sobě navzájem slušní, nápomocní, otevření, sdílní a sebereflekující (až překvapivě hluboce). Schůzka ve věznici Vinařice mi posloužila jako možný vzor vztahu terapeut-vězeň a dodalo mi to nadšení i důkaz smysluplnosti terapeutické práce s odsouzenými ve vězení s prokazatelným snížením recidivy.

5.3 Popis zkoumaného souboru

Výběr vhodných odsouzených do skupinové arteterapie provedl psycholog věznice ve spolupráci s terapeutem věznice na základě předem odsouhlasených kritérií.

5.3.1 Kritéria výběru odsouzených žen pro arteterapii

Ve věznici Drahonice jsou odsouzené za všechny druhy trestných činů. Od krádeží, drog, podvodů, neplacení výživného, až po vraždy, týrání dětí nebo rodičů i obchod s bílým masem. Trestný čin by ale neměl být kritériem výběru. Spolu s psychologem věznice jsme se shodli, že budeme posuzovat podle tendence k recidivě, možnosti sebereflexe, motivaci se polepšit, a to neúčelově. Kritéria volby odsouzených pro arteterapii jsme si definovali společně v kombinaci diskvalifikačního a validačního kritéria:

- **Diskvalifikační kritérium („NE“):** pro koho je věznice životní styl typu "sedí celá rodina", opakované recidivy bez ochoty na sobě pracovat a něco měnit, opakovaná trestná činnost i ve věznici, manipulátoři bez schopnosti sebereflexe, účelovost (aby získaly ve věznici výhody nebo PP, ale bez skutečného zájmu) a ti, kdo se nemohou setkat z bezpečnostních důvodů (stupně zabezpečení), vzájemná rivalita na oddělení, zvýšená lživost, medikovaný

psychiatrický pacient. Protože skupina bude uzavřená, tak také ne ty, které mají kratší výkon trestu než do konce března včetně. Zvážit pracovní zařazení, aby co nejméně chyběly, ale zároveň jsou právě pracovně zařazené odsouzení vhodné na terapeutickou práci.

- **Validační kritérium („ANO“ do výběru):** vlastní projevový zájem, motivované ženy (např. s možností být propuštěny na PP, ale neúčelově, jako pomoc s resocializací), doporučení vychovatele, terapeuta nebo psychologa na základě znalosti a pozorování odsouzených, na základě potřeb věznice.

S odsouzenými se poprvé poznám až na prvním sezení a nebudu mít předem informace, kdo to bude a s jakým rozsudkem. Ke kazuistikám dostanu možnost nahlédnout až na základě písemného souhlasu odsouzených na prvním sezení. Organizačně není možné mít jiný postup, tedy nebudu mít k dispozici kazuistiku před začátkem arteterapeutické intervence, a to z bezpečnostních důvodů a podpisu souhlasů klientkami. První sezení bude sběr subjektivních dat ohledně důvodu výkonu trestu a minulosti odsouzených, které doplním kazuistikou, tedy objektivním rozsudkem, až dodatečně po podpisu oprávnění nahlédnout.

5.3.2 Kazuistika

Kazuistiku jsou objektivní popis obtíží, diagnostiky klienta. U odsouzených ve věznici použiji důvody k odsouzení, tedy rozsudek a důvod k němu vedoucí. S podepsaným souhlasem od odsouzených mohu nahlédnout do spisů v SARPO systému věznice.

SARPO je validovaný prediktivní nástroj Vězeňské služby České republiky používaný od roku 2012 k hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených. Slouží jako podklad pro tvorbu individuálních programů zacházení pro lepší zacílení penitenciárních programů v průběhu výkonu trestu. Kazuistiku je možné porovnat se subjektivním popisem odsouzených po prvním seznamovacím sezení a může to být vodítkem pro posouzení případné míry lživosti a účelovosti v terapii. SARPO kazuistiky odsouzených ve skupině arteterapie k 15.1.2026 jsou:

Claire:

- § 209 - PODVOD
- 1. výkon trestu a 1 zápis v rejstříku trestů
- věk 51 let

- do odsouzení žila jako normální člověk, začátek páchaní trestní činnosti v pokročilém věku
- aktuální trest má do r. 2031 (ještě 5 let)
- trestnou činnost podvodu páchala od 2018 do 2020 – nabídka bytů, které v nabídce nejsou se zálohou kaucí, organizování prohlídky bytů

Jana:

- § 283 – PRODEJ DROG (pervitin)
- 1. výkon trestu a 1 zápis v rejstříku trestů
- věk 34 let
- do odsouzení žila jako normální člověk, drogy sama nebrala

Vendula:

- § 283 – PRODEJ DROG
- 1. výkon trestu a 4 zápisy v rejstříku trestů
- věk 35 let
- ve výkonu trestu je 3 roky a trest je do 3.4.2030

Petra:

- § 205 - KRÁDEŽ
- 1. výkon trestu a 1 zápis v rejstříku trestů
- věk 51 let
- dlouhý trest 6,5 roku – proč za krádež? – odpovědí je hodnota krádeže v rozsudku: „za použití klíčů svého druha opakovaně otevírala jeho trezor a vybrala mu z firmy 27 Mio Kč v hotovosti“

Radka:

- § 240 - ZKRÁCENÍ DANĚ (ručila jako jednatelka s.r.o.)
- 1. výkon trestu a 1 zápis v rejstříku trestů
- věk 52 let
- 28.2. bude žádat PP (předběžné propuštění)

Andy:

- § 211 - ÚVĚROVÝ PODVOD
- 3. výkon trestu a 7x zápis v rejstříku trestů
- věk 47 let
- minulé tresty za: neoprávněné padělání, krádeže, tj. opakovaná trestná činnost, účelový delikvent, toto nejsou náhodné trestné činy – poprvé uvězněna ve 2016 (Světlá n. S.)

- výstup aktuálního trestu 11.11.2026 možná – byla dodatečně proměněna stará podmínka na nepodmíněný trest

Hudy:

- § 209 - PODVOD a § 211 - ÚVĚROVÝ PODVOD
- 2. výkon trestu a 12x zápis v rejstříku trestů
- věk 61 let
- podle počtu VT a zápisů v RT se nejedná o nedbalost, ale účelovou trestnou činnost
- trestnou činnost začala páchat ve vyšším věku: první trest ve 47 letech (propuštěna v 57), druhý (aktuální) rozsudek v 59 letech (recidiva po 2 letech) s pevným výstupem v roce 2032, tedy výkon trestu bude až do věku 68 let
- navzdory 11 exekucím si dál půjčovala a slibovala, že to vrátí, zamlčela exekuce, dále podvod na syna, na kterého si založila na jeho doklady a jeho potvrzení o příjmu kontokorent ve výši 580.000 Kč.

5.3.3 Výchozí stav

Na základě seznámení se s prostředím věznice, prvních kontaktů a pozorování odsouzených ve věznici Drahonice je vhodné si popsat výchozí stav, koho je možné očekávat v arteterapeutické skupině, co bude specifické u odsouzených k zohlednění v práci arteterapeuta.

Všechny odsouzené obecně mají vysokou nedůvěru jak k personálu věznice (i k externistům ve věznici), tak odsouzené mezi sebou navzájem. V prostředí věznice jsou odsouzené ostražité a nedůvěřivé, protože běžně čelí kázeňským trestům (stran věznice) a od ostatních odsouzených čelí vyhrožování, krádežím, vydírání, zastrašování, zradám, pocitům „nepatřím sem“ atd. Jejich projevem jsou zcela běžně zvýšená lhavost, prospěchářská manipulace nebo účelné chování a zcela zavřené (až zamrzlé) emoce bez snahy tento stav měnit (pocit ohrožení a zrady systému) na jedné straně nebo zvýšená agresivita a impulzivita na druhé straně.

Cesta odsouzených žen do vězení není vždy jen cesta viníka, ale někdy je to zároveň cesta oběti. Oběti vztahů, ve kterých trpěly (buď přežiji já nebo manžel), nebo oběti z dětství (zanedbávání, agresivní prostředí, alkoholismus, drogy). Není cílem degradovat utrpení oběti nebo příbuzných obětí, jen poukázat na ne zcela jednoznačnou pozici ženy jako viníka. V ženské věznici (oproti mužské) je vyšší míra trestného činu z důvodu sebeobran, ochrany dětí nebo trestných činů v závislých rolích (manželka, družka, kamarádka, dcera). Samozřejmě ne vždy, ale je potřeba o tom uvažovat z důvodu možné traumatizace a ověřit to ve skupině.

Odsouzené každodenně trpí nedostatkem vlastního prostoru a soukromí (12 žen na jednom pokoji + společné sociální zařízení na chodbě), nemožností vlastní volby (času, prostoru, oblékání, stravy atd.) , nedostatkem kontaktu s rodinou (především s dětmi) a z toho pramenící frustraci, nedostatku financí i požitků, sexuální absence nebo dočasné lesbické vztahy (i tyto se zradami a žárlivostí). Některé odsouzené jsou v adiktologickém procesu (alkohol, drogy). Většina odsouzených má pouze základní vzdělání nebo nedokončené učňovské vzdělávání. Pouze výjimky mají dokončenou maturitu a zcela mizivě VŠ, ty pak prožívají trauma už jen z odsouzení a zařazení do věznice mezi lidi, kterým by se v civilu vyhýbali, ale zde s nimi sdílí i sprchu.

Zamrzlé emoce znesnadňují uvědomování si zodpovědnosti za své činy, seberozvoj a resocializaci. Prvním cílem tedy bude navázání důvěry k terapeutovi, vzájemnou důvěru mezi odsouzenými ve skupině a ochotu „rozmrazit“ emoce.

5.3.4 Dílčí cíle pro konkrétní skupinu

Po seznámení se s arteterapeutickou skupinou žen na prvním sezení 29.11.2025 mohu konstatovat konkrétněji, že moje skupinka je „VIP“, tedy ženy s vyšším (středním až vysokoškolským vzděláním), převažují hospodářské majetkové trestné činy, ve třech případech i drogy a závislost na alkoholu a gambling. Většina žen ve skupině jsou z vysokých sociálních poměrů zvyklé na nadprůměrný životní styl. Dalo by se říct, že i terapeut je někdo, koho by v původním životě přehlédly jako jim nerovného. Dnes žijí „se dnem společnosti“ a ještě se mu musí mnohdy podřizovat, aby přežily. Tedy pracuji se zvýšenou nedůvěrou, obranným zamrznutím emocí a traumatem z uvěznění a s vysokými tresty.

V tomto bodě jsem došla k potřebě změnit druhou hypotézu oproti zadání AP, protože nebudu pracovat se zvýšenou impulsivitou, jak jsem původně bez dalších znalostí očekávala, ale výběr klientek stran věznice je na opačném spektru emocí. Po seznámení se s reálnou skupinou odsouzených do programu arteterapie ve věznici Drahonice stanovuji tyto dílčí cíle:

Krátkodobý cíl:

- **navázat důvěru** (terapeut-odsouzené / mezi odsouzenými navzájem)
- ochota spolupracovat s terapeutem
- ochota pracovat na sobě

Střednědobý cíl:

- **umět popsat své emoce**
- práce s hranicemi (své hranice i respektovat hranice ostatních)
- empatie ve skupině (schopnost naslouchat, podporovat se)

Dlouhodobý cíl:

- **rozmrznout (otvírat) emoce**
- **zvýšit sebehodnotu**
- budovat svůj vnitřní bezpečný prostor

5.3.5 Baterie cvičení

Za **rituál** zahájení každého sezení volím podání ruky jako symbol vzájemné důvěry a respektu. Odsouzené ve vězení není dovoleno fyzicky kontaktovat (obejmout apod.), tento rituál bude gesto lidské slušnosti, vzájemného kontaktu a respektu.

Seznam připravených cvičení pro jednotlivá sezení s časovou dotací 3 hodiny/sezení jsou (kromě úvodní a závěrečné reflexe) tyto:

- **setkání (29.11.) – seznamovací schůzka skupiny**
 - **úvod:** představení terapeuta, pravidla skupiny, představení se, volba přezdívky, podpis **souhlasů** s výběrem přezdívky, pod kterou budou v terapii vystupovat
 - **rozehřívací cvičení:** ice breaker obrázků, jméno (ad Hana Pavelková Akademie Alternativa) varianty svého jména z dětství, výtvarně zpracovat přezdívku modelínou
 - **hlavní cvičení:** projektivní kresba STROM + test DERS-SF-CZ
- **setkání (6.12.)**
 - **rozehřívací cvičení:** Šmahelův test barev + projektivní kresba POSTAVA
 - **hlavní cvičení:** posuvný obrázek (ad Petr Exler Akademie Alternativa)
- **setkání (13.12.) – poslední před vánocemi, adventní (pozor na retraumatizaci)**
 - **rozehřívací cvičení:** bílý papír A4 a něco z něj udělat bez tužky (ad Hana Pavelková Akademie Alternativa) + projektivní kresba DŮM + test RSES
 - **hlavní cvičení:** „anděl ochránitel“ inkoust a zmizík

- **setkání (10.1.)** - první v novém roce
 - **zařazení 7. ženy** (1 hod před skupinou navíc: doplnění projektivních kreseb a testů)
 - **rozehřívací cvičení:** Which Blob do you feel like today? (záznamový arch, Pip Wilson)
 - **hlavní cvičení:** Moje Austrálie

- **setkání (17.1.)**
 - **rozehřívací cvičení:** Blob Tree / kde se vidím na stromě (záznamový arch, Pip Wilson)
 - **hlavní cvičení:** erb svého království/státu (ad Tomáš Beníček Akademie Alternativa)

- **setkání (24.1.)**
 - **rozehřívací cvičení:** společně vybarvi plochu voskovkami (ad Marcela Štěrbová Akademie Alternativa)
 - **hlavní cvičení:** nakresli vztek

- **setkání (31.1.)**
 - **Rozehřívací cvičení:** „Body emotion map“ (ad WATF, Dr. Mimmu Rankanen)
 - **Hlavní cvičení:** Moje životní cesta, vč. budoucnosti (pastely z hlíny z Drahonic)

- **setkání (7.2.)**
 - **reflexe kresbou:** kresba pocitů do sněhové koule, kterou na závěr rozbalí a budou vzpomínat, kdo co kreslila co řekl (ad Marcela Štěrbová Akademie Alternativa)
 - **rozehřívací cvičení:** muchláž „smutek“
 - **hlavní cvičení:** Já jako pohádková postava (ad Eva Hegarová Akademie Alternativa)

- **setkání (14.2.)** - Valentýn
 - **rozehřívací cvičení:** volné psaní (ad Hana Pavelková Akademie Alternativa)
 - **hlavní cvičení:** intermediální tvorba foto stromu pro příběh (ad Marcela Štěrbová workshop stromů, 6.2024 Akademie Alternativa)

- **setkání (28.2.)**
 - **rozehřívací cvičení:** kontrolní projektivní kresby STROM + POSTAVA
 - **hlavní cvičení:** vnitřní postavy (ad Kamila Ženatá workshop)

- **setkání (14.3.)**
 - **Rozehřívací cvičení:** kontrolní projektivní kresba: DŮM, kontrolní testy DERS-SF-CZ a RSES, dotazník
 - **Hlavní cvičení:** amulet pro štěstí nebo proti pokušení z hlíny, alternativa: posilovací obrázek pro sebe

- **setkání (4.4.) - závěrečné setkání, uzavírání skupiny**
 - **rozehřívací cvičení:** kontrolní testy/projektivní kresby poslední možný termín podle absence + volná kresba
 - **hlavní cvičení:** dětství / dospívání / dospělost: modelína + Dixit/Empatia karty (ad Hana Pavelková Akademie Alternativa)

Cvičení do zásoby:

- nakresli, co se ti v životě povedlo (1-3) a co se nepovedlo (1-3)
- vaše osobní mříže (ptáček v kleci) – co vás drží v kleci, abyste roztáhly křídla?
- týmová práce – rozdělit si hranice království (2 sestry podědily království)
- masky (škrabošky) – co je moje maska?
- dopisní obálky koláž (do obálky napsat někomu vzkaz a rozhodnout se, zda ho odtajním nebo ne)
- divadlo z krabice, týmová práce: každá na špejli udělá loutku svého životního symbolu a společně vymyslí divadelní děj, který spojí všechny jejich symboly
- jing-jang ve mně („kterého vlka krmím“)
- vzkaz v lahvi
- imaginace Bílý pták
- asambláž z nadrcených skořápek vajec: silueta srdce

Baterie cvičení byla sestavena pro práci s emocemi, empatií a pro budování sebehodnoty původně na jedenáct setkání s možností dvanáctého pro doplnění závěrečných testů a projektivních kreseb v případě absence. Oproti plánu bylo přidáno **třinácté setkání, které bylo po dvojicích po jedné hodině**. Cílem bylo uzavření skupiny, vlastní náhled na svůj pokrok a využity byly **sestavy**, tj. vyskládání vedle sebe všechna díla skupiny. Spolu s psychologem věznic jsme dále došli k názoru, že by bylo vhodné připravit v létě výstavu děl z arteterapie mimo projektivní kresby, což odsouzené odsouhlasili.

5.4 Jednotlivá arteterapeutická sezení

Následující kapitola představuje jednotlivá arteterapeutická skupinová setkání. Celkem proběhlo dvanáct tříhodinových setkání, tři hodinová doplňková kvůli dodatečnému zařazení jedné odsouzené do skupiny a kvůli práci odsouzených, a bylo přidáno navíc třinácté sezení ve třech dvojicích po jedné hodině kvůli uzavření skupiny sestavami. Celkový vzorek respondentek do výzkumu je sedm. První sezení bylo zařazeno šest odsouzených, sedmá byla zařazena od čtvrtého sezení na základě žádosti věznice a přímlyvy odsouzených, že je se skupinou kompatibilní a nenaruší ji. Sedmá odsouzená doplnila úvodní projektivní kresby a testy individuálně. Tabulka docházky je přílohou této práce.

5.4.1 První setkání: 29.11.2025 věznice Drahonice

Cíl: Seznámení se ve skupině, navázání důvěry k terapeutovi a mezi sebou

Rozehřívací část: „ice breaker portrét“: kresba portréту poslepu nahoře na vlastní hlavě

Hlavní část: práce se jménem s modelínou: vybrat si přezdívkou a podpis souhlasu +
projektivní kresba STROM, test DERS-SF-CZ

Pomůcky: fixy, tužka, propiska, papír A4, dotazník, souhlas

Metoda: kreslení

Čas: 165 min (9:00-11:45)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: test stromu v příloze

Úvod (30 min)

Dozorce přivádí skupinu 6 odsouzených žen, kterou vybral podle kritérií psycholog s terapeutem. Předem jsem nevěděla, kdo to bude. **Zavádíme rituál: podání ruky.** Rituál má navodit pocit bezpečného prostoru bez předsudků a odsuzování v prostorách věznice. Usedáme do kruhu židlí, gauče a křesílek s plyšáky. Většina žen si posedá na gauč a křesla, berou do ruky plyšáky a tulí je (drží je skoro celou dobu sezení). Představuji se jako arteterapeut ve výcviku pro vědecký výzkum. Odsouzené zodpovídají, co očekávají od skupinové arteterapie. Dvě (Andy a Hudy) mají již zkušenost s arteterapií z věznice Světlá nad Sázavou, dvě se bojí kreslit (Petra a Jana), všichni oceňují zvolený prostor (bezkamerová místnost, kde je teplo).

Vysvětlujeme si **pravidla arteterapeutické skupiny**: NEVYNOSITELNOST INFORMACÍ, TVOŘIVOST, ANONYMITA, DŮVĚRA, NEJDE O VÝSLEDEK, TENTO ČAS JE PRO NĚ, MOŽNOST ZASTAVIT PROCES A NEODPOVĚDĚT. Říkáme si, kdy se budeme scházet, volí si přezdívku pro anonymizaci a podpis souhlasů a zdůrazňuji, že jsem se na ně těšila.

Rozechřívací část: ice breaker „portrét na hlavě“ (95 min)

Kvůli vysoké nedůvěře odsouzených k personálu i mezi odsouzenými navzájem připravuji dlouhou rozechřívací část. Volím osvědčený ice breaker. Zadání: „Vyber si fixu oblíbené barvy a polož si papír na hlavu. Nakresli poslepu autoportrét, nezapomeň na detaily jako cop, naušnice.“ Tím symbolizujeme i to, že nejde o výkon, ale o proces samotný. První smích nastává při zadání, druhý výbuch smíchu při sundání portrétu z temene a podívání se, jak to trefily. Nálada se uvolnila. Mají za úkol se postupně představit se svým portrétem. Říct věk, zařazení ve věznici a cokoliv, co budou chtít o sobě prozradit. Pět odsouzených je ve středním stupni, a jedna ve vysokém stupni, ale smí se s nimi potkat, protože pracuje v knihovně.

Všechny odsouzené byly před výkonem trestu zvyklé na vysoký životní standard: dovolené, auta, domy, kabelky, boty, módní značky apod., dostaly za podvody vysoké tresty a snaží se přežít vězení, „protože musí“. Odsouzené sdílely tak mohutně, že jsem jim nechala delší čas a prostor pro povídání, který potřebovaly, i když jsem měla původně připravené ještě pokračování výtvarné práce se jmény. Spontánní projev byl pro důvěru důležitější než omezování a řízený program. Pro další sezení budu počítat s delším časem na reflexe a sdílení. Během práce otevřela ostraha jednou dveře, aby nás zkontrolovala, zda je vše v pořádku.

Subjektivní představení se odsouzených s „ice breaker portrétem“

Petra: věk 51 let. Je na středním stupni ostrahy, oddíl D. Rozsudek za podvody (peníze).

Prvotrest. Má děti 14 a 32 let a je babičkou 2 měsíčního chlapce. Při slovech o vnukovi je dojatá, že ho nemůže vidět. Petra je trochu nervózní, je první a úsporná v projevu. Nic moc o sobě neprozradí.

Jana: Věk 34 let. Je na středním stupni ostrahy, oddíl B. Rozsudek za drogy na 6 let, odsezeno 2,5 roku. Prvotrest. Drogy prý sama nebrala, i když kvůli nim sedí. Dostal ji do toho její chlap – ten už nežije, zabil se na motorce. Má se kam vrátit – má manžela, který jí odpustil, že odešla s tím přítelem, čeká na ni, staví dům a jezdí za ním na přerušení trestu. Nechtěla nastoupit do skupiny arteterapie, protože: „Emoce nemám, s nikým

nesdílím.“ Ohledně důvodu uvěznění: „Mám na sebe vztek.“ Během představování se rozpláče. Byla zvyklá na luxus a soukromí, tady si těžce zvyká. „Musím to nějak přežít.“ Jana je zakřiklá, schoulená sama do sebe, tiskne plyšáka.

Radka: Věk 52 let. Je na středním stupni ostrahy, oddíl D. Rozsudek za podvod na 7 let, odsezeno 21 měsíců, chce žádat PP na 1/3. Prvotrest. 2 dospělé děti. Sedí za daňové podvody: byla jednatelka, měla kamiony a podepsala plnou moc, cítí se zneužita a podvedena sama, u soudu prý nejčastěji slyšela: „Ale jste jednatelka, nic Vás nevyvíňuje.“ Podvod na ní ušil její manžel, který si pak vzal jejich asistentku za ženu a má s ní rodinu. „Jeho rodiče jsou fěr, ti ho donutili se doznat a tak teď sedí také. Peníze má exmanžel, nevím kde. Kupoval si další auta, měl svatbu na Maledivách.“ Radka cítí touhu po pomstě, ale nechce už znovu sedět, tak věří v karmu. Emoce: zrada. Radka je klidná.

Andy: Věk 47 let. Střední ostraha, druhý trest, chce žádat o PP. „Byla jsem zvyklá na snídaneč v Interkontinentalu, mít kabelky, podpadky. Vystudovala anglické dějiny v Londýně, pracovala jako manager. Má 2 děti: holka 15, kluk 18, ale už 14 let je neviděla. „Manžel narcista a mafián mne o ně připravil. Život byl strašný stres. Řekl mi, když jsem chtěla pryč, že už děti neuvidím. Dceři byl 1 rok, myslela jsem, že to nejde, aby mámě někdo vzal takové miminko. Ale opravdu už jsem je nikdy neviděla.“ Když mluví o dětech, silně kašle, stejně tak o ex. Cítí bolest, zradu, zklamání (justici), nenávisť. „Ale nedokázala bych žít s pocitem, že bych se pomstila. „Bylo mi vyhrožováno, měla jsem doma štenice, byl na mě sprostý, vzal si známého právníka a já dostala zákaz styku. Udělal ze mě bezdomovce, alkoholika, měla jsem pak noční můry, tak jsem si brala noční směny v práci, když už jsem nemohla spát, přešla jsem na fet (a i ten blbě), měla jsem dluhy, začala jsem hrát automaty.“ První trest měla ve Světlé nad Sázavou za zpronevěry, za CCS karty. Andrea je energická, „komediant“, úsměv, za kterým cítím bolest.

Hudy: Věk 61 let. 2. trest za podvody, střední ostraha, oddíl D. Má 3 dospělé děti a 2 vnuky, když mluví o vnoučatech, pláče. Pracovala jako zdravotní sestra (pediatrie, paliativní, plicní, LDN, interna), je zvyklá pomáhat lidem. Ve věznici pracuje v call centru. Jinak nikoho nemá kromě dětí a vnoučat: rodiče zemřeli, i další důležité osoby. Exmanžel se spojil s dalším přítelem a ušili na ni boudu. Hudy ze své situace viní okolí. „Mám

vztek, chci křičet i pomáhat. Ale mě nikdo nepomohl. Vztek mám na sebe nejvíc.“ „I když je mi 61, mám hodně plánů a stihnu to, život bude ještě kvalitní.“ „Těším se až vyjdu ven, že si s dětmi vše vysvětlím.“ Často opakuje potřebu pomáhat a že je hodná.

Claire: Věk 51 let. Zvýšená ostraha. Odsouzena za podvod na 6 let a 6 měsíců, odsezeno 11 měsíců. Ostatní se z toho vyvlíkli a ona v tom jediná zůstala s rozsudkem. Je v šoku. Zklamala ji justice. Je advokátka. Workoholik. Má 4 práce (advokátní kancelář, banka, vlastní stavební firma a dělá design interiéru). „Když teď sedím s feťáčkami a alkoholičkami, vidím, že ony si alespoň život užily. Exmanžel je narcista, děti nemá. Venku je sama její 81 letá maminka, o kterou se nemá kdo starat a ještě jí chodí anonymy kvůli Claire. Bojí se, že než si to odsedí, že jí už možná neuvidí. (Claire má pouze zde lehké emoce – zvlhlé oči) Před kriminálem byla nemocná. Měla rakovinu před pár lety a pak operaci zad v Řecku, kde ji zavřeli do vězení hned po operaci a pak převezli sem. „Musela jsem padnout až sem, abych zjistila, co je v životě důležité.“ S kaplanem se vydává na duchovní cestu. Claire je logická, konstruktivní, má vypnuté emoce, mluví popisným způsobem. Je „odpojená“ a „skenuje“ terapeuta.

Hlavní část: projektivní kresba STROM (30 min)

Projektivní kresbu stromu jsem měla v plánu až na druhé sezení, ale protože byla prodloužena rozehrivací část větším (žádaným) rozpovídáním se odsouzených a bylo nutné podepsat i souhlasy GDPR, zbylo méně času. Změnila jsem plán, vyřadila jsem ztvárnění jména modelínou a zařadila test stromu již na první sezení. Ženy byly dostatečně uvolněné, byly otevřené a vznikla důvěra, vyhodnotila jsem, že je to vhodné.

Ženy se rozmístily ke stolům a kreslily tužkou na A4 kancelářský papír zadání: „Nakresli strom, ne jehličnan a ne palmu.“ Odsouzené kreslily v klidu a soustředěně. Andrea pronesla do prostoru: „Hlavně kreslete i kořeny.“ Reakce byly: „Ještě že to není na výkon,“ „Vypadá to jako vrba, ale je to bříza,“ „Umím kreslit jen podle předlohy,“ (2x) a: „Řeknete nám, co to znamená?“. Vyhodnocení projektivních kreseb je v kapitole 6.1.1.

Během práce podruhé otevřela ostraha dveře, aby nás zkontrolovala, zda je vše v pořádku a oznámila, v kolik odvede odsouzené. Kdo měl hotovo, požádala jsem o vyplnění testu **DERS-SF-CZ**.

Reflexe (10 min)

Odsouzené se ptaly, zda to opravdu bude pouze jednou týdně. Reflektovaly společně, že to bylo příjemné a že je jim dobře, že to je pro ně čas za odměnu. Dozorci přišly pro odsouzené je odvést na oběd (neměly jsme celé 3 hodiny). Odsouzené vznesly přání se ke stromům vrátit ještě příště. A že se budou těšit.

Pozorování skupiny terapeutem

Skupina jako celek: Seznamujeme se se skupinou. Některé se již znají a jsou ve vzájemné interakci pohledem i dotekem. Z první nedůvěry se mohutně rozpovídají, i si skáčou do řeči. Mají potřebu se „vypovídat“, tvoří mň, než jsem čekala. Nemohou přestat vyprávět, jsou všeho plné. Vznikne uvolněná atmosféra. Odchází spokojené a usměvavé.

Petra: Sedla si na gauč. Nejméně sdílí, začíná jako první úvodní kolečko, neví, co jí čeká. Víc mlčí. Na konci sezení je uvolněná. Trochu nechápe proces, co jí to má přinést a sdělit.

Jana: Sedí na gauči. Do skupiny přišla zamrzlá, neviděla důvod ve skupině být, emoce prý nemá a nepotřebuje. Brzy se ale předkláněla na židli blíž do kolečka k ostatním a v průběhu plakala.

Radka: Sedí na gauči v rohu co nejbližší Andy, ke které se naklání. Na setkání přišla uvolněná, přála si do programu arteterapie zařadit. Radka je klidná a usměvavá, potlačuje vztek z pocitu nespravedlnosti, když vztek pojmenuje, „hlavou ho zahání“. Sdílela přiměřeně.

Andy: Sedí v křesle, naklání se k Radce, choulí se k plyšákoví. Na setkání se těšila, oddychla si, že se jí povedlo se do skupiny dostat. Byla nedůvěřivá vůči ostatním odsouzeným, bála se, aby se jí sdílení nevymstilo pak na oddělení. Je to energická žena, spontánní, „ukecaná“, extrovertní, ráda baví lidi a nestydí se. Rychle přemýšlí, ještě rychleji mluví. Skáče do řeči.

Hudy: Sedí trochu stranou. Je za každou cenu pozitivní. Sama sebe přesvědčuje o tom, že je vše v pořádku. Potřebu „pomáhat“ opakuje několikrát během sezení, působí to jako formulka pro sebepodporu. Argumentuje tím, že je zdravotní sestra a ty pomáhají lidem. Ze všeho, co se jí stalo v životě, obviňuje okolí. Nepřijímá svou vinu, proč je ve vězení. V průběhu sezení pláče.

Claire: Má silnou sebekontrolu, je klidná, úsporná. Projevuje tendence si „mne otestovat“, co umím a čemu jak rozumím. Má VŠ vzdělání, je workoholik, traumatizovaná vězením, chladná, že „to nějak musí přežít“. Během sezení se rozpovídala. Bolavé věci osobního života popisuje s ledovým klidem. Je zvědavá. V průběhu jí zvlhly oči, tajila to.

Cíl prvního sezení byl naplněn. Skupina se uvolnila, sdílela a byla navázána důvěra.

Reflexe terapeuta

Při seznamovací schůzce považuji za nejdůležitější získání důvěry skupiny. Ostražité, uzavřené odsouzené se během sezení uvolnily, vypovídaly se a vyhodnotily čas jako příjemný. Již na prvním setkání projevíly emoce. Jana a Hudy plakaly, Claire zvlhly oči. Vstřícné přijetí arteterapeuta. Cítím za to vděk. Jsem zvědavá na kazuistiku rozsudků, které teprve získám na základě podpisů dnešních souhlasů, pro porovnání se subjektivním představením se.

5.4.2 Druhé setkání: 6.12.2025 věznice Drahonice

Cíl: diagnostika, navázání důvěry k terapeutovi a mezi sebou

Rozehrívací (diagnostická) část: Šmahelův test barev, projektivní kresba POSTAVA, RSES

Hlavní část: posuvný obrázek

Pomůcky: papír A4, čtvrtka A3, voskovky, pastelky, tužky, dotazník

Metoda: kreslení

Čas: 165 min (9:00-11:45)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: postava a posuvný obrázek v příloze

Úvod (45 min)

Odsouzené přicházejí v dobré náladě a na setkání se těšily. Projevují zájem se vrátit ke kresbám stromu, vidět ho vedle sebe a bavit se o něm. Pamatovaly si to, chtěly to i minule při odchodu, kdy byla schůzka ukončena odvedením odsouzených předčasně.

Rozehrívací a diagnostická část: Šmahelův test barev a kresba postavy (15 min)

Rozdávám předkreslenou tabulku pro Šmahelův test barev. Odsouzené jdou k pracovnímu stolu, kde mají výběr pastelek. Zadání: „Vybarvi 3 oblíbené barvy a 3 neoblíbené. Největší plus v tabulce je nejoblíbenější barva, největší mínus je nejméně oblíbená barva.“ (viz Přílohy)

Když klientky vybarvily všechna pole, požádala jsem je o otočení papíru a nakreslení postavy. Zadání: „Nakresli lidskou postavu.“ Záměrně jsem vynechala pokyn „jak nejlépe umíš“, protože jsou tyto ženy ve stresu z kreslení a mohlo by jim to více apelovat „na výkon“.

Vznikla panika. Postavu kreslit nechtěly, že neví jak. Chvilí zkoušely žádat vzor. Při kreslení se vzájemně kontrolovaly, kdo to má jak krásné, pak se zklidnily a pracovaly víc soustředěně.

Hudy seděla stranou u stolu okna a kreslila muže. Ostatní kreslily ženskou postavu. Kresba postavy klientky stresovala, přešly jsme brzy na hlavní cvičení, aby se zlepšila nálada skupiny a ochota spolupracovat. Vyhodnocení projektivní kresby postava viz kapitola 6.1.1 Kdo měl hotovo, požádala jsem o vyplnění **RSES** testu.

Hlavní část: Posuvný obrázek (90 min)

Odsouzené sedí stále u pracovního stolu a dostávají čtvrtky A3. Pokyny k posuvnému obrázku zadávám postupně. Nejprve: „Nakresli voskovkou čtverec, kruh a čáru. Kdekoli na papíře, jakoukoliv barvou.“ Když toto splní, požádám je, aby se podepsaly a cokoliv dokreslily, minimálně jeden tah. Když dokončí svůj prvotní projev, poprosím je, aby všechny posunuly obrázek o jedno místo doprava. Soused na jejich obrázek dokreslí cokoliv, min jednu čáru. Když bude hotový, posune obrázek dál. To se opakuje, dokud se obrázek nevrátí autorovi. Když obrázky oběhnou kolečko, původní tvůrce opět může cokoliv dokreslit a vybarvit tak, aby byl s výsledkem spokojený. Pak dá obrázku název a dozadu napíše, o čem to je.

Odsouzené jsou veselé, úkol je baví a užívají si to. Snaží se své posuny komentovat a jsou zvídavé, kde jejich obrázek zrovna je. Nejvíce komentuje Andy. Jana prožívá zoufalství, že neví bez předlohy, co má dělat. Claire mlčí a pak hodnotí ostatním. S každým dalším posunem obrázku jsou soustředěnější, co vzniká. Toto dílo všechny stmelilo. Rozhodují se ve skupině odsouzených netrvat na mlčenlivosti během procesu tvoření, ale využít výtvarný proces jako podporu spontánního projevu, který koriguji až při překročení hranic do větší živelnosti nebo pokud vidím, že to někoho obtěžuje, že nejsou na jedné vlně a je nutné ticho. Kompenzujeme tak komunikační procesy mimo skupinu na oddílech. Výsledné artefakty jsou tyto:

Petra: Název: Výlet. „Pověsím prádlo a jedu k vodě.“ Nejdřív musím splnit povinnost než pojedou na výlet. „Někdo jiný mi tam to blbé prádlo pověsil a musím to udělat, než vyjedu.“

Jana: Název: Barevný chaos „Nevím, co to je a neumím kreslit bez předlohy.“ Jana je v rozpacích. Vadilo jí, že jí do toho zasahovaly ostatní a vrátilo se jí vlastně něco, co se jí nelíbí.

Radka: Název: Hledám si bydlení. Dům už je ve svahu nahoru (vs. u kresby stromu svah z kopce) Vidí to jako perspektivu, že se po vězení věci zaselepší.

Andy: Název: Vesmír. „Co je psáno ve hvězdách, je dané, neměnné. Ale i přesto lze hýbat hvězdami.“ Nahoře je kniha společná všem církvím. Obraz otočený naopak by byl lízátko. Andy otáčí v průběhu práce všemi obrázky různými směry. To samé udělá i se svým: vyslala ho na šířku a dokončila na výšku. Hledá různé úhly pohledu.

Hudy: Název: Život s úsměvem. Slovní popis je: tanec, máje, rozvoněná zahrada, domov, bříza (pozn.: břízu kreslila i jako projektivní kresbu stromu) Písemný popis vzadu je jiný:

„Ráda se sbalím a letím na dovolenou. Mám konečně volný týden a jupí k moři. Léto začíná – moře, mušle, hvězdice.“ Má v tom rozpor. Břízu dneska všude chtěla jako odkaz z dětství, i když jí tam nevycházela, snažila se ji tam vidět.

Claire: Název: Život – vše, co je třeba. Láska, dům, slunce, úsměv, voda, strom, zvířata, zeleň, plody (písemný popis) Kde je mi dobře: dům (potřebuji budovat) Kde mi není dobře: ohrožující kolo. Strom, který dělá bariéru mezi domem a kolem, si dokreslila sama.

Reflexe (15 min)

V závěrečné reflexi hodnotí, že je to všechny bavilo. Bylo to hravé a zábavné. Nejmén si to užila Jana, které se obrázek nelíbí.

Pozorování skupiny terapeutem

Skupina jako celek Pracuje soustředěně, vstřícně k zadání, ke konci vesele. Nutno krotit upovídanost, když se to moc „rozjede“: odsouzené si užívají důvěrný prostor a mají potřebu si hodně povídat, ptát se i zjišťovat o světě venku, tedy netrvám na tichu, nebylo by podpůrné.

Jana: Je tichá až vyděšená, že se muselo pracovat bez předlohy. To jí nevyhovuje.

Andy: Veselá, sdílná, zvědavá, o vše se zajímá. Hledá různé úhly pohledu na obrázky ze všech stran. Je energická v gestech i slovním projevu. Občas sedí uvolněně opřeně, občas nakloněně dopředu, aby jí nic neuniklo.

Radka: Tichá, usměvavá, spíš mlčí a pracuje, sdílí bez problémů, je klidná, vyrovnaná.

Petra: Moc nemluví, pracuje si pro sebe, občas komentuje u svého díla, kde je v rozpacích, nerozumí tomu, jak na ni obrázek mluví a na co se jí ptám. Rozumí otázkám, ale nechápe, co by si z toho měla odnést.

Hudy: Pracuje trochu odděleně. Snaží se být pozitivní, ale vnímám masku úsměvu. Má kromě naučeného úsměvu vše strnulé.

Claire: Spíše tajemná a zkoumající okolí, vč. terapeuta, kterého opět testuje na znalosti. Snaží se odbíhat od tématu, na práci se nesoustředí, stále se snaží vyptávat na svět venku i u kreslení. Je komunikativní, ale v odpovědích zevšeobecňuje. Úsměv je chladný, kontrolovaný.

Cíl sezení byl naplněn. Skupina odchází veselá, komunikativní a natěšená na další sezení.

Reflexe terapeuta

Za nejdůležitější okamžiky považuji nadšení a reakce při posuvném obrázku. Andy je živelná a zvědavá: otáčí všechny obrázky do různých směrů, jak by se to dalo vidět jinak. Bavi

mne tato přidaná hodnota práce s obrázky. Petra s Janou, které hůře chápou, mne nutí si kontrolovat zadávání úkolů srozumitelně, abych odlišila nechápání skrz zadání od nechápání jejich vnitřních prožitků a myšlenkových pochodů, a aby přestaly řešit krásu výsledku.

5.4.3 Třetí setkání: 13.12.2025 věznice Drahonice

Cíl: podpořit empatii a nakreslit si podpůrný obrázek pro vánoční dobu, diagnostika

Rozehrivací část: bílý papír: vytvoř něco bez použití tužky (muchlat, trhat, skládat)

Diagnostická část: projektivní kresba DŮM

Hlavní část: „anděl ochránitel“ inkoust a zmizík

Pomůcky: papír A4, tužka, inkoust, štětec, zmizík

Metoda: kreslení, malování

Čas: 3 hodiny (12:30-15:30)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: dům a anděl ochránitel v příloze

V plánu byla hodina navíc 11:00-12.00 pro zařazení nové, sedmé odsouzené do skupiny na žádost věznice. Ta ale onemocněla, hodina navíc odpadla. Skupina se za ni přimlouvá, aby dostala ještě poslední šanci na zařazení na příštím, čtvrtém setkání. Po této lhůtě to již nepůjde.

Úvod (30 min)

Skupina je pouze o 4 klientkách, které dozorcí přivedly po obědě. Andy a Radka jsou v práci. Přišly s radostí, protože prý od rána čekaly, nikdo jim neřekl, že se dnešní sezení posouvá až na odpoledne z důvodu návštěv. Byly nervózní, již si myslely, že to nebude. Přišly tedy všechny čtyři v naladění: „Oddychly jsme si, že jdeme sem.“

Skupina se vrací v úvodní reflexi stále k testu stromu a postavy, že o tom celý týden přemýšlely. Jana přemýšlela o stromu. Naopak Petra prý minule nepochopila otázku a tak o tom raději vůbec nepřemýšlela. Claire přemýšlela o tom, co jsem řekla Hudy, tedy že „touha pomoci“ zní stejně jako „touha po moci“, že tohle v ní velmi rezonovalo.

Odsouzené reflektují události týdne na svých oddílech a v práci, s jakými těžkostmi se vypořádávaly. Zároveň reflektují nadšení z minulého posuvného obrázku, že to zkoušely i s dalšími na svém patře. Také reflektují náročnost vánočního období ve věznici, protože jim

dozorci zakázali výzdobu a odnesly tu, kterou vyrobily. Cítí to jako demotivaci a další frustraci. Hudy k tomu popisuje emoce: „Vše se ve mně vzteky sevřelo.“ Mají jen vánoční stromeček venku uprostřed „výběhu“ na dvorku, aby na něj při vycházce hodinu viděly.

Rozechřívací část: Bílý papír bez použití tužky (40 min)

U stolu rozdávám každé klientce jeden bílý papír se zadáním: „Vytvoř cokoli pouze rukami bez použití tužky, můžeš mačkat, skládat, trhat.“ Odsouzené pracují s rozpaky, ale ochotně.

Výtvary dávám doprostřed kola židlí tak, že nevědí, kdo co vytvořil. Sedají si okolo a další pokyn zní: „Vyber si výtvar, který tě zaujal, ne ten vlastní, a vezmi si ho k sobě.“ Petra s Janou jsou rychlejší a mají zrovna vzájemné papíry. Protože byly jen 4, Hudy si tedy zbyla s Claire a neměly již možnost volby. Toto cvičení je omezeno absencí klientek.

Klientky popisují, proč si vybraly daný výtvar, co jim připomíná, pak se vyjádří autor, jak postupoval. Navazuje autor předchozího díla ve stejném duchu.

Jana si vybrala papír, protože byl podobný jejímu. O svém skládání nepřemýšlela.

Petra si vzala Jany papír, protože připomínal kapra. Vlastní postup: „Chtěla jsem ho zmuchlat, ale táta vždycky říkal: „Počítej do šesti.“ Petra tedy měla přešla od spontánního výtvaru do rozumu a poslechnutí rodiče. Popřela, co chtěla udělat sama. Když je Petra vyzvána, zda chce teď udělat to, co chtěla sama původně, zmuchlá papír a zahodí ho. „Už je to jiné, protože to nebylo z čistého papíru. Už je to kompromis.“ Kompromis se Petře nelíbí.

Claire nedodržela zadání a použila na papírek i inkoust (šmouhu štětcem), prý protože jí to nebavilo tvořit a tak tam dala inkoustem emoce. Vlastní postup: „Plachetnice na Mácháči. Mám tam také nemovitost, bavilo mne tam sedět u vody a pracovat venku.“ Zbyl na ni papírek Hudy: nevybrala si ho, byl jediný možný.

Hudy vytvořila dopis. „Zmuchlaná, zmoklá, pošlapaná obálka a v ní přijde dobrá zpráva.“ Chtěla by, aby to byl dopis od dětí a nebo že se trest zkrátí. Prý má 2 roky do konce. (pozn.: neodpovídá kazuistice). Zbyl na ní papírek Claire: nevybrala si ho, byl jediný možný.

Diagnostická část: projektivní kresba DŮM (15 min)

Mezi rozechřívací a hlavní částí potřebuji ještě třetí projektivní kresbu. Zadání: „Nakresli dům tužkou na A4 papír.“ Klientky se dožadují dílčích pokynů, ale zadání nerozšiřují. Kreslí u pracovního stolu. Na dům se soustředí, hrají si s ním. Rozkreslují i okolí domu. Pozorují, že toto téma je pro ně důležité. Dům, domov, když ho nyní nemají. Vyhodnocení projektivní kresby viz kapitola 5.1.1 a obrázky v příloze. Původně jsem nechtěla téma dům zadávat kvůli

možné retraumatizaci, měla jsem schválené „zvíře“, ale první dvě sezení mne přesvědčily, že dům mohu zadat a že bude naopak lepší než zvíře.

Hlavní část: Anděl ochránitel (80 min)

Zadávám téma „Můj anděl ochránitel“, kterého si vytvoří, aby je hlídal, podporoval, přinášel štěstí. Symbolicky k VTOS nabízím inkoust a zmizík, tedy inverzní tvorbu: i z kaňky vyrobil dílo, něco „vyzmizíkovat“. Okamžitě je to nadchlo a zajímalo. Prý je to vzpomínka na dětství se zmizíkem s tím, že je nikdy nenapadlo toto použít jako výtvarnou techniku. Užívaly si to.

Ačkoliv mi své výtvary vždy nechávají odnést na nafocení a neberou si to i z důvodu, že si nic odnášet nesmí, zde je to podpůrný obrázek a mohou se souhlasem dozorce. Claire si ho potřebovala ponechat u sebe hned a není tedy nafocený. Domluvily jsme se, že ho nechá přefotit dozorkyní a přes vrchního komisaře mi ho pošle, to se ale nestalo.

Claire: „Ten anděl je skutečným vidím ho, je větší než já.“ Má velká křídla. Ochraňuje před vším zlým.

Hudy: Je to strážný anděl. „Ochraňuje mne. Před lidmi a závistí. Před škodiči.“

Petra: „Je to andělka – holka. Ochraňuje mě a já pak ochráním děti. A aby mne někdo venku ochránil před ex-kokotem.“

Jana: „Ochraňuje, abych vydržela do PP.“ (pozn: PP = předběžné propuštění)

Reflexe (15 min)

Spokojenost, že mohou na terapii být. Všeobecné nadšení z anděla inkoustem. Technika inkoust zmizík velké nadšení. Lítost, že další sezení bude za dlouho až přes vánoční svátky.

Pozorování skupiny terapeutem

Skupina jako celek: V předvánoční náladě začínala smutná nálada. Smutná i ze zprávy, že se teď dlouho s arteterapií nevidíme. Skládání papíru je moc nebavilo, neviděly v tom smysl, aby vzniklo něco hezkého. Kresba domu byla rutina, kterou jen splnily, bavilo je to, ale víc než postava. Roztály do úplného nadšení při inkoustu se zmizíkem a andělovi, tam byly tvůrčí a nadšené. Udělalo jim to radost, projevovaly se jásáním, přidáváním si inkoustu, vzdechy. Byly objevitelské a jako „malé děti“. S radostnou náladou odcházely na své oddíly.

Jana: Dnes radostná, zářící, zvědavá. Ví, že pojede na Vánoce domů. Pracovala živě.

Petra: Není ve skupině stále nikterak výrazná, taková „šedá myš“. Plní zadání, a nechce se jí veřejně do sebereflexe. Pozoruji únikové strategie od tématu. Klidný projev. Pozorovatel.

Hudy: Projevuje sebelítost. Když otevře něco, co zní nehezky (např. špinavý, pošlapaný, zmuchlaný dopis), ihned to potřebuje přeprogramovat něčím pozitivním (uvnitř dobrá zpráva). Má „úsměv za každou cenu“, ale v očích to tak není. Je až strnule klidná, jako „pravídko“.

Claire: Působí vyrovnaně, v reflexích je určitá bezobsažnost výroků, velká slova, mlžení. Poučuje ostatní. Práce ve skupině je spíš sbírání výtvarných technik a účelovost k potencionálnímu využití pro sebe k dalšímu „zobchodování“. Často se podporují s Hudy, jejich výtvarné projevy jsou si blízké. Svým pracem navzájem rozumí, vzájemně se jim líbí.

Cíl sezení byl naplněn. Empatie se začala rozvíjet, odsouzené přemýšlely o sobě navzájem. Zvolené téma a technika s inkoustem daly vzniknout podpůrnému obrázku.

Reflexe terapeuta

Za nejdůležitější okamžiky považuji až dětinskou radost a hravost s inverzní technikou inkoust a zmizík, která v odsouzených probudila vnitřní malé dítě s radostnými emocemi a vnitřního objevitele. Nejvíce u Claire. Prožívala jsem radost s nimi, že jsem jim tuto techniku i téma nabídla, až takovou reakci jsem nečekala. Téma anděl ochránitel se spojil v serióznosti přemýšlení, před čím je má chránit, a tématu se věnovaly všechny s důležitostí, byla jsem ráda, že je toto téma dovedlo do sebe dovnitř a do klidu, rozvahy a omezilo mluvení. Cítila jsem i potěšení, že skupina chce dát šanci sedmé odsouzené i příště na zařazení do skupiny, když dnes onemocněla, že se za ni přimlouvají, tohoto podpůrného prvku si ve věznici vážím.

5.4.4 Čtvrté setkání: 10.1.2026 věznice Drahonice 8:00 –12:00

Čtvrté setkání rozdělují na integrační předskupinu (8:00-9:00) a běžnou skupinu (9:00-12:00).

Předskupina pro zařazení nové odsouzené do skupiny

Čtvrté setkání bylo ve dvou blocích. Bylo potřeba zařadit novou, sedmou ženu do skupiny: Vendulu. Zvolila jsem setkání hodinu před samotnou skupinou. Nebylo pouze s Vendulou, přidala jsem Andy a Radku, které byly minule v práci a chyběla jim projektivní kresba a RSES.

Cíl předskupiny: doplnění projektivních kreseb a dotazníku RSES a DERS-SF-CZ u absencí, inkluze nové odsouzené do skupiny

Během setkání proběhlo představení se s Vendulou. Rituál podání ruky, podepsání souhlasu s volbou přezdívky, vysvětlení pravidel skupiny, doplnění projektivních kreseb: strom, postava, dům, a testy DERS-SF-CZ a RSES. Ve stejnou dobu Radka s Andreou doplňují kresbu domu a RSES test, ve zbytku času si kreslí anděla ochránitele ze třetího setkání. Vyhodnocení projektivní kresby viz kapitola 6.1.1 a obrázky v příloze.

Subjektivní představení se Venduly:

Vendula: Věk 35 let. Prvotrest za drogy (distribuce, pervitin), zvýšená ostraha, oddíl s Claire. Trest do 4.2030, odsezeny má již 3 roky. Má dceru (13) a syna (11), jsou u otce. Každý den jim volá, otec je většinou nepředává, dělá naschvály. On je na slabých drogách, o děti se starají jeho rodiče v jeho domácnosti naštěstí. Máma Vendulu v dětství mlátila, tak utíkala z domova. Nechodila do školy a užívala měkké drogy, ve 12 pašák (lepší než doma), v 15 znovu, utekla k příteli, nastoupila na učňák a v 16 ho načapala s jinou. Musela nazpátek k mámě. Otce od mala neměla. Má ještě sestru, tu měla máma ráda, ji nebila. „Sestra se s mámou bavila, mně jen seřvala a seřezala. Vylejvala si na mě zlost.“ – na tuto větu pláče. */Andrea se rozpláče s ní/*. Když byla ve vazbě, všechny ženský brečely, ona ne. Ve vězení je to vlastně bez starostí, kde bude, má jídlo, nic neřeší. Vadí jí spolubydlící. Až vyjde ven, chce mít vztah s dětmi, být jim blízko. Ale má dluhy, ty jí ve vězení asi ještě narostou a cesta ven bude těžká. „Život jsem vzdala. Buď ho přežiju nebo ne.“ Vendula sedí vyčerpaně, schouleně, bez energie.

Pozorování předskupiny terapeutem

Skupina jako celek: Skupina pilně pracuje, dohání, co je potřeba. Pracují tiše, nevyrušují, nezdržují, disciplinovaně. Nechává prostor hlavně pro Vendulu.

Vendula: Je úzkostná, stažená, vyčerpaná, až apatická. Mám informaci, že sama požádala o zařazení do skupiny, ale skoro to tak nevypadá. Je trochu vyděšená, co jí čeká. Vyplňování dotazníku hůř chápe. Zdá se, že poprvé se „o ni někdo zajímá“. Sdílení je to pro ni těžké, ale dala důvěru. V průběhu sezení pláče. Uvidíme, zda přijde i podruhé. Mám o tom pochybnosti. (Informuji psychologa, že zde nemohu podcenit riziko suicidálních myšlenek.)

Andy: Je uvolněná, klidná, sdílí emoce a projevuje lítost nad osudem Venduly. Pláče s Vendulou. Běží pro kapesníčky pro ně obě (jako na drátku, velmi energicky).

Radka: Je tichá, usměvavá. Nemluví, jen kreslí. Když dokreslí „úkoly“, požádá o papír navíc a kreslí si tužkou. Jen poslouchá.

Cíl předskupiny k doplnění testů projektivních kreseb byl splněn. Vendula může být zařazena do skupiny. V 9:00 přivádí ostraha zbylé 4 ženy a začínáme skupinové sezení.

Setkání celé skupiny

Cíl: zařazení Venduly do skupiny: důvěra rozšířené skupiny, podívat se do sebe

Rozehřívací část: Which Blob do you feel like today? (Pip Wilson) dnešní emoce

Hlavní část: „Moje Austrálie“

Pomůcky: látky, modelína, čtvrtky A4, A3, mramorované papíry, inkoust, zmizík, pastelky, akryl, vodovky, fixy, suchý pastel, tempera tuhá, voskovky, záznamový arch

Metoda: kombinovaná technika

Čas: 3 hodiny (9:00-12:00)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: Moje Austrálie v příloze

Úvod (20 min)

Dozorce přivádí skupinu zbylých 4 odsouzených, které se přidávají ke třem již v místnosti. Všichni si sedají na gauč, křesla a židle, Claire a Andrea berou plyšáky. Všichni reflektují, že se bály, že nedojedu kvůli sněhu a námraze, že to zruším. Poděkovala jsem, že podpořily Vendulu, aby dostala šanci se zapojit do skupiny, když minule onemocněla, a zdůraznila jsem poděkování konkrétně těm, kdo se přimlouvaly nejvíce (Jana, Claire, Hudy), aby Vendula slyšela, že jí má někdo rád. Odsouzené řešily nemoci ve věznici, kdy nesmí marodit, nemají povolení ležet a nemají dost léků. Tato diskuse vznikla díky Janě, která v úvodní reflexi řekla, že vánoční propustku na 48 hodin doma promarodila, ale alespoň směla ležet. Hudy mluví o zradě, které se jí minulé dny stala, nejmenuje. Andy měla zrovna také těžký den, včera její mámu srazilo auto, je jí 74 let, je po operaci Dozvěděla se to tak, že se jí nedovolala, tak volala sestře a ta jí to řekla. Plus je nervózní (maskuje to úsměvem), v úterý má soud o PP.

Rozehřívací část: pracovní list Blob „How do you feel like today?“ (30 min)

Nabízím pastelky a rozdávám pracovní list „Blob - How do you feel like today?“ (Pip Wilson) a zadávám: „Vybarvi 1-3 postavičky, jak se dnes cítíš?“ Pracovní list obsahuje 7 řad a 7 sloupců obrázků k emocím. Ze záznamu vyplývá, že Petra je v myšlenkách u dětí, Vendula je vyčerpaná z kolektivu, Hudy má kombinaci smutku (ze samoty), radosti (půjde na procházku) a vítězství (okolí jí vidí jako silnou). Andrea cítí radost ze společnosti Radky, lásku k mámě a

ségře a naději, že to vše dobře dopadne. Claire používá fialovou barvu na schůzku s kaplanem, žlutou na plamen, kterým kaplan prosvítí temnotu, a červenou prosí anděla o pomoc. Radka vybarvuje modře postavičky těšení, že bude arteterapie, přemýšlení o samotě a naděje, že bude brzy konec vězení. Jana používá svou oblíbenou růžovou barvu na klid (vegeťák), zmatkáře a vyčerpání z nemoci. Bloba považovaly odsouzené za zábavnou aktivitu. Líbily se postavičky pro emoce a pocity.

Hlavní část: „Moje Austrálie“ (60 min)

Zadání: „Austrálie byla kdysi trestaneckou kolonií, nyní je prosperující, svobodnou, tolerantní, respektující zemí s krásnou přírodou. Nakreslete si symbolicky svoji Austrálii - svůj ostrov. Na pevninu ztvárněte vše, co si ponecháte do života, a do vody dejte vše, co už necháte plavat, co nepotřebujete, co vám překáží, co vás brzdí a omezuje. Můžete použít jakýkoliv formát a jakýkoliv materiál z výtvarné krabice.“ Kromě symboliky Austrálie jako možného přerodu z trestance na prosperitu a svobodu zde byla záměrně poskytnuta volba materiálu v prostředí, kde odsouzené nemají možnost rozhodování.

Andrea se po zadání rozeběhla pracovat ihned, že má jasno. Ptala se, zda se smí formát i zvětšit – doporučila jsem jí slepení dvou A3. Claire měla ihned jasno, že chce znovu tvořit se zmizíkem, stejnou představu měla Hudy, sedla si tedy vedle Claire. Jana zůstala u malého formátu a tuhé barvy ve válečku. Artefakt viz Přílohy.

Pozorování skupiny terapeutem:

Skupina jako celek: Klientky postupně objevovaly možnosti a zkoušely kombinace. Kromě Jany si všechny dovolily objevovat, co je na stole. Byly hravé, veselé. Vzájemně se inspirovaly v mnoha tvůrčích přístupech, i 3D s modelínou nebo použitím netradičních materiálů (krajky). Velmi je bavilo experimentovat.

Vendula: Byla odvedena ostrahou v 11:00 do práce. Poslední etapy se nezúčastnila.

Petra: Nejprve neví, pak bere formát A3 a kreslí ostrov se silnou fialovou konturou. Na ostrově má vše velmi slabě, až neviditelně nakreslené pastelkou: rodinu v srdci vlevo dole (sebe, dceru mladší, dceru starší, vnouče, pejska) ve druhém srdíčku má ostatní členy rodiny a přátele, plocha ostrova je dozdobena květinami, motýly, cigaretou, vínem. Modelínou dělá v horním levém rohu ostrova slunce. V moři vpravo nahoře nakreslila jedinou postavu, svého exmanžela. Ptala se nejprve, zda tam smí kreslit sprosté věci (říká mu „pičus“), nakonec udělala postavu a tu silně škrtlá. Té jediné se potřebuje zbavit.

Jana: Nejprve váhá, že nemá předlohu. Bere si menší a obyčejný papír. Nakreslila tyčinkovou barvou ostrov se silnou růžovou konturou, spoustu postav a dvě srdce. Do vody nakreslila mříže vězení, čtyři postavy, které nepotřebuje (nejmenovala konkrétně) a jednu ohraničila silněji jako nutnou ke zbavení se.

Radka: Ztvárnila artefakty na ostrově 3D modelínou (spoustu srdcí, rodinu, psa, stromy, slunce a knihy). Přidala řeku, aby byl ostrov životadárný. Do moře úplně do růžku udělala z modelíny černou postavu exmanžela. Vůči němu prožívá aktuálně pocit satisfakce, protože se od něj odklonily i jeho vlastní rodiče a jsou na její straně. Udělalo to Radce dobře.

Andrea: Měla jasno ihned, hned běžela k papírům a slepovala je do většího formátu. Pracuje expresivně. Doprostřed ostrova zmačkala barevné papíry na 3D ostrov, z modelíny srdce, čtyřlístek pro štěstí, jednu postavičku (sebe), z látky 4 elementy a ostrov orámovala silnou žlutou konturou z pastelu jako pláž. Moře udělala inkoustem a zmizíkem, z ořezaných pastelek udělala „bordel“: „Bordelu mám ve svém životě hodně.“ Vlnkou ze zmizíku ještě udělala bariéru kolem ostrova, aby jí proudy nevynesly bordel z moře nazpátek na pláž.

Hudy: Bere formát A3, začít chtěla zmizíkem, pak jí zlákal další materiál. Zkoušela kombinace technik s látkami, voskovkami a pastelem i barevným papírem. Ostrov rozložila jinak než ostatní. Moře je vypouklé do prostoru ve spodní půlce. V moři jsou regály s napsanými „hříchy“ (které si již přiznává, ale nechce jmenovat) a čtyři nerozlepené obálky, čeho se chce také zbavit, ale ještě je nechce rozlepit a přečíst. Horní část patří ostrovu, ten je dekorativní a přeplněný. Tvořila i solí v klovatině. Bylo jí to příjemné. Hudy nejvíce experimentuje s mnohým materiálem a je u toho spokojená.

Claire: Bere A3 a ihned inkoust, který si oblíbila. Zahazuje moře a anděly. Pokračuje domem, protože potřebuje budovat. Ona sama je na schodech s vínem s mámou a psem. V srdci před domem je zatím neznámý muž, který snad přijde. Na ostrov si vezme i „Work“ práci, bez ní neumí být, ale už si nevezme všechnu. Do vody nechává plavat křížek a pár lidí a „Bad Work“. To jsou prý společníci, kteří ji vykoupali v této kauze, za které sedí. Kolem nich dělá ještě silnou bariéru mezi ostrovem.

Cíl sezení byl splněn. Důvěra spolupracovat v rozšířené skupině se povedla a podívat se do sebe také. Klientky mile a tvořivě spolupracovaly, sdílely a „uklízely si v sobě“.

Reflexe terapeuta

Klientky nejprve švitořily, pak se ponořily do své tvorby potichu. To byl důležitý moment. Řeším v sobě, do jaké míry krotit spontánní upovídanost jako prvek horšího soustředění se vs.

nekrotit jako prvek důvěry, uvolnění ze stresu a pozorování vzájemných interakcí. Hledám v tom balanc. Baví mne, že jsou odsouzené objevitelské, dětské, zvědavé, co vše nabízí výtvarná krabice, a že tato hravost nastává v agresivním prostředí věznice. Ze všeho bylo ale dnes nejdůležitější začlenění Venduly: podpora celé skupiny a upřímnost Venduly. Plakala, možná poprvé zažila zájem o svou osobu, je úplně „rozbitá“, a já jsem intenzivněji cítila smysluplnost terapie ve vězení i zodpovědnost za práci arteterapeuta zde. Včetně zodpovědnosti nepodcenit spolupráci s psychologem v momentu alarmujících zjištění (suicidální myšlenky).

5.4.5 Páté setkání: 17.1.2025 věznice Drahonice

Cíl: práce s hranicemi

Rozehrňovací část: Blob Tree – Kde se cítíš být?

Hlavní část: erb svého království

Pomůcky: papír A4, tužka, pastel, fixy, pastelky

Metoda: kreslení

Čas: 165 min (9:00-11:45)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: erby v příloze

Úvod (25 min)

Máme jinou místnost kvůli návštěvám a nový úkol od dozorců: mám doprovázet odsouzené na WC, nesmí tam jít dnes samy, aby se nepotkaly s návštěvami naproti z místnosti. Klientky si sedají kolem stolu. Vypadají dnes smutně až sklesle. Projevují radost, že přišla znovu i Vendula, že to po náročném prvním sdílení nevzdala.

Vendula přiznává, že hodně váhala, jestli má ještě přijít. Důvodem nebyla těžká minulé hodina, ale nedůvěra ke skupině. Skupina ji zradila. To, co těžkého a vůbec poprvé někomu sdílela, věděly druhý den u snídaně ostatní odsouzené. Jde sem, ale skupině už nevěří. Po této reflexi jsem připomněla pravidla skupiny a apelovala na dodržování nevynositelnosti informací ze skupiny, protože narušení důvěry má negativní dopad na celou skupinu. Všechny ženy se podívovaly této nepříjemné zkušenosti a ujišťovaly, že na to budou obzvláště dbát. Nikdo se nepřiznal. Andy projevovale litoval víc než ostatní až to bylo jako skryté přiznání. Logicky z konstatací minulé týdne vyplývá, že informace vynesla právě Andy, která rychleji mluví než myslí, a dle aktuální reakce toho lituje. Promlouvám především směrem k ní, zachycuje

můj pohled a věřím, že se to již nestane. Neoznačuji ji veřejně, nechávám prostor, zda se sama přizná a omluví. To neudělala. Toto narušilo rozběhlou důvěru skupiny. Vnímám, že Vendula bude opatrná a další účast bude záviset i na tom, co se stane v dalším týdnu. Tématu důvěry, nevynositelnosti informací a důležitosti tohoto pravidla jsme věnovali čas.

Hudy je smutná. Přestěhovali ji bez udání důvodu na jiný oddíl B, kde si musí zase zvykat mezi novými. (Tam již není „baráková“ jako na odd. D, min ne oficiálně) Zhoršilo se jí zdraví důsledkem zla lidí. Pláče.

Claire odcházela minule ze skupiny dobře naladěna, ale hned nahoře na patře dostala vynadáno ve dveřích od spolubydlících, které na ni před celou chodbou ječely. Říká, že zlo tady jí bere sílu. Má pocit vyčerpání, ale i satisfakce, že se za sebe dokázala postavit.

Radka je spokojená. Má od včera novou práci, už ne zásilkovna, ale prádelna. V teple, voňavé, šéfová jim i ohřála jídlo. Radost si dodává těšením v krátkých úsecích: těší se na 24 hod vycházku, práci nyní jen 2 dny v týdnu, chodí si zaběhat.

Andy se vzpamatovává ze šoku od soudu. Nevyšlo jí PP, pevný výstup má až v 11/26.

Petře není zdravotně dobře, kašle, má dutiny a nemá povolení ležet. Ostatní to znervózňuje, hl. Vendulu. Petra se omlouvá.

Rozehřívací část: Blob tree (20 min)

Rozdávám pracovní list Blob Tree (Pip Wilson). Zadávám: „Vybarvi 1 postavičku, kde se teď cítíš být jako Blob na stromě?“ Pracovní list obsahuje Bloby s čísly v různých emočních pozicích na stromě. Klientky reflektují barvu a postavu Bloba. Označují především vyčerpání nebo samotu.

Hlavní část: Erb (110 min)

Zadání: „Na A4 papír nakresli erb svého království. Můžeš si vzpomenout na minulou Austrálii a vzít to jako svůj nový stát/ království, nebo si vymyslet úplně jiný. Představte si, že jste princezny a nakreslete si erb, který by reprezentoval právě vaše království. Použij pastelky, tužky, suchý pastel, ponechávám zde i fixy.“

První na to zareagovala Andrea hláškou: „Byla jsem princezna.“ Ptám se, jak to myslí. Její první snoubenec byl prý synem majitele XY aerolinek. Odsouzené začínají kreslit ihned. Mají rychle jasno. Žádná z nich neváhá a žádná nevyužívá „stereotypní“ model erbu, každá jde do svého specifického projevu i tvaru erbu. Práci nahlas komentuje Claire, která nedodržuje zadání a místo erbu kreslí ostrov Sylt. Nejdéle pracuje Vendula, proces si vyloženě užívá, roztírá prsty suchý pastel. Komentuje to, že to je příjemné a že by klidně roztírala pastel dál i po ukončení.

Odsouzené postupně představují své erby, nejprve bez svých komentářů, ukáží je před sebou a čekají na reakce ostatních. Hrajeme hru na „vojáky“ a „buchtičky“ (ad Tomáš Beníček, Akademie Alternativa). Tedy všichni si prohlédnou erb a vyjádří se nejprve coby vojáci, zda by na toto království zaútočili, další kolečko je, zda by šly do tohoto království s buchtami na přátelskou návštěvu a na kafičko. Klientky se účastní ochotně a aktivně, přemýšlivě a upřímně. Po tomto verdiktu se vyjádří autorka erbu, jak se jí to poslouchalo a co chtěla ztvárnit.

Andy popis je erb pro Blížence, že je to její „celoživotní průser: chci jít tudy, ale co by mohlo být tamhle“. Andy má erb promyšlený, zakomponovaná písmena a roste tam kreativita, touha. Nahoře je oko, protože potřebuje ještě dohled Radky nebo kastelána. Má silné hranice. Nikdo by neútočil, Radka by šla spíš vyjednávat. Na kafe by šla Claire, Hudy na průzkum, Petra s klobáskou a Vendula neví.

Petra má v erbu svou rodinu, své holky, na nic jiného nemyslí. Erb je trochu zmatek, jako výbuch, ozdoby nahoře vadnou. Útok by byl prý snadný, ale šla by tam jen Radka, ostatní nevidí důvod k útoku. S buchtami by šla každá, cítí, že by tam mohla být sranda. Párty.

Vendula má jin-jang erb s černo-růžovou barvou. Vypadá smutně i děsivě. Ostatní by neútočily, že je tam smutno, zlo / silné vojsko / nepřístupno. Útočila by jen Andy, která cítí zranitelné hradby. 5 ze 6 by nešlo ani s buchtami, bálo by se. První dojem je „zlo“, ale na druhý pohled erb pláče, je křehký. Erb vypadá jako drak Bezzubka, kterého se všichni báli kvůli pověsti zabijáka, ale je to drak, který se sám bojí.

Hudy by čelila útoku všech a jen jedna by šla s buchtami (Claire), ostatní to vidí jako zrádný erb: je to vábivé, ale past / nejdu, bojím se těch ručiček / bojím se hladomorny / ostnatá srdce, hroty / je tam hřbitov / čtyřlístky pro štěstí jsou mimo království. Vlastní popis: „Všechno, co řekly, je pravda.“ Ale hřbitov má být podle Hudy záměru hudba, „srdce jsou zasypaná růžemi, j tam láska, štěstí, ale chtěla jsem tam dát i nečitelnost“.

Claire nedodržela zadání erbu a kreslila ostrov Sylt, kde to má ráda. Ostatní reflektovaly, že to není erb. Claire přesvědčuje, že je to tak správně, může to být i erb. Útok by byl 5x a 1x ne, protože: „zbytečná energie, šla bych dobývat něco, co tam není“. Buchty 6x ano, bude tam klid.

Radka má jediná formát na šířku a erb se tam nevešel. Má to být láska a štěstí a na všechny to působí kladně. Neútočil by nikdo z důvodu, že „by tohle nikdo nechtěl ničit“. Naopak buchty 6x ano, resp. „ty by nám tam ještě dali sami“.

Reflexe (10 min)

Kromě Venduly to všechny bavilo a že odchází v dobré náladě a těší se na příště. Vendula reflektuje, že jí to nebavilo a není si jistá, zda ještě přijde.

Pozorování skupiny terapeutem:

Skupina jako celek: Skupina pracuje vstřícně, radostně. Konkrétně u cvičení erbu byla skupina živá a hravá, natěšená na každý další erb na hru s vojáčky a buchtíčkami. Šly do hry poctivě, upřímně, radostně. Pustily se i do odvážných komentářů a konfrontací. Byly statečné, vyslechly vše trpělivě, i když to bylo někdy nepříjemné. Upřímně popisovaly, co vidí a vnímají.

Andy: ráda mluví, ale tentokrát neskáče do řeči. Je přemýšlivá, upřímně pracuje, s velkým zájmem se zapojuje do hry a umí vypíchnout důležitá místa. Je bystrá a rychle kombinuje.

Petra: je úsporná, ale hru vítá především v roli komentátora druhých erbů. Méně komentuje sebe. Trápí ji kašel, omezuje ji to v práci.

Vendula: nevěří po zradě skupině, pracuje tiše, prožívá mazání pastely, na závěr má rozpor v tvrzení, že by malovala stále (spontánní komentář při kreslení) vs. že jí to nebavilo, že jen plnila úkoly (komentář při oficiální reflexi). Neusmívá se.

Hudy: se usmívá, do práce jde na plno, s úsměvem čelí i nelichotivým komentářům ostatních. Vybírá si, co chce slyšet.

Claire: komentuje proces tvorby, omlouvá nedodržení zadání, chce být pozitivní. Vybírá si, co chce slyšet. Podporuje Hudy.

Radka: je tichá, přirozená, pracovitá, přemýšlivá. Otáčí si papír na šířku. Odpovídá jen na dotazy a když na ni přijde řada. Jinak poslouchá a pozoruje.

Cíl práce s hranicemi byl splněn, klientky si uvědomovaly, jak působí na okolí, jak mají nastavené hranice, kdo by je překračoval, i jak působí ne-/přátelsky. Dílčí cíl znovuoobnovování důvěry mezi členy skupiny bude vyžadovat prověření dobou mezi terapiemi a delší čas.

Reflexe terapeuta

Co se dnes odehrálo při erbu, mi vzalo dech. Samotnou tvorbu se sebereflexí i hru rozehrály odsouzené se vší hloubkou a upřímností, aniž by se vzájemně urážely. Velmi mne mrzelo porušení pravidla nevynositelnost, ukázalo mi to specifikum práce ve věznici, tenkou linku mezi možností pomoci a ublížit, kterou nemá terapeut plně v rukách, ale musí ji ošetřit. Obohatila mne dnes reakce všech odsouzených na erb Radky, že může být něco tak krásného, až se proti tomu nebojuje, aby se ta krása nezničila. Naopak do pozoru mne uvedly Hudy a Claire, obě chtějí „ošklivé věci slyšet hezky, zaobalit, přejmenovat“ a vetují důležité reflexe. Je to otázka přiznání si viny, možnou lživost, povrchnost nebo účelovost. Vedlo mne to k myšlence, pro co si sem jdu já, co tu mám zjistit? Nemám ráda lež, ale umím ji opravdu poznat? Vnímám velkou zodpovědnost arteterapeuta vyhodnocení projekce kreseb.

5.4.6 Šesté setkání: 24.1.2025 věznice Drahonice 8:45 – 11:45

Cíl: práce s hranicemi, popis emocí

Rozehrívací část: společná voskovka

Hlavní část: namaluj vztek

Pomůcky: čtvrtka A3, čtvrtka A4, voskovky, suchý pastel, vodovky, štětce

Metoda: kreslení

Čas: 3 hodiny (8:45-11:45)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: společná voskovka a vztek v příloze

Úvod (40 min)

Klientek je méně: Radka a Petra mají 24 hodin vycházku, Hudy měla dálkovou eskortu (odvezena na Pankrác, zdravotní potíže), Janu přivedou o půl hodiny později (teprve vstává po noční) a Vendulu budou naopak odvádět po 11. hodině dřív do práce do kuchyně.

Claire je rezignovaná a vyčerpaná. Mluví opět chladně. Řeší s maminkou operaci páteře. Maminka jí pomáhá sehnat lékaře a dostat se na druhou operaci, kterou potřebuje, a zde se nemůže dostat pořádně k doktorovi, aby to dotáhla.

Jana přišla později, je veselá, vyspalá po noční. Ochotně přebírá slovo. Je spokojená, přestěhována na předvýstupní pokoj, jsou tam dřevěné postele a jen 4 lidi na pokoji. Navíc byla po dlouhé době zase běhat. Jana nepřehlédnutelně září a usmívá se.

Andy je v útlumu. Prý ji bolí hlava, motá se jí. Ale ve středu měly koncert, který byl krásný.

Vendula je unavená. Přišla znovu, nevzdala to. Nesedí vzpřímeně, dělá si pohodu na kraji gauče. Nebaví ji už lidi, není zde kam utéct.

Rozehrívací část: Společná voskovka (30 min)

Zadání: „Na stole leží dvě A3 vedle sebe. Vymalujte nebo začmárejte je společně voskovkami tak, aby nezbylo žádné bílé místo a aby navazovaly na sebe.“

Klientky jsou ze zadání zmatené, chtějí konkrétní téma. Téma není žádné. Klientky chvíli váhají, poprvé nezačínají pracovat okamžitě. Vendula couvá dál od stolu směrem ke dveřím. Jana popadne fialovou a růžovou voskovku a spojuje oba papíry velkým půlkruhem dole. Nikoho se na nic neptá, prostě začne. Claire navazuje na Janu velkým fialovým polem vlevo. Vendula se vrací ke stolu a kreslí barevné „kopečky zmrzliny“ v pravém spodním rohu. Používá různé barvy. Claire pokračuje červeným polem vlevo a dokresluje zelený trojúhelník. Andy se zapojuje až úplně poslední, celou dobu stojí z druhé strany stolu a sleduje „co na ni zbude, jak

si to holky rozdělí“. Holky tvoří vedle sebe souvislou barevnou linii cca 2/3 výšky papíru, Andrea tedy zaplňuje horní třetinu: pruh přes oba papíry srdíčky a kytkami.

Při této práci všechny klientky říkaly, že nemají rády voskovky. Jejich spolupráce je nekonfliktní, respektující, nikdo nenarušuje cizí území, hezky se doplňují, slovně i pohledem proces kontrolují. Verbálně se nedomlouvají. Jsou spokojené, co jim společně vzniklo.

Hlavní část: Namaluj vztek (100 min)

Zadání: „Vyber si A4 nebo A3 čtvrtku a k dispozici máš vodovky, suchý pastel, voskovky. Namaluj vztek. Představ si, kdy tě vztek přepadá, jak vypadá, můžeš si představit konkrétní osobu nebo situaci a nebo jen pocit, který zažíváš. Časová dotace podle potřeb.“

Odsouzené si všechny vybraly menší A4. Všechny čtyři začaly kreslit hned bez delšího přemýšlení, nejrychleji Jana, která jindy dlouho přemýšlí a chce vzor. Nejprve si u kreslení chtěly vyprávět, ale poprosila jsem je, aby kreslily tiše, aby se do svých obrázků víc vcítily. Uposlechly.

Vendula je odvedena dřív do práce. Loučí se s reflexí, že vztek je pro ni zamračené oko přesně takto nakrabacené. Otázka, zda je to něčí konkrétní oko, je vetována: „Jenom jsem čmárala.“ Andrea pozorovala obrázek z dálky, bere ho Vendule a nese od všech dál, abychom všichni viděli to, co ona z dálky: je tam celý obličej. Graficky výborně propracované dílo (velmi odlišné od Venduly projektivních kreseb) Vendula to označuje za náhodu, jen čmárala a plnila úkol. Pracovala převážně s černou vodovkou, trocha modré a červené barvy. Vendula odchází.

Jana má vztek na sebe. Prý se pomalu v čase zmenšuje, ale má ho stále. Na to, že se nechala zavřít. Ptám se, zda na to, že se nechala chytit. Ne, na to, „že jsem se do toho nechala zatáhnout.“ Zamilovala se do nesprávného. Byl krásný. Ona vdaná. Manžel je nudný, vědecký. Potkala feťáka a zamilovala se. Věděla, že bere drogy, ale byl krásný. Všechny ženské po něm šlely, byl s ním výborný sex. Chtěla ho pro sebe, žárlila na další, podváděl každou, ale Janu nejméně. Aby nebyl s jinými, tak s ním začala jezdit i vařit drogy. Jinak by tam byla nějaká jiná. Trvalo to rok. On se zabil na motorce a jí pak odsoudili. Bude se po propuštění vracet ke svému manželovi, který jí vše odpustil. Bavíme se o tom, jaký bezpečný adrenalin by mohla po propuštění dělat, aby nespadla do problémů a vyhnula se nudě.

Claire namalovala pocit, když má vztek. Je to červená skvrna, ale už se zeslabuje, až je slabá do žluté na kraji. Pracovala se suchým pastelem. Vztek ji prý jen ťukne a rychle opouští, cítí ho chvilku. Claire svým klidem vyprovokovala Andy, že jejímu klidu nevěří. A že je nezdravý. Andy chce Claire ukázat na svých vlasech, jak tělo vrátí uzavřené emoce. Claire zůstává v klidu a konstatuje: „To si můžeš myslet.“ V Andy se to bouří a navazuje svým obrázkem.

Andy pracovala se suchým pastelem. Myslí si, že jediná namalovala opravdu vztek. Jsou to šipky tam a zpátky, ke své hlavě. Hlava má krátké vlasy a Andrea ukazuje své vypadané vlasy (doslova si rozebírá účes, kdy horní pramínky vlasů sponkuje přes lysiny na hlavě), které jí vypadaly, když neuměla plakat, vztekat se. Ukazuje Claire, jak si tělo vybere svou daň. Mezi trestem prvním a druhým ze dne na den přišla o vlasy, stala se plešatou. Diagnóza: psychická alopecie. Poslední rok jí začínají růst malinké vlásky znovu (ukazuje, že se uzdravuje). Když byla Claire konfrontována Andy ohledně nepouštění emocí (viz vlasy), Claire odpovídá, že takto to má od dětství a že jako advokátka musí zůstat v klidu a rozvaze. Andrea zmiňuje „hajzla advokáta S.“, který ji „připravil“ o děti, Claire oznamuje, že tento advokát spolupracuje i s její kanceláří a to dává podnět Andree zpracovat svůj aktuální hněv. Zvládne to bez výbuchu.

Závěrečná reflexe (10 min)

Byla jednou větou, že je to baví a že se zase těší.

Pozorování skupiny terapeutem:

Skupina jako celek: Všechny využily dlouhý čas a se svými vzteky se doslova mazlily. Řekla bych až něžně, žádný výtvarný projev nebyl dynamický, dramatický, spíš pečlivý a klidný. Jakoby svůj vztek hladily. Claire, Jana a Vendula kreslily své vzteky jemnými pohyby a hrály si se štětcem nebo křídou pomalu. Jediná Andrea věnovala obrázku při tvorbě energii a pracovala rychle. Skupina pracuje podpůrně, se vzájemným respektem a přiměřeně komunikuje. Má tendenci si vzájemně radit a nebojí se konfrontace.

Jana byla veselá, odpočínutá, pracovala vstřícně a sdílela podrobně, upřímně a emotivně. U druhých sleduje především povrchní hodnoty, jako vlasy, kosmetiku, stačí jí to k přemýšlení o svém okolí. Někdy nedává pozor, nesoustředí se tolik na druhé.

Vendula je stále ostražitá, zadání týmové práce ji vylekalo, ale nechala se strhnout a zapojit. Kresbu si užívá, pracuje klidně a trpělivě, i když pak komentuje, že jen čmárá a plní úkoly, mezi tím si s obrázkem hraje, až „mazlí“. V průběhu práce a diskusí jsem zaznamenala i úsměv. Když někdo jiný sdílí dlouho a odběhne od tématu, nudí se. Vendule neprospívá, že jí z procesu terapie odvádí dřív do práce a nedokončuje celou práci se skupinou. Nicméně je to „lepší než nic“.

Claire je chladná, dává najevo, že má mnohé už duchovně vyladěné a je spokojená s tím, že má emoce pod kontrolou, zdá se mi, že prožívá pocit duchovní vyspělosti až nadřazenosti. Mám pocit, že by terapii nejraději vedla sama, resp. neumím se zbavit pocitu, že si myslí, že to nepotřebuje a hledá inspirace. Sama přiznala, že vede seberozvojové konzultace pro klientky, může sbírat inspiraci k této práci. Claire skupině moc nedává, spíš bere.

Andy dala prostor emocím: zdravému vzteku, byla otevřená a sdílela dopodrobna. Na začátku jí bolela hlava, nebylo to v průběhu práce poznat, nechala se strhnout. Je autentická. Sama sdílí upřímně a provokuje ji, že Claire není otevřená a mlží.

Cíl sezení byl naplněn: práce s hranicemi v týmu byly respektující a emoce vzteku vyjádřeny i prožity.

Reflexe terapeuta

Nejdůležitější moment byl pro mne u voskovky vyčkávání Andy, která byla vždy „hrr“ a nyní vyčkávala, až co na ni zbude, stejně jako obvykle tichá a v koutku sedící Jana, která dnes naopak převzala iniciativu a začala jako první týmovou práci. Cítím, že se práce odsouzených ve skupině mění. U vzteku byla Andy opět přemýšlivá, aby svůj vztek upřímně ztvárnila – cítím za její práci vděk. Claire jde po povrchu, myslím, že ona sleduje víc mne (a s despektem) než svou práci ve skupině. Mám radost z Venduly, která to nevzdala a dál chodí, i se občas usmívá, zvýrazňuje mi pocit, že to má smysl, radost, že tam s nimi mohu být.

5.4.7 Sedmé setkání: 31.1.2026 věznice Drahonice

Sedmému setkání předcházela příprava výroby přírodních suchých pastelů z hlíny z Drahonice. Chci odsouzeným na dílo „Moje životní cesta“ nabídnout materiál z okolí věznice, tj. práce s přírodními pigmenty a místem výkonu trestu. Něco jako „malovat vlastní krví.“

Cíl: uvědomování si emocí a pojmenovat si zdroj současných problémů

Rozehřívací část: Body emotion map

Hlavní část: Moje životní cesta

Pomůcky: čtvrtka A3, čtvrtka A4, papíry bílé i barevné, přírodní suchý pastel z hlíny z okolí věznice, suché pastely, akryl, vodovky, štětce, pastelky, voskovky, inkoust, zmizík, modelína, látky, krajky, obvaz

Metoda: kreslení, kombinovaná technika

Čas: 3 hodiny (8:45-11:45)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: Body emotion map a Moje životní cesta v příloze

Úvod (30 min)

Dozor přivádí 6 klientek. Sedáme si do křesílek pro úvodní reflexi. Chybí Hudy, je stále na Pankráci ve vězeňské nemocnici.

Andy je smutná a v šoku, má vztek a depresi. „Tento týden mi přinesl rok navíc.“ „Šla jsem k soudu pro kratší trest a odnesla jsem si rok navíc.“ Při soudu o PP si vzpomněli na jednu starou podmínku a proměnili ji na tvrdý trest. Původní trest měla do 11/26, teď bude mít pevný výstup o rok později. A nejlepší kamarádka Radka půjde asi brzy ven.

Radka měla obyčejný týden, byla běhat, má schválenou dovolenou doma, takže „dobrý“.

Jana je vysílená z patra, kde jsou konflikty. Teď je to strašný.

Petra je rozněžená z vnoučka a dcery, tedy toto je dobré. Patro je hrozné.

Vendula „Nic, jen přežívám.“ Úplná rezignace, otupělost. Na otázku, zda ve skupině se jí trochu ulevuje, odpovídá: „Ani zde, je mi to jedno.“ „V hlavě mám vymleto, dny mi splývají.“

Claire hlásí „Nic nového.“ Pak dodává, že ještě včera seděla s kaplanem, toho má ráda.

Rozehřívací část: Body emotion map (45 min)

Zadání: „Do předkresleného obrysu postavy vybarvíte emoce, které cítíte, zaměřte se, v jaké části těla, co cítíte.“ Klientky chvíli váhají, sedají si z křesílek ke stolu.

Jana kreslí únavu z práce. Červeně vybarvuje hlavu (únava a vztek i smutek), ruce (práce u pásu náhradní díly do aut), celé nohy (stojí u pásu) a nejvíc jí bolí palec u nohy (z bot u pásu).

Vendula kreslí tmou v hlavě. Přetlak. Srdce s notou je láska k hudbě: hudba drží Vendulu nad vodou. Pak se Vendula rozpovídá, je to poprvé, kdy se pustí ve velké skupině do dlouhého vyprávění. Vendula baví celou skupinu, je sarkasticky vtipná a směje se ona i ostatní. Vypráví o svém „nezájem Ksicht“ hlavně ráno, kdy nemá náladu a všichni se jí bojí. Andy říká, že má smysl pro humor. Vendula odpovídá, že tady ve věznici humoru nikdo nerozumí a rozvypráví se více o poměrech na patře. Je to delší rozhovor více osob plný smíchu, a to vč. Venduly, kde vidím úsměv a smích. Nepřerušuji to. Je to průlom od lhostejnosti. Vendula popisuje, že jí pomáhá hudba, pouštět si rádio. Dělá disko celému patru, neptá se.

Claire má červený bod na solar plexus jako vztek, hněv (tam to pálí) a na krku je růžové odeznívání vzteku, žlutá na třetím oku je teplo, vědomé zklidnění, aby to odešlo. Barvy na body emotion map jsou stejné jako na minulém obrázku pro vztek. Slovní popis navíc: stres v žaludku už od dětství.

Andy má postavu nakreslenou zezadu – opět jiný úhel pohledu. Dává tomu název: „propálená skrz naskrz“, protože to srdce (z pohledu zezadu) to vysílá všechno i skrz záda a je tam všechno: radost, vztek, smutek. Žlutá hlava jsou „ty moje plešky“, na ramenou je tíha,

„cítím, jak mě všechno z rodiny drží“. Ruce jsou důležité, potřebuje je ke všemu, co dělá: „všechno mám v rukou, jak pohazení, tak facku - klid mám v hlavě, ta to zklidní. Dám facku a pak se omluvím.“

Petra opět neví, co nakreslila. Snažíme se to rozebrat. Pracovně bolí ramena a „nohy asi chtějí domů“. Petra mluví většinou nad kresbami i v reflexích o rodině, ne o sobě. Má vyhýbavé odpovědi, odklání pozornost, o sobě nechce mluvit, často odpovídá, že neví, co kreslila. Může to být neochota se „pohrbat v sobě“, možná i taktika.

Radka má červené ruce „k potěšení i obraně“ a „Tíha a stres vždy padne na ramena.“ V hlavě je logika, která si vše vysvětlí (a nebo se o to snaží).

Hlavní část: Moje životní cesta (95 min)

Zadání: „Vyber si čtvrtku A4 nebo A3, můžeš i slepovat papíry k sobě. K dispozici máš veškerý výtvarný materiál ze skříně, dnes speciálně navíc i hlinu z Drahonic a suché pastely vyrobené z hlíny z okolí věznice. Otvírám i nové akrylové barvy. Můžeš malovat, kreslit, lepit, dělat koláž, cokoliv. Můžete zkusit využít na barvy štětce, „uchošťouchy“, houbičku. Ztvárněte vaši životní cestu od dětství až do budoucnosti, jděte dál, co vás ještě čeká.“

První reakce byly okamžité odmítnutí hlíny z Drahonic, že se toho nechtějí ani dotknout. Naopak velké nadšení z nových akrylových barev.

Claire má A3. Dětství jako štěstí, úsměvy, bylo barevný, pak červené kopečky s hroty jsou migrény, na které prý měla první invalidní důchod, kolem je fialové duchovno, pak rakovina prsa, „Pak to období, co mi sem dostalo,“ jinak štěstí a láska. Černá zeď je kriminál, na konci pruhu je duha naděje, který „přejde do duchovního osvětlení“. Za duhou na pravém konci obrázku byl další černý pruh, stejný jako kriminál. Andy upozornila Claire, proč to tam má, aby si tam nestavila další bariéru (nebo vězení). Claire řekla, že to tam nechce a pak to sundala.

Jana má A4. Používá akryl a krajku. Zkouší nové postupy – líbí se jí houbičkovat akryl (je to jako na nehty) a vybrala si krajku, kterou vybarvuje akrylem. Dětství je krajka vlevo a je krásné. Manželství je krajka prostřední, dostává i modré okraje pro občas zádrhly. Vpravo je černě záclonovina pro vězení. Budoucnost je zelený otazník. Té se trochu bojí, zdá se, že si nevěří, že obstojí ve svém rozhodnutí. Nechce se vrátit, ale bojí se, co bude.

Radka má A3. Dětství: máma, táta, Radka a sestra. Venku děti s míčem. Manželství, velká láska. Děti: kluk a holka. Cestování, peníze. Všechno bylo krásný a normální. Ty peníze, co vydělávaly, ji dostaly do vězení. Ve vězení je nakreslený škrtlý manžel – už navždy ho chce vyloučit ze svého života, za všechno může. Budoucnost: rozplyne se to a všechno bude zase jako dřív, krásné a normální. Rodina, přátelé zůstali při ní.

Petra má A3. Houbičkované pestré pozadí je dětství: bylo krásné. Srdce je rozděleno na dvě části vězení. Vězení je ta černá čára jakoby cesta uprostřed. Nahoře od vězení je kouř, musí to vyventilovat. Nalevo je minulost: rodina. Napravo je budoucnost: rodina po propuštění. Otázky: „Co je dole ta cesta do vězení?“ a „Vždycky mluvíš o rodině, a co Ty? Kde jsi ty?“ nejsou zodpovězeny. Odpovědi jsou buď: „Rodina je pro mne všechno.“ / „Nevím.“ / „Na to nechci odpovídat.“

Andy má A3. První reakce byla, že na jeden papír se to nemůže vejít. Dětství se ségrou, cestovaly, studovala. Big ben jsou studia v Londýně a snoubenec z Blízkého východu. Prsten s diamantem je manžel. Byla to velká láska, byl velmi charismatický. Poznaly se v ČR. „Miloval tě doopravdy?“ „Miloval mě tak moc, jak moc mě pak nenáviděl. To jsem ještě nevěděla, že je to psychopat.“ Srdíčka patří dceři, synovi a Andy. O děti přišla díky exmanželovi a jeho advokátovi, když chtěla odejít od manžela, už je nikdy neviděla, dceři byl rok. Pak nastává temné období po rozchodu a ztrátě dětí. Automaty, alkohol, Světla n. S. první trest. Pak práce jako záchrana po propuštění. Ale pak Drahonice, ale díky tomu Krakovec, moc důležité místo. Budoucnost: cesty, aby to bylo jako na začátku. Andy do budoucnosti nakreslila jen jeden obličej.

Vendula má A4 a upravila si formát na čtverec. Červený střed dětství, odtud to vše klíčí, je tam zmatek, vztek, beznaděj. Zelenou má Vendula nejraději. Černé cesty, které se ohnuly jinak, než myslela. Tenká cesta jsou děti, jsou odkloněny. „Cesta za světlem a může to být cokoli, nevím, co tam je.“ Reaguji přímým dotazem s nepřímým pojmenováním, že to světlo, na které myslí, by mohlo být i úplně jiné, a že tam vidím velkou energii vycházející ze sice mizerného dětství, ale přesto v obrázku vidím obrovskou sílu, kterou má to zvládnout jinak (ukazují proud uprostřed praskajícího černého květu). Vendula pochopila, že já jsem pochopila suicidální myšlenku. Poslouchá o té energii, kterou vidím. Popisují tedy, že ten obraz je krásný a má velkou sílu – jako by v ní byl nějaký drak. (A vzpomenu si přitom na „Bezzubku“ erbu, motiv pokračuje). Černý květ vidím jako praskající suchý plod, který se rozloupne a to žluté světlo může dostat silnější jinou energii a vysvítit to nahoře, možná až k těm dětem nazpátek. Vendula tiše poslouchá. Všichni jsou úplně potichu. (Suicidální riziko hlásím psychologovi věznice.)

Závěrečná reflexe (10 min)

„Akrylky nás dnes nadchly“ bylo časté tvrzení. Odsouzené si užívaly pestrost nabídky, bavilo je to a těší se na příště. Důležité je, že poprvé i Vendula řekla, že to bylo dobré a nebyla u toho v apatii, měla energická gesta. Andy ještě refletovala, že má radost z Venduly.

Pozorování skupiny terapeutem:

Skupina jako celek: Skupina je živá, upovídaná, veselá, směje se. Pracují svědomitě a objevují nové výtvarné postupy. Do práce se při tvorbě nadšeně ponořily. V reflexích už tak „poctivá“ celá skupina není. Mnohé klientky ještě něco neotvírají, nesdílejí, možná jsme natukly slabá místa. Když dojde na vážné téma „světla v budoucnu“ u Venduly, jsou všichni mlčky, nechávají Vendule prostor, všichni mlčí. Skupina bez mé žádosti o pomoc na konci aktivně uklízí stůl do krabice, myjí štětce. Neptají se, prostě to udělají. Při kreslení Body emotion map jen tápou mezi emocemi a fyzickou bolestí, některé si to pletou.

Andy: je bystrá, podporující. V dobrém přeje ostatním úspěch, spoluprožívá, když se něčím trápí, spoluprožívá i jejich radosti. Dnes úplně zamrzla a zmlkla, když jsme otevřely Venduly téma.

Vendula: se dnes uvolnila. Povolila apatii, smála se a vtipkovala (sarkasticky). Tvoří velmi soustředěně, v klidu, prožitkově. Vyšla ven z černých, šedých a červených barev a pustila se do širšího spektra (žlutá, zelená, modrá). Konverzovala se skupinou. Změnila formát podkladového papíru. Na konci otevřela své velké téma a zůstala pak v uvolnění.

Radka: je tichá, soustředěná, usměvavá, nenápadná.

Claire: při tvorbě pořád mluví, ptá se na mnohé venku, hlavně na cestování. Moc se nesoustředí na tvorbu, i při tvorbě spíš sbírá informace. Kamkoliv do řeči i tvorby dává „duchovno“ a nekonkrétní významy. Kreslí vesměs prázdné vybarvené plochy, hl. fialová.

Jana: tvořila objevitelsky, i když byla unavená. Dnes byla „poctivá“ v tvorbě, víc uvolněná, přátelská, vyhledávala hovor a kontakt, byla usměvavá.

Petra: opět nechápala zadání a co má reflektovat. I k vlastní tvorbě opět komentuje, že neví, co nakreslila. Snaží se ho odvádět řeč od sebe k rodině. Možná je pro ni realita těžká. Dnes objevila houbičku a akryl, to se jí líbilo. Když jsem jí položila otázku: co ona sama, nejen rodina, nebylo jí to příjemné. Netrvala jsem na odpovědích. Řekla rozhodně: „Nechci o tom mluvit.“ Je jediná, která stále nejde do sebereflexe.

Cíl setkání byl naplněn. Uvědomování si emocí narazilo na nevnímání rozdílu mezi fyzickou bolestí a emocemi. Při životní cestě byly pojmenovávány zdroje současných problémů. Otevřelo se u Venduly zásadní téma suicidálních myšlenek, bylo potřeba to opečovat. Skupina tomu dala empaticky prostor.

Reflexe terapeuta

Cítím nadšení z upřímnosti a otevřenosti práce skupiny nad životní cestou, kromě Petry, která jde stále po povrchu a mluví jen o lásce k rodině a dětem, nic víc. U ní čekám, kdy to „pustí“, evidentně potřebuje víc času nebo nějaký impuls. Roztává Jana, je kontaktní, což mne těší, protože Jana neviděla potřebu arteterapie, nechtěla do ní. Příběhy zde jsou tak pestré, dávají tušit nevypočitatelnost osudu a vrhají jiný úhel pohledu na stigma odsouzených od veřejnosti. Nikdo by se neměl rouhat, stačí někdy tak málo být na druhé straně.

5.4.8 Osmé setkání: 7.2.2026 věznice Drahonice

Cíl: uvědomování si a rozmrzení emocí, překročení komfortní zóny

Úvodní reflexe výtvarně: Sněhová koule – pocity tohoto týdne

Rozehřívací část: Muchláz emoce: smutek

Hlavní část: Já jako pohádková postava

Závěrečná reflexe výtvarně: Sněhová koule – rozbalování sněhové koule

Pomůcky: čtvrtka A3, čtvrtka A4, papíry bílé A4, přírodní suchý pastel z hlíny z okolí věznice, suché pastely, akryl, vodovky, štětce, pastelky, voskovky, inkoust, zmizík, modelína, látky, krajky, obvaz

Metoda: kreslení, malba, koláž

Čas: 3 hodiny (8:45-11:45)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: muchláz smutek a já jako pohádková postava v příloze

Úvod (30 min)

Dnes přivádí dozor všech sedm odsouzených. Vítejte zpět Hudy z nemocnice. Skupina se posadí do křesílek, gauče a na židle. Uprostřed sezení jsou na zemi papíry, pastelky, voskovky a tuhá tempera v tyčince. Úvodní reflexi dnes budeme kreslit. Zadáni: „Nakresli na papír pocity tohoto týdne.“ Nastává velký zmatek, že je změna a že neví, jak to nakreslit.

Hudy má duhu. Vrátila se z nemocnice, na Pankráci byla moc spokojená, hodný pan. Cítí se nyní psychicky i zdravotně skvěle.

Vendula maluje „pořád stejnou hladinu“, že se nic nemění a je to hrozné.

Petra si čte v posteli. Jezdí celý týden na noční do automobilky, čtení je oddych a zábrana.

Jana je zmatená z úkolu i celkově. Kreslí trénink na běh Žluté stužky, to se jí líbilo.

Radka byla také běhat a tak to také kreslí. Také četla, těší se na dovolenou, pastelka je, že se těšila na arteterapii pak hlava, která přemýšlí, co všechno musí zařídit pro žádost soudu o PP, kterou musí připravit. Bude mít 5 dní dovolenou, tak tři všední dny se tomu bude věnovat.

Claire má opět své duchovní barvy. Zlatá, modrá, fialová, žlutá pro světlo.

Andy kreslí budík, který se tváří nelibě – změna směny na 16 hod, konec 24 hod, ve 2 ráno spát do 10 (Zásilkovna), s holkami se míjí na pokoji.

Během zadání rozechřívací části připravuji odsouzeným výzvu pro závěrečnou reflexi s výstupem z komfortní zóny: zmačkám úvodní obrázky do „sněhové koule“, aby ji na konci rozebíraly, vzpomínaly, kdo co nakreslil a co k tomu řekl. Zamýšlím tím parafráze životních událostí, kdy se věci zvrtnou a přijde necitlivý zásah z vně. Seberozvoj skrze vystavení a zvládnutí diskomfortu, schopnost to vstřebat a adaptovat se. Kvůli nemožnosti fotodokumentace procesu nejsou zaznamenány původní kresby.

Rozechřívací část: Muchláz smutek (60 min)

Zadání zní: „Zmuchlej papír, pak ho vyhlad’ a namaluj pastelem nebo vodovkami na zmuchlaný papír emoci smutek. Vyprav si situaci, která tě smutkem provedla.“ Přetváření zmuchlání a případného potrhání je symbolické ve vyjádření smutku a jednak se i z obyčejné kresby může přes krakely stát umělecké dílo. Případné trhliny se dají slepit páskou.

Andy po zadání zvážněla, zesmutněla. Úplně se do zadání vžívala. Smutek má pestrý, protože i smutek člověka posílí. Začíná uprostřed. Když to otočí na výšku, může to být tulipán a smutek vykvete. (Opět hledá pohled z různých úhlů). Smutek se promítá do očí. I do tváře. Všechno se promítá do tváře, i to vězení. „Až vyjdu, změni se mi tvář.“

Petra se směje u pracovního stolu, že neví, co kreslí, že to kreslí samo. Užívá si tento pocit. Vznikla černá růže, když to pojmenuji, rozmaže ji, že tam růži nechce. Obrázek je pavučina. Smutek má v sobě, že nemůže jít za dětmi. Smutek je uprostřed.

Jana začíná stejně rychle jako Petra a také se směje, že jí tam vznikly hory. „Potřebuji to zastavit včas, než to zkazím. Jsem dneska se svým dílem spokojená.“ To je poprvé, Jana se obvykle trápí, že neumí kreslit. Vypadá radostně. Smutek má modrý, modrou nemá ráda.

Vendula přemýšlí a maluje nejdéle. Opět potichu a rozvážně. Má přesýpací hodiny: jak to přijde, tak to odejde. Chtěla by kreslit déle.

Hudy tvoří téma potichu. Baví jí to muchlání. Se smutkem nevěděla, co s tímto tématem, cítila jen těžké ruce, myslí si, že smutek prožívají tady ve vězení. „Zaujala mne ta hnědá hlína“,

tak s ní začala vybarvovat ten papír - Hudy minule nebyla, tedy až nyní jí prozrazují, že ji přitahovala hlína z Drahonic. Ptám se, zda by si ji vzala, kdyby to věděla předem. Odpověděla, že ano. Největší smutek je smrt.

Radka kreslí smutek v očích. A slzu. Největší smutek je smrt. Beznaděj, když něco nejde změnit. Radka při kreslení myslela na konkrétní událost, ale nechce o ní mluvit. Muchláž jako technika byla nová výzva, uvažovala to ještě dožmoulat, domuchlat třením půlek papíru o sebe. „Smutek je černý a hnědý, překvapuje mne, že má někdo smutek pestrý“ (vedle Andy).

Claire má smutek zacyklený. Odstíny modré. Obloučky, jak smutek dostane člověka dolů. Vendula na to reaguje, že je to spíš jako studánka, fontána, termální pramen. To se Claire líbí, za to Vendule děkuje, přijímá termální pramen. Termální pramen je teplý, jako lázně, šipky jdou vlastně nahoru, takže to může mít ozdravný proces. Vadí jí muchlat papír, trhliny také, je to pak nedokonalé. Potřebuje věci perfektní a při muchláži trpí.

Hlavní část: Já jako pohádková postava (70 min):

Vendula byla před tímto zadáním odvedena ostrahou do práce, do kuchyně. Úkolu se tedy účastnilo 6 klientek. Claire vymyslela, že by si Vendula mohla toto udělat jako DÚ, půjčila jsem jí vodovky, jeden papír a jeden štětec, že to příště přinesou (jsou spolu na oddělení).

Zadání: „Já jako pohádková postava. Kým bys byla? S kým ses kdy identifikovala? Může to být jakákoliv pohádka, může to být hlavní i vedlejší postava pohádky. Můžeš použít cokoli z výtvarného materiálu, nemusí to být obrázek, můžeš používat látky, hlínu, cokoli.“ Kromě Andrey se vrhly všechny klientky na různé materiály: hlavně modelínu a látky.

Jana zajásala, že má konečně vzor a vybrala na zdi místnosti vílu Amálku. Na otázku, zda je to opravdu to, čím chce být, Jana řekla, že ji od mala milovala, ještě Pingů byl její oblíbený. Užívá si tvorbu s krajkou a malováním krajky. „Dneska jsem se svým obrázkem spokojená.“

Petra je druhá, která chce vzory a vybrala si na zdi Makovou panenku. Po otázce se ale odklonila, vzala ji jen jako vzor pro kresbu hlavy, ale přeměnila ji na Květinovou vílu, protože miluje květiny. Materiál: vodovka, látka, lepidlo. Formátování postavy na výšku na papír na šířku, pečlivě zpracovaná postava vč. sukně má dole divné nohy, jakoby ploutve nebo „přejeté“.

Andy se po zadání zhroutila do křesla a nevěděla si rady. Poprvé nezačala ihned a rychle a vypadala zoufale. Ptala se, zda jich může nakreslit víc, že si nemůže vybrat. Pouze jednu. Vymyslela tedy tříhlavého draka. Jedna hlava je princezna, druhá šašek, třetí je moudrá, co umí používat hlavu. Materiál: akryl, tužka, pastelka.

Claire má motýla. Není to Emanuel, není z žádné pohádky (opět nedodržení zadání), je to motýl ještě ze školky, měla takovou masku: křídla. Materiál: modelína, lepidlo, látka, akryl.

Oblíbený zmizík jen na tykadla. Dojem terapeuta: motýl nemůže takto letět, má zmuchlaná křídla i tělo. Teprve schne po opuštění kukly. Je ve fázi po „vylíhnutí“, potřebuje ještě domazlit, dopečovat. Něco z dětství Claire chybí? Toto téma se vrací. Co potřebuje malá Claire? Šedý obličej z modelíny je skoro děsivý, jako by to byl „smrtihlav“ (modelína byla nabídnuta v mnoha barvách). I úsměv motýla je spíš jako u lebky. Je děsivý.

Radka má čarodějnici. Pracovala ihned. „Chtěla jsem vílu, ale ta zná jen dobro. Čarodějnice umí oboje, zná dobro, ale umí reagovat na zlo. Polepšit nebo potrestat.“ Materiál: vodovka, záclona, lepidlo.

Hudy sedí stranou a dělá Šípkovou Růženku. Materiál: modelína, látka, krajka, lepidlo a hlína z Drahonic na celé pozadí. Měla ráda pohádku Jak se budí princezny, miluje růže, na konci je láska a dobro. „Láska probouzí a probudí se do reality.“ Všude je spousta trní, cesta bude ještě složitá. Skupina říká k Hudy, že se ale musí vysvobodit sama, ne čekat na prince. Claire upozorňuje, že má Růženka úplně černý obličej, resp. hlavu bez obličeje, jen černou placku, že ale nemá oči a pusy. Hudy využívá možnost jít to změnit, dodělává obličej. Claire má u svého motýla podobný obličej z černé modelíny.

Závěrečná reflexe (20 min):

Skupina si sedla do křesílek a ukázala jsem jim jejich ranní obrázky zmačkané do sněhové koule. Zadání: „Toto je sněhová koule z vašich ranních pocitových obrázků. Po vrstvách rozbalíte vrstvy, budete vzpomínat, kdo to kreslil a co k tomu řekl. Pak sněhovou kouli hodíte tomu, koho byl rozbalený poslední obrázek. Přidejte reflexi, jak se vám dnes pracovalo.“

Všechny klientky si vzpomněly bez problémů, čí to byl obrázek a velmi detailně řekly, co k tomu autor vyprávěl. Vzpomněly si na každý detail. Byly spokojené. Jiný prožitek byl u:

Jana znejistila, když k ní došla sněhová koule a dřív než rozbalila vrstvu papíru přiznala, že se bojí, že nedávala pozor. Pak si oddychla, protože rozbalila budík Andy a to si pamatovala dobře. Muchlání ji nadchlo, přiznala, že nevnímá ostatní, když mluví.

Hudy má vrstvu papíru od Venduly, která již byla odvedena, nejdéle tápe, co k tomu Vendula řekla. Znejistila v okamžiku rozbalování, že to není empatické. Ale vzpomene si.

Claire muchláz trápí, je jí z toho zle. Rozbalila obrázek Venduly, který se jí ráno moc líbil a nyní je zmuchlaný. Ale ten se jí zrovna zmuchlaný víc líbí, je to „ještě víc Olbram Zoubek, přibyl reliéf“. Dnes se jí líbilo objevení termálního pramene ve smutku. Vede ji to prý k myšlence zobchodování, tj. po propuštění mít ve Španělsku chatky kolem vody, bude tam dělat programy terapie s uměním s klientkami. Ptám se, zda vše potřebuje zobchodovat. Prý

ano, má na to talent. A ke svým 4 profesím, pokud přidá toto, co z toho pustí? Prý advokáta a realitku už nechce dělat, nechá si terapie s klientkami ve Španělsku a stavění nemovitostí.

Pozorování skupiny terapeutem:

Skupina jako celek: Je pilná, tvůrčí, přijímá výzvy. Odsouzené se ve výtvarném projevu uvolnily, dovolují si zkoušet nové věci, pustili stres, že to bude na známky, že to nebude hezké. Pracují víc spontánně. Odsouzené již sdílejí, otvírají, rezonují. Skupina je k sobě navzájem podporující a bystrá. Skupina také přátelsky přivítala nazpátek Hudy z nemocnice.

Hudy: pracuje extra od skupiny, potichu a velmi poctivě. Shazuje masku úsměvu, vžívá se a soustředí. Její projev ve skupině se změnil.

Claire: je dnes tichá, soustředěná. V reflexích sedí vzpřímeně, „autoritativně“, zdá se, že se snaží mít skupinu pod kontrolou. Silně ji rozrušil úkol zmačkat papír, ale úplně ji rozhodila závěrečná reflexe, se zmuchlanými ranními obrázky do sněhové koule. Otáčela oči v sloup, zhluboka dýchala, říkala, že je jí zle. Muchláz ji dnes vyvedla z běžného chladu.

Jana: je uvolněná, usměvavá, radostná, pilně tvořící, bez stresu. Muchláz ji baví.

Andy: je zamlklá, resp. méně upovídaná, přemýšlicí, vnímavá. Andy dnes bez teatrálnosti. Víc se soustředila. Je hloubavá, bystrá, hledá cesty, jak by to šlo, když si neví rady. Stíhá si i všimnout, co kdo dělá, má dobré periferní vnímání. Nacítuje a chce podporovat ostatní. Claire to ale vnímá jako nevhodné chování, mezi těmito dvěma odsouzenými je pnutí.

Radka: je opět tichá, klidná, usměvavá. Působí vyrovnaně, uspořádaně. Je jako vždy nenápadná, neprosazuje se, pracuje a přemýšlí o tom. Sdílí ochotně na dotaz, nic navíc neřeší, ale bedlivě poslouchá i ostatní. Nevnučuje se.

Petra: se dnes víc smála, byla uvolněnější v tvorbě. Má v sobě energii, kterou nechce pustit. V temperamentu těla, mimiky obličej. Jakýsi afekt, který vždy zkrátí, aby nešla dál. Stejným způsobem ovládá tělo i slovní projev. Reflektuje v náklonu trupu dopředu, pokud by to mělo jít hlouběji, stopne to a zakloní se do klidu.

Cíl sezení s uvědomováním si a rozmrzáním emocí, vč. překročení komfortní zóny byl naplněn. Pře překročení komfortní zóny došlo k otevření a uvolnění emocí u členů skupiny s přísnou sebekontrolou a nových interakcí ve skupině.

Reflexe terapeuta

Dnes byl pro mne těžký den, zvažovala jsem, zda setkání nezruším nebo nezměním téma, ale rozhodla jsem se „nechat si ukázat“, zda upřímně věřím práci s odsouzenými a možnosti

jejich seberozvoje. V tomto týdnu jsem truchlila nad tragickou vraždou mé kamarádky, učitelky v Montessori školce, kterou ubodal její manžel, od kterého chtěla odejít kvůli alkoholu. Vražda byla spáchána před jejich synem. Prožívala jsem bezmoc a nenávist proti „pachateli“ za zničený život celé rodiny, a zároveň jsem měla jet pracovat s odsouzenými pachatelkami trestných činů a "pomáhat jim“. A měli jsme v plánu téma smutek: Radka zrovna i zmínila, že největší smutek je smrt. Ke své vnitřní radosti jsem si zjistila dvě důležité věci. Že umím oddělit roli terapeuta, i že mohu tuto práci dokončit, protože jí opravdu věřím. Na místě mi došlo, že kdyby má kamarádka v bitce o život vyhrála, byla by ona ve věznici jako některé odsouzené zde, které se také jednou ubránily po letech násilí, a podporu by si zasloužila. Další důležitý moment byla muchláž u Claire, u které zmuchlaný papír vyvolal silné emoce, které neměla pod kontrolou.

5.4.9 Deváté setkání: 14.2.2026 věznice Drahonice

Cíl: otevírání emocí, tvorba bezpečného prostoru

Rozehřívací část: psaní na A4

Hlavní část: intermediální tvorba s fotkou stromu

Pomůcky: fotky stromů A4, balící papír A0, čtvrtka A1 - A4, papíry A4, suché pastely, akryl, vodovky, štětce, pastelky, voskovky, inkoust, zmizík, modelína, látky, krajky, obvaz, sůl, ubrousky, klovatina, Herkules, tyčinkové tuhé lepidlo

Metoda: malba, koláž

Čas: 3 hodiny (13:00-16:00)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: intermediální tvorba s fotkou stromu v příloze

Úvod (30 min)

Tentokrát jsem si s vedoucí dozorové služby došla po oddílech pro „své dosouzené“ sama. Byly potěšeny, za katrem se vždy rozsvítily, Claire mi podala hned ruku přes mříž. Odvedla jsem si je dolů, kde byly podrobeny prohlídce. Dobrou náladu jsem pozorovala již cestou.

Sedáme si do křesílek pro úvodní reflexi. Klientek je dnes pět: Radka má dovolenou a Jana je nemocná s povolenkou ležet od lékaře.

Hudy je uvolněná, spokojená. Hlásí, že příště nebude a že je to vlastně dobrá i špatná zpráva zároveň. Dobrá v tom, že jede k soudu, protože se přišlo na to, že má nárok na revizi paragrafu

a má šanci na snížení trestu. Špatná v tom, že nesnáší eskortu: musí úplně všechno zabalit, nemá ráda pouta.

Petra nevidí změny v týdnu. A přinesla nové fotky mimika vnoučete a kreslené obrázky dcerky. S dcerou řešily po telefonu muchláz, že je to hezká technika. Je unavená z práce, je teď všude zima a tak je nasydlá.

Andy se přidává ke vzdechu, že je všude zima a že je také nasydlá. Andy se těší na propustku a na Krakovec, kde začne brzy sezóna.

Claire v týdnu všem říkala, jak byla minule hrozná ta muchláz. Claire je unavená z návštěvy přítele, kterou měla dneska dopoledne kvůli novým pravidlům (nepokládat nic na stůl) a je unavená i z informací o mamince. Prý má pro maminku na „průsery“ založený fond, ze kterého máma čerpá. Bavila se o nedůstojné kultuře ve věznici, třeba sušit chleba na radiátoru na chipsy.

Vendula se přesunula ze židle na gauč, má polohu pololeže a je zachumlaná do velikého plyšáka. Prý nic nového, na nic si nepamatuje, všechno jí splývá. Vendula přinesla i D.Ú: Já jako pohádková postava. Je to Alenka v říši divů. Od mala obdivovala tu cestu plnou divů. Co na té cestě její Alenka nejraději potká? Srdcovou královnu.

Rozechřívací část: Volné psaní (20 min)

Zadání zní: „Vezmi si A4 papír a propisku nebo tužku a piš, cokoliv tě napadne. Nech myšlenky, kam tě odnesou. Zapisuj vše, co ti poběží v hlavě. Tento papír nebudeš odevzdávat, nebude ho nikdo číst, nemusíš ho zveřejnit, jen pak řekneš, zda tě něco překvapilo. Papír se zlikviduje bezpečně podle tebe.“

Úkol se jim nelíbí. Andy zůstává v křesle a bere si tvrdé desky na psaní. Andy je tichá a jediná píše. Vendula začne psát, i když dnes ráno už psala dopisy, ve vězení píše hodně. Ostatní začnou první slova, ale mají protesty, nejvíc Claire, nepřestává hlasitě komentovat svou nevoli. Všechny čtyři klienty u stolu tedy píše chvíli a pak přestanou jako Claire. Andy v křesle jako jediná splní tento úkol a popíše drobným písmem celou jednu stranu. Ostatní na ni čekají.

Andy se dokonce rozhodně zveřejnit část psaní, která je o Valentýnovi, zklamání a bytě. Valentýn je pro ni důležitý svátek, protože žila v Anglii od 18 let. Velmi oceňují, že se rozhodla i zveřejnit kus psaní, aniž by musela.

Hlavní část: intermediální tvorba s fotkou stromu (110 min)

Na zem jsem během psaní dopisu rozložila 30 fotografií A4 stromů obrázkem k zemi (tedy na zemi leží 30 bílých papírů). Tajemství otočených obrázků lákalo, co tam bude. Odsouzené dostaly pokyn, že nyní smějí všechny fotky otočit obrázkem nahoru a vybrat si každá svůj jeden

obrázek. Ostatní fotky jsem sebrala, aby si je později nemohly vyměnit, a další zadání zní: „Vezmi si jakkoliv velký papír, nalep na něj fotku nebo část fotky vybraného stromu (můžeš vystříhávat) a libovolnou technikou, koláží, malbou dopracuj zbytek obrázku návazně na fotku stromu.“ Pro tvorbu smělo být použito cokoliv z výtvarné krabice a formát díla nebyl omezený, přidala jsem velké formáty až do A0 a balicí papíry.

Andy ví strom okamžitě: vybírá si eukalyptus s bílým dřevem a modrým nebem, kterému se dole loupe kůra, jako by se svlékal z kůže. Je zapálená do tvorby, soustředěná, experimentující (našla v krabici a do díla zapracovala síťku od citrónů). U tvorby si notuje, prozpěvuje.

Petra opět při práci komentuje, že ji nebaví výtvarka, ale vzala si největší papír (balicí A0) a experimentuje (běhá i na záchod pro ubrousky k dolepení). Svůj strom označuje za „Strom strašák“ se slovy: „Bude to kokot a pak ho spálím.“ Se svým dílem je na konci spokojená. Prý je to ten blbec, „ze kterého jsem vyrostla a vykvetla.“ (myslí exmanžela) Dál o své minulosti nechce mluvit. Zaměňuje odpovědi „nevím“ za „nechci to říct“ a pak se nakloní a zašeptá, že to poví až tady nebude jedna osoba.

Hudy má velké zlepšení v přístupu k tvorbě. Je usměvavá, má upřímný výraz. Nejprve vystříhne tenké kmeny a větve a lepí je na papír, ty domaluje. Vzniká kubistický obraz, z černoty pestrost. Jsou to dva stromy jako dvě postavy s propletenými větvemi. Bude to přítel, který ji má rád. Po otočení obrázku je to „žádání o ruku“.

Vendula maluje vsedě, podepírá si hlavu rukou, je tichá, pomalá nepřetržitá práce akrylem. Vytvarovala formát s nerovnými hranami a výklenky. Téma je „Šťastný život“. Vendula miluje procházky, les, túry. Když fetovala, měla cestu i 14 dní v kuse. Malovala zelenou barvou, která je nejoblíbenější. Vendula se během práce a reflexe usmívala i smála.

Claire si vybrala fotku vzadu s palmami. Má výborný pozorovací smysl, protože palma nebyla hlavním motivem, ale jen malička v pozadí. Má ráda exotiku. Znamená to pro ni dovolenou, modré nebe a otevřená práva. Claire bere černé papíry, které slepuje na větší formát, jako pozadí. Chvillemi mlčí a chvillemi radí ostatním, co u nich vidí, jak to působí. Slepěný černý papír pokresluje suchým pastelem.

Závěrečná reflexe (20 min)

Odsouzené si prohlíží své výtvary (i velké formáty) se zalíbením. Všem se moc líbily. Byly na sebe pyšné, byly spokojené a nadšené, jaká umělecká díla dnes vznikla. Otevřelo se téma možné výstav jejich prací. Obrázky ještě otáčely vzhůru nohama a hledaly, co by v tom šlo vidět jinak. Claire se vrátila k tématu psaní a znovu připomněla: „Paní terapeutko, to psaní se nám tedy nelíbilo.“

Pozorování skupiny terapeutem

Skupina jako celek: Skupina se neustále zlepšuje. Je nyní ideálně připravená k terapeutické práci, nyní by bylo vhodné pokračovat delší dobu než máme vyměřeno a kdy budu muset začít uzavírat. Skupina je soustředěně pracující, ve sdílení pokročilejší. Začíná být více respektující a naslouchající s menším skákáním si do řeči.

Petra začala trochu sdílet a byla inovativní v tvorbě (ubrousky z WC zakomponovala). Petra pracovala radostně, dynamicky, ležla po zemi kolem velkého formátu na bobku jako pavouk, odbíhala hledat další materiál, byla do procesu vnořena. Poprvé takto intenzivně. Poprvé s chutí sdílet, kdyby ve skupině nebyla Hudy (to mi pošeptala).

Claire dnes podrážděla autoritu terapeuta, poučuje, hlasitými projevy svých názorů ovlivňuje ostatní k „revoltě“ úkolu psaní, v tónu hlasu má skrývanou aroganci a povýšení. Při stromu tvořila nadšeně s černým papírem a pastelem (oblíbená technika), nezapomíná komentovat ostatní, co u koho vidí.

Andy je otevřená, pilně pracující a vstřícná k úkolům. Klid, rozvaha, přemýšlivost jsou dnes jejími vlastnostmi. Pryč je její šaškování. Dnes jako jediná splnila i psací úkol a dokonce se rozhodla sdílet to, co nebylo povinné. O ostatní se zajímá, užívá si dívat se na obrázky i vzhůru nohama, co pak vznikne.

Hudy začala také pracovat poctivě a s nasazením. Nebála se experimentu a byla tvůrčí i hloubavá a sdílící. Při tvorbě je tichá a usmívá se.

Vendula pracuje potichu, soustředěně, upřímně a s fantazií upravuje formát. Používá více pestré a své oblíbené barvy a tematicky odešla od prožitku své bolesti do přání štěstí, ticha.

Cíl sezení byl naplněn. Intermediální tvorba s fotkou stromu dala vzniknout bezpečnému prostoru až de facto posilujícímu obrázku. Emoce byly otevřeny.

Reflexe terapeuta

Intermediální tvorba s fotkou stromu rozproudila do nadšení z tvoření i Petru, která nejvíce a nejdéle odolávala emocím, užívala jsem si její lezení po podlaze a běhání pro ubrousky na záchod pro tvorbu nového tvůrčího nápadu. Na tento okamžik u ní jsem čekala, kdy nastane. Spokojenost úplně všech se svým artefaktem byla příjemná. Rozehřívačka psaní se moc nepovedla, ale nebyla jsem zklamaná, bylo to důležité: uvědomit si, že psaní dopisů je ve věznici běžné, ale i sledovat poctivost k úkolům u Andy nebo podrážování autority a „verbování“ remcáním u Claire. A Hudy se začíná měnit: styl práce, projekce obrázků, je v práci soustředěnější, upřímnější, poctivější. Mám z ní radost.

5.4.10 Desáté setkání: 28.2.2026 věznice Drahonice

Cíl: zdravá sebehodnota, rozmrzání emocí, kontrolní kresby pro vyhodnocení

Rozechřívací část: kontrolní projektivní kresby STROM a POSTAVA

Hlavní část: vnitřní postavy

Pomůcky: čtvrtka A4, papíry bílé A4, tužka, pastelky, suché pastely

Metoda: kresba

Čas: 3 hodiny (9:00-12:00)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: projektivní kresby a vnitřní postavy v příloze

Úvod (45 min)

Dnešní skupinka je pouze tříčlenná. Andy, Radka a Jana jsou v práci, Hudy na eskortě.

Petra je spokojená, byla na 3 dny doma u starší dcery a rozmazlila jí miminko (vnouče). Rozpovídala se o rodinných vazbách.

Vendula je víc a víc unavená, patro je příšerné, vozí další hrozně ženské. Homosexuální vztahy jsou velmi obtěžující, je to nechutné. Včera se dvě podřezaly, přijela dokonce kriminálka, sanitky. Všude je bordel a zhoršuje se to. Poslední příjem byl nové ElPaso (loupežné přepadení) a ještě se jí tam rozjela homosexuální trojka. Ti nejhorší na patře „lezou vychovatelce do zadku“ a mají výhody. Vendula je opět vyčerpaná.

Claire souhlasí s Vendulou. Dnes ráno měla konflikt, když se zeptala, zda vynesla včera koš, „Vyhrožovala mi do obličeje.“, Claire ukazuje, jak jí mávala rukou těsně před obličejem, a že to ustála v klidu, že se jí nebojí. Pak prý přišla škemrat, aby to nehlásila.

Rozechřívací část: kontrolní závěrečné projektivní kresby STROM a POSTAVA (20 min)

Zadání zní: „Vezmi si A4 papír a tužku a nakresli strom, ne jehličnan a ne palmu.“ Po dokončení: „Vezmi si další A4 a pastelky a nakresli postavu, jak nejlépe umíš.“

K tomuto úkolu se klientky postavily vstřícně. Vyhodnocení projektivních kreseb viz kapitola 6.1.2. Zde zmíním jen největší rozdíly, a to u Venduly, která kreslí strom již na výšku a uprostřed (ten první na šířku a úplně vlevo na kraj pouze půlstrom) a postavu ne jako provokativní schematickou postavičku, ale projekci. Ostatní klientky skupiny budou požádány na následujících schůzkách o doplnění těchto projektivních technik.

Hlavní část: vnitřní postavy (100 min)

Zadání mělo mít dvě etapy, vědomé kreslení a imaginaci, ale od imaginace jsem odstoupila z důvodu delšího vědomého procesu, které odsouzené intenzivně sdílely a nedostatku času se pak ponořit do bezpečné imaginace.

Zadání: „Podívej se do sebe, můžeš zavřít oči, ale nemusíš. Najdi 3-5 svých vnitřních postav, které tě vystihují. Až je najdeš, dej jim název. Vezmi papír, napiš jejich charakteristiku, co je vystihuje, a nakresli je.“

První reakce na zadání hledání 3-5 vnitřních postav byla rozpačitá. Petra se zhroutila, že „neví“ a „nechápe“ a že nikdy nic takového nedělala. Vysvětlila jsem, co myslím pojmem vnitřní postavy. Naopak Claire přiznala, že Kamilu Ženatou zná osobně a kurs u ní již měla.

Všechny se rozhodly udělat vnitřní postavy na jediný papír, cítily se tak bezpečněji v těžkém úkolu, než kdyby byly jednotlivé postavy samostatně. Vendula dokonce spojila ty tři postavy do jedné.

Claire první postava je průtok energie žlutého světla s andělskými křídly, který ji ochraňuje. Druhou postavou je „stoický klid“ a třetí vnitřní postava Claire je kočička, která se potřebuje stulit a nechat se ochránit. Pořád se o někoho stará, ale že by to potřebovala i naopak.

Petra po prvotním „nevím“ a zmuchlání dvou papírů kreslí dokonce 4 vnitřní postavy: Čaroda (čarodějnice, která je napojená na své holky a i na dálku vědí, co se komu děje), Záchranka (ochraňuje děti a rodinu), Tornádo (je zrychlená, na všechno byla vždy sama) a Smíšek (ráda se směje). Petra se nad jednotlivými postavami hodně a dlouho rozpovídala. A to až tak, že Vendula vyšla z letargie a zapojovala se aktivně a údivně. Vendulu k absolutní pozornosti vyprovokovalo Petry vyprávění o ex (druhovi) na drogách, co s ním prožívala, jak ji ponižoval. Nejsilnější části byly, že se ex považuje za boha a že má doma ukřižovaného Krista, kterému přelepil obličej svou fotkou a má tam svěcenou vodu s pokladničkou pro návštěvy. A že má pro Petru už připravený hrob ve svém lese, kdežto pro sebe s dcerou lepší na posvátném místě. Sám sebe nazývá Papá a mluví o sobě ve třetí osobě.

Vendula nakreslila 3v1, tedy tři vnitřní postavy do jedné postavy obrázku. Jednotlivé části popsala jako Superženu, která má svou sílu, Kamenožrouta, který reprezentuje kamennou tvář, tvrdost jako skála, a Němá tvář ztvárněnou dalekohledem a křížkem pusy jako pozorovatele. Víc než své dílo Vendula zajímala Petry vyprávění, kde se předklonila s otevřenou pusou a vzdechy i výkřiky: „To je teda debil!“, „Ten musí brát matroš, takovýho debila bych snad chtěla poznat!“ V interakci s Petrou Vendula silně ožila a projevovala s Petrou účast a sympatie a došla k závěru, že sice měla sama hrozný život bez podpory a lásky, ale s Petrou by její bohatý

život s takovým psychoušem ani za prachy nevyměnila. Konzultovala, jaký balíček jakého prášku kde Petra doma našla a co to asi bylo za svinstvo, Petra chtěla rozluštit, co ex bere.

Závěrečná reflexe (15 min)

Skupina byla spokojená až nadšená. Vendula uznale pokyvuje a své obvyklé „je mi to jedno“ změnila na: „Za mě dneska dobrý. Za mě nátěr.“ Claire to dneska bavilo. Petra „se dneska vykecala“, zůstává energická, mává rukami, je usměvavá, působí spokojeně, že to mohla pustit, ale začala ji bolet hlava. Odsouzené byly dnes spokojené za ponechaný prostor.

Pozorování skupiny terapeutem:

Skupina jako celek: Skupina byla malá (jen 3 osoby). Claire, Vendula i Petra jsou obvykle nejvíce uzavřené, nebo mlží, zevšeobecňují. Dnešek byl ale jiný. Skupinka byla velmi živá a spontánní.

Petra se rozpovídala o své minulosti otevřeně, dlouze a konkrétně a živě.

Vendula (běžně apatická) spoluprožívala Petru výraznými grimasami údivu a zájmu až k živé diskusi s Petrou. Vendule se zcela rozjasnila tvář a jaksi se jí tím dokonce ulevilo nad vlastním osudem.

Claire dnes byla nejtišší, naslouchající, občas prohodila radu. Stála jakoby stranou. Claire chtěla na závěr nakreslit při poslouchání Petry obrázek navíc, své vnitřní zvíře: včelku, která je pilná, ale nepovedla se, vyšla z toho vosa, tak to zmuchlala.

Cíl dnešního sezení byl splněn i přes to, že neproběhla imaginace. Proces velkého sdílení u Petry byl její zlomovým bodem v arteterapii. Taktéž u Venduly byly aktivní interakce emočně důležitou změnou a vnímání cizího složitého osudu pro ni bylo posilující. Cíl rozmrzání emocí byl naplněn. Byla podpořena sebehodnota.

Reflexe terapeuta

Příjemné přemýšlení žen nad těžkým tématem vnitřních postav, je zajímavé, co si uvědomily, i když nejdříve tápaly, co je žádáno a bylo nutné více vysvětlit. I když jsem se těšila na imaginaci, je to krásné cvičení, vzdala jsem ji a dala jsem větší čas na vědomé hledání postav a jejich reflexi. Nevidím to jako újmu, vyhodnotila jsem to jako bezpečnější se do imaginace dnes nepouštět. Petra s Vendulou byly velmi okouzlující, dělaly mi radost, proudily vzpomínky, emoce, bylo „odžito“ a pustily velké věci, které v sobě dlouho držely a tajily. Vendula byla dnes nápomocná naopak Petře a role se obrátily, Vendula se necítila jako „chudinka“ s těžkým životem, proběhla nápomocnost sdílením toho druhého. Hodně se tomu nasmály.

5.4.11 Jedenácté setkání: 14.3.2026 věznice Drahonice

Cíl: podporující talisman, bezpečný prostor, kontrolní kresby pro vyhodnocení

Rozechřivací část: projektivní kresba DŮM, závěrečné psychologické testy, dotazník

Hlavní část: amulet pro štěstí a proti pokušení

Pomůcky: papír, tužka, pastelky, samotvrdnoucí hlína, vodovky, Herkules lepidlo, karton, dotazníky

Metoda: kresba, modelování

Čas: 3 hodiny (9:00-12:00)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: amulet v příloze

Úvod (30 min)

Dozorci přivádí pouze 2 odsouzené: Claire a Andy. Radka a Petra jsou v práci, Hudy, Vendula a Jana jsou nemocné. Claire projevuje zájem využít menší skupinku k možnosti si povídat i o světě venku, hl. o světové politice, které nerozumí, co se venku děje (válka na Blízkém východě). Obě odsouzené jsou frustrované ze situace na svých oddílech. Claire popisuje vyčerpání ze svých spolubydlících, chodí nové a jsou čím dál příšernější. Je tam nová vězeňkyně, o které mluví, jako o „zvířeti“, která nedodržuje hygienu, smrdí močí a úplně nejhorší je, když na ni přijde perioda a všude je krev. Claire je ze situace na oddílu vyčerpaná.

Andy je sice na jiném oddíle, ale je to podobné. Má sice ještě docela klidný pokoj, ale z jiných jde po celé chodbě řev. Zvýšila se bezohlednost, lesbické vztahy, kdy po sobě pořád lezou. Prý to už není kriminál, ale bordel. Věřící spolubydlící pláče. Zvyšuje se prý drzost k dozorcům, řešil se pronesený fet z nemocnice po operaci slepáku a ještě jim dali na oddíl „bipolárku“. Potvrzuje úplné vyčerpání.

Rozechřivací část: projektivní kresba DŮM a psychologické testy (40 min)

Zadání zní postupně: „Nakresli na papír A4 tužkou dům.“ Po nakreslení domu zadávám vyplnění kontrolních psychologických testů stejných jako na začátku arteterapie. Tedy: vyplň testy DERS-SF-CZ a RSES zakřížkování toho tvrzení, se kterým souhlasíš. Po vyplnění testů poprosím klientky o vyplnění osobního a poprosím je o upřímnost. Klientky jsou svědomité.

Hlavní část: amulet pro štěstí a proti pokušení (100 min)

Zadání: „Ze samotvrdnoucí hlíny si vytvoř amulet, který tě bude ochraňovat před pokušením a bude pro štěstí. Hlína se dá hned nabarvit vodovkami a nechat zatvrdnout i nabarvené. Hlínu můžeš i nalepit na karton jako posilující obrázek.“

Claire hned začíná tvořit. Hlínu podlepuje kartonem na obraz. Modeluje si ostrov Sylt, místo, které má ráda (kreslila ho i místo erbu). Procítěně a pečlivě tvaruje detaily a probarvuje. Je do práce upřímně vtažená „uvnitř svého obrázku“.

Andy práce (poprvé) nebaví, prý je to na ni pomalý proces. Modeluje si amulet ve tvaru kříže s hadem pokužitelem, nad kterým bdí velké oko. V reflexi vypráví, že had ji vedl do sebedestrukce v době, kdy jí vzali děti, ale teď už je had jenom hravý pokušitel. A to oko nahoře chce, aby už bylo její oko vlastní, které si to pohlídá, ne dozor někoho jiného (v erbu spoléhala na cizí oko). I Andy částečně opakuje motiv erbu – tedy bdící oko. A rychle probarvuje svůj amulet.

Závěrečná reflexe (15 min):

Andy práce nebavila, nudila se, bavilo jí až pomáhat Claire. Claire si svůj ostrov Sylt užila. Obě si přejí, aby směly mít svůj amulet/podporující obrázek u sebe. Úkol: zařídít povolení.

Pozorování skupiny terapeutem:

Skupina jako celek: Dnešní dvojice byla pracovitá, na začátku bez energie až frustrovaná. Seděly zvadle, mluvily unaveně. Byly od sebe vzdálené. Obě na konci projevovaly smutek, že si nemohou tuto práci hned odnést. Věří, že dostanou povolení si to nechat.

Claire: byla při práci tichá a zahloubaná, aktivně si vyhledávala materiál. Na tématu ostrova Sylt jí záleželo, práci si hýčkala. Chtěla si ho hned nechat, což nešlo, tak prosila, abych jí o dílo pečovala, až bude schnout, abych dbala na zatížení, aby se karton nezkroutil.

Andy: byla znuděná, pohyby i verbálně projevovala nelibost práce s hlínou, je zrychlená a toto na ni bylo pomalé. Ale na finálním amuletu jí záleží, je „její“. Na konci se jí vlila energie, když Claire přijala její nabídku pomoci se slunečníky na ostrov, které začala aktivně lepit z papírků. Na dotaz, že to mohla Claire odmítnout, řekla, že by to nevadilo, že raději udělat něco zbytečně než neudělat nic.

Cíl sezení byl splněn i v malé skupině. Obě klientky si vypracovaly podpůrný amulet/obrázek a prožily si bezpečný prostor, ke kterému se mohou vracet v paměti, pocitech a brzy snad i hmatatelně.

Reflexe terapeuta

Pouze dvoučlenná skupinka byla velmi klidným, přehledným až snadným prostorem vést terapeutickou práci oproti sedmi lidem. U práce s hlínou jsem očekávala větší nadšení, bývá to populární aktivita. Překvapilo mne, že to Andy nebaví, že je to moc pomalé, ještě jsem se s takovou reakcí na hlinu nesetkala. Je moc dobře, že to řekla. Potěšila mne práce Claire, pro kterou byla naopak hlína zpestřením netradičního materiálu a moc si to užila. Baví mne pozorovat, když se klientky se svým dílem „mazlí“ a jsou uvnitř. I tak se nemohu zbavit pocitu, že mne Claire jako terapeuta neuznává, cítí se kompetentnější sama, a že si chodí pouze pro výtvarné techniky.

5.4.12 Dvanácté setkání: 4.4.2026 věznice Drahonice

Cíl: podpora sebehodnoty, hledání zdrojů, kontrolní kresby

Rozehrivací část: doplnění chybějících projektivních technik, psychologických testů a dotazníku

Hlavní část: dětství/dospívání/dospělost modelína a Dixit/Empatia karty

Pomůcky: papír, tužka, pastelky, modelína, Dixit a Empatia karty obrázové, dotazníky

Metoda: kresba, modelování

Čas: 3 hodiny (9:00 – 12:00)

Forma: skupinová

Obrazová dokumentace: projektivní kresby v příloze

Úvod (30 min)

Skupina se schází po dlouhé pauze 3 týdnů, což není prospěšné. Klientky jsou dnes čtyři: Radka byla propuštěna z vězení, Andrea a Jana jsou v práci. Odosuzené jsou upovídanější, nedosycené informacemi o světě venku, víc si skáčou do řeči, ale jsou i spontánnější v projevu. Kromě Venduly, ta se opět krčí v koutku gauče.

Hudy je usměvavá, ale má lítost nad nemožností si vyzdobit Velikonoce ve věznici.

Vendula říká, že byla na procházce v Žatci s přítelem a zjistila strašnou věc, a to že ve věznici získala fobii z lidí. Že se jich strašně bojí. Že by potřebovala pomoct se socializací.

Petra reflektuje běžnou únavu z lidí na patře.

Claire je nedosycena informacemi o světě venku.

Rozehřívací část: závěrečné projektivní kresby a psychologické testy doplnění (40 min)

Zadání zní: „Kdo chyběl na minulých sezeních a nemá závěrečné kresby nebo psychologické testy, sedne si ke stolu a dodělá to, co mu chybí. Tedy úkoly se zadáním: "Nakresli strom tužkou, nesmí to být jehličnan ani palma.“ „Nakresli postavu co nejlépe umíš.“ „Nakresli dům.“ „Vyplň testy DERS-SF-CZ a RSES zakřížkování toho tvrzení, se kterým souhlasíš.“ „Kdo má vše hotovo, vezme si A4 papír a namaluje volnou kresbu s využitím čehokoliv z krabice.“

Vendula, Hudy a Petra jdou k testům a kreslit dům, Hudy kreslí i postavu a strom. Claire má vše hotovo a využívá inkoust a zmizíky a kreslí ruce. Vendula s Petrou ukončují dotazníky dřív než Hudy, berou tedy papír a kreslí své volné téma. Vendula oko zeleného draka a Petra sluníčko se srdíčky. Tvůrčím způsobem všichni čekají až Hudy. Vyhodnocení projektivních kreseb je v kapitole 6.1.2.

Hlavní část: modelína a obrázkové karty Dixit a Empatia (100 min)

Hlavní část měla podpořit odsouzené v tom, co mají rády, a to karty. Vybrala jsem ryze obrázkové karty Empatia a Dixit v kombinaci s modelínou. Připravila jsem různé barvy modelíny a tři hromádky obrázkových karet otočených obrázkem dolů. Zadání znělo: „Vyber si 3 barvy modelíny a z každé hromádky jednu kartu. Hromádky symbolizují dětství, dospívání a dospělý věk. Zavři oči a vybav si nejprve své dětství. Co si ze svého dětství nejvíc pamatuješ? Nějaký zážitek, symbol, událost. Až to budeš mít, otevři oči a vymodeluj z modelíny symbol pro toto období a polož ho na otočenou kartu, kterou sis vybrala nebo vytáhla k dětství. Podívej se na spojení symbolu z modelíny a karty a co tě k tomuto období napadá?“ Takto jsme postupovaly i u dalších dvou období s dospíváním a dospělým věkem, ale postupně. Nezadávala jsem to na jedno zadání, protože pro Vendulu měl přijít dozor o hodinu dřív a odvést ji do práce, tedy aby i Vendula mohla jednu část bezpečně uzavřít.

Odsouzené reagovaly na karty s nadšením, tyto kreslené neznaly, doslova jásaly nad krásnými ilustracemi. Tato činnost ve skupině na rozloučenou je velmi potěšila.

Téma 1: Dětství

Vendula hned věděla a začala tvořit. Claire s Hudy chvíli tápaly a tak začaly kartami, co jim evokují k dětství. Petra nevěděla vůbec, vytáhla si kartu a nevěděla dál. Trvalo ji nejdéle, než začala.

Vendula mluvila jako první a měla z modelíny černé puklé srdce na kartě postavy uvězněné ve skleněném těžítku. Dětství je „Matka a absolutní nenávist a moje puklina“. Věnujeme dostatek času povídání o tom, co jí máma dělala. Nikdy se jí nezavděčila. Když mámě uvařila večeři, vynadala jí, že spotřebovala suroviny. Máma jí bila, Vendula pak utíkala z domova.

Bavíme se o postavě ve své bezpečné bublině symbolicky přes postavu v těžítku na kartě. Věnujeme čas na „bezpečí ve mně“. Zároveň se vracíme k tématu postupné socializace při strachu z lidí, který reflektovala v úvodu, aby nezůstalo jen u uzavření se do sebe. Věnujeme tomu čas. Pokračujeme dál až když Vendula odsouhlasí, že je to teď v pořádku.

Claire představila své dětství jako duhu, které bylo hezké, podpůrné a dalo jí ukotvení do života. Duha byla z modelíny i na kartě.

Hudy ztvárnila růžovou kočičku a položila ji na kartu, kde je pole slunečnic jako dětské prázdniny na statku. To milovala. A vozila tam kočku v dupačkách v kočárku.

Petra vymodelovala žluté záhonky na kartě kočky, která věští nebo čaruje ze skleněné koule s rybkou. Záhonky z modelíny jsou na faře, kam chodili s dědou, farář byl hodný a bylo to krásné. Petra kartu nechápe. Claire karty moc baví a tak přisedá ke každému, kdo má zrovna kartu. Petře ji bere z ruky a vykládá verze, co to znamená. Petra si později dojde ke své reflexi, že ji napadá jediné ona a sestra, jen neví, kdo je kočka a kdo rybka. Bude spíše kočka, protože jednou sestru zbila ze žárlivosti ještě v postýlce vařečkou.

Téma dětství symbolicky ukončuje příchod dozorkyně, která odvádí Vendulu do práce. Loučíme se podáním ruky a ujištěním, že je vše v pořádku. Vendula potřebuje další podporu, informuji o tom psychologa s doporučením, aby jí byl nastaven další terapeutický program.

Téma 2: Dospívání

Při tomto tématu odsouzené pouze pokládaly barvu modelíny na kartu, nechtělo se jim modelovat konkrétní symbol.

Petra popsala, že by vymodelovala kapku krve. Znamená to, jak jí táta „rozbil hubu“. Táta byl hodný a měl jí rád, ale v 16-17 letech odešla z domova na 3 dny a nikomu se neozvala, měl strach. Když se vrátila, zbil jí tak, že jí tekla krev, měla úplně rozmlácený obličej. A nikdy se už o tom nechtěl bavit, až do smrti to byla tabu událost. Petra ho chápe, prý by udělala to samé.

Hudy navázala symbolem růžového srdce a kartou víly se skleničkou vína. Ráda se tou dobou bavila a tančila. Také odešla na zábavu, jen přišla později než řekla, táta na ni čekal a nachytil ji. Táta nesnášel lži, ale někdy se špatně říkala pravda, že přijde až ráno, tak jí dal facku. Druhý den musela vařit a nedovolila si ho neposlechnout. Tatínka milovala.

Claire si vytáhla badatelku, která jí připomněla, že v dospívání byla hodně nemocná, poruchu imunity, brala kortikoidy a studovala gympl z domova. Považuje to za temné období, kdy měla svůj svět.

Téma 3: Dospělost (až do současnosti)

Tomuto zadání se uchichtnou a rozhodí rukama kolem sebe, kde skončily. Nicméně karty jsou tak silným lákadlem, že jednu vytahují a jdou se věnovat tématu podíváním se do sebe.

Petra modeluje ze zelené modelíny miminko jako symbol svých dětí. Příkládá ji na hodně barevnou a podrobnou kartu s hlavním motivem stromu, které prý opět nerozumí, ale líbí se jí, jak je barevná – stejně jako vidí svůj život. Svému dílku dává název „umpa lumpa skřítkové“.

Hudy překvapila vánoční karta. Konstatovala, že se jí dnes všude vrací motiv koček, i nyní na kartě se stromečkem. Celkově to pojmenovala teplo domova, rodina. Vzbudilo to u ní lítost, že jsou zde jen návštěvy a moc za ní nikdo nejedí. Za symbol dospělosti vymodelovala zelené miminko se světle růžovou zavinovačkou, které vzhledově připomínalo kaktus.

Claire nemodelovala, ale věnovala se kartě rytíře v brnění, který jde proti ohni. Konstatovala, že moc rychle jezdila na tom koni a nic ji nezastavilo, až skončila tady, ale protože má brnění, tak to ustojí. Okolo jsou pak růžové světlušky, to je nadějná budoucnost.

Závěrečná reflexe (10 min)

Odsouzeným se závěrečné sezení celé skupiny líbilo, děkovaly za využití karet, které mají rády. Dlouho si ještě prohlížely obrázky v hromádkách. Projevily lítost, že má arteterapie skončit. Domluvily jsme se ještě na jednom sezení navíc, které bude po dvojicích á hodina a ve kterém si vyskládáme sestavy všech artefaktů vedle sebe. Vytisknu jim je na A4, připravím složky každé klientce, a ty si pak budou moc jednoduše prohlídnout v souvislostech, co vše kdy vytvořily, ale i ponechat (ne velké originály, jen tisky) a odnést na pokoj.

Pozorování skupiny terapeutem:

Skupina jako celek byla živá a ovlivněna třítydenní pauzou, kdy jim sezení chybělo. Ženy vstupovaly čile do interakcí, více se snažily doplňovat navzájem myšlenky, skákaly si do řeči.

Vendula byla nejtrpělivější, byla vysílená, unavená. Během sezení se emočně otevřela a šla na hloubky. Nedůvěru ke skupině už vůbec neřešila, ale zároveň zde chyběla Andy. Vendula by potřebovala, aby arteterapie pokračovala. Nevhodné je i to, když je odvedena o hodinu dříve, je to narušujícím prvkem. Ovšem Venduly je vidět, že je i „lépe něco než nic“. I tak je pozorovatelná změna.

Petra byla dnes temperamentní od začátku, v průběhu sezení se zklidnila. Je v rozvaze. Opět nevěděla, jak naložit s tématem, i když to byly karty, nebo nevěděla, jak naložit se sdílením svých myšlenek. Ve skupině byla Hudy, před kterou se sdílet ostýchá.

Claire byla ze všech nejvíc nadšená kartami a jejich ilustracemi. I když je vždy velmi klidná, až chladná, dnes se uvolnila a měla potřebu skákat do řeči, doplňovat významy karet za ostatní a přesedala si mezi židlemi a gaučem, aby byla blíž osobě, která měla karty. Ale malý posun vidím ve vlastním sdílení, kdy méně zevšeobecňovala a byla konkrétnější.

Hudy byla klidná, trpělivá, soustředěná a přemýšlivá. Úsměv se snaží držet za každou cenu, ale při intenzivní práci tuto tvář ztrácí, zvážní a zaznamenala jsem dnes i zvlhlé oči, když mluvila o rodině, která za ní nejedí, i když to skrývala. Zvýšila upřímnost sdílení. Doporučuji pokračování terapeutické práce.

Cíl sezení byl splněn. Klientky došly k posunu v sebehodnotě, schopnosti si přiznat pocity a uvědomit emoce, říct o pomoc a stanovit plán, jak postupovat dál, tedy i hledání zdrojů „na cestu dál“. Skupina arteterapie v ženské věznici Drahonice byla uzavřena. Vyhodnocení stanovených hypotéz je věnována kapitola 6. Navíc jsme se domluvily na třináctém sezení, kde již nebude celá skupina, ale dvojice (navrhly si samy dvojice), každá po jedné hodině. Přinesu sestavy.

Reflexe terapeuta

Karty byly zvoleny dobře a odvedly práci, kterou měly, protože je mají odsouzené rády. Díky nadšení z obrázků proběhly další důležité procesy. Claire se neudržela, protože obvykle karty na pokojích vykládá, byla akční a zvědavě přesedala ke každé, kdo zrovna měl mluvit. Bylo nutné ji trochu krotit, aby nepodsouvala „své výklady“ dřív než se vyjádřila každá sama ke svým asociacím. Klientky si poctivě ke své interpretaci chtěly dojít a nenechat se ovlivnit, to mne mile překvapilo – i u Petry, která tápala, ale přesto hledala navzdory podsouvání dál. Claire díky tomu roztála v emocích, které jinak hodně drží pod kontrolou, dnes kartám podlehla.

5.4.13 Třinácté setkání: 11.4.2026 věznice Drahonice

Cíl: uzavírání skupiny po dvojicích

Hlavní část: rozložení všech artefaktů z arteterapie vedle sebe

Pomůcky: vytištěné všechny artefakty klientek na A4

Metoda: pozorování, prohlížení

Čas: 3 x 1 hodina á 1 dvojice (9:00 – 12:00)

Forma: skupinová po dvojicích

Skupina je pro toto uzavírací setkání rozdělena do dvojic a naváděna dozorcí postupně po jedné hodině do terapeutické místnosti. Dvojice si sice odsouzené minule vymyslely své, ale rozhodla jsem se to změnit podle terapeutického pozorování: podle vysledovaných vzájemných sympatií, podobných prvků v artefaktech a výsledcích testů. Připravila jsem složky pro každou odsouzenou, ve které byly na A4 vytištěná výtvarná díla za celou dobu skupiny. Takovýto materiál mohl být přes dozorce odsouzeným ponechán pro další působení a vzpomínku. Dvojice byla zvolena tak, aby před sebou odsouzené neměly ostych a nedůvěru sdílet a mohly se případně vyjádřit v menší bezpečnější skupině na závěr, otevřít emoce, které by mohly být dosud zavřeny. Zároveň to byl i krok za komfortní zónu, kdy budou naváděny jinak, než čekaly. Kromě toho, že neznají pořadí dvojic. Každou dvojici jsem přivítala rituálem podání ruky a usadila ke stolu, kde byly připravené složky. Pro Hudy a Petru jsem měla připravený i dotazník který ještě nevyplnily. Po úvodní reflexi jsem každé rozložila její práce vedle sebe, aby si je mohla prohlédnout v sestavě vývoje od prvního do poslední výtvoru. Také jsme se domluvily a podepsaly souhlasy, že jejich díla vyberu pro výstavu, což doporučoval i psycholog věznice. Odsouzené samy chtějí výstavou podpořit pokračování arteterapie v Drahonicích nejen pro sebe, ale i pro další odsouzené.

Skupina 1: Vendula a Petra (9:00-10:00)

Vendulu jsem vybrala do první skupiny kvůli riziku odvedení do práce do kuchyně. Protože má špatnou zkušenost s Andy, která na začátku asi vynesla její informace, a jelikož Petra si kontroluje sdílení před Hudy, a zároveň tyto dvě měly vzájemně nejlepší interakce ve skupině, byla zvolena tato kombinace odsouzených. Vendula přišla v dost nepříjemné náladě, rána prý mívá taková, že nechce nikoho vidět a nechce mluvit, stulila se do rohu na gauč. Mohla jsem vidět její „ranní nezáměr ksicht“, o kterém mluvila kdysi při kreslení vzteku. Nejprve „vrčela“, že takhle brzy ráno nemá zájem komunikovat, nicméně odpovídala a byla potěšena souborem kreseb, které nečekala takto připravené. Zvedla se z gauče, šla ke stolu a prohlížela svou sestavu. Vybrala si pouze jednu malbu (životní cestu) a ostatní si nechtěla ponechat. Přišlo jí ale zajímavé si ten vývoj prohlédnout takto vedle sebe. Bylo vidět přidávání barev, čtenější zelenou, kterou má ráda, umělečtější styl kresby, příběhy za obrázky. V průběhu hovoru se pak i usmívala.

Petra se rozpovídala o rodině, miminku a přijímačkách mladší dcery. Pak ještě o ex (druhovi): bylo poznat, že nenávisť vůči němu nemá pod kontrolou. Představovala si prý v týdně, jak by mu křupaly kosti v lisu, ale že by mu nic neudělala. Bavily jsme se o riziku, že toto nemá ošetřené, že je to nebezpečná zóna, až ji pustí, protože ho bude muset vidět nebo

slyšet kvůli společné výchově mladší dcery. Přemýšlela o dilema přestěhovat se dál od něho, ale to by zase neviděla dostatečně dceru, která má u něj školu. Bude přemýšlet o řešení, zda bydlet dál od něj u starší dcery nebo blíž ve vlastním bytě. Petra si odnesla všechny své obrázky z arteterapie.

Skupina 2: Andy a Jana (10:00-11:00)

Andy se s Janou potkávají nově v práci na Krakovci a nemají třecí plochy, proto jsem zvolila tuto dvojici jako druhou. Jana se těšila, dokonce odmítla jít do práce, protože uzavírání arteterapie považovala za důležitou. Když viděla svou složku, jak se to rozloží vedle sebe, byla zvědavá, co ji překvapí. Probíraly jsme, co tam vidí, hlavně změnu v projektivních kresbách. Nejraději má svůj obrázek životní cesty, smála se pohádkové postavě. Nejvíce ji překvapilo, jak byl její první strom neviditelný, i když si tehdy nemyslela, že je neviditelný. Jana byla uvolněná, spokojená, usměvavá. Smála se tomu, když říkala na začátku, že arteterapii nepotřebuje, co dokázala a jak chodila ráda. Doufá, že půjde brzy domů.

Andy se všem svým obrázkům věnovala hloubavě a vážně. Neměla obvyklý temperament a vtipkování. Bylo vidět, že je jí líto, že skupina končí. Probíraly jsme životní cestu a vize budoucnosti. Tápe, co dál. O všechno přišla, z bohatého života plného přepychu spadla až sem, přišla o děti, které 14 let neviděla, neví ani, jak vypadají. Zoufalství z této ztráty kvůli pomstě exmanžela ji dovedla na psychiatrii (syndrom týrané ženy), k nespavosti, pak k alkoholu, drogám, gamblingu a kvůli dluhům k podvodům a až sem. Až vyjde, nemá nic. Svého exmanžela se bojí, sledoval ji a vyhrožoval, proto ani nekontaktuje děti, aby se jí zase nějak nepomstil a nezbavil. Tohle vše vzniklo kvůli tomu, že se k ní choval hnusně a ona chtěla odejít. Výhrůžky, že už neuvidí děti, dodržel, i když to bylo absurdní, dceři byl pouhý jeden rok. Andy z něj má strach. Na otázku, co by udělala teď, kdyby měla na výběr: odejít a vědět, co nastalo, nebo zůstat a nechat se dál trýznit, řekla, že by zůstala, aby nepřišla o děti. A začala plakat. Andy miluje práci na hradě Krakovec, tam je šťastná. Věří, že se až do vězení dostala proto, aby potkala právě Krakovec a dobrou energii v něm. Vrátily jsme se tedy k tomuto bodu, když tvrdila, že se to vše muselo stát, aby poznala sílu Krakovce a došla tam pokory. Rozvinuly jsme debatu, zda by tam nebyla perspektiva. Ano, přemýšlela o tom, třeba by tam mohla zůstat pracovat i po výkonu trestu jako startovací čára než se zorientuje. Ví, že pak chce mezi lidi, ale bude potřebovat aklimatizaci do normálního života postupně.

Obě s Janou se loučily vřele a s lítostí. Přály by si, aby se arteterapie mohla do Drahonice vrátit a Jana mi doporučila další ženu, která by to potřebovala, aby se na ni kdyžtak nezapomnělo.

Skupina 3: Claire a Hudy (11:00-12:00)

Claire s Hudy od prvních sezení vykazovaly v tvorbě podobné rysy a prvky i se podporovaly v reflexích, protože svým dílům navzájem rozuměly. Záměrně jsem je zařadila na konec, protože mají nejvyšší sebekontrolu, tak aby tím čekáním případně kontrolu prověřily. Byl to také krok za komfortní zónu. Když se potkaly v terapeutické místnosti, neskrývaly radost a dokonce si padly do náručí a objaly se. Claire se divila, proč jsem došla k této kombinaci, když je na patře s Vendulou. Když ráno odvedly z oddílu Vendulu bez ní, nevěděla s kým kdy bude. A proč zrovna s Hudy. Obě si své obrázky rozložily se zvědavostí.

Konfrontačním otázkám se brání především Claire, která v nich hledá, co by chtěla vidět a slyšet: to hezké. Claire se poměrně rychle rozhodne pro konfrontaci (navzdory tomu, co napsala do dotazníku), že jí arteterapeut přišel nedostatečně kompetentní, protože Andy (nemá ji ráda) podle ní dostávala velký prostor a nevymezila jsem ji, že až přebírala hodiny. Toto potvrdilo moje pocity, které jsem od prvního sezení zapisovala, že mne Claire pozoruje s despektem a chodí si možná „pro výtvarné techniky“ pro „své terapie“ a „zobchodování v budoucnu“. Claire začala vyzývat Hudy, aby potvrdila, že je Andy špatná, že se neomluvila za to, jak vynesla informace ze skupiny, že je zlá a mám si na ni dát bacha, protože je manipulátor. Claire pokračovala tvrzením, že se cítí být ona sama vhodným kandidátem na práci na Krakovci, ale Andy si to tam „hlídá a rozhoduje, kdo tam bude“ a vybrala si k sobě úplně příšernou Evu, která je špatná. Projevila tím žárlivost vůči prémiovému pracovnímu zařazení i otevřeně rivalitu vůči Andy, která byla znát po celou dobu setkání, ale měla ji ve skupině pod kontrolou. Claire tedy již umí otevřít emoce a tentokrát neměla svůj projev pod rozvahou. Přešly jsme na sestavu obrázků, vyhodnocení testů, jak úspěšně na sobě zapracovaly. To ji zaujalo, toto nečekala. Loučily jsme se v klidu a s úsměvem. Své obrázky si všechny odnesla.

Hudy byla nejprve podrážděná spolu s Claire ohledně Andy, reagovala na vyzývání Claire, aby potvrdila, že je Andy zlá. Komentovala shodu přitakáním. Pak si hleděla svých obrázků. Hudy nejvíce komentovala velkou změnu u projektivních kreseb a dům, že nemá čepici, že je to selské baroko. Hudy se nejvíce vrátila k intermediální tvorbě s fotkou stromu, tedy ke svému kubismu. Byla usměvavá, klidná, seděla vzpřímeně. Rozebírala, že jí je líto, že za ní rodina nejedí, když nemá vycházky, že je pořád sama. Přičítá to množství jejich práce. Rozloučily jsme se s úsměvem a přáním všeho dobrého.

Cíl sezení byl splněn, skupina uzavřena. Rozdělení po dvojicích bylo v jiné energii než celá skupina, dvojice byly vhodně zvolené. Považuji to za potvrzení průběžných pozorování a vedených záznamů.

Reflexe terapeuta

Skupiny po dvou byla dobrá volba na poslední (přidané) sezení a ukázala nové energie. Bylo pro mne důležité vidět Vendulu v její ranní nevraživé energii, o které vyprávěla, na vlastní oči. Umí být nepříjemná. Když vstoupila v „ranním módu“, myslela jsem si, že žádnou práci ani neodvedeme, takže mne mile překvapilo, že jsem ji přeci jen zaujala a přešla na normální komunikaci a zvědavost. Andy poslední schůzku otevřela další citlivé téma a plakala, ale ošetřily jsme to. Claire se naopak projevila docela agresivně v otevřené konfrontaci s pochybením kompetence arteterapeuta. Vlastně mi to udělalo radost, protože potvrdila slovně to, jak na mne dlouhou dobu působila a domněnky a pocity pojmenovala, takže jsem měla vlastně radost, že jsem se nepletla a že mohu svým pocitům důvěřovat. Se všemi klientkami jsme se rozloučili přátelsky.

6 Vyhodnocení výzkumu

V této části se zaměřím na vyhodnocení proběhlého výzkumu ve vztahu ke stanoveným hypotézám. Výzkum byl proveden kvalitativní i kvantitativní formou.

6.1 Ověřování výzkumných hypotéz

Ověřuji tyto dvě hypotézy:

H1: Účast odsouzených na arteterapeutických sezeních přispívá ke zvýšení porozumění a vyjádření vlastních emocí.

H2: Arteterapeutický program vede u odsouzených ke snížení obtíží v uvědomování si a neakceptaci emocí, tedy ke zmírnění odpojení se od emocí, ke zvýšení sebehodnoty a tím k resocializaci odsouzených.

6.2 Testy ověřování výzkumných hypotéz

Výše uvedené hypotézy ověřuji **projektivními kresbami** strom (der Baumtest) – lidská postava - dům, validovanými psychologickými testy **DERS-SF-CZ** a **RSES**, **dotazníkem pro spolupracujícího psychologa věznice** a **dotazníkem pro odsouzené**.

6.2.1 Projektivní kresby před intervencí

U všech sedmi klientek v této kapitole vyhodnocujeme tři projektivní kresby na začátku arteterapeutických skupinových sezení: **strom, postavu a dům**.

Jana:

Strom kreslí Jana tužkou na výšku a velmi jemně, téměř neviditelně. Tahy jsou přerušované. Strom je vyplňuje celý papír, až se nahoře nevejde. Hodní okraj koruny není ukončený, silný kmen by pokračoval mimo káň, jako by byla „otevřená tepna“. Větve jsou do všech stran a stejně jako kořeny jsou přiměřeně členité. Strom je stabilní, větve do všech stran. Opadáva pár

lístků, což může být znakem smutku, ale i fakt, že je venku podzim (i když venku jsou odsouzené málo), jinak jsou větve holé.

Postavu kreslí Jana na papír na výšku, pastelkami a používá na ni své oblíbené barvy. Ženská postava je menší a je v horní části papíru, může být více ve snění než v realitě, má slabě dokreslenou zelenou půdu pod nohama, aby tolik neletěla. Oproti stromu je postava nakreslena výrazně, je oděna do růžového trika a hnědé sukně. Postava má ruce v kapsách z důvodu, že Jana ruce neumí a postava ji celkově jako téma vylekala. Obličej je propracovaný, chybí uši, ale lze to přičíst dlouhým rozpuštěným vlasům. Oči jsou zelené, rty sytě červené, smyslné, nos „divný“. Výraz obličeje není přátelský, spíše povrchní až arogantní, „nafrněný“.

Dům nakreslila Jana na šířku papíru tužkou a vyplnila celý prostor i okolní krajinou. Tahy domu nejsou přerušované, trhané, jsou jistější a kresba je výraznější než strom. Dům je trochu menší v levé polovině papíru a nevede k němu cesta. Dveře jsou zavřené, mají kliku, malá okna se záclonkami po stranách i ve štítu. Tašky jsou trpělivě propracované a pravidelné, občasné vybarvené. Komín je přiměřeně vysoký a kouří se z něho. Kromě domu je na obrázku slunce, strom, rybníček s rybami a dva pejskové. Obrázek vypadá útulně.

Ze tří projektivních kreseb usuzují na velmi nízkou sebehodnotu kombinovanou s pudovostí, se sklonem k povrchnosti a nepřístupnosti. Jsou zde prvky osobnostní nevyzrálosti. Ohrožujícím prvkem vidím kmen lezoucí ven z papíru, ona „otevřená tepna“, je zde živočišnost, pudovost, která tryská ven a je místem pro „infekci dovnitř“. Může to být i horší sebevláda, neujasněné cíle, ovlivnitelnost. V kombinaci s neviditelností stromu to může být nebezpečné. Tato žena touží po životě, ale neví, jak ho k sobě bezpečně pustit, pudovost ji vede do problémů. Je o sebe pečující.

Andy:

Strom kreslí Andy tužkou na výšku a rovnoměrně zaplňuje skoro celý papír s přiměřenými okraji kousek od spodního okraje. Strom nemá kořeny, má širokou základnu. Tahy jsou střídavě jemné a výraznější, jisté a nepřerušované. Kmen je silný a pevný, směrem nahoru se rychleji zužuje, nahoře by se mohl ve vichřici nalomit. Kmen i koruna jsou „ušmudlané“ rozmazanou tuhou, stínování. Srdce stromu není zcela uchopené, větve vycházejí pouze shora kmenu a není zcela zřejmá návaznost větví: vidím dvojí styl kresby větví, koruna je zvláštní. Jeden styl je jakoby obrácená perspektiva (obstínované větve okolo, uvnitř prázdné) a druhé ostré, tenké s razancí kreslené. Dohromady to tvoří dvojí korunu pro každý styl větví a je v tom chaos. Koruna je doširoka otevřená, orámovaná slabou konturou. Strom působí pevně v základech, ale zmateně až chaoticky, s linií koruny, která lehce chrání otevřené větve.

Postava je nakreslena na výšku pastelkou a v oblíbených barvách v centrální části papíru, přiměřeně velká a s rovnoměrnými okraji okolo. Postoj je pevný, ženská postava se dívá rovně upřeně dopředu. Postava je oblečena do trika a mohutné modré sukně, která je výrazná a ozdobená nejvýraznějším prvkem obrázku, modré mašle v pase. Postava má trup a ruce slabší, ruce jsou před sukní, neschované, mají všech pět prstů. Na nohách má černé boty s podpatkem. Výrazná je i hlava se zdůrazněnými žlutými dlouhými vlasy a výraznými očima, nosem a červenou pusou. Zdůrazněné vlasy jsou pro Andy evidentně důležité, sama trpí jejich ztrátou, má alopecii, tj. ztrátu vlasů z psychických stresových důvodů. Oči jsou dokořán, velké, modré, otevřené doširoka, trochu laciné, až děsivé, na efekt. Taková „levná panenka“. Pusa se lehce usmívá, má smyslné rty, oči mají velké řasy. Nos je „divný“, „chobotoidní“.

Dům nakreslila Andy na šířku a je velký, vycentrovaný, pečlivě vypracovaný. Je umístěný v zahradě s dřevěným plotem, zepředu papíru otevřený prostor zahrady. K domu vede cesta, dveře i okna jsou velké. V oknech nejsou záclonky. Střecha je trpělivě vypracovaná s taškami a na komíně jsou cihly, stejně jako na podsadě domu. V pečlivosti detailů Andy nepovolila, důsledně vše dopracovala, je důsledná. Z komínu se kouří. Obrázek působí útulně a přehledně, práce tužkou je se slabším přitlakem. Střecha je rozmazána tuhou podobně jako koruna u stromu, stínováno.

Ze tří projektivních kreseb usuzuji na osobu pečlivou, trpělivou, dotahující, která má své stíny, ale uvnitř v tom zmatku září, je emocionální. Není zde žádná patologie. Je zmítána dvojí energií, která se v ní pere, má vnitřní rozpory. Působí na efekt, může být afektovaná. Je to zvědavá, energická žena se stabilním základem. Ověřuji dotazováním jednu z teorií „modrých sukní a výrazných modrých prvků“, a to „zneužívání“. Andy přiznává, že byla před lety dobrovolně v programu Hartig v H. Beřkovicích se „syndromem týrané ženy“, ale psychicky, ne fyzicky, že ji tam dostal exmanžel. Výrazná centrální modrá mašle může být i protest proti dospělosti. Vrátit se, „schoulit se“. Zúžené hrdlo stromu považuje za první uvěznění ve Světě po bohatém stabilním životě, od té doby je chaos a zmatek.

Petra:

Strom kreslí Petra tužkou na výšku a zaplňuje celý papír od kraje do kraje. Strom má rovný pevný kmen a obdobně členěné kořeny i korunu – obě části jsou jakoby rozděleny na dvě poloviny. Srdce stromu tvoří jakési V a připomíná „roh“, není zpracované úplně dobře, jedna tenká větev je zapíchá shora doprostřed V a dělí linii napůl. Linie jsou výrazné, ale nejsou vydřené, tah ruky je přerušovaný. Větve jsou slabé a obrostlé poměrně stereotypními lístky, které evokují menší fantazii, ale větší trpělivost a důslednost. Strom nese jablka v čase sklizně,

některé jsou spadlé na zem, aktuálně je podzim. Koruna je orámovaná slabou přerušovanou konturou koruny. Ke stromu je přistavený žebřík.

Postavu kreslí Petra na výšku pastelkami, používá své oblíbené barvy. Postava je dostatečně velká a je uzemněná na spodní hranu papíru. Ženská postava je oblečena do fialové halenky a zelené sukně s kapsami a páskem, ozdobena náhrdelníkem se srdíčkem. Jedna ruka je za zády, druhá si drží pas. Co drží ta ruka za zády? Lízátko. Ramena jsou skleslá. Obličej je propracovaný, dívá se dopředu, blond dlouhé vlasy jsou sepnuté sponkou, jinak rozpuštěné. Uši zdobí dlouhé náušnice. Červená pusa má plné rty. Výraz obličeje je spíš nepřítomný, dívající se v dál, i když jsou oči doširoka otevřené, působí nepřítomně, komisičně.

Dům kreslí Petra na šířku papíru tužkou. Je středně velký a více vlevo od středu. Ke dveřím vede cesta, na druhé straně vychází cesta z rybníčku. Dveře mají „kouli“ místo kliky, průčelí má dvě okna zdobená záclonkami a květinami, třetí okno je ve štítu. Boční stěna nemá okna. Obvod domu je opakovaně obkreslován dokola přerušovanou čarou do silnější linky, ale ne s přtlakem. Střecha má tašky, nikterak pečlivé, spíše rychle kresba. Komín kouří. Okolo domu je plot (neuzavřený na obrázku), stromy a slunce.

Ze tří projektivních kreseb usuzují na osobu přiměřeně sebevědomou, spíše upjatou, bez větší potřeby kontaktu s okolím. Není zde žádná patologie. Není nepřátelská, možná chce mít klid a tak zbytečně „nevábí“. Důraz klade na plody, rodinu, a je posunuta k minulosti. Chce být líbivá, ale je v tom přísnost a odtažitost.

Claire:

Strom kreslí Claire tužkou na výšku papíru velký od kraje ke kraji, nevypadá ale zcela životodárně. Začíná kreslit kořeny a přechází na pevný a rovný kmen, který je až nepřirozeně strnulý jako „trubka“. V kmenu jsou dva otvory, jinak zvlněný jednoduchý dekor pro kůru. Srdce stromu není uchopeno: kmen je shora uzavřen linkou, ze které jsou shora nasazené velmi slabé větve s listy ve tvaru srdíček, které působí zvadle. Kořeny pak schovává do trávy a dává si záležet na dokonalém pokrytí trávou, této části věnuje velké úsilí.

Postavu kreslí Claire na výšku papíru pastelkami a papír zaplňuje celý kromě postavy i krajinou se stromem, květinami, nebem a sluncem. Ženská postava sama o sobě je menší ve spodní části. Postava je statná do široka, trup chlapecký, ramena jsou hodně široká „Rambo“. Postoj působící dominantně a rozhodně, nebo že hodně unese. Je oblečená do modré halenky s přísným pruhem knoflíčků uprostřed, který tvoří osu. Červená sukně s páskem je nadýchaná. Nápadné jsou končetiny, obzvláště nohy, které vypadají jako ohlodané kosti, i když to mají být boty s mašličkami. Ruce jsou ukončeny prsty, které vypadají také „divně“, i když jsou ozdobeny

náramkem. Zajímavý je i vysoký krk, který je i zvýrazněný: prvek sebekontroly. Vlasy jsou dlouhé, rozpuštěné blond. Obličej je s otevřenými očima a dlouhými řasami, nejvýraznější je velký červený úsměv, až nepřírozený. Celkový dojem je statná ženská, která stojí na ohlodaných nohách a obličej připomíná panenku. Je to místy infantilní kresba, která nekoresponduje s VŠ vzděláním.

Dům kreslí Claire tužkou na šířku a zaplňuje beze zbytku celý papír. Samotný dům je veliký a uprostřed, pohled zepředu. Má mnoho detailů, vč. francouzských žaluzií, a světla nad vchodem. Claire prý také navrhuje domy, projekce může být menší, ale styl kresby designérovi umělecky neodpovídá. Ke dveřím vedou dva schody a je to zcela dole na stránce, tedy na cestu k nim není prostor. Dům má čtyři okna, vazbu střechy a komín bez kouře. Okolo je kovový plot se zahradou. Cesta je z boku, paradoxně nevede ke dveřím, vede k domu do zdi, je to jako „kdo přijde, ten tvrdě narazí“ nebo navedení někam, kde není vstup.

Ze tří projektivních kreseb usuzuji na osobu s minulostí, kterou chce schovat (nebo si jen něco nepřiznat nebo se v tom nemůže vyznat). Shora uzavřeného pevného kmene nejde čerpat sílu, tenoučké větve nenavazují na srdce stromu, to zcela chybí. Zavřený kmen může znamenat ne zcela integrované myšlení a citění nebo bariéru mezi dětstvím a pozdější dobou. Claire může být nedomazlená, proč vadnou srdíčka na tenkých větvích. To může vést ke snaze zaujmout, zavděčit se (úsměvem, výkonem). Úsměv „panenky“ není upřímný, je naučený. Všeho je na obrázcích moc, je to nepřehledné. Stojí nohama pevně na zemi na kost ohlodaná ve snaze vše unést na svých bedrech. Má vysokou míru sebekontroly. Může se jednat o nízké sebevědomí s vysokou sebehodnotou. Cesta k domu vede zleva, může to být něco s matkou: náraz do zdi místo do vchodu, že nic nebylo dost dobré, bylo tam nepřístupno. Něco pečlivě schovávala v kořenech. Dle reflexe se jí znelíbila tradice: starší bratr se nestará o mámu a má na něj vztek. Bratr je jedním z otvorů v kmeni, druhým otvorem je přítel v dospívání. Infantilní kresba vzhledem k VŠ vzdělání je „divná“, podezřelá.

Radka:

Strom kreslí Radka tužkou skoro umělecký, graficky zajímavý, je velký přes celý papír, tlak a tah je přiměřený. Roste ve svahu (klesajícím doprava), má širokou stabilní základnu, roste zdravě a je pevný. Má kůru a srdce stromu není uchopeno úplně logicky, ale vyrůstá z něj utříděná hustá koruna, která je lehce uzavřená. Díky v kůře nemusí mít důvod, může to být umělecké ztvárnění.

Postavu kreslí Radka pastelkami s použitím oblíbených modrých a zelených barev. Ženská postava je velká s přiměřenými okraji, stojí vzpřímeně a ruce má před sebou semknuté. Postava

je oblečena do trika a dlouhé sukně se spodničkou, na nohou jsou černé kozačky. Žena má upravené hnědé rozpuštěné dlouhé vlasy a propracovaný obličej. Má otevřené velké oči, nos a červenou pusu. Výraz tváře je příjemný a přátelský. Skromná až stydlivá.

Dům kreslí Radka tužkou na šířku papíru s nadhledu, jakoby letecký pohled shora. Dům je vycentrovaný na papír a přiměřeně velký. Má velké dveře (skoro vrata) i boční dveře a šest oken. K domu vede cesta. Střecha má tašky a komín, ze kterého se kouří.

Ze tří projektivních kreseb usuzuji na osobu vyrovnanou a milou, která je uzavřenější, ale neodmítá kontakt s okolím. Přirozená, zvědavá holka, která na sebe nepotřebuje upozorňovat, přiměřeně sebevědomá. Detail spodničky může poukazovat na pečlivou osobu.

Hudy:

Strom kreslí Hudy tužkou doprostřed papíru přes celou stránku bez ponechání okraje. Má tenké rozvětvené kořeny, vysoký úzký kmen břízy (kostrbatý) dvakrát obtažený. Větve vyrůstají zboku i jsou shora napíchané do neukončeného kmene. Větve jsou tenké s ostrou kresbou na všechny strany. Lístky jsou drobné, četné a zdobné, pravidelně rozsázené po větvích jako kdyby to nebyla bříza, ale smuteční vrba. Břízu má Hudy ráda z dětství: byla před domem, byly to májky.

Postavu kreslí pastelkou Hudy mužskou a velkou na spodní stranu papíru, do široka rozkročenou a se širokými rameny „jako kápo“. Hudy má dva bratry, doma rozhoduje a vše zařizuje, ve věznici je „baráková“. Postava celkově působí jako „dozorce“, který se to snaží změkčit úsměvem. Hudy na svou mužskou postavu použila všechny barvy, které nemá ráda. Nejvíce neoblíbenou oranžovou barvu použila dokonce intenzivně na zvýraznění krku a uší. Postava je oblečena do košile, kalhot, má pásek a vysoké boty, na hlavě má čepici: Pepíkovskou kšiltovku/bekovku. Muž má krátké vlasy, otevřené oči zvýrazněné červeno-hnědou v zorníčkách a červenou pusou do úsměvu. Oči jsou děsivé, spalující, jako kdyby měly pohledem zkamenět toho, kdo je spatří. Mužská postava se neskutečně podobá Hudy osobně.

Dům kreslí Hudy tužkou na šířku papíru. Je velký přes celý papír, pohled zepředu. Dveře se dotýkají spodní kantny papíru, není zde prostor pro cestu k nim. Dveře mají kliku, stěna má dvě velká okna se záclonkami, střecha má tašky v průčelí a vyšší komín. Vedle domu je prostor pro velký květináč a pro stolek pro dva na kafičko. Je tam ale jen jeden hrneček.

Ze tří projektivních kreseb usuzuji na osobu se silnou mužskou energií, dominantní, s iluzemi o minulosti a idealizováním si věcí. Je zvědavá, ráda rozhoduje, má vysokou míru sebekontroly a úsměv jí možná slouží k tomu, aby „slyšela“. Chce, aby věci byly krásné, ale nějak se jí to kroutí a je to spíš smutné. Je na to pak sama. Možná ta samota souvisí s dominancí

a drsností s maskou úsměvu. Jelikož Hudy v prvních hodinách mluví o bříze z dětství častěji, může to být stylizace pro cílený dojem.

Vendula:

Strom kreslí Vendula tužkou na šířku a na úplném levém kraji tak, že se vejde jen půlka. Levá půlka zcela chybí, je mimo papír. Je to patologická kresba.

Postavu kreslí Vendula tužkou na šířku papíru a postava nelze vyhodnocovat, protože se jedná o zkratku, výsměch zadání. Vytrolení, že to byla první postava, která ji napadla. K posouzení je tedy především šířkový formát na postavu, který je nevyzrálý.

Dům kreslí Vendula tužkou na šířku papíru. Je to menší dům skoro uprostřed papíru posunutý trochu nalevo. V levém rohu má veliká masivní vrata a malá okna ve výšce. Má střechu s taškami a komín bez kouře. Na první dojem působí dům jako „vězení“.

Ze tří projektivních kreseb usuzuji na osobu s akutní potřebou pomoci, kresby jsou alarmující a jejich umístění na formát papíru také neobvyklý, nevyzrálý. Složitá osobnost. Strom ukrojený vlevo je jako by Vendule chyběla jedna půlka. Levá strana papíru, resp. chybějící levá část stromu by mohla evokovat matku, minulost. Provokativní postava je buď absolutní nepřijetí sebe nebo spíš pouhá provokace lektora a neochota spolupracovat. Dům jako vězení může znamenat, že ještě nikde pořádně neměla domov a vězení je v tomto smyslu bezpečné místo.

6.2.2 Projektivní kresby vyhodnocení po intervenci

U všech sedmi klientek v této kapitole vyhodnocujeme tři projektivní kresby na konci arteterapeutických skupinových sezení. Strom, postavu a dům. Tyto jsou zde porovnány s kresbou úvodní před arteterapeutickou intervencí. Jedné chybí závěrečný dům (byla propuštěna).

Intervence probíhala od konce listopadu do konce března, celkem bylo 12 skupinových sezení během 4 měsíců (mimo třinácté sezení ve dvojicích, kdy už byly projektivní kresby hotové), a to při současném vracení klientek z terapeutického prostoru, kde se otvíraly, zpět do agresivního prostoru vězeňských oddílů. To je období a podmínky, kdy můžeme vyhodnocovat vliv arteterapie jako podpůrné činnosti ke zlepšení psychického stavu. Nemůže se jednat o nápravu trvalých poruch osobnosti.

Jana:

Strom kreslí Jana tužkou na výšku a oproti prvnímu stromu výraznější čarou. Strom celkově narost, s původním si je hodně podobný ve tvaru. Je stabilní. Zůstala horní „tepna“ kmene, která utíká nahoře z papíru. Strom má přehlednější členění větví. Kresba po intervenci arteterapie ukazuje na nabytí sebevědomí, utříděnější „já“ se zůstávající živočišností hlavního kmene. To při celkově přehlednějším a viditelnějším stromu.

Postavu kreslí Jana na papír na výšku, tužkou. Jedná se o ženu. Postava je větší, zabírá skoro celý papír a je uzemněna na spodní kantnu papíru. Postava je nakreslena výrazně, je oděna do jednoduchých šatů. Postava má ruce za zády. Obličej je propracovaný. Postava je velmi podobná té původní, ale celkově větší, výraznější a výraz obličeje je jiný. Výraz obličeje je nyní víc přívětivý, ústa jsou větší a usmívají se, oči jsou jasnější a mají dlouhé řasy, přibýlo obočí.

Dům nakreslila Jana na šířku papíru tužkou. Dům po intervenci je mnohem větší, dům je pečlivě orámovaný silnou konturou. Dům je uprostřed s rovnoměrnými okraji, lehce doleva. Stále chybí přístupová cesta. Dveře jsou zavřené, mají kliku, malá okna se záclonkami po stranách a ve štítu je kruhové okno. Tašky jsou trpělivě propracované a pravidelné, celé vybarvené. Komín je napojený na tašky a kouří se z něho. Okolí domu je minimalizované, dům stojí v zahradě a dřevěným plotem, přední část papíru je otevřena, zahrada je pečlivěji stínovaná. Obrázek vypadá útulně, oproti původnímu více přehledně, uklizeně, minimalistický, je přívětivý bez okázalostí a zároveň ukazuje pevné hranice.

Ze tří projektivních kreseb usuzují po intervenci na zvýšení sebehodnoty, nastavení hranic, „uklizení“ v sobě, přehledný minimalismus, ale zároveň na osobu o sebe pečující, méně povrchní, více přátelskou a zvědavou. Jana je živočišná, pudová, ale lépe ví, jak si svůj prostor ochránit.

Andy:

Strom kreslí Andy tužkou na výšku a rovnoměrně zaplňuje skoro celý papír s přiměřenými okraj, již lépe usazený než strom první. Strom nemá kořeny, má širokou základnu a pevnější, kratší kmen bez zúžení nahoře jako před terapií. Tahy jsou střídavě jemné a výraznější, jisté a nepřerušované. Koruna je bez začmárání rozmazanou tuhou, je přehlednější a projasněnější. Srdce stromu není zcela uchopené, větve jsou nasazeny shora, ale zmizel dvojí druh větví, konkrétně zmizely tenké ostře vedené větve. Styl větví je již méně zvláštní, i když zůstává uprostřed světlo, okolo stín. Strom může připomínat vrbu, která ale nemá skloněné větve a roste nahoru. Může to být dojem člověka, který je v nějakém stínu, ale zevnitř září. Větve jsou otevřené nahoru a zmizela kontura kolem koruny. Strom je nyní otevřenější.

Postava je nakreslena na výšku tužkou a v oblíbených barvách v centrální části papíru s přiměřenými okraji a je větší než před intervencí. Žena je celkově skromnější, méně dekorovaná, elegantně přiměřeně strojená do trika a sukně s páskem. Zmizel ústřední motiv původního obrázku: velká mašle. Trup je výraznější, není potlačený, postava je vyrovnanější v síle jednotlivých částí. Ruce nejsou schované a mají prsty, jedna ruka je ovšem poloviční délky, působí zmrzačeně. (Andy nevyšla žádost o PP a zároveň před týdnem propustili Radku, bez které se cítí jako bez ruky.) Výraz obličeje je zcela jiný, i když zůstaly prvky velkých otevřených očí vč. řas a smyslné rty, celkový dojem je „civilní“, přirozený, smutný a přátelský.

Dům nakreslila Andy na šířku a je velký, vycentrovaný, pečlivě vypracovaný. Je o trochu menší než dům původní a okolo je víc prvků (slunce, květy a tráva). Je umístěný v zahradě s dřevěným plotem s pečlivě vykreslenými hřebíky u planěk, jinak stejně situačně na otevřené zahradě jako první dům. K domu vede cesta, dveře i okna jsou velké a mají záclonky a květináče v oknech. Střecha je trpělivě vypracovaná s taškami a na komíně jsou cihly. Drobná roura v komínu je důkazem všímavosti k detailům. Z komínu se kouří. Obrázek působí útulně a přehledně, práce tužkou je se slabším přitlakem. Střecha již není rozmazána tuhou a tento detail zmizel synergicky i u stromu.

Ze tří projektivních kreseb usuzují po intervenci na snížení zmatku v sobě, utřídění si věcí, projasnění a lepší přijetí sebe sama. Usuzují na vnitřní zklidnění, „zkrocení“ rozkolu dvou energií do lepšího řádu při současném ponechání si zvědavosti a zvýšení otevřenosti a přátelskosti, získání větší stability bez nutnosti zaujmout „na efekt“. Pečlivost a vytrvalost jsou stále patrné.

Petra:

Strom kreslí Petra tužkou na výšku a zaplňuje celý papír, je ještě větší než ten první. Celkově je mnohem výraznější, kontury úplně všech částí jsou silnější. Největší rozdíl je koruna, která se na papír nevešla a je silně orámovaná konturou, silnou hranicí, větší uzavřeností. Celý strom je čistší, jednodušší, jasnější. Srdce stromu je podobně složitě navázané s jakýmsi V, které již nevypadá jako rohy, ale jako něco, co z kmene přetéká do koruny, která v těch místech nemůže obrůst. V jiných místech než shora jsou větve obrůstající rovnoměrně, mají listy (méně než u prvního stromu) a drobné plody.

Postavu kreslí Petra na výšku pastelkami v kombinaci s tužkou, kterou použila k silné kontuře. Jinak je postava obdobná, vč. typově stejného oblečení. Ruce jsou dozadu, zpod sukně koukají nohy ve střevíčkách. Ženská postava není zdobená, oproti první postavě chybí řetízek i náušnice i spona ve vlasech. Pohled je upřený dopředu, ale tentokrát zúčastněný, trochu

přátelštější (lehký úsměv). Žena, byť vypadá na první pohled stejně, je obyčejnější, příjemnější a silně ohraničená.

Dům kreslí Petra na šířku papíru tužkou. Je mnohem větší než ten první, přes celý papír, a je vycentrovaný na střed. Dům je tak velký, že se nevešel komín, je zploštěný namáčknutím na horní okraj vč. natěsnaného kouře. Je kreslen z jiného pohledu, tedy země je jakási podsada, nevede k němu cesta. Okolí domu je strohé, vlevo je jeden strom (ohnutý větrem).

Ze tří projektivních kreseb usuzují po intervenci ani ne tak na zvýšení sebehodnoty, ale na pevnější hranice, možná sebelásku. Větší potřeba se chránit až neproniknutelnost, masivní ochrana před vnějším světem a nedůvěra. Zároveň ale rozjasnění v sobě jakoby pevné hranice uvolnily vnitřek.

Claire:

Strom kreslí Claire růžovou pastelkou (zadání bylo tužkou) na výšku papíru velký přes celý papír. Strom více připomíná strom, kmen je uvolněnější, větve pevnější. Pata stromu má širší základnu a kořeny nejsou tak propracované, ale ani schované v trávě. Kmen má flekatou kůru. Kmen stromu není uzavřený shora, zde je velká změna. Srdce stromu není logicky navázané, větve vychází ze středu. Větve jsou silnější než u první kresby, jsou netradičně rozšířené uprostřed délky jako kdyby to byla chapadla medúzy nebo plameny, opticky to dává strom do pohybu. Větve nemají listů. Koruna je otevřená.

Postavu kreslí Claire na výšku papíru pastelkami, postava je velká, ve středu papíru, fuchsiově růžová, jednoduchá, přehledná, bez zbytečností okolo - zmizelo pozadí. Čistá, přehledná kresba. Nohy již nejsou ohlodané na kost, ruce mají důstojnější konce s prsty a i když mají široká ramena, nejsou tak dominantní, jsou tenčí. Ženská postava je oblečena obdobně jako ta první, tedy halenka s řadou knoflíků uprostřed a sukně, ale vše méně kypré. Změnil se i krk, který je kratší a širší, již ne „žirafi“, ale ozdoben korálky. Největší změna je v hlavě: upravené vlasy, prokreslené rty, otevřené oči s řasami, vystínované tváře. Postava má mnoho detailů jako náušnice, prsten, náramek, korále, namalovaná líčka. Celkový dojem je zcela odlišný. Použila víc oblíbených barev. Výraz tváře je odměřený, přísný až hodnotící. Oči jsou pohrdavé, přísné a smutné zároveň. Z původní „ohlodané panenky“ nám vyrostla dáma do businessu, ale nešla bych s ní na kafe. Ta dáma by o to ani nestála.

Dům kreslí Claire tužkou na šířku a zaplňuje beze zbytku celý papír. Samotný dům je veliký a uprostřed, pohled zepředu, ale je o trochu menší než ten první. Dům je vzdálenější od spodní strany papíru, takže je tam prostor pro 3 schody ke vchodu a kus zahrady. Na schodech sedí Claire a z druhé strany schodů je někdo budoucí (partner) a pes. Na schodech je ústřední motiv,

vyšší kytka v květináči s kruhovou korunou, jejíž kresbě se Claire nejvíc věnuje a vybarvuje ji pastelkou - reflektuje ji, „že je to kulovitá koruna a znamená štěstí“. Okna jsou velká, nepravidelná, architektura promyšlená vč. přístřešku pro dříví a detaily jako balkon. Okolo je bujný porost zahrady a slunce. Dům oproti prvnímu Claire zmenšila a věnovala víc péče okolí domu a postavám.

Ze tří projektivních kreseb usuzují po intervenci na zpřehlednění, odhození zbytečností. Ze zvadlých srdíček na tenkých větvích jsou větve pulsující jako oheň, nový prvek energie, jsou silnější, větší schopnost sebezprosažení nebo menší nerozhodnost. Větve ze středu mohou být znakem všestrannosti, horlivosti, zájmu o vnější svět nebo prosazování se či iniciativnosti. Řád ráda osoba udává sama, nerada se podřizuje pravidlům. Má vysokou sebekontrolu. Je zde smysl pro výkon, přesnost, pečlivost a „business“, ale je zde ještě neuspořádanost a všeho moc v okolí domu. Důraz na detail, uniká celek. Velké množství ozdob může znamenat samolibost/ješitnost, ale také jen možnost, že ve věznici jí tyto ozdoby chybí. Výraz tváře ukazuje na tvrdost, nadřazenost i smutek, možná zraněné ego, do kterého, když se píchne, může to být ostré. Bude vlídná, dokud bude potvrzována. Nerespektování zadání s následnými argumenty, proč je to takto lepší, může být vodítkem, kde vznikají u Claire problémy, které ji dovedly až do vězení. Tento prvek se opakovat i celou dobu arteterapie při různých zadáních.

Radka:

Strom kreslí Radka tužkou s určitou jistotou ruky na výšku papíru, ve spěchu dodatečně na pracovišti. Strom je větší než ten první a chybí mu svah. Zaplňuje celý papír. Kmen je silný a pevný, zvýrazněné kontury. Srdce stromu a styl kresby větví se příliš nezměnil, ale koruna je již otevřená. Strom je strohý, bez listů, jednoduchý, větve napíchané do kmene.

Postavu kreslí Radka tužkou na výšku. Je skoro stejně vysoká a postavena níž na spodní stranu papíru. Je kreslena rychleji, ve spěchu, méně pečlivě než postava první. Je stejně oděna se zvýrazněným pasem. Změnil se výraz tváře z přátelského na vyděšený. Radka to kreslila v době, kdy čekala, zda ji soud pustí na PP. Zároveň případné propuštění bude znamenat odloučit se od Andy, se kterou jsou emočně navázaná dvojice.

Dům nyní Radka nekreslila (byla mezi tím propuštěna na svobodu).

Ze tří projektivních kreseb usuzují po intervenci větší otevřenost vůči okolí, větší důvěru. Třetí kresba chybí. Soud byl emočně náročnější období než možnost vyhodnocovat vliv arteterapeutické intervence. Nelze spolehlivě odlišit razanci od spěchu, latentní agresivitu od stresu. Aktuální stres ze soudu i doplnění kresby na pracovišti mohl ovlivnit proces tvorby, příklon mám tedy ke strachu a stresu. Obličej má emoce.

Hudy:

Strom kreslí Hudy tužkou doprostřed papíru přes celou stránku bez ponechání okraje, ale zcela odlišný od toho prvního. Nový strom je kubistický, v obrysech, bez detailů, jakoby to byl zatím jen obrys k dalšímu dokreslení. Kmen je vysoký, stále zvlněný, už to není bříza a má dva otvory. Kmen je nahoře otevřený (stále) a lineární geometrické větve jsou do něho shora zapíchnuty a z boku napojeny. Tahy jsou energické, dynamické, ostré, rychlé. Koruna je strohá s pár zelenými lístky (zde použila pastelku proti zadání). Skoro by se ten strom dal rozdělit na dva nitkovité stromy vedle sebe, každý by měl i své kořeny. Ale nejsou to dva stromy, je jeden, dutý. První a druhý strom jsou absolutně diametrálně odlišné. Zelené lístečky (pastelkou oproti zadání), chtějí vyrašit.

Postavu nakreslila Hudy pastelkou úplně odlišnou od té první. A priori je to nyní žena. Je velká, ale nezabírá celou stránku, je dole na stránce a od kolen výše (nohy se nevešly). Žena je oblečena do pruhovaného trika a hnědých kalhot, ruce jsou nyní rozevřené, více kontaktní. Krk je silný a k tělu mohutnější, odpovídá hlavě, která je k tělu větší. Hudy začala kreslit hlavu jako první, a to doprostřed papíru, postupně zjistila, že se jí tam zbytek těla nevejde. Žena má rozpuštěné vlasy po ramena, velké oči nově s řasami, obočí, nos (divný) a úsměv. Uši zmizely oproti první kresbě, kde byly zvýrazněné. Oči mají stále zvýrazněné zorničky (modře, již ne červeno-hnědě), jsou stále děsivé.

Dům kreslí Hudy tužkou na šířku a je také zvláštní a úplně jiný než první dům. Je stejně velký a uprostřed a na spodní kantně papíru s čelním pohledem, kde dveře jsou u hrany a není místo pro cestu. To je stejné, ale změnil se styl kresby. Vedle dveří je ozdoba ze srdíček, okna jsou obloukovitá, ale především střecha je „divná“. Jako by převzala tu čepici z postavy muže na začátku. Střecha je kyprá. Hudy to reflektuje jako vesnické barokní stavení, statek. Dům je nakreslen v podhůří. Vedle domu je krmítko pro ptáčky.

Ze tří projektivních kreseb usuzují po intervenci na velkou osobní proměnu, proces proměny nebo odmaskování: všechny tři kresby jsou diametrálně odlišné od prvních. Změnila se žena z mužské postavy, z lyrické břízy je kubistický strohý stromek a osamocený domek nakypřil tvary střechy a z okolní „kávy pro jednoho“ je péče o ptáčky. Cítím zde tendence k přerodu, podívání se do sebe a hledání sebe, shazování masky. Stále s vůdcovstvím, ale už víc na holčičku. Oči stále „propalují“, jsou v kontrastu k úsměvu. Ruce se otvírají z „dozorce“ na touhu po kontaktu nebo přijetí. Rozdíl mezi první břízou a aktuálním agresivním kubismem, je dojem smazané iluze o kráse a křehkosti a přiznání podstaty. První strom byl „snaha“, druhý je „špatný“, může tam být patologie. Doporučovala bych terapeuticky pokračovat.

Vendula:

Všechny tři kresby jsou naprosto odlišné počínaje orientací papíru po kresbu samotnou. Spíše než absolutní proměna psychického stavu je zde současně vliv ochoty spolupracovat.

Strom kreslí Vendula tužkou na výšku a to obrovský přes celý papír, resp. konce větví se ani nevejdou. Strom je centrální, graficky zajímavě vyvedený. Má silné kořeny, stabilní kmen, složité až chaotické srdce stromu a propletení větví se složitým propletením a šířkou větví. Kresba je sebejistou rukou, opakované tahy s postupně silnějším přitlakem. Technika kresby je dost umělecká. Strom je jakoby ve větru, který kolem něj fouká. Rozdíl oproti prvnímu stromu je především v pozici na papíru.

Postavu kreslí Vendula černou a tělovou pastelkou na výšku a je umělecky ztvárněná. Zabírá cca tři čtvrtiny stránky, nemá nohy, ty se nevešly na spodní okraj, kde ženská postava začíná u kolen nahoru. Má černé pouzdrové šaty, ruce za zády, dlouhé rozpuštěné vlasy a obličej má prázdný, nemá identitu. Kresba je výrazná, kontury zřejmé, je stínováno.

Dům kreslí Vendula tužkou na šířku, doprostřed papíru lehce doleva a zhruba stejně velký jako ten první, jen slabším tahem. Dům je méně výrazný, ale již to není „věznice“, je to patrový rodinný dům se čtyřmi okny se záclonkami obehnaný natěsno vysokým plotem a bez dveří. Střecha má ledabyle nakreslené tašky a z komína se kouří. Jinak je papír prázdný.

Ze tří projektivních kreseb usuzují po intervenci na velkou změnu psychického stavu. Všechny tři kresby jsou výrazně odlišné k lepšímu. Z patologické půlky stromu v levém rohu papíru na šířku máme velký pevný strom na výšku, z provokativní schematické postavičky elegantní slečnu bez tváře, z věznice hřejivý domek obehnaný natěsno vysokým plotem. Usuzují na hledání sebe sama, ochoty spolupracovat a na sobě pracovat, potřebu se hodně chránit před lidmi a okolním světem, ale i touhou po normálním životě. V myšlenkách je chaos. Osoba má bohatý vnitřní svět, je introvertní. Má potenciál, nemusela by se skrývat. Je náladová, umí se věnovat aktivitě, když ji to baví, a odfláknout, když jí to nepříjde zajímavé nebo přestane bavit (domek oproti stromu a postavě byl třetí v pořadí). Může tam být latentně skrytá agresivita. Máme postavu, která ještě nemá tvář. Doporučuji pokračovat v terapii.

6.2.3 Vyhodnocení úvodního testu DERS-SF-CZ©

Vyplnění formuláře DERS-SF-CZ© proběhlo dne 29.11.2025 v průběhu prvního setkání. Vendula dodatečně 10.1.2026 při zařazení do skupiny. V **celkovém** skóre neměly klientky významné obtíže s regulací emocí.

Celková škála DERS-SF-CZ© se pohybuje v rozmezí 18-90 bodů. Průměr pro ženy je 42 bodů, standardní odchylka 11. U odsouzených žen ve věznici Drahonice jsou body v rozmezí 37 až 52 bodů, což je rozpětí nízkých až středně zvýšených obtíží v regulaci emocí, nejextrémnější výkyvy skupiny byly na spodní nebo horní hranici průměru vč. standardní odchylky.

Subškála „**Impulzivita emocí**“ potvrdila, že ženy ze skupiny nemají významné problémy s impulzivitou. Spíše naopak: impulzivitu mají silně pod kontrolou i v zátěži. Jana a Vendula projevují impulzivitu v silné emoční zátěži, naopak Claire a Hudy kontrolují emoce i při extrémní zátěži. Na základě výsledků úvodní subškály Impulzivity jsem změnila druhou hypotézu, která před přidělením konkrétní skupiny žen počítala s vysokou impulzivitou a intervencí na snižování impulzivity. To se nepotvrdilo, vzorek respondentů byl vybrán jiný.

Na základě změny druhé hypotézy mne zajímaly nově subškály „**Uvědomování si emocí**“ a „**Neakceptování emocí**“, protože klientky své emoce při vstupu do terapie měly „zamrzlé“. Kombinaci subškály Neakceptace emocí se subškálou Uvědomování emocí vyhodnocuje „vypnutí emocí“, přičemž druhá upřesní, zda se jedná o obrané vypnutí emocí nebo o obecné odpojení se od emocí.

Nejvýraznější je vstupní test Claire, která má výraznější obtíže v přijímání emocí - **neakceptaci**. V uvědomování si emocí byly zvýšené obtíže u Jany, Radky a Andrey, což ukazuje na odpojení se od emocí „jako obranný mechanismus“ přežití emočních zátěžových situací.

Andrea a Jana pak vykazovaly střední až výraznější obtíže v „**cílech**“, tj. kdy intenzivnější emoce mohou narušovat soustředění a fungování, dokončování úkolů.

Subškálu **porozumění** svým emocím mají všechny ženy ve skupině dobrou, nejlépe rozumí svým emocím Claire. Občas cítí odsouzené zmatek nebo nejistotu v pojmenování emocí.

Taktéž **strategie** mají všechny ženy ve skupině funkční, nejmenší obtíže mají Radka a Claire.

Výsledky vstupního testu DERS-SF-CZ© ukazují na skupinu kognitivně zaměřených žen, které mají emoce pod kontrolou a poměrně funkční strategie zvládání emocí, výkyvy projevují jen při silné zátěži. Klientky potřebují pomoci spíše s pojmenováváním emocí, jejich akceptací, aby nevnímaly emoce jako škodlivé, důvodné k sebekritice a studu, nebo posílit soustředění.

Některé odsouzené přešly do režimu „vypnutí“ emocí jako obranný mechanismus, ale nejedná se o „odpojení se“ od sama sebe. Tento obranný mechanismus může být právě v prostředí věznice potvrzován a posilován na dlouhodobou strategii, což je nežádoucí pro resocializaci. Proto je zde vhodná práce na „rozmrzáání“. Pro resocializaci a návrat do běžného

života je bezpečnější žena, která rozumí svým emocím, umí je regulovat a vědomě volit, kdy se otevře a kdy ne, protože pak se zvyšuje tolerance stresu, stejně jako fyzické zdraví. Otevřenější emoce mají vliv i na pocit viny a lítosti (ne popření nebo stud). Resocializace není povrchní, když se ženy učí rozlišit, kdy se mají emočně chránit a kdy mohou „cítit“, aby byly v bezpečí.

Bodové hodnocení DERS-SF-CZ© vstupního testu skupiny žen z věznice Drahonice je v tabulce č.1. Vyplývají z ní tyto závěry:

Petra má celkem 40 bodů: střední úroveň obtíží regulace emocí. Petra má dobré porozumění emocím. Relativně slabší má chování při citové zátěži v impulzivitě a efektivitu regulačních strategií.

Jana má celkem 52 bodů: středně zvýšené obtíže v regulaci emocí. Jana může přehlížet emoce a být „vypnuta“ od prožívání (hl. v zátěži), emoce si uvědomuje slabě. Střední obtíže má i v neakceptaci emocí, Jana může mít tendence hodnotit emoce jako špatné, mít pocit viny, studu a sebekritiku. Výraznější obtíže má Jana v cílech. Emoce narušují fungování, při intenzivních emocích má Jana potíže se soustředit a fungovat.

Radka má celkem 37 bodů, tedy nízkou míru obtíží v regulaci emocí. Radka si uvědomuje své emoce s většími obtížemi, nicméně je přijímá. A Radky jde tedy o obranné „vypnutí emocí, ne o „odpojení“ se. Silné stránky jsou nízká impulzivita mimo extrémní situace a funkční strategie.

Andy má celkem 46 bodů: střední obtíže v regulaci emocí. Střední až zvýšené obtíže má v oblasti uvědomování si emocí a zvládání cílů v emoční zátěži. Neakceptace emocím ovšem nemá obtíže, tj. „vypnutí emocí“ je obranné. V náročných situacích mohou být obtíže s impulzivitou.

Hudy má celkem 42 bodů: mírně zvýšené obtíže v regulaci emocí. Hudy má silnou regulaci impulzivity i při silných emocích. U Hudy jako částečné odpojení od emocí v kolísavé tendenci.

Claire má celkem 34 bodů: nízká míra obtíží v regulaci emocí, nejnižší ve skupině. Silná sebedisciplína. Hlavním problémem je neakceptování emocí, které jsou potlačované nebo negativně hodnocené. Prožívání emocí považuje Claire za špatné, nežádoucí s vlivem na stud, vinu, sebekritiku. (nejsilnější ve skupině)

Vendula má celkem 40 bodů: střední úroveň obtíží regulace emocí. Funkční a výkonná žena, která emoce zvládá spíš navenek, ale uvnitř je potlačuje nebo nepřijímá. Potíže se Vendule aktivují především v emočně náročných situacích. Emoce jsou prožívány intenzivně, pod stresem je impulzivní. Regulace selhává hlavně pod tlakem.

VĚZNICE DRAHONICE

DATUM TESTU: 29.11.2025 (6x) , VENDULA dodatečně 10.1.2026

VYHODNOCENÍ TESTŮ

DERS-SF-CZ: Škála potíží v regulaci emocí, krátká forma

Translation © Jan Benda, www.jan-benda.com, 2016

zdroj Jan Benda, 2017, <https://e-psycholog.eu/pdf/benda.pdf>

SUBŠKÁLY	OTÁZKY	RESPONDENTI - body							HS	%
		PETRA	JANA	RADKA	ANDY	HUDY	CLAIRE	VENDULA		
UVĚDOMOVÁNÍ (Srozumitelnost emocí)	1	3	3	4	4	4	2	4	18-23	5
	4	2	4	2	4	2	2	4	24-28	10
	6	3	3	4	2	3	2	1	29-30	15
	CELKEM	8	10	10	10	9	6	9	31-33	20
POROZUMĚNÍ (vědomí emocí)	2	2	2	3	2	2	2	2	34	25
	3	2	4	3	2	4	1	1	35-36	30
	5	2	2	1	2	2	1	1	37-38	35
	CELKEM	6	8	7	6	8	4	4	39	40
NEAKCEPTOVÁNÍ (neakceptování emocí)	7	2	2	1	2	3	4	3	40-41	45
	12	2	3	1	2	3	5	1	42	50
	16	2	4	1	2	2	2	3	43	55
	CELKEM	6	9	3	6	8	11	7	44-45	60
CÍLE (obtíže s cíleným chováním)	8	4	4	2	2	2	2	1	46	65
	11	2	4	3	4	2	2	1	47-48	70
	13	2	4	2	4	2	2	2	49	75
	CELKEM	8	12	7	10	6	6	4	50-51	80
IMPULSIVITA (emoční impulsivita)	9	2	2	1	2	1	1	4	52-54	85
	14	2	3	2	2	2	1	3	55-57	90
	17	1	2	2	2	1	1	1	58-61	95
	CELKEM	5	7	5	6	4	3	8	62-90	100
STRATEGIE (strategie zvládání emocí)	10	2	2	1	2	1	1	2		
	15	3	2	2	4	5	1	4		
	18	2	2	2	2	1	2	2		
	CELKEM	7	6	5	8	7	4	8		
CELKEM		40	52	37	46	42	34	40		

Tab. č.1.: DERS-SF-CZ© úvodní test odsouzených věznic Drahonice

6.2.4 Vyhodnocení závěrečného testu DERS-SF-CZ©

Vyplnění závěrečného formuláře DERS-SF-CZ© proběhlo 14.3.2026 a 4.4.2026 (podle docházky viz Příloha) .

U šesti ze sedmi sledovaných klientek došlo po absolvování arteterapie k poklesu skóre na škále DERS-SF-CZ©, což indikuje zlepšení v oblasti regulace emocí. Před arteterapií se pohybovaly odsouzené v pásmu nižších až středních obtíží v regulaci emocí. Po terapii došlo u většiny (6/7) ke zlepšení. Odsouzené se posunuly na pásmo velmi nízkých až středních obtíží v regulaci emocí. **Rozdílový počet bodů 8-12 lze považovat za klinicky významný.**

Výsledky naznačují **konzistentní pozitivní efekt arteterapeutické intervence na schopnosti regulace emocí.**

Jana má pokles o 12 bodů ($52 \gg 40 / \Delta 12$).

Radka má pokles o 8 bodů ($37 \gg 29 / \Delta 8$).

Andy má pokles o 12 bodů ($46 \gg 34 / \Delta 12$).

Hudy má pokles o 11 bodů ($42 \gg 31 / \Delta 11$).

Claire má pokles o 9 bodů ($34 \gg 25 / \Delta 9$).

Vendula má pokles o 10 bodů ($40 \gg 30 / \Delta 10$).

Petra má jako jediná o 2 body vyšší počet ($40 \gg 42 / \Delta 2$), což je z celkového počtu 90 bodů minimální změna a zůstává ve středním pásmu. Petra v průběhu arteterapie byla nejméně spolupracující, sdílela minimálně a pracovala většinou povrchně, možná alibisticky. Subjektivní reflexí nepodporovala kazuistiku rozsudku, hlídala „si svá tajemství“. V reflexích odpovídala především „nevím“, „nerozumím tomu“ na obrázky, které sama k zadání kreslila.

Dílčí sledování

K dílčímu sledování vzhledem k hypotézám jsem zvolila subškály Uvědomování si a Neakceptování emocí.

Uvědomování si emocí

V subškále Uvědomování si emocí mají pokles obtíží Radka ($10 \gg 6 / \Delta 4$), Hudy ($9 \gg 5 / \Delta 4$), Vendula ($9 \gg 6 / \Delta 3$) a Jana ($10 \gg 8 / \Delta 2$). Naopak Andy má jednobodový nárůst, který není klinicky významný.

Neakceptování emocí

V subškále Neakceptování emocí mají významný pokles Claire ($11 \gg 4 / \Delta 7$), Hudy ($8 \gg 5 / \Delta 3$), Andy ($6 \gg 3 / \Delta 3$) a jeden klinicky nevýznamný bod Jana ($9 \gg 8 / \Delta 1$). Petra má v subškále Neakceptování emocí čtyř bodový nárůst ($6 \gg 10 / \Delta 4$), tj. větší pravděpodobnost sekundárních emocí (např. stud za smutek/vztek). Do hlubších sdílení a spontánního projevu se odhodlala Petra až poslední 3 sezení, z čehož vyplývá, že by nyní bylo vhodné navázat na terapeutickou práci. Petra potřebovala víc času nebo menší skupinu. Zmiňovala, že před někým nechce sdílet.

VĚZNICE DRAHONICE

VYHODNOCENÍ TESTŮ: ZÁVĚREČNÝ 4.4.2026

DERS-SF-CZ: Škála potíží v regulaci emocí, krátká forma

Translation © Jan Benda, www.jan-benda.com, 2016

zdroj Jan Benda, 2017, <https://e-psycholog.eu/pdf/benda.pdf>

SUBŠKÁLY		OTÁZKY		RESPONDENTI - body					
		PETRA	JANA	RADKA	ANDY	HUDY	CLAIRE	VENDULA	
UVĚDOMOVÁNÍ <i>(Srozumitelnost emocí)</i>	1	3	3	2	5	3	2	2	
	4	1	3	2	5	1	2	2	
	6	4	2	2	1	1	2	2	
	CELKEM	8	8	6	11	5	6	6	
	PŮVODNÍ	8	10	10	10	9	6	9	
POROZUMĚNÍ <i>(vědomí emocí)</i>	2	2	2	2	1	1	1	1	
	3	2	2	2	1	2	1	1	
	5	2	2	1	1	1	1	1	
	CELKEM	6	6	5	3	4	3	3	
	PŮVODNÍ	6	8	7	6	8	4	4	
NEAKCEPTOVÁNÍ <i>(neakceptování emocí)</i>	7	3	4	1	1	1	2	2	
	12	4	2	1	1	2	1	1	
	16	3	2	1	1	2	1	4	
	CELKEM	10	8	3	3	5	4	7	
	PŮVODNÍ	6	9	3	6	8	11	7	
CÍLE <i>(obtíže s cíleným chováním)</i>	8	2	5	2	2	2	2	1	
	11	3	2	2	4	2	1	2	
	13	4	2	2	4	2	1	1	
	CELKEM	9	9	6	10	6	4	4	
	PŮVODNÍ	8	12	7	10	6	6	4	
IMPULSIVITA <i>(emoční impulsivita)</i>	9	1	1	1	1	1	1	1	
	14	1	1	2	1	3	2	2	
	17	1	1	1	1	2	1	1	
	CELKEM	3	3	4	3	6	4	4	
	PŮVODNÍ	5	7	5	6	4	3	8	
STRATEGIE <i>(strategie zvládnání emocí)</i>	10	2	2	1	1	2	1	1	
	15	2	2	2	2	2	1	1	
	18	2	2	2	1	1	2	4	
	CELKEM	6	6	5	4	5	4	6	
	PŮVODNÍ	7	6	5	8	7	4	8	
CELKEM		42	40	29	34	31	25	30	
PŮVODNÍ NA ZAČÁTKU:									
CELKEM		40	52	37	46	42	34	40	

HS	%
18-23	5
24-28	10
29-30	15
31-33	20
34	25
35-36	30
37-38	35
39	40
40-41	45
42	50
43	55
44-45	60
46	65
47-48	70
49	75
50-51	80
52-54	85
55-57	90
58-61	95
62-90	100

Tab. č.2.: DERS-SF-CZ© závěrečný test odsouzených věznic Drahonice

6.2.5 Vyhodnocení úvodního testu RSES

Úvodní vyplnění testu RSES, Rosenbergerova škála sebehodnocení (self-esteem) / Rosenberg self-esteem scale, proběhlo dne 14.12.2025 v průběhu třetího setkání s klientkami Jana, Petra, Hudy a Claire, a dne 10.1.2026 v průběhu třetího setkání s klientkami Andy a Radka a jako součást prvního setkání s Vendulou.

Vybrala jsem hodnotící body 0-3 (je ještě možnost bodovat 1-4), tedy celkové skóre se pohybuje v intervalu 0 - 30 bodů, kdy 30 znamená nejvyšší skóre, tj. nejvyšší sebehodnocení. Jednotlivým deseti tvrzením jsou přidělovány body 0 - 3 podle vybraného tvrzení „naprosto souhlasím“, „souhlasím“, „nesouhlasím“ a „naprosto nesouhlasím“. Otázky 1, 2, 4, 6 a 7 jsou pozitivně hodnoceny. Otázky 3, 5, 8, 9 a 10 jsou negativní vyjádření a jsou polarizovány opačně.

Skupina odsouzených skórovala v rozmezí 14 – 18 bodů. Jsou dva přístupy, jak na skóre do 18 bodů nahlížet. Jedna je akademické, statistické (MUNI) a to považuje za nízké sebehodnocení pod 14 bodů a 15-18 již ve středním pásmu. Druhý přístup (NovoPsych) přiřazuje podle přísnějšího klinického klíče pro nepodcenění rizika nízké skóre až pod 18 bodů. Oba přístupy se setkávají na hodnotě pod 14 bodů včetně pro pocity méněcennosti. Body 15 - 18 nejsou patologické, je to prostor pro osobní rozvoj.

Skupina odsouzených žen z věznice Drahonice je ve výsledcích poměrně vyrovnaná, a to na úrovni nižšího až středního sebehodnocení. Pozitivní a negativní otázky jsou poměrně vyrovnané, celkově to ukazuje na možnost, že o sobě dokáží něco hezkého říct, jsou ale ovlivnitelné kritikou okolí, vnitřního kritického hlasu, nestabilní v jistotě sebehodnoty. To, že vědí, že „něco umí“ vyvažují pocitem „ale stejně to nestačí“. Více náchylnosti k nejistotě sebehodnoty vykazuje Hudy (14), Jana (15) a Claire (15). Bodové hodnocení RSES vstupního testu skupiny žen z věznice Drahonice je v tabulce.

Petra má celkem 17 bodů, pozitivní 8, negativní 9: nižší pásmo středního sebehodnocení. Kolísání jistoty sebehodnoty, citlivost na neúspěch a hodnocení okolí.

Jana má celkem 15 bodů, pozitivní 8, negativní 7: dolní hranice středního sebehodnocení, velmi blízko pásma nízkého sebehodnocení. Sebedůvěra není stabilní. Výraznější sebekritičnost. Umí vidět své silné stránky, ale zároveň má silný sebekritický vnitřní hlas.

Radka má celkem 18 bodů, pozitivní 8, negativní 10: střední (průměrné) sebehodnocení, vyrovnané skóre pozitivních a negativních otázek.

Andrea má celkem 16 bodů, pozitivní 8, negativní 8: nižší pásmo středního hodnocení. Dokáže o sobě říct pozitivní věci, ale přebíjí to pochybnostmi nebo podlehne kritice okolí.

Hudy má celkem 14 bodů, což je nejnižší skóre skupiny a hodnoceno jako nízká sebehodnota, a to jak klinicky (NovoPsych), tak i statisticky (MUNI). Pozitivní 9, negativní 5: nízké sebehodnocení, časté "nejsem dost dobrá", více pozitivních než negativních odpovědí znamená, že o sobě dokáže říct pozitivní věci, ale snadno to přebíje pochybnostmi.

Claire má celkem 15 bodů, pozitivní 9, negativní 6: podobně jako Hudy, ale již na hranici středního statistického sebehodnocení (MUNI). Sebehodnocení nestabilní, snadno se zhoršuje při stresu nebo kritice, silný vnitřní kritický hlas.

Vendula má celkem 16 bodů, pozitivní 10, negativní 6: nižší pásmo středního hodnocení, převažující pozitivní nad negativními otázkami může znamenat, že o sobě dokáže říct pozitivní věci, ale přebíjí to pochybnostmi nebo podlehe kritice okolí.

VĚZNICE DRAHONICE

DATUM TESTU: 14.12.2025 (Petra, Jana, Hudy, Claire) a 10.1.2026 (Radka, Andy, Vendula)

VYHODNOCENÍ TESTŮ

RSES: Rosenbergerova škála sebehodnocení (self-esteem)

zdroj českého dotazníku RSES: <https://is.muni.cz/el/fss/podzim2005/SOC707/um/Rosenberg-skala.pdf>

vyhodnocení: https://novopsych.com/wp-content/uploads/2023/02/rses_Rosenberg-Self-Esteem-Scale.pdf

OTÁZKY	RESPONDENTI - BODY						
	PETRA	JANA	RADKA	ANDY	HUDY	CLAIRE	VENDULA
1	2	2	3	3	2	3	3
2	1	1	0	0	2	1	1
3	1	1	1	1	1	1	1
4	2	2	3	3	3	2	3
5	2	2	3	2	1	2	2
6	1	1	0	1	0	1	2
7	2	2	2	1	2	2	1
8	2	1	3	2	0	2	0
9	2	2	3	2	0	1	2
10	2	1	0	1	3	0	1
CELKEM	17	15	18	16	14	15	16
pozitivní	8	8	8	8	9	9	10
negativní	9	7	10	8	5	6	6

použita bodová škála 0-3 body (pozitivní otázky 1,2,4,6,7 a negativní polarizované opačně otázky 3,5,8,9,10)

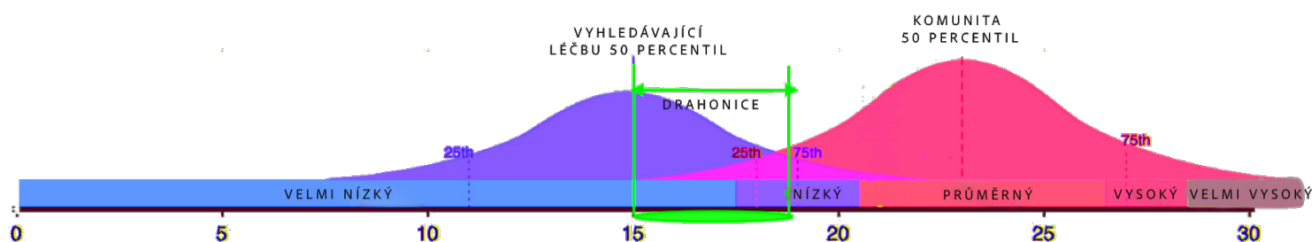
0-14 bodů: nízké sebehodnocení

15-24 bodů: střední (průměrné) sebehodnocení

25-30 bodů: vysoké / zdravé sebehodnocení

Tab. č.3: RSES úvodní test odsouzených věznic Drahonice

Rozložení bodů celkového Self-esteem RSES žen z věznice Drahonice zaznamenávám i na grafu klinického vyhodnocení NovoPsych. Z tohoto zakreslení vyplývá, že skupina žen v Drahonicích je na hodnotách lidí vyhledávajících léčbu nebo pomoc (mezi 50. a 75. percentilem) a ležící na spodní hranici běžné komunity pod 25. percentilem. Tedy s vhodností terapeutické pomoci v oblasti sebehodnoty.

Graf č.3: NovoPsych graf skóre RSES se záznamem úvodního skóre žen z Drahonice

6.2.6 Vyhodnocení závěrečného testu RSES

Závěrečné vyplnění testu RSES, Rosenbergerova škála sebehodnocení, proběhlo 14.3.2026 a 4.4.2026 (podle docházky viz Příloha)

Šest ze sedmi odsouzených se posunulo dle akademického, statistického hodnocení z nízkého až středního sebehodnocení na úroveň středního až vysokého (zdravého) sebehodnocení. Jedná se (sestupně) o Claire (15 » 29 / Δ 14), Andy (16 » 27 / Δ 11), Radku (18 » 27 / Δ 9), Petru (17 » 25 / Δ 8), Hudy (14 » 21 / Δ 7) a Janu (15 » 20 / Δ 5) z celkového počtu 30 bodů. Vendula naopak poklesla o 3 (16 » 13 / Δ 3), což je nízká sebehodnota vnímaná jako křehká jak z pohledu statistického (akademického), tak klinického. Může se projevovat ve větší staženosti, citlivosti, únavy nebo vyhoření.

Právě Vendula byla začleněna až dodatečně v průběhu rozběhlé arteterapeutické skupiny (až na 4. sezení skupiny s využitím dodatečného sezení) a zároveň byla ze 4 z 9 schůzek, kterých se zúčastnila, odváděna o hodinu (tj. o třetinu času) dříve do práce, což je zatěžující proces a zjevně nevhodný. V prostoru věznice je to „lepší než nic“ – i vzhledem k výsledkům DERS-SF-CZ testu nebo Projektivním kresbám, ale bylo by vhodné s ní terapeuticky pracovat dál. Vendula vykazovala při prvních sezeních tendence k suicidálním myšlenkám, nyní je ve fázi přemýšlení o budoucnosti, ale ještě se to odráží v nízkém sebehodnocení. Nelze opomenout ani permanentní zatěžující chování ostatních spolubydlících odsouzených na její introvertní povahu. Skupina pro ni byla i začleněním mezi jiný životní styl ostatních klientek, tj. vysoký životní standard před uvězněním, což mohlo být v mnoha ohledech podpůrné a názorově obohacující, ale ohrožující pro sebehodnotu. Ale protože s těmito sociálními rozdíly sdílí i celodenní bydlení, nepřisuzovala bych to vlivu výběru skupiny. Aktuálně reflektovala strach z lidí a potřebu socializace kvůli spolubydlícím mimo skupinu arteterapie.

Ostatní odsouzené se z pohledu sebehodnoty dostaly z **klinického pohledu do bezpečnější roviny z velmi nízkého až nízkého pásma po arteterapii na střední až vysokou sebehodnotu**. Tabulka bodového ohodnocení je zároveň s porovnáním původních hodnot. Graf NovoPsych klinického hodnocení zaznamenává posun po arteterapii.

VĚZNICE DRAHONICE

VYHODNOCENÍ TESTŮ: ZÁVĚREČNÝ 4.4.2026

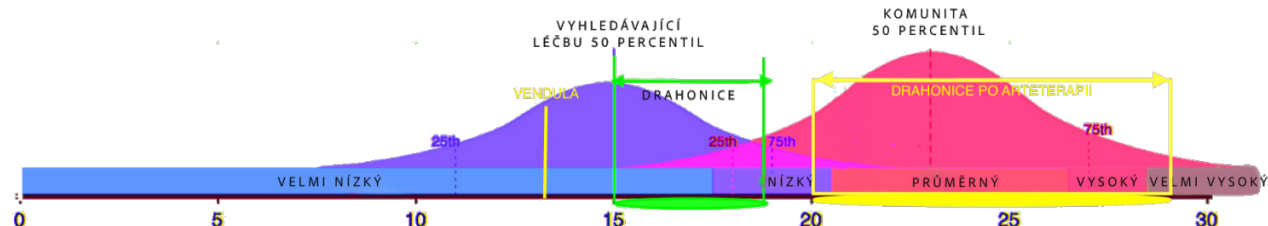
RSES: Rosenbergerova škála sebehodnocení (self-esteem)

zdroj českého dotazníku RSES: <https://is.muni.cz/el/fss/podzim2005/SOC707/um/Rosenberg-skala.pdf>

vyhodnocení: https://novopsych.com/wp-content/uploads/2023/02/rses_Rosenberg-Self-Esteem-Scale.pdf

OTÁZKY	RESPONDENTI - BODY						
	PETRA	JANA	RADKA	ANDY	HUDY	CLAIRE	VENDULA
1	3	2	3	3	2	3	2
2	3	2	3	3	3	3	2
3	3	2	3	3	0	3	1
4	3	2	3	3	2	3	2
5	3	2	3	3	2	3	0
6	2	2	3	2	2	3	1
7	2	2	2	2	2	3	1
8	2	2	2	2	3	2	1
9	1	2	2	3	3	3	2
10	3	2	3	3	2	3	1
CELKEM	25	20	27	27	21	29	13
pozitivní	13	10	14	13	11	15	8
negativní	12	10	13	14	10	14	5
původní na začátku							
CELKEM	17	15	18	16	14	15	16
pozitivní	8	8	8	8	9	9	10
negativní	9	7	10	8	5	6	6

Tab. č.4: RSES závěrečný test odsouzených věznice Drahonice

Graf č.4: NovoPsych graf skóre RSES se záznamem skóre žen z Drahonice po arteterapii

6.2.7 Vyjádření psychologa věznice Drahonice

Dotazník pro psychologa věznice měl 5 otevřených otázek a byl mu zaslán v průběhu března e-mailem, aby se mu mohl vzhledem k vytížení věnovat, až bude mít čas na soustředění.

Spolupráci s arteterapeutkou hodnotí psycholog věznice na „špičkové odborné úrovni“. Bezpečnostní nařízení ve střeženém prostoru výkonu trestu i při styku s odsouzenými byla dodržena podle hodnocení bez pochybení.

Dopad arteterapie hodnotí „velmi vysoce pro psychický stav a osobnostní rozvoj“ klientů, stejně přínosně hodnotí sdílené synergické působení a vyhodnocování. Eliminaci možných rizik přičítá osobní spolehlivosti arteterapeutky a nemůže je konstatovat jako paušálně přenositelné na jakéhokoliv arteterapeuta v penitenciárním prostředí.

Psycholog vnímá hodnocení arteterapeutického programu v Drahonicích stran zúčastněných kladně.

Nevýhodu vidí jako slabou nebo žádnou možnost zařadit arteterapii systémově do Programu zacházení s odsouzenými, a to nehledě na aktuálně efektivně a propracovaně provedenou arteterapii. Osobně by uvítal pokračování v tomto programu s dosavadní arteterapeutkou.

Psycholog vidí širokou, variabilní a kreativní možnost arteterapie. Případnou zátěž arteterapie ve věznici vnímá bezpečnostní v souvislosti s externími terapeuty a množstvím výtvarného a podpůrného materiálu.

Další rizika vnímá i jako protiváhu kladných psychologických efektů na zúčastněné z důvodu otevírání intimních emocionálních hranic. To může být zneužito jinými zúčastněnými, což by se mohlo obrátit v silně negativní a dlouhodobé následky v neformálním kolektivu odsouzených.

Na ukončené arteterapii v ženské věznici Drahonice pouze s pozitivními výsledky a žádnými negativy přičítá, že je „záležitostí vysoké profesionality a výjimečné osobnostní úrovně právě Ing. Martiny Vaculíkové“. Vyplněný dotazník je přílohou této práce.

Uvedeného hodnocení psychologa si velmi vážím a vysoké hodnocení intervencí prisuzuji kvalitnímu vzdělávání a sebezkušenostnímu rozvoji v Akademii Alternativa.

6.2.8 Vyhodnocení závěrečného dotazníku odsouzených

Dotazník pro odsouzené měl 9 otevřených otázek. Vyplnění dotazníku proběhlo na posledním sezení skupiny, a to 14.3.2026 a 4.4.2026 (podle docházky viz Přílohy) a dva chybějící jsme doplnily ještě 11.4.2026. Dotazník vyplnilo všech sedm odsouzených.

První pocity odsouzených, když se dozvěděly, že budou zařazeny do arteterapie nebyly jednotné. Andy, Radka a Claire měly radost, protože se těšily na poznání něčeho nového nebo terapii, případně arteterapii již znaly. Jana nechtěla, nemyslela si, že to potřebuje. Vendula a Petra měla pocity smíšené: nevěděly, co očekávat, ale těšily se to vyzkoušet. Hudy byla potěšena, že je vybrána zrovna ona, cítila to jako privilegium.

Význam arteterapie během pobytu ve vězení vnímají odsouzené jako poznání sebe sama i jako výplň programu ve volném čase. Tedy i „jen“ jako vypnutí myšlenek a utéct na chvíli jinam, stejně dobře jako slyšet nahlas něco, nad čím se zamyslet. Všechny tedy hodnotí význam arteterapie kladně, někdo kvůli tvoření, někdo kvůli práci na sobě.

Jaké změny přinesla arteterapie ve věznici Drahonice odsouzeným? Poznání sebe sama i ostatních. (Claire) Uvědomění si, že některé současné reakce mají hlubší kořeny. (Andy) Uvědomění si věcí, které si nechtěla připustit. (Jana) I jen příjemně strávený čas. (Radka) Zvládnout ostatní osoby. (Hudy) Zjištění, že věci, které potlačují, musí ven. (Petra) Vendula pak nevidí změny žádné.

Jak hodnotí odsouzené samy sebe v procesu arteterapie? Radka se zamýšlela nad slovy lektorky a byla otevřena názorům. Andy si myslí, že se dokázala otevřít „na dvojku“, víc jí to nešlo kvůli jedné osobě ve skupině. Claire a Hudy se vnímaly dobře, protože se učily rády nové techniky/věci. Jana, Petra a Vendula si myslí, že „asi dobrý“.

Hodnocení skupiny bylo více rozpačité. Claire a Hudy se ve skupině líbilo, byla tvořivá. Jana, Petra i Vendula otevřely téma nedůvěry vůči některým, že skupina není pro každého. Radka hodnotí skupinu kladně, jen u někoho cítila neupřímnost. Andy je v této otázce velmi pozitivní, první skupinu v Drahonicích oceňuje, že si vedla dobře a líbí se jí, že začala spolupracovat.

Hodnocení lektorky je ve shodě a každý použil 3-4 slova v repertoáru: super, příjemná, tvořivá, obětavá, nadšená pro věc, komunikativní, vstřícná. Víc se rozepsala Andy, že je lektorka úžasná, protože dokáže říct ne příliš hezké věci tak, že nebolí, ale zamyslíte se. Radka přidala hodnocení „10 z 10“ za upřímnost, inspiraci a naslouchání.

Nejdůležitější moment, „Aha“ moment v průběhu arteterapie Jana neví, Vendula tápe, že asi „hodnocení výtvorů“, pro Claire a Hudy to byly práce s technikami, Petra prý pokaždé něco

málo zpracovala. Víc se rozepsala opět Radka a Andy. Radka vnímá Aha moment, když se dozvěděla nahlas, co si jen myslela a přiznala si to. Andy tvrdí, že takových momentů bylo víc až se jí „kroutily palce u nohou“ a že si některé věty od lektorky bude pamatovat do konce života.

Jak mohou **získané zkušenosti odsouzené využít po propuštění hodnotí** velmi různorodě. Od „Nevím“/ „Netuším“ (Jana, Petra a Vendula), přes využití k osobní profesi „při práci s klienty“ kromě práce na sobě (Claire) nebo tvoření s dětmi a vnoučaty (Hudy) se víc rozepsaly opět Radka a Andy. Andy je přesvědčena, že využít to lze kdykoliv, kdekoliv – snažit se žít víc pro sebe a ráda by toto vědění šířila i dál. Radka si je vědoma promítnutí sebedůvěry do svého života a může tak „jít svému štěstí naproti.“

Doporučily by samy odsouzené arteterapii jako pravidelný program ve výkonu trestu? Opatrnější s tímto doporučením jsou Vendula, Hudy a Claire, kteří vidí možnost ne pro všechny, je potřeba najít správné lidi do skupiny, které jsou schopny dodržovat pravidla skupiny vzhledem k citlivosti informací. Jasně až nadšené „Ano“ zaznívá od Jany, Petry, Radky a Andy. Jana to vnímá jako čas se zamyslet nad sebou a slyšet i cizí názory. Petra pro možnost si uvědomit věci, které možná ani jinak nenapadnou, Radka by dopřála arteterapii každému, kdo chce skutečně něco dělat a měnit, aby život byl plnohodnotný a ne zbytečný. Andy je pro „Určitě!“, protože věří, že dozvědět se o sobě něco víc „skrz obrázky malované vlastní rukou“ má dobrý dopad pro všechny odsouzené. Většinou se nese, že ženy ve skupině by „měly chtít na sobě pracovat“ a „dodržovat pravidla a mimo skupinu nemluvit“.

V hodnocení odsouzených nebylo jediné negativní hodnocení vlivu arteterapie na odsouzené v ženské věznici a všechny se shodnou na doporučení v této aktivitě pokračovat, některé jen upozornily na podmínky zařazení do arteterapeutického procesu jako je motivovanost odsouzených a riziko skupiny, kdyby byla poskládána nekompatibilně. Zde se vracíme k zodpovědnosti příprav výběrových kritérií, k zodpovědnosti věznice při výběru odsouzených i k zodpovědnosti arteterapeuta vést terapii laskavě, ale důsledně, i k dodržování bezpečnostních pravidel věznice. Jelikož toto bylo v procesu této práce ošetřeno, můžeme terapii považovat za úspěšnou i z pohledu hodnocení samotných odsouzených, které došly k příjemné sebereflexi.

6.3 Výsledky ověřování výzkumných otázek a hypotéz

Hlavním cílem práce bylo pomocí arteterapie umět vyjádřit a ovládat emoce a tím podpořit resocializaci odsouzených. Vedlejším cílem práce pak bylo navození důvěry, ochota spolupracovat a pracovat na sebe rozvoji, rozvoj sociálních dovedností a empatie skupinovou arteterapií. Stanovením těchto cílů jsme si položili následující otázky, které si nyní zodpovíme.

Lze s pomocí arteterapie pracovat ve věznicích s odsouzenými pro jejich resocializaci na uvědomění si emocí?

Ano, lze. V průběhu arteterapeutické intervence jsme se přesvědčili o možnosti arteterapie pomocí uvědomovat si emoce, jejich popsání, prožívání i přijetí. Při vhodně zvolené arteterapeutické metodě byly odsouzené ochotné i schopné si emoce uvědomit, popsat je i prožít jejich výtvarným ztvárněním a reflektovat je. V závěrečném dotazníku samy odsouzené popsaly vliv jako přínosný. Kvantitativní výzkum, psychologický dotazník DERS-SF-CZ© (Škála potíží v regulaci emocí), prokázal skokový rozdíl významného bodového rozdílu ve snížení potíží v regulaci emocí celkově do pásma nízkých až středních obtíží. Pozitivní vliv byl změřen tímto validovaným dotazníkem i u jednotlivých subškál, kterými jsou Uvědomování si emocí, Neakceptace, Porozumění emocím, Cíle, Strategie a emoční Impulzivita. Ve všech subškálách došlo ke zlepšení hodnot v emočních obtížích. Arteterapie dala odsouzeným i možnost prožitku radosti, uvolnění, úspěchu a klidu v náročném traumatizujícím prostředí věznice. Dala jim šanci mít na toto dehonestující, stigmatizující období života i chvilkové příjemné vzpomínky, přičemž zážitek vlídnosti a vzájemného respektu ve výkonu trestu samo o sobě podporuje resocializaci vězňů tím, že jim mění normy společenského chování.

Lze s pomocí arteterapie s odsouzenými ve věznicích pracovat i na zmírnění odpojení se od emocí a zvýšení sebehodnoty?

Ano, lze. V průběhu arteterapeutické intervence jsme se přesvědčili o možnosti zmírnit odpojení se od emocí a zvýšit sebehodnotu odsouzených.

Odpojení se od emocí hodnotila v testu DERS-SF-CZ© kombinace subškál Neakceptace a Uvědomování si emocí, kdy první subškála vyhodnocuje „vypnutí emocí“, a druhá upřesní, zda se jedná o obranné vypnutí emocí nebo o obecné odpojení od emocí. Ve skupině žen byly respondentky s vypnutými emocemi z obranných mechanismů. Po arteterapeutické intervenci se v tomto kvantitativním testu zlepšila významně skóre v subškále Neakceptace emocí i

v subškále Uvědomování si emocí.

V druhém validovaném psychologickém testu RSES, který měří sebehodnotu respondentů, jsme po arteterapeutické intervenci naměřily velmi významný rozdíl změny sebehodnoty odsouzených. Naměřené hodnoty byly z pohledu klinického vyhodnocování podle NovoPsych posunuty ze skóre velmi nízké až nízké sebehodnoty před intervencí, která je klinicky obvyklá k pomoci nebo léčbě, dokonce ke skokovému a blokovému navýšení do skóre průměrné až vysoké sebehodnoty, tj. na skóre bezpečné komunity.

Projektivní kresby byly kvalitativní metodou testování a potvrzují navýšení sebehodnoty klientek na základě tří obrázků strom, postava a dům před a po arteterapeutických intervencích.

Kladný vliv na seberozvoj odsouzených v arteterapeutické skupině potvrdil svým vyjádřením i psycholog věznice Drahonice.

Na základě výzkumných otázek jsme si stanovili hypotézy, které jsme v absolventské práci pomocí kvalitativních i kvantitativních metod ověřovali.

Hypotéza 1

Hypotéza: „**Účast odsouzených na arteterapeutických sezeních přispívá ke zvýšení porozumění a vyjádření vlastních emocí,**“ kterou jsem si na začátku výzkumu stanovila, se potvrdila.

Arteterapie nabídla odsouzeným možnost se na své emoce napojit, uvědomit si je, porozumět jim a vyjádřit je výtvarným projevem i slovní reflexí.

Hypotéza 1

Hypotéza: „**Arteterapeutický program vede u odsouzených ke snížení obtíží v uvědomování si a neakceptaci emocí, tedy ke zmírnění odpojení se od emocí, a ke zvýšení sebehodnoty a tím k resocializaci odsouzených,**“ kterou jsem si na začátku výzkumu stanovila, se potvrdila.

Odsouzené, které byly odpojené od svých emocí v obranném mechanismu traumat předchozích životů a/nebo života ve výkonu trestu, byly schopné se v průběhu arteterapie na své emoce napojit, prožít je a přijmout, tedy zlepšit se v hodnotách uvědomování si emocí a akceptovat je. Odsouzené měly možnost na základě arteterapeutických intervencí zvýšit svou sebehodnotu, což má kladný vliv na resocializaci odsouzených.

DISKUSE

U odsouzených se podařilo prolomit nedůvěru, kterou mají z pudu přežití ve VTOS k úplně každému, navázat dobrý arteterapeutický vztah, ověřit platnost hypotéz pozitivními výsledky v práci s emocemi, jejich porozumění, uvědomění si i akceptaci, zvýšení sebehodnoty a dokázat tím přínos arteterapeutický práce ve věznici pro resocializaci. Výsledky výzkumu mohou posloužit pro podporu programu arteterapie v Drahonicích nebo jiných ženských věznicích. Bylo možné pracovat s laskavostí, respektem a lidskou důstojností v prostředí přísného režimu VTOS. Výborně bylo zvolené časování s tříhodinovou dotací na jedno sezení. Časové rozpětí bylo vhodné i pro věznici mezi snídaní a obědem nebo po obědě. Zvoleny byly soboty. To se někdy krylo s návštěvami, což se dalo operativně vyřešit změnou místnosti nebo posunem na odpolední hodiny. Každodennost ve věznici je dost živelná, nepředvídatelná a je nutná improvizace a flexibilita s rychlými rozhodovacími procesy, což bylo splněno i stran arteterapeuta. Zvažovala bych pouze klady a zápory přesunu z víkendu na běžný pracovní den, kdy nejsou návštěvy, ale mohla by se zvýšit absence nebo dojít k eliminaci vhodných členů skupiny kvůli pracovnímu zařazení. Odpověď tedy není jednoznačná, nutno prověřit. Jednalo se o pilotní projekt, lze tedy vytipovat i oblasti, které by byly možné udělat lépe nebo více efektivněji, které vyplynuly v procesu první arteterapeutický skupiny v Drahonicích.

Do pravidel skupiny bych přidala pravidlo „tolerance a respekt: neskákat si do řeči“. Ženy chodily s hladem po informacích ze světa venku a běžného života a měly velkou potřebu komunikovat, když přestaly být vůči sobě ve střehu. Během jednotlivých sezení bylo potřeba vymezit více času na reflexe a vypovídání se, postupně byly pokráčeny ambice na počet arte cvičení na maximálně jedno rozechřívací a jedno hlavní cvičení. Velký apel pro budoucí arteterapeutická sezení je klást zvýšený důraz na nevynositelnost informací – opakovat, připomínat, věnovat čas vysvětlení. Byla to těžká zkouška celé skupiny, když se právě tato zásada porušila při integraci Venduly, u které jsem i bez porušení pravidla vnímala náročnost zvládnout arteterapii a přijít znovu. Tím spíš to ale vidím jako důkaz významu arteterapie ve věznici, když navzdory počátečnímu strachu, sdílení a posléze vynesení informací ze skupiny Vendula vytrvala, znovu získala důvěru, opět sdílela, otevírala emoce, smála se a vtipkovala. Vnímám to jako důkaz velkého významu v prostorách věznice s odsouzenými pracovat, že to převážilo a přineslo výsledky práce. Nutnou podmínkou, která byla v Drahonicích splněna, je bezkamerová místnost bez dozoru pro arteterapii. Kontrolu terapeutovny jedenkrát za 45 min lze integrovat a zohlednit, aby nenarušovala terapeutický proces a byla zachována bezpečnost.

Náročnější bylo předčasné odvádění Venduly ze skupiny do práce, což narušilo celou skupinu a této jedné klientce snížilo efektivitu arteterapie.

Za výhodu arteterapeuta v ženské věznici považuji i fakt, že jsem sama žena. Mohla jsem jim „lépe rozumět“, protože mnohé odsouzené ženy byly v minulosti poškozeny muži, tedy mužský element by měl těžší roli. Kromě navozování důvěry by mohl čelit i intrikám, pokusům svádět nebo křivě obviňovat, což by terapeutickou praxi znemožňovalo nebo znesnadňovalo.

Uzavřená skupina je možná, má výsledky, ale není variantou ideální pro omezený počet setkání. Proces resocializace nelze považovat po 12 sezeních jako ukončený, osobně ho považuji za „dobře nastartovaný“. Náročnost každodennosti vězeňského prostředí vyžaduje kontinuální terapeutickou péči pro dlouhodobý efekt snížení recidivy. Znatelný byl i rozdíl při delší pauze mezi jednotlivými setkáními, protože se odsouzené z terapie vrací zpět do agresivního prostředí. Za ideální považuji inspiraci praxí z věznice Vinařice polouzavřenou skupinu (kontinuální dlouhodobý proces s doplněním odcházejících členů) a s vizí terapeutického oddílu bez návratnosti žen v terapii zpět mezi ostatní odsouzené. To není nezbytná podmínka: kontinualitu lze zajistit i bez speciálního oddílu, ale s většími nároky na arteterapeuta a členy skupiny. S dobrou vůlí to není koncept nemožný, jak ukazuje dlouholetá praxe ve věznici Vinařice: jde to. Výsledky arteterapie by dále mohly být vyšší s další návaznou penitenciární a postpenitenciární péčí. V českém vězeňství je i v porovnání s jinými státy ještě hodně velký prostor pro penitenciární péči a alternativní tresty či komunitní věznice.

Také bych doporučila kombinaci skupinové i individuální arteterapie. Ve věznici je velká nedůvěra, intriky, i proto jsou odsouzené v terapii obezřetnější, více mlží, nejcitlivější témata si nechávají pro sebe, ale rády by je konzultovaly mimo skupinu.

Co se týče práce s bezpečnostními pravidly, spolupráce s VS fungovala velmi dobře, za tuto podpůrnou synergii děkuji věznici Drahonice. Arteterapie není z bezpečnostního pohledu vyloučena, jen musí respektovat pravidla věznice a dobře komunikovat podmínky a průběžné změny. Zlepšila bych případně možnost dokumentovat výtvarná díla již ve věznici a možnost ponechat artefakty odsouzeným, aby měly i následné působení. Opět to není podmínkou, jen možnost zvýšení efektivity.

Celkově bych zhodnotila arteterapii ve věznici jako velmi efektivní a důležitou ať už s nabízenými změnami nebo v testovaném pojetí. Bohužel současný systém s arteterapií ve vězeňství vůbec nepočítá. Tedy největším doporučením je hledat cesty, jak arteterapii ve vězeňství rozšířit a tuto podporu resocializace odsouzeným nabízet.

Ke zvážení by mohl být i výzkum arteterapie v postpenitenciárních programech, tedy pro propuštěné z výkonu trestu.

ZÁVĚR

„Dozvěděla jsem se nahlas, co jsem si jen myslela a bála si přiznat.“ (Radka, Drahonice)
„Uvědomila jsem si, že současné reakce mají hlubší kořeny ... Kroutily se mi prsty u nohou, některé věty lektorky si budu pamatovat do konce života.“ (Andy, Drahonice) „Zjistila jsem, že věci, které se potlačují, musí ven.“ (Petra, Drahonice) „Učila jsem se zvládnout ostatní osoby.“ (Hudy, Drahonice) „Uvědomění si věcí, které jsem si nechtěla připustit.“ (Jana, Drahonice) „Je čas začít být normální. Mohu si sundat masku, protože sem chci patřit.“ (vrah, Kemp Vinařice)

Arteterapeutický výzkum probíhal v prostředí se zvláštním režimem bezpečnostních pravidel a specifickou skupinou klientů ve výkonu trestu, odsouzených žen ve věznici Drahonice. Výzkum prověřoval vliv arteterapie na resocializaci vězňů.

Ani v současnosti se v ČR nesetkáváme s jednotným názorem na programy resocializace vězňů, nejen jaký typ aktivit, ale zda vůbec se resocializaci věnovat. Běžná populace vnímá odsouzeného pouze jako někoho, kdo si nezaslouží péči, má jen trpět za své činy. Ještě stále přetrvává ve společnosti názor, že represe je vhodnější než resocializace, a to navzdory moderním přístupům v Evropě, které mají nižší míru recidivy. Tento nemoderní názor zastává i část zaměstnanců Vězeňské služby ČR. Tento výzkum ověřil, že je možné pomocí arteterapie měnit emoční prožívání a posouvat sebehodnotu odsouzených do bezpečnějšího skóre. V porovnání i s nákladovostí jednoho dne odsouzeného ve vězení je ekonomičtější podpořit resocializaci odsouzených a arteterapii do penitenciární péče v ČR jako podpůrnou aktivitu zařadit, protože její vliv zde prokázal kladné výsledky pomocí kvantitativních i kvalitativních metod výzkumu.

Šla jsem za odsouzenými bez předsudků, bez hodnocení, nabídnout jim laskavost, důvěru a respekt, tj. hodnoty, se kterými se mnohé ještě nepotkaly, tedy možnost změnit náhled na život. Potkala jsem odsouzené jako lidské bytosti, které sice něco spáchaly, za co jsou ve výkonu trestu, a (aniž bychom chtěli diskreditovat utrpení obětí) i ženy, které samy v minulosti trpěly, jinou životní normu neznaly a proto předávají dál jen to, co znají. Proto spáchaly trestnou činnost. Zde padly na dno a mají motivaci se změnit. Ze dna se dá odrazit. Viděla jsem kromě zla a zloby i jejich strach, trauma, samotu, otupělé emoce a nízkou sebehodnotu. Pomocná ruka není pro každou odsouzenou. Některé si šanci nezaslouží, nevyužily by ji jinak než účelově,

jiné ano, chtějí upřímně šanci na změnu. Ověřila jsem si důležitost stanovit si vhodná kritéria výběru odsouzených do arteterapie a aktivně spolupracovat s psychologem věznice.

Je také nutné zmínit, že odsouzené jsou v prostředí, kde se mimo časů terapeutického programu nepodporuje jejich sebehodnota, naopak jsou vystaveny stresujícím interakcím spolubydlících a nedůstojným podmínkám bez možnosti na klid a soukromí. Nejsou ani v prostředí jakékoliv svobodné volby.

Odsouzené byly před intervencí arteterapie v režimu „vypnutí“ emocí jako obranný mechanismus, ale nejednalo se o „odpojení se“ od sama sebe. Tento obranný mechanismus může být právě v prostředí věznice potvrzován a posilován na dlouhodobou strategii, což je pro resocializaci nežádoucí. Proto je zde vhodná práce na „rozmrzání“. Pro resocializaci a návrat do běžného života je bezpečnější žena, která rozumí svým emocím, umí je regulovat a vědomě volit, kdy se otevře a kdy ne, protože pak se zvyšuje tolerance stresu, stejně jako fyzické zdraví. Otevřenější emoce mají vliv i na pocit viny a lítosti (ne popření nebo stud). Resocializace není povrchní, když se ženy učí rozlišit, kdy se mají emočně chránit a kdy mohou „cítit“, aby byly v bezpečí. Z tohoto pohledu je tedy efektivní a žádaná i arteterapie ve věznici, kdy se ženy vrací na svůj oddíl.

Arteterapie v ženské věznici byla funkčním a vhodným nástrojem pro podporu resocializace odsouzených, pro zlepšení jejich psychického stavu. Přinesla kladné výsledky ve stanovených cílech a ověřila obě stanovené hypotézy. Je vhodné hledat cesty, jak ji do dlouhodobých a kontinuálních programů věznice zařadit, protože není v běžném pracovním úvazku Vězeňské služby ČR. Tato práce může být podnětem pro hledání cest k této aktivitě ve věznici. Samozřejmě s plným respektem k tomuto specifickému prostředí a bezpečnosti práce arteterapeuta ve věznici.

Cíl této práce byl naplněn. Ano, arteterapie má kladný vliv na resocializaci vězňů v ženské věznici Drahonice, a to minimálně ve schopnosti vyjádřit a ovládat své emoce, emoce si uvědomit a akceptovat je, v možnosti rozvíjet empatii a zvýšit sebehodnotu.

Děkuji za tuto příležitost vstoupit za ostnaté dráty, smět pracovat v prostředí VTOS a potkat zde dobrou vůli měnit životy odsouzeným a tím i společnosti, do které se po výkonu trestu vrátí.

SHRNUTÍ

Absolventská práce seznamuje s možností arteterapeutický práce s odsouzenými v ženské věznici. Teoretická část popisuje ve třech kapitolách hlavní témata této práce, a to arteterapii, problematiku vězeňství a vymezuje teoreticky termíny, se kterými pracuje praktická část, tj. emoce, empatie a trauma. Praktická část se věnuje vědeckému výzkumnému projektu, který zjišťuje možnost vlivu arteterapie na resocializaci odsouzených v ženské věznici Drahonice, práci s porozuměním a vyjádřením emocí odsouzených, se zvýšením uvědomování a akceptace emocí, zvýšením sebevědomí a tím k resocializaci. Praktická část představuje sedm odsouzených žen ve skupinové arteterapii s celkem třinácti tříhodinovými setkání, jednotlivá cvičení s popsány metodami a technikami. Praktická část je uzavřena vyhodnocením stanovených hypotéz, projektivních kreseb, psychologických testů, dotazníku pro odsouzené a vyjádření psychologa věznice.

SUMMARY

The graduate thesis introduces the possibility of art therapy work with convicts in a women's prison. The theoretical part describes the main topics of this work in three chapters, namely art therapy, the issue of prison and theoretically defines the terms with which the practical part works, i.e. emotions, empathy and trauma. The practical part is dedicated to a scientific research project that investigates the possibility of the influence of art therapy on the resocialization of convicts in the Drahonice women's prison, work with understanding and expressing the emotions of convicts, increasing awareness and acceptance of emotions, increasing self-confidence and thus resocialization. The practical part presents seven convicted women in group art therapy with a total of thirteen three-hour meetings, individual exercises with the described methods and techniques. The practical part is concluded with an evaluation of the established hypotheses, projective drawings, psychological tests, a questionnaire for convicts and a statement by the prison psychologist.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ:

Graf č.1: Recidiva ženy vs. muži (výroční zpráva Vězeňské služby)	20
Graf č.2: Ženy trajektorie recidivy (výroční zpráva Vězeňské služby)	21
Tab. č.1.: DERS-SF-CZ© úvodní test odsouzených věznic Drahonice	129
Tab. č.2.: DERS-SF-CZ© závěrečný test odsouzených věznic Drahonice	131
Tab. č.3: RSES úvodní test odsouzených věznic Drahonice	133
Graf č.3: NovoPsych graf skóre RSES se záznamem úvodního skóre žen z Drahonic	134
Tab. č.4: RSES závěrečný test odsouzených věznic Drahonice	135
Graf č.4: NovoPsych graf skóre RSES se záznamem skóre žen z Drahonic po arteterapii	135

POUŽITÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE:

Odborná literatura:

CAMPBELL, Jean. *Techniky arteterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi: skupinové výtvarně-terapeutické činnosti pro děti a dospělé*. Portál, 1998. ISBN 80-7178-204-1.

DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte. Dětská kresba z pohledu psychologie*. 2. vyd. Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-415-1.

DRÁPAL, Jakub; JIŘIČKA, Václav a RASZKOVÁ, Tereza. *České vězeňství*. Walters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7676-066-0.

EKMAN, Paul. *ODHALENÉ EMOCE*. TISK CENTRUM, 2015. ISBN 978-80-87270-81-3

EXLER, Petr. *Využití projektové metody ve výtvarné výchově s artefietickými postupy*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4620-2.

HONZÁK, Radkin. *Emoce od A do P*. Galén, 2020, ISBN 978-80-7492-492-7.

JEŽKOVÁ, Renata a ŠÍP STAŇKOVÁ, Zdeňka. *Když se naštvě chameleon Barevný průvodce po emoční džungli*. DJTL, 2024. ISBN 978-80-909186-0-3.

JŮZL, Miloslav. *PENITENCIARISTIKA JAKO VĚDA ŽALÁŘNÍ*. UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.

KOLK, Bessel Van der. *TĚLO SČÍTÁ RÁNY. Jak trauma dopadá na naši mysl i zdraví a jak se z něj léčit*. Jan Melvil, 2021. ISBN 978-80-7555-130-6.

KRAKOVSKÁ, Michaela. *SEMESTR PSYCHOLOGIE. Trauma*. Online. IX. Vydání 2021/2022, OSU Ostrava. Dostupné z: <https://dokumenty.osu.cz/ff/semestr-psychologie/9.pdf> [citováno 2026-02-10].

LANGMAJER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie 2., aktualizované vydání*. 4. přeprac. a dopl. vyd., dotisk 9. Grada, 2024. ISBN 978-80-247-1284-0.

LEVINE, Peter. *Autobiografie traumatu. Intimní zpověď*. MAITREA, 2025. ISBN 978-80-7500-700-1.

LEVINE, Peter A. a FREDERICK, Ann. *Probouzení tygra. Léčení traumatu*. MAITREA, 2011. ISBN 978-80-87249-21-5.

LIEBMANN, Marian. *Skupinová arteterapie: Nápady, témata a cvičení pro skupinovou výtvarnou práci*. Portál, 2005. ISBN 80-7178-864-3.

LHOTOVÁ, Marie a PEROUT, Evžen. *Arteterapie v souvislostech*. Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1272-0.

LUKEŠOVÁ, Jaroslava; HOLÁ, Markéta; VABROUŠKOVÁ, Marie; KLETEČKOVÁ, Eliška; JALOVCOVÁ, Klára et al. *Metodika práce s traumatizovaným pacientem/pacientkou ve zdravotnictví*. Online. Fakultní Thomayerova nemocnice, 2024. Dostupné z https://www.ftn.cz/upload/ftn/veda_vyzkum_ek/gra/Dokumenty/FTN_OVV_Projekt_trauma_metodika_zdrav.pdf [citováno 2025-12-09].

MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. SURSUM, 2003. ISBN 80-7323-062-3.

MATÉ, Gabor a MATÉ, Daniel. *MÝTUS NORMÁLNOSTI. Trauma, nemoci a uzdravování v toxické kultuře*. PeopleComm, 2023. ISBN 978-80-87917-84-8.

MATÉ, Gabor. *Roztěkaná mysl*. PeopleComm, 2021. ISBN 978-80-87917-65-7.

McLARENOVÁ, Karla. *ŘEČ EMOCÍ. CO SE VÁM EMOCE SNAŽÍ ŘÍCT*. NOXI, 2016. ISBN 978-80-8113-311-6.

MERTL, Jiří. „Musíte makat a poslouchat, no“: Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězňů a propuštěných osob v ČR. Online. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2020, Vol. 56, No. 4: 523 –553. Dostupné z: <https://doi.org/10.13060/csr.2020.017> [citováno 2026-01-16].

NEUSAR, Aleš. *SEMESTR PSYCHOLOGIE. Co nás nezabije, to nás často přizabije*. Online. IX. Vydání 2021/2022, OSU Ostrava. Dostupné z: <https://dokumenty.osu.cz/ff/semestr-psychologie/9.pdf> [citováno 2026-02-10].

SCHÜTZENBERGER, Anne Ancelin. *Bolest mých předků mě provází. Transgenerační přenos v terapii*. Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1843-2

SVOBODA, Jakub. *PENITENCIÁRNÍ PÉČE*. Bakalářská práce. Květuše SLUKOVÁ (vedoucí práce). Online. Liberec: Technická univerzita. Fakulta Přírodovědně-humanitní a pedagogická. 2011. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/server/api/core/bitstreams/ab791e7b-0852-485a-87bf-02237fb6f39e/content> [citováno 2026-12-10].

ŠÁMAL, Petr. *Ženy za mřížemi*. Epoque, 2022. ISBN 978-80-278-0089-6.

ŠICKOVÁ-FABRICI, Jaroslava. *Základy arteterapie*. Portál, 2002. ISBN 80-7178-616-0.

TÓTHOVÁ, Jana. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny*. Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-856-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor penitenciární péče*. Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-307-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

YUKHNENKO, Denis; FAROUKI, Leen a FAZEL, Seena. *Criminal recidivism rates globally: A 6-year systematic review update*. Online. Journal of Criminal Justice, 2023. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047235223000867> [citováno 2025-12-09].

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů*. 9.2.2009. ISSN 1211-1244

ŽENATÁ, Kamila. *Obrazy v pohybu*. KOLEM, 2015. ISBN 978-80-905949-1-3

ŽENATÁ, Kamila. *Obrazy z nevědomí*. KOLEM, 2015. ISBN 978-80-905949-0-6

Online informační zdroje:

AKADEMIE ALTERNATIVA. *Umělecké terapie*. Online. Dostupné z: <https://www.akademiealternativa.cz/umelecke-terapie> [citováno 2026-04-02].

ARTETERAPIE (2012). *Arteterapie*. Online. Dostupné z: <https://www.arteterapie.net> [citováno 2025-11-22].

BENDA, JAN (2025). *JAN BENDA*. Online. Dostupné z: <https://www.jan-benda.com/ke-stazeni/> [citováno 2025-11-26].

BENDA, Jan. *KRÁTKÁ FORMA ŠKÁLY POTÍŽÍ V REGULACI EMOCÍ: PILOTNÍ STUDIE ČESKÉ VERZE. Výzkumná studie*. Online. E-psychologie.cz. 2017, roč. 11, č. 1. ISSN 1802-8853. . Českomoravská psychologická společnost. Dostupné z: <https://e-psycholog.eu/pdf/benda.pdf> [citováno 2025-11-26].

BENÍČKOVÁ, Marie. *Umělecké terapie. Umělecké terapie cesta k celistvosti a uzdravení*. Online. Dostupné z: <https://www.mariebenickova.cz/um%C4%9Bleck%C3%A9-terapie> [citováno 2025-12-26].

ČESKÁ JUSTICE. *Jedenáct dní ticha za mřížemi. Do pardubické věznice se po 21 letech vrátily ženy..* Online. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2026/02/jedenact-dni-ticha-za-mrizemi-zeny-pardubice/> [citováno 2026-03-20].

ČESKÉ PRIORITY. *Penologické recidiva, gender a další kriminologická data pro ČR. Studie květen 2024*. RUBIKON Centrum a Vězeňská služba. Online. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/wp-content/uploads/2024/07/penologicka-recidiva-gender-a-dalsi-kriminologicka-data-pro-cr.pdf> [citováno 2026-03-20].

CZEXPERIMENT. *Matky za mřížemi: Jak se žije vězněným ženám v Česku*. Online. Dostupné z: <https://www.stream.cz/czexperiment/matky-za-mrizemi-jak-se-zije-veznenym-zenam-v-cesku-65417104> [citováno 2026-03-23].

DOSTÁL, Daniel. *Explorativní faktorová analýza anglické verze dotazníku RSES*. Online. Dostupné z: <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4/zpravy/zprava535.pdf> [citováno 2026-01-09].

GLENN, Lim. *The „BLOB TREE“ Psycho-Emotional test*. Online. Dostupné z: <https://glennlimthots.wordpress.com/2016/03/11/the-blob-tree-psycho-emotional-test/> [citováno 2026-01-14].

IDNES.CZ. *Zvířata i volný pohyb. Unikátní otevřená věznice učí vězně samostatnosti*. Online. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/otevrena-veznice-jirice-vezni-staraji-se-o-zvirata-pracuji-pilotni-projekt.A190704_152147_domaci_lre [citováno 2026-03-28].

Informační systém Masarykovy univerzity. *ROSENBERGOVA ŠKÁLA SEBEHODNOCENÍ (SELF-ESTEEM)*. Online. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/fss/podzim2005/SOC707/um/Rosenberg-skala.pdf> [citováno 2026-01-09].

KUBÍK, Ondřej. *Samozvaní empati – nový jazyk manipulácie?* Online. Inštitút kriminálnej psychológie, 2026. Dostupné z: <https://www.facebook.com/share/p/1Djf5c4Rsa/?mibextid=wwXIfr> [citováno 2026-04-09].

MAUT. *Umělecké terapie*. Online. Dostupné z: <https://www.maut.cz/umelecke-terapie> [citováno 2025-11-22].

MUNI. Informační systémy Masarykovy Univerzity. *FSS:SOC707 Metody výzkumu v sociologii. Rosenberg skala*. Online. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/fss/podzim2005/SOC707/um/Rosenberg-skala>. [citováno 2026-12-14].

NOVOPSYCH. *Rosenberg self-esteem scale RSES*. Online. Dostupné z: <https://novopsych.com/wp-content/uploads/2025/08/self-esteem-scale-psychological-test.pdf?sdfs> [citováno 2026-01-10].

PORTIDEA.cz, PREISLEROVÁ, Iva. *Emoční vs. kognitivní empatie aneb Někteří při objímání jen měří hrudník*. Online. Dostupné z: <https://portidea.cz/emocni-vs-kognitivni-empatie-nekteri-objimanim-meri/> [citováno 2026-03-05].

PSYCHOLOGIE.cz, PIŠL, Vojtěch. *Teorie mysli. Jak vlastně můžeme předpovědět chování druhých*. Online. Dostupné z: <https://psychologie.cz/teorie-mysli/> [citováno 2026-03-05].

ROSENBERG, Zdeněk; FRÜHAUF, Ladislav; HAJDUK, Dominik a VUOVÁ, Andrea. *Penologická recidiva, gender a další kriminologická data pro ČR*. Online. ČESKÉ PRIORITY a VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. Dostupné z: <https://www.vs.gov.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/penologicka-recidiva-gender-a-dalsi-kriminologicka-data-pro-cr.pdf> [citováno 2025-12-09].

ŠÍP STAŇKOVÁ, Zdeňka. *VĚZNI JSOU TAKY LIDI*. #1, #2, #3, #4, #5, #6, #7 a #8. Online. Děti jsou taky lidi, 2025. Dostupné z: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLF3z0mHEWiIVQzirIZikkwS32nJlzNXnA> [citováno 2025-12-09].

VOLONTÉ. *Spolupráce s věznicemi*. Online. Dostupné z: <https://www.volonte.cz/veznice> [citováno 2026-02-27].

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. *Pět let včelařství ve věznici Bělušice*. Online. Dostupné z: <https://www.vs.gov.cz/organizacni-jednotky/veznice-belusice/clanky/detail/chov-vcel> [citováno 2026-03-28].

WIKISKRIPTA.eu. *Empatie*. Online. Dostupné z: https://www.wikiskripta.eu/w/Empatie#:~:text=Kognitivn%C3%AD%2520empatie%255Bupravit%2520%257C%2520editovat%2520zdroj%255D%2520*%2520porozuměn%C3%AD,pro%2520klinické%2520rozhodován%C3%AD%2520a%2520interpretaci%2520chován%C3%AD%2520pacientů [citováno 2026-03-05].

WILSON, Pip. *The Big Book of Blobs*. <https://www.scribd.com/document/676514258/Pip-Wilson-The-Big-Book-of-Blobs> [citováno 2026-01-14].

WILSON, Pip. *The Blob Training manual*. Online. Dostupné z: <https://www.scribd.com/document/848026389/The-Blobs-Training-Manual-a-Speechmark-Practical-Training-Manual-1nbsped-9780863887888-9781315174136-Compress> [citováno 2026-01-14].

WILSON, Pip. *Which Blob do you feel like today*. Online. Dostupné z: <https://www.pipwilson.com/p/blob-tree.html> [citováno 2026-01-14].

YELLOW RIBBON. *Žlutá stužka*. Online. Dostupné z: <https://www.yellowribbon.cz/> [citováno 2026-02-27].

Zákon č. 169/1999 Sb., Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů*. Online. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1999/169/0000-00-00?zalozka=text> [citováno 2026-02-02].

Zákon č. 58/2017 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů*. Online. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-58ww.e-sbirka.cz/sb/1999/169/0000-00-00?zalozka=text> [citováno 2026-02-16].

Jiné informační zdroje - interview, workshopy:

AKADEMIE ALTERNATIVA, *Projektivní kresby*. Přednášky lektorů. ŠR 2024-2025

HRUBÝ, Josef; PRCHAL, Pavel. *Téma: Úspěšnost terapií, snížení recidivy a kritéria výběru do terapeutické skupiny ve věznici Vinařice*. Interview. Věznice Vinařice. 2026-1-16.

RUBIKON Centrum Kladno. *Téma: Nová pomoc Rubikonu v Drahonicích*. Interview. Kladno. 2026-4-2.

SLOVÁKOVÁ, Gabriela. *Téma: Předsudky vůči odsouzeným*. Interview. Žlutá stužka z.s.. in Věznice Vinařice Akademie Kemp. 2026-2-26.

WATF, *World Art Therapy Festival Prague 2025/ Mezinárodní festival uměleckých terapií v Praze 2025*. MAUT. Workshopy. 2025-9-26/28.

ZAMĚSTNANCI VS (VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR). *Téma: Zázemí, bezpečnostní principi, programy ve věznici*. Interview. Různé profese, věznice Drahonice a věznice Vinařice. Období 10.2025 – 4.2026.

ŽENATÁ, Kamila. *Vnitřní postavy*. Workshop. 2025-10-24/26.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Seznam nejčtenějších trestných činů žen 1.1.2020-31.10.2023

Příloha č. 2: Seznam nejčtenějších trestných činů mužů 1.1.2020-31.10.2023

Příloha č. 3: Docházka odsouzených do arteterapeutický skupiny věznice Drahonice

Příloha č. 4: Dotazník pro odsouzené (formulář)

Příloha č. 5: Dotazník pro psychologa věznice

Příloha č. 6: Test DERS-SF-CZ (formulář)

Příloha č. 7: Test RSES (formulář)

Příloha č. 8: Šmahelův test barev (připravený formulář)

Příloha č. 9: Which Blob do you feel like today? (záznamový arch)

Příloha č. 10: The Blob Tree. How do you feel like today? (záznamový arch)

Příloha č. 11: Obrazová dokumentace